

De la protesta al contrapoder

Nous protagonismes sociaux en la Barcelona metropolitana

Enrique Leyva Vojkovic
Ivan Miró i Acedo
Xavier Urbano i Yuste

Barcelona, novembre 2004.

Presentació

Primera part, o preludi:

Les hipoteques de la Transició

Transició com a mite

Reestructuració capitalista: resposta al repte, enervació de l'antagonisme

Organització i conflictivitat obrera: reestructuració i estat-democràcia

Pactes de la Moncloa: materialització política de la derrota obrera

La gestió de la dissidència. La CNT i el Cas Scala.

La Transició i nosaltres

Segona part, o nus:

L'expropiació de la política

L'estat-democràcia i les seves desercions

Genealogia del poder constituït

La neutralització de la potència: el moviment popular urbà.

Acabar amb l'autogestió de la vida: centres de planificació sexual i escoles en lluita

Espais morts de la democràcia electoral

Les il·lusions de la democràcia participativa

Derives autoritàries de la democràcia de mercat

Tercera part, o els nous protagonistes socials:

Precarietat, desobediència, autoorganització

Terres comunals per a una nova conflictivitat

Precarietat i la crisi de representació

La fecunditat de la desobediència

Autoorganització assetjada, antagonisme institucional

A mode de conclusió sempre provisional, o la prova de foc de les nostres eines

Presentació

"Producir teoría desde un movimiento social o político no es lo mismo que hacerlo desde la academia. Y no digo "academia" en sentido de asepsia u "objetividad" científica (inexistentes), sino sólo para señalar el lugar de un espacio de reflexión y producción intelectual "fuera" del movimiento. Y "fuera" no quiere decir que no haya "simpatías" o "antipatías", sino que esa producción intelectual no se da desde el movimiento sino sobre él. Así, el analista académico valora y juzga bondades y maldades, aciertos y errores de movimientos pasados y presentes, y, además, arriesga profecías sobre rutas y destinos. (...) Nosotros creemos que un movimiento debe producir su propia reflexión teórica (ojo: no su apología). En ella puede incorporar lo que es imposible en un teórico de escritorio, a saber, la práctica transformadora de ese movimiento. Nosotros preferimos escuchar y discutir con quienes analizan y reflexionan teóricamente en y con movimientos y organizaciones, y no fuera de ellos o, lo que es peor, a costa de esos movimientos. Sin embargo, nos esforzamos por escuchar todas las voces, prestando atención no en quién las habla sino desde dónde se habla."

Subcomandante Insurgente Marcos

Han estat anys de canvis. Semblava que el món estava adormit, que res havia passat d'ençà dels darrers intents *d'assaltar el cel* per part del moviment obrer i social de finals dels setanta. Acadèmies i governs assumien l'extremunció del subjecte. L'Estat feia un brindis al sol donant per bona la mercantilització de la vida disfressada de societat civil. El benestar assistit es desfeia com els rellotges de Dalí i les darrereres narratives rectores llanguien en l'aparent tardor de la història.

La política era de l'Estat, la riquesa del mercat i els imaginaris dels *mass media*. Les societats, la gent, l'ésser humà s'havien convertit en espectadors d'un espectacle a la seva mida, però que no els pertanyia. I de sobte els zapatistes, les okupacions, Seattle, les trobades internacionals, l'autoorganització; trencant el silenci, teixint noves solidaritats, coordinant experiències inèdites. Canvis que ningú esperava... i començar des de zero. Aprendre a organitzar-se, a escriure, a parlar, a conservar i discutir allò escrit i fet, van convertir-se en una urgència ineluctable, en l'horitzó immediat de les nostres experiències.

Aquest darrers anys han estat els nostres deu anys. Els resultats de les derrotes anteriors ens deixaren sense ningú per darrera nostra –o així ens ho semblava– i els solcs d'allò admès se'ns feien petits. Vàrem haver d'inventar-nos, sobre la marxa, trasbalsats pels esdeveniments. No naixíem per tal de parlar a les institucions o viure a la seva ombra. Poc ens havien donat, llevat de la curiositat pel que desbordava les matrius establertes. No teníem discursos nous perquè no hi havia nous discursos a utilitzar. Vam haver d'inventar-nos espais, perquè no n'heretàvem de cap organització anterior; ens vàrem inventar també el temps, un temps de política, de col·lectivitat decidint sobre el seu destí immediat, un temps detret a la solitud de l'individualisme, a la impotència de la precarietat.

Però no vivim en el no res. Les matrius, els solcs, la desafecció, no són circumstància accessòria de la nostra societat: són el seu element constitutiu, la base a partir de la qual

hem d'entendre la nostra fita fundacional. Les estructures van començar a moure's, la pesada maquinària disciplinària es va posar en funcionament per fer front a les noves dissidències, nascudes en els intersticis, aclimatades en les geografies estriades del control postmodern. Antics i nous mecanismes d'ofegament de la dissidència van conjugar-se per fer callar, per dividir i dissuadir de la comoditat de viure en la matriu.

La nostra recerca neix en aquest context. Un context de resposta per part de l'Estat i la seva cort, resposta de l'Administració i la seva xarxa prebendària. Context també de reflexió i debat per part dels moviments socials, de cerca de nous itineraris i línies de fuga constitutives que superin dialècticament la capacitat de resposta de l'estat-democràcia. Calia reflexionar des de la dissidència, des de l'autonomia, per tal de tenir la llibertat d'inventar-nos, i inventar-nos millor. Ens guiava la urgència de crear-nos políticament, econòmicament, imaginàriament,... crear-nos com a societat sense atributs que ha decidit prendre les regnes d'allò que l'afecta col·lectivament.

Partint per tant pel començament, els nostres objectius eren seminals, en certa mesura elementals, perquè teníem consciència d'estar partint de zero. Així, amb la nostra recerca volíem primerament realimentar el cicle de la política: generar debat i pràctica a mesura que avançàvem en les nostres conclusions. Un altre objectiu era conèixer-nos -no donar-nos a conèixer -, per això ens va caldre trencar amb la inveterada escissió metodològica entre subjecte i objecte, tan pròpia de la recerca acadèmica. També volíem saber d'on venim, buscar més enllà d'aquesta *tabula rasa* iniciàtica, provar de resseguir altres moments de moviment autoorganitzat, enfrontat a les mediacions i la política transcendent. Preteníem així mateix, l'articulació, amb tota la modèstia possible, dels discursos que, fragmentàriament, emergien de les pràctiques que havien habitat un social ric en experiències antagonistes. Havíem de parlar també dels canvis estructurals dels darrers deu anys, de l'ordit polític-administratiu i econòmic encunyat per les classes dominants en aquests 25 anys de consolidació sistèmica. Finalment, i a partir d'aquests elements, contribuir a la reflexió i el debat que s'està donant en l'interior dels nostres espais, contribuir a pensar la matèria dels nous protagonismes socials, de les noves estratègies, models organitzatius, àmbits d'acció, repertoris de confrontació...

Així les coses, hem volgut encetar un procés de recerca que serveixi per contribuir als canvis, per fer visibles els conflictes latents o emmudits, una recerca que es vertebri com a element constitutiu de les lluites socials. Denunciant la fal·làcia de la neutralitat axiològica, fem explícit el nostre compromís polític, i fem explícit que investiguem per aconseguir uns objectius immediatament polítics. El cabal coneixement d'allò que afecta a la nostra pràctica política requereix un punt de vista que integri tota la complexitat de la lluita social: elements històrics, polítics, econòmics,... La pràctica política és l'antítesi de la compartimentació; la praxi confiada en l'escissió de la realitat en diversos coneixements s'exposa a la jerarquització, la burocratització i finalment la institucionalització. La nostra producció de coneixements ha partit de cada una de les persones que conformen una experiència política, no d'especialistes; una producció de coneixements que vascula entorn de la primacia del subjecte participant i les experiències que va teixint, per tal de valorar el conjunt de reptes que aquestes experiències li plantegen. No pretenem la veritat amb majúscules o el coneixement absolut, sinó una veritat i un coneixement adequats a la nostra situació. Estem buscant el que potser és l'única *veritat real*: la que es farga en el procés de l'acció col·lectiva, una veritat que roman i s'estén més enllà de l'estricta circuit de l'organització fins traçar una matriu autoinstituida del sentit de la pròpia vida.

Saber d'on venim, construir un relat col·lectiu

Hi havia vida abans del naixement? Tènues lletanies, com radiacions bàsiques, semblaven confirmar-ho. Però pocs llibres ho recollien, ningú en parlava i l'imaginari dominant ho negava. Vàrem posar-nos en marxa: entrevistes, grups de discussió i una labor de rastrejament en publicacions de l'època ens van descobrir un procés fundacional genuí, alternativa pura al procés de fundació de l'estat-democràcia. Un procés amb visos de societat alternativa, amb el potencial d'haver pogut organitzar d'una altra manera la refundació social que havia de seguir a la mort del tirà. No naixíem del no res, hi havia algú abans que nosaltres. Transmissors de formes de fer i de pensar, han estat també els portadors d'un esperit de perseverança, incorruptibilitat i conseqüència amb les pròpies idees i actes. Comencem a estar, per tant, en situació de poder parlar d'un nosaltres que s'estén més enllà del present, podem fer emergir un relat sobre les condicions de possibilitat d'un altre curs en el procés d'institució de la societat, la política i l'economia, i sentir-nos genuïns hereus d'un bagatge portentós.

Confirmada la possibilitat d'un nosaltres diacrònic, hem remenat en el nosaltres sincrònic, en el nostre present. Partíem de la desconfiança cap a les grans narratives, cap els discursos *tout court* adequats per a qualsevol situació per mèrit d'una teoria que interpretava interessos socials a partir d'una perspectiva d'avantguarda -sia acadèmica, política o purament intel·lectual-. La precarietat social i l'espectacularització de la vida havien polvoritzat els vells subjectes portadors d'interessos transcendents, i només quedava un arxipèlag d'experiències polítiques *fragmentàries* -no fragmentades-, que elucidaven les claus de la seva acció a partir de discursos mínims i adequats a la situació concreta. Hem cregut veure en aquesta panòpia de discursos fragmentaris alguns punts en comú, uns mateixos eixos discursius entorn dels quals vascula la pràctica dels nous protagonismes socials. I hem buscat articular aquests eixos a partir d'una formulació de perfil baix, de mínim comú denominador, per proposar un primer nexa entre pràctiques que durant aquest temps semblaven *fragmentades*: Transició espanyola com a gàbia de ferro dels nous processos autoinstituent; el monopoli institucional de la política com a expropiació de la potència transformadora i creadora del social; precarietat, desobediència i autoorganització com a repte, resposta i proposta dels moviments socials a les claus de l'actual sistema de dominació.

Quelcom havia canviat d'ençà la fi dels setanta, i per fi els noranta semblaven ser una bona talaia per reconèixer la casuística d'aquestes transformacions. Però no ens interessa la caracterització heurística del sistema de dominació emergent, sinó, amb tot els riscos que això comporta, una descripció estructural que doni compte de les geografies del conflicte actual. Contràriament a les perspectives a l'ús, no volem una anàlisi amb els ulls impossibles del demiürg, sinó una caracterització del conflicte i el nous paisatges de la dominació a partir de les experiències de lluita i autoorganització esdevingudes en el nostre entorn metropolità. El moviment popular urbà, les escoles en lluita, els centres de planificació feministes, la insubmissió al servei militar i civil, les okupacions, les tancades d'immigrants,... són algunes de les experiències d'autoorganització que ens han servit per caracteritzar els reptes, l'evolució i els intents de consolidació d'aquesta nova matriu de la dominació. El resultat són aproximacions sense cap ànim de glòria, sense cap voluntat de tancar significacions, o d'establir paradigmes d'un nou cicle històric, sinó meres suggerències per a la caracterització, esbossos que el debat i la dinàmica real dels moviments hauran de validar amb la seva pràctica: estat-democràcia, democràcia autoritària de mercat, autoinstitució o esfera pública no estatal són alguns d'aquest

conceptes que ens han ajudat a caracteritzar i parlar del model actual.

És tracta de reflexionar sobre les nostres pràctiques per tal de poder-les millorar, fer-les creixentment immunes tant als seus propis errors com a les noves estratègies de control de la dissidència; en aquest sentit, la caracterització de les claus de l'aquí i ara de la dominació ha estat un primer pas. El repte col·lectiu consisteix en proposar noves línies i eixos per a una matriu de pràctiques que superin l'impasse, donant un impuls renovat a l'agregació política. Propostes suficientment reals, sentides com a possibles pels mateixos protagonistes de l'experiència; Adequades per vertebrar un espai de coordinació no identitari, o el que és el mateix, un espai de no-identitats coordinades sobre la base de unes pràctiques comunes. Sembla per tant que la proposta hauria de descansar entorn d'un eix de praxi, i no de símbols, de transformació i no d'interpretació.

Hem estructurat la narració en tres grans parts. La primera, que dóna compte del moment fundacional que ha blindat durant tants anys la possibilitat d'una organització social – per tant d'una vida- *altra*. La segona, que ressegueix la tensió antagonista constant entre la gènesi i consolidació de l'estat-democràcia i les seves desercions, o sia, la perseverant expropiació institucional de la política. La tercera, on acaronem l'emergència dels nous protagonismes socials, aquelles trames col·lectives que es constitueixen més enllà de la reivindicació, que desborden la lògica de la protesta, i que institueixen una experiència pròpia, política i vital, confrontada al mercat i a les matrius de l'estat-democràcia. I, finalment, unes conclusions sempre provisionals, on ens afegim al debat en marxa sobre la fràgil articulació de les lluites prenyades de contrapoder.

Primera part, o preludi. Les hipoteques de la Transició

“La transició com a relat construït opera bloquejant els presents imaginaris col·lectius: els seus solcs arriben fins l'actual intel·ligència col·lectiva de la transformació social. sabem que els mites són aquells relats, aquelles narracions fabuloses....”

Hem volgut recalcar en l'anomenada transició espanyola amb diferents objectius. El primer ha estat subratllar que la Transició funciona com a mite fundador per a l'acció política actual, en el sentit que la gestió del canvi social correspon únicament a l'aparell polític-administratiu. Mite edificat històricament per les pròpies élites, l'hem pretès deconstruir a partir de resignificar i donar valor a l'acció col·lectiva de base que quedà minoritzada pels pactes interinstitucionals d'aquell període. Hem buscat, doncs, deliberadament, trencar la tenalla conceptual i historiogràfica que hipoteca encara avui l'acció col·lectiva dels moviments socials; d'una forma anàloga a la ruptura que els propis moviments dels anys noranta han produït a la tenalla política que bloquejava la potència de les noves subjectivitats crítiques emergents. El següent objectiu ha estat aprofundir en el moviment obrer de l'època, un subjecte polític pel qual, a través de les seves pràctiques de lluita i d'autoinstitució, podem explicar els canvis polítics i econòmics que engendraren la Transició. El moviment obrer ens interessa perquè es va haver d'inventar per superar la cesura que havia provocat la dictadura franquista en l'acció col·lectiva transformadora; ens interessa perquè en aquest procés d'invenció, va haver de litigar amb unes transformacions radicals en el paradigma del capitalisme fordista, que van empènyer a un nou procés d'invenció subjectiva i pràctica; ens interessa perquè el relat d'aquest procés d'autoinvenció assenyalava als moviments actuals les potències i debilitats de

l'autoorganització, i proposa un bagatge d'història política pròpia. Finalment, també ens submergim en l'altre gran oblidat de finals dels setanta: un moviment llibertari que tant emergí amb força com decaigué amb similar brusquedat. Els motius no són aliens a la nostra pràctica política actual, sobretot els que fan referència a la gestió de la dissidència per part dels aparell estatals.

Hem pretès caracteritzar, sense exhaustivitat historiogràfica, tant la gènesi de l'estat-democràcia com les onades de moviment que, en el lapse de temps que comprèn la fi del règim dictatorial i la consolidació sistèmica, varen possibilitar pensar que el futur fos d'una altra manera. De cara a la transformació social que desitgem, el coneixement crític d'ambdós factors és essencial per a obrir escletxes en una societat que successivament construeix representacions de realitat que substitueixen les anteriors: que per tant s'oblida a sí mateixa en ràpids lliuraments. Pensem, a l'hora, que a nivell pràctic pot servir per a donar forma a una inquietud llargament sentida per part de la generació que naixíem amb l'adveniment de l'estat-democràcia. Una generació que avui forma part activa dels moviments socials i que necessita conèixer les experiències homòlogues que es donaren abans de la tabula rasa.

Segona part, o nus. L'expropiació de la política

"Nosaltres intuïm que la història de l'estat-democràcia és la història de l'expropiació de la política, això és, una operació continua d'erosió de la capacitat d'autodeterminació del social, la pèrdua de la seva potència autoinstituent. A mesura que la democràcia esdevé estat, a mesura que n'intensifica el monopoli de la política, el resultat és l'alienació de la política mateixa. No predomina, com diria John Holloway, "el potencial per a l'organització social conscient", sinó la forma imposada sobre aquest potencial: la forma estatal de la política es separa del conjunt de la col·lectivitat".

En la segona part, hem invertit la metodologia habitual de considerar els moviments socials com a reacció als abusos estatals i hem considerat l'estat-democràcia com a reacció vers les polítiques emancipatòries dels moviments. Pel que fa a la gènesi i constitució de la democràcia actual, pensem que la metàfora del mirall invertit és prou explicativa. La disrupció creadora dels moviments socials en el tard i postfranquisme, la seva capacitat instituent de relacions socials autònomes, era un repte incontenible en el si d'un sistema que es pretenia reproduir i a la vegada refundar, com el cèlebre príncep de Lampedusa. Una de les principals armes utilitzades per l'estat-democràcia per curtcircuitar les seves sinèrgies, va ser el monopoli exercit per les formes estatalitzades (sistema de partits, però també sindicats) sobre la participació política. Aquí ens remetem al fecund moviment popular urbà de finals dels setanta, i a la seva abrupte crisi paral·lela a la constitució dels Ajuntaments democràtics. També ens remetem a les trajectòries feministes de milers de dones, que innovaren profundament el sentit de la política participant d'experiències com els centres de planificació sexual autogestionaris, moviment real que fou desactivat amb la medicalització i la funcionarialització de les experiències. O bé a les escoles en lluita de determinats barris obrers de Barcelona, també acció col·lectiva en la vida quotidiana que patí l'impacte igualment pervers de l'estatalització.

Al llarg d'aquest recorregut, hem volgut destacar com l'acció estatal indueix el llanguiment dels moviments socials, una despotència llargament sentida en el transcurs dels anys

uitanta al nostre país, i que explica la fluïdesa de l'hegemonia capitalista al llarg d'aquesta etapa. L'expropiació continuada de la política tingué per tant resultats punyents, i de la seva eficàcia es derivà una dicotomia indesitjable. O la preeminència de la subjectivitat de mercat, o les ruïnes d'una representació impossible. Es aquesta la disjuntiva la que, possiblement, ha motivat la reapropiació de la política per part del social, això és, aquella autoorganització que irrompé en la metròpoli barcelonina a mitjans dels noranta. Per a nosaltres, en definitiva, aquest ha estat un intent d'implicar a alguns dels protagonistes de l'acció col·lectiva en l'esforç de pensar quina posició ocupa l'estat-democràcia en la relació conflictiva que mantenen els moviments socials de base i els seus antagonistes. I diem esforç en pensar, doncs sovint la mateixa quotidianitat ens marca uns *tempos* on, sincerament, tenim poques oportunitats de contrastar col·lectivament les intuïcions que ens desperta la pràctica política.

Tercera part, o els nous protagonismes socials. Precarietat, desobediència, autoorganització

"La precarització de la vida, la desaparició dels espais de relació autònoma i/o de generació d'antagonisme, les subjectivitats expropiades. Aquestes foren les terres de ningú, per tant les terres del capital, des d'on l'autoorganització es reinventà a partir de mitjans dels noranta per tal de superar el desert anterior. Terres de ningú, la precarització de la vida, la mercantilització dels espais, les subjectivitats expropiades; matrius a ser invertides."

En la darrera part ens barallem ja amb nosaltres mateixos, o sia amb la nostra trajectòria, doncs intentem recomposar algunes de les experiències recents d'autoorganització. En aquest període hem viscut - i encara està en marxa- les sacsejades d'un nou protagonisme social que escapa a les lògiques de la política representativa, unes petites tremolors de vida col·lectiva que van més enllà del que fins ara s'ha conceptualitzat com a *moviments socials*. Els acadèmics es pregunten: si aquestes tremolors no tenen res a veure amb el vell moviment obrer, si contradiuen la postmaterialitat dels ja cansadament anomenats *nous moviments socials* (eco-paci-feminisme), si no els haurem d'anomenar novíssims. No importa. L'autoorganització que s'intensifica a la Barcelona metropolitana a mitjans dels noranta és un procés que vitalitza aquell protagonisme social estrangulat per la transició, per l'estat-democràcia i la reestructuració capitalista. Unes resistències al capitalisme de la flexibilitat i dels mercats desregulats, on la precarització creixent de l'existència és un element primordial per al control i l'acumulació, però que a l'hora funda nous vectors d'antagonisme i alliberament.

Cartografiant la precarietat com el substrat que travessa qualsevol tipus de pràctica en el social, comencem el recorregut per (re)trobar les potències de les noves formes d'agregació. Com, després de la vaga general de 1994, comencen a constituir-se les intuïcions que consideren obsolets els canals de representació. Com, a partir de la socialització d'una desobediència que arrenca amb la insumbissió, es formulen noves matrius que s'escampen territorialment amb el moviment de les okupacions, que beuen de les propostes del zapatisme, que s'expressen, es coordinen i afronten les seves contradiccions a partir del cicle de lluites globals.

Una autoorganització no exempta d'assetjaments, que pot ser entesa com la iniciativa de

part del social per superar les hipoteques de la transició i els bloqueigs de la democràcia representativa actual. Que pot ser entesa com la recerca de formes d'intervenció política ajustades a les trajectòries d'una vida quotidiana precaritzada, a l'emergència de noves subjectivitats, a l'expressió d'una nova cooperació autònoma. La relació sovint silenciosa entre precarietat, desobediència i autoorganització enceta noves fugues constituents, esquerda el bloqueig d'una vitalitat social fins ara sobredeterminada pel pes esclafant de l'estat-democràcia i per la insuportable omnipresència de la mercantilització. Noves expressions de confrontació i d'alternativitat; traces d'un moviment que, més enllà de la protesta, esbossa contrapoder.

Primera part, o preludi:

Les hipoteques de la Transició

"Lo que tuvo de manipulación ese proceso queda patente cuando lo enfrentamos a la prueba de la verdad. Durante años decir la verdad sobre la transición era considerado como desestabilizador de la democracia, y dar por bueno el engaño se consideraba como facilitar el asentamiento del nuevo sistema".

Gregorio Morán, El precio de la transición.

"La primera impressió que crec que vam tenir la generació nascuda en la Transició va ser que aquesta havia estat un triomf i una victòria de les llibertats. El model que ens van vendre va ser el del final de l'obscurantisme i el principi de la llum, de la llibertat: la participació total".

P., del grup discussió Transició

Transició com a mite

"Toda la vida de les sociedades en las que dominan las condiciones modernas de producción se presenta como una inmensa acumulación de espectáculos. Todo lo que era vivido directamente se aparta en una representación".

Guy Debord, La sociedad del espectáculo

Ens interessa parlar d'aquella cosa anomenada Transició. No com un lament. Ni tampoc com ha arribat fins als nostres dies, com una remor sorda i imperceptible: ens interessa parlar-ne en veu alta, fer emergir la discussió latent. Perquè l'entensem com el procés constituent que fonamenta, a l'Estat Espanyol, les relacions polítiques i econòmiques hegemòniques. Perquè funciona com a punt de partida; però també, i sobre tot, perquè suposa la construcció heterònoma de l'horitzó dels nostres imaginaris socials: arrogant-se el caràcter de punt de partida, ens ha condicionat els punts d'arribada. Assumida en tant que mite, avui ens hipoteca.

La Transició com a relat construït opera bloquejant els presents imaginaris col·lectius: els seus solcs arriben fins a l'actual *intel·ligència col·lectiva* de la transformació social. Sabem que els mites són aquells relats, aquelles narracions fabuloses, que cohesionen les comunitats a partir d'inserir-les en un marc general de sentit. En ells s'hi traça una descripció implícita de rols, pautes de conducta, actituds i comportaments que esdevenen modèlics –unificadors– per a la comunitat representada. Com en aquells quaderns escolars on es reproduïx una tipografia ideal, els mites esdevenen una guia per a executar mimèticament allò considerat com la correcta *cal·ligrafia* social. Quina és la força mítica de la Transició? Quins procediments pretén interioritzar aquell relat? Quins imaginaris polítics, antropològics i culturals busca cristal·litzar? Quin és el llast que ens imposa respecte l'acció col·lectiva actual?

La Transició ha estat presentada, pels que tenen atribuït el poder de construir i reconstruir relats històric legítims, com "una victòria de les llums" per sobre de l'obscurantisme franquista i els excessos de societats "poc madures"; com el part, un tant dolorós, d'un nou sistema polític homologat a la modernitat europea. Però avui no ens interessen les zones il·luminades pels potents focus mediàtics i/o acadèmics; a hores d'ara i des d'una perspectiva crítica, convé visualitzar els clars-obscur del procés. No per a oferir un nova versió de la Transició, o per a desvetllar dades desconegudes per a consum d'erudits. Necessitem articular el relat que va ser silenciats apel·lant a compromisos històrics, a "ètiques de la responsabilitat" com a essència de la vocació política, a la "professionalitat", o en les seves versions més grolleres, al "compromís patriòtic". Articular un relat -no descobrir veritats històriques- que ens haurà de servir per a donar-nos respostes a nosaltres mateixos; reconstruir la gènesi d'un procés per a dotar de sentit diacrònic la praxi del present; conferir sentit al buits generacionals, vivencials, d'imaginari: aquells que ens condicionen les pràctiques polítiques d'avui. Reescriure, per tant, les nostres vivències, similars a les d'aquells subjectes socials que des de les fàbriques, barris o escoles, va creure que no hi ha llibertat ni emancipació si no és la pròpia gent la que es construeix la llibertat i l'horitzó de l'emancipació: amb els propis ritmes, amb l'aprenentatge a partir del propis errors, amb la consciència de què emancipar-se és agafar les regnes de la pròpia quotidianitat, tant personal com col·lectiva. Perquè l'emancipació o l'alliberament no es poden encarregar a tercers, no són mercaderies susceptibles de gestió per professionals del ram.

Relatar les experiències socio-polítiques per les quals la gent decidia instituir-se a si mateixa com a subjectes col·lectius aptes per a decidir i executar allò que col·lectivament els hi afectava. I, a l'hora, assenyalar amb el dit les forces implementades per a neutralitzar o integrar aquelles experiències: els ritmes que impediren una participació social substantiva, les "qüestions d'Estat" escamotejades al debat públic, la mitificació i mistificació d'un consens que no fou tal, sinó pacte entre élites que pretengué deliberadament minoritzar la seva contrapart. Deia Milan Kundera que la lluita de l'home contra el poder és la lluita de la memòria contra l'oblit: ens toca per tant recuperar una memòria silenciada; una memòria sense "llum ni taquígrafs", sense historiadors oficials ni publicistes.

Els mites han de ser revisitats per part dels actuals moviments de base: cal estendre'ls al sol perquè s'airegin. En primer lloc, per tal d'evidenciar l'elitisme estructural de la democràcia que es gestà en aquell moment. En segon, perquè ens contextualitzen la genealogia dels actuals moviments, tant per la seva relació dialèctica amb les vigents estructures polítiques de representació, com per la seva vinculació subterrània amb els moviments populars que la transició clausurà. De cara a la nostra pràctica política, copsar l'elitisme fundador i estructural de la democràcia espanyola i entendre com treballà amb mètode contra els antagonismes socials d'aleshores, és *descobrir* l'elevada hipoteca que pesa avui sobre les espatlles de qui vol impulsar el canvi social: el consens d'un sistema de partits i sindicats que socialitza l'immobilisme en el conjunt de la societat. És més: entendre el bloqueig estructural de la democràcia *realment existent* mitiga -per a qui les tingui- certes il·lusions de "l'aprofundiment democràtic" o de "democràcia mixta o participativa", i ens planteja el repte de posar en pràctica noves formes d'organització social.

El procés de la Transició ens ha estat narrat de tal forma que senti precedent com a mite fundador del com, el què i el perquè de la intervenció política moderna. La seva narració ha estat organitzada de tal forma que, sepultades sota capes d'oblit intencionat i memòria mistificada, de les múltiples experiències de la Transició en roman només la seva única *representació* possible. Quaranta anys de dictadura franquista *anormalitzaren* l'activitat política, calia -pels gestors de la Transició- institucionalitzar un model estàndard de participació que no passés ni per les impresentables imposicions de búnkers totalitaris -que creuem els dits perquè no tornin- ni per la creativitat desbordant dels moviments populars esperonats per l'aparent buit de poder postfranquista. És durant aquest interludi quan són encunyades les formules d'aquesta *neo lingua* demòcrata: *ruptura pactada, consens, responsabilitat patriòtica, nacionalitats*; malabarismes lingüístics a través dels quals els homes de la Transició transaccionen poder en els discrets reservats dels restaurants madrilenys.

Cal que emergeixi l'*altre* relat de la Transició: el que travessa silenciosament les pràctiques polítiques dels moviments socials d'avui. Confrontar les intuïcions i recels que experimenten les generacions nascudes en aquell moment envers la narració dominant, amb les vivències i aprenentatges d'aquells que participaren en els moviments populars de la segona meitat dels setanta. Compartir, per tant, un llenguatge comú sobre aquells episodis, partir dels pressentiments callats d'uns i les empassades amargors d'altres, i articular discursivament el que ja impugnen en la pràctica les experiències d'autoorganització actuals. El periodista i ex-militant del PCE Gregorio Moran denunciava temps ençà la perversitat del "dar por bueno el engaño" com a estratègia d'assentament

del nou sistema (Morán, 1991). Avui, mantenir aquella maniobra és una irresponsabilitat històrica, a més d'un acte gratuït: no tenim perquè empassar-nos la hipoteca que paralitza les noves potencialitats socials. Si podem afirmar que el procés fou gestionat restrictivament per les noves i velles élites, perquè pensar encara la Transició en termes de *victòria de la participació social*?

Anem a desempallegar-nos —d'una vegada per totes— de les rutines institucionalitzades per la Transició, de les interioritzades formes de fer política que romanen bloquejant l'acció de les figures socials emergents. Anem a deconstruir *l'oblit*, que consensuà les bases per a què la legitimitat de la democràcia emanés directament i impune del franquisme; també *la simulació*, que cohesionà una casta política vingués d'on vingués i l'aferrà professionalment a uns centres de decisió a anys-llum del social. Anem a qüestionar el *pacte social* per l'economia de mercat, la que precaritza com un ofec totes les àrees de les nostres vides; anem a rebatre la *minorització* de l'autoorganització obrera dels 70 i l'*estatalització* sindical, integracions que ens han expropiat les autodefenses cap a la precarietat social. Més enllà: anem a posar en quarantena la *reivindicació*, que fa permanent la minoria d'edat del social; i a maleir la *gestió de la dissidència* d'aleshores, massa similar a l'actual gestió del poder cap a les dissidències socials d'avui. Fil per randa, aquest és el propòsit: relatar intuïcions apreses sobre un temps distorsionat pel mite, falsos consensos desvetllats per les pròpies lluites socials d'avui.

Reestructuració capitalista: resposta al repte, enervació de l'antagonisme

"Como consecuencia de la intensidad y coherencia de las luchas de los 60 y 70, el capital tenía dos caminos posibles para alcanzar los objetivos de aplacar las luchas y reestructurar su sistema de mando e intentó recorrer ambos sucesivamente".

Hardt i Negri, Imperio

Les relacions econòmiques de l'estat-democràcia claven amb profunditat les seves arrels en un període anterior a la Transició. A l'Estat Espanyol, l'adveniment del nou règim polític no suposà una reformulació "democràtica" del model socio-econòmic en curs, sinó que el canvi es produí sobre les bases econòmiques traçades per la tecnocràcia opusdeista durant els anys seixanta. Aquest model econòmic, dissenyat a partir de 1959 per alguns sectors del règim, rebrà la seva confirmació, amb petits ajustaments, durant els Pactes de la Transició.

Que en matèria econòmica la Transició no suposi una ruptura, sinó una continuïtat i aprofundiment de les mateixes pautes marcades per la dictadura, ens indica quina hauria de ser la naturalesa del canvi. En tot cas tingué més a veure amb el desmantellament d'una carcassa política inservible, i la conjuminació d'una de nova -la transacció-, que no una transformació democràtica de les estructures socials i econòmiques hegemòniques durant la dictadura. Com ja s'advertia des de sectors llibertaris l'any 78;

"...el franquismo sirvió fielmente los intereses capitalistas durante casi cuarenta años, eliminando en la guerra al movimiento obrero que ponía en peligro el status de la clases dominantes, (...) suprimiendo a los trabajadores-ciudadanos progresistas, posibilitando con su sistema policial-represivo la sobreexplotación de los trabajadores, y por lo tanto, una acumulación de capital sin precedentes para las clases poseedoras. Sin embargo, hoy se revela a los ojos de esta clase como una traba para su desarrollo, para la estabilidad y racionalización del sistema"

Orrantia, 1978.

Malgrat l'evident rellevància del rol jugat per la tecnocràcia opusdeista en la configuració de les directrius econòmiques que emanen de 1959, no se'ns escapa que fou durant els anys de la transacció política quan es produeix la veritable transició: la que posa en marxa l'ajustament d'aquestes directrius amb la nova conjuntura internacional. Marcant així el fil argumental de l'actual model econòmic i social, aquesta intensa transformació de l'aparell productiu obeïa a dos factors entrelaçats. El primer, superar les rigideses productives i tecnològiques d'un model de regulació, el fordisme, que donava senyals d'esgotament en l'objectiu de l'acumulació de capital. El segon, trencar les resistències obreres, abatre les seves formes d'organització, diluir i posteriorment integrar aquella subjectivitat antagonista que el moviment obrer havia anat forjant, tant en la lluita social de les darreres dues dècades, com en l'organització autònoma de la seva quotidianitat.

El model econòmic resultant d'aquelles dues fases del projecte de modernització, com són el Pla de 1959 i la posterior reestructuració industrial, caracteritza l'escenari social i productiu imperant en els nostres dies. Aturar-nos en aquest projecte de modernització del

capitalisme espanyol és entendre el tarannà d'una democràcia projectada pel sectors més dinàmics del capitalisme espanyol i internacional, és entendre la violència amb que va ser combatuda l'autonomia del moviment obrer, és entendre perquè es dedicà tant d'esforç en disciplinar aquell impuls social que obligà al canvi de règim. És entendre, a la fi, que la transició fou l'arquitectura política d'un projecte econòmic de fons: actualitzar les estructures capitalistes de domini i acumulació. Les mateixes que avui ens escanyen.

Antecedents de la modernització: el Pla de 1959

Econòmicament, el règim franquista operà durant un període important en una situació d'autarquia. En el seu interior, les relacions econòmiques eren regulades mitjançant mecanismes explícitament polítics: condicions de treball a base de decret, no reconeixement de la negociació col·lectiva, conflictivitat obrera coartada per la Central Nacional Sindicalista, relacions laborals no regulades sota una base contractual sinó corporativa. Tots els factors i agents productius formant part, en definitiva, d'una "comunidad económica nacional bajo tutela del Estado" (Morán, 1996). El franquisme no només subjugava l'autonomia dels agents socials, sinó que entenia que la salvaguarda del procés de producció i acumulació capitalista no podia quedar en mans del lliure mercat, incapaç de contenir per si sol les conseqüències polítiques de l'homogeneització obrera que generava.

Tanmateix, l'autarquia o tancament econòmic formal als fluxos de capital internacional, afegida a la sobredeterminació estatal de les relacions laborals i socials, implicà el progressiu estancament de les condicions de l'acumulació, traduint-se en un marc propici per a la implosió de les relacions socials. Es va fer urgent pel règim buscar mecanismes que permetessin superar el bloqueig econòmic i, alhora, augmentar la capacitat de consum de la població.

Qui formulà i impulsà el nou model d'economia de mercat -liberalització interna, obertura de l'economia a l'exterior- foren els comunament anomenats "tecnòcrates" de l'Opus Dei, mitjançant el *Plan de Estabilización de 1959*. Paradoxalment, o no, aquests dissenyadors que anticiparen la modernització econòmica a l'Estat Espanyol, foren sectors que en el pla social i polític es caracteritzaven pels seus plantejaments antiliberals i reaccionaris. Sabem, a més, que els executors materials de les últimes conseqüències del model del 59, no van ser aquests supernumeraris de l'Opus, sinó la nova socialdemocràcia que s'havia organitzat entorn del PSOE. Què succeí en l'interstici que enllaça un moment i altre? Quina és la naturalesa explosiva d'un procés, la Transició, que situa en una punta del fil la tecnocràcia franquista -apostant per la liberalització- i a l'altra punta la socialdemocràcia -que executa el pla de les élites-?

La rellevància del Pla del 59 rau en la seva condició d'aposta per la liberalització econòmica que, al mateix temps, incuba ja la posterior conflictivitat: mentre creava unes noves condicions jurídiques que facilitessin l'acumulació capitalista, desbloquejava la visibilització del conflicte de classe. El reconeixement legal dels convenis col·lectius sindicals a finals dels anys cinquanta, és paradigma de com una transformació en el pla econòmic genera unes conseqüències que a la llarga desafien estructures polítiques caduques:

"A través de esta brecha se introdujo como un torrente el conflicto social que desbordó, hasta la clausura del régimen, los escasos esfuerzos de adaptación institucional a las nuevas realidades. La acción sindical asamblearia se desarrolló en la ilegalidad pero no en la clandestinidad, originando una intensa represión hasta la legalización de los sindicatos, y aun después"

Moran, 1996.

L'espoleta del 59 iniciava així una profunda transformació del paisatge no només productiu, sinó també social, cultural i físic, de l'Estat Espanyol. Quatre milions de persones abandonaren els camps andalusos o extremenys, proletaritzades en els grans centres industrials de Barcelona, Bilbao o Madrid. L'agricultura declinà en favor de la producció industrial i els serveis, en un marc que, de no ser per la immigració a Europa, s'hagués aproximat a la plena ocupació. Emergien capes mitges, augmentava la capacitat de consum, els canvis culturals se succeïen amb una velocitat inusitada. La contradicció entre aquestes transformacions socio-econòmiques i la rigidesa de les institucions polítiques franquistes determinaran la necessitat d'establir noves aliances per poder aspirar a transformar el règim.:

"Qué era el antifranquismo? (...). Incluso aquí se incluía a ciertos cavernícolas que optaban por dejar atrás un modelo económico por otro que les favoreciese más. Esto también era antifranquismo. Para mí la pregunta clave para entender el proceso es: quién movía la transición, si la base, el poder? Pasar de una dictadura a una democracia, o pasar de una economía cerrada a un modelo ultraliberal? Entonces para facilitar el cambio tuvieron que hacer concesiones temporales, que ahora se están acabando porque la oligarquía se ha resituado plenamente"

G. Grup discussió Transició

El *Plan de estabilización* representava el tret de sortida cap a una economia capitalista liberalitzada que a l'Estat espanyol, no obstant, arribava amb decennis de retard respecte la resta de països industrialitzats. Quan, finalment, el provincianisme de la burgesia espanyola es decidia a superar la seva fòbia al liberalisme clàssic, la resta d'Occident ja veia proper el llindar de la reestructuració postfordista. És aquí on rau el caràcter traumàtic del procés de reestructuració suportat per la classe obrera a l'Estat espanyol: quan encara no havia arribat a digerir les mels de la planificació fordista i l'extensió del consum, ja li estaven exigint esperit de renúncia per afrontar les urgències d'una reestructuració productiva. És així com neix l'estat-democràcia: gestionant la crisi i les seves solucions sobre la base de la sumària culpabilització de la comoditat jurídica i salarial dels treballadors.

El camí cap a la democràcia és el camí de la reestructuració

Art. 11 La huelga es ilegal:

- a) Cuando se inicie o sostenga por motivos políticos o con cualquier otra finalidad ajena al interés profesional de los trabajadores afectados. b) Cuando sea de solidaridad o apoyo, salvo que afecte directamente al interés profesional de quienes la promuevan o sostengan. c) Cuando tenga por objeto alterar, dentro de su periodo de vigencia, lo pactado en un convenio colectivo o lo establecido por laudo. d) Cuando se produzca contraviniendo lo dispuesto en el presente decreto-ley,

El model de relacions laborals que cristal·litzà amb el Pla d'Estabilització oferia estabilitat en el treball a canvi de silenci polític i sindical. Les claus macroeconòmiques de seu èxit foren un context econòmic internacional clarament expansiu i un model d'extrema flexibilitat del preu de la força de treball: "*la flexibilitat del preu de la força de treball compensava la rigidesa en quant al seu volum*" [Bilbao; 199]. La tuició estatal de la vinculació individual al lloc de treball descansava sobre dos eixos que inicialment depenien de factors exògens a la institucionalitat del mateix règim: el silenci del moviment obrer i la marxa de l'economia mundial. Quan aquests eixos del model d'acumulació franquista deixaren de funcionar, la fallida de tota la bastida institucional era només qüestió de temps. Conegudes les circumstàncies de la crisi econòmica dels setanta, desbrossem la crònica brevíssima del segon d'aquests eixos: els silencis del moviment obrer, la potència del seu crit i la resposta, en clau de reestructuració, als reptes civilitzatoris que plantejava.

A inicis de la Transició la tendència econòmica era de progressiu creixement de la productivitat i dels salaris, predominava la contractació fixa per sobre de la temporal i la desocupació era aparentment friccional. El menor pes de l'economia submergida en el conjunt de l'economia, la consolidació de l'estabilitat en el treball i la tendència a la millora en la distribució de la renda, eren indicatius d'un marc socio-econòmic on el moviment obrer actuava amb força. Així, fou l'activitat d'aquest moviment la que plantejà el primer repte al model de regulació fordista a l'Estat espanyol. La reivindicació de pujades lineals en els salaris, la integració de plusos i primes en el salari base, els progressius augments a les categories més baixes, o la pujada del salari mínim interprofessional, suposaren la liquidació definitiva de la flexibilitat salarial, això és, el principal mecanisme d'adaptació a les fluctuacions de la producció fins aleshores implementades pel règim (Herrero, 1991).

La irrupció del moviment obrer en l'escenari productiu i social de l'Estat espanyol, suposà l'enfonsament dels mecanismes per a garantir les taxes de benefici de l'empresariat; aquests, incapaços de reaccionar amb els mecanismes clàssics de la gestió empresarial tant per les rigideses del marc legislatiu heretat, com per l'ubiquitat del moviment obrer i social, opten per desinvertir i "esperar un marc social i econòmic més propici". La crida empresarial a l'acció estatal era evident: els "marcs econòmics i socials més propicis" no neixen del natural esdevenir de la mà invisible, sinó d'un artifici, subjectiu, completament subjectiu.

La lluita social estava induint una dinàmica de pujades salarials per sobre dels increments de la productivitat, en aquest sentit era una experiència de *redistribució de la riquesa social per mitjà de la lluita col·lectiva*. La lluita obrera impedia també qualsevol rebaixa o flexibilització de l'escala de salaris: homogeneïtzant-se, la classe obrera es procurava els mitjans per a la seva pròpia institució com a subjecte col·lectiu, real i homogeni. Aquesta organització social i obrera *en situació* era netament refractària als discursos *universalistes* que tant s'estendrien més tard per fer corresponsables a les estratègies sindicals del curs de la economia capitalista. L'estratègia del moviment obrer durant aquesta etapa era una estratègia de contrapoder: organització social alternativa que només atenia a les circumstàncies de la seva situació, defugint l'enquadrament com a mer actor en l'arena política estatal.

Diuen els especialistes en transicions polítiques, que una transició és com un joc d'escacs

en el qual els jugadors respecten unes regles: primera regla, *"està prohibit menjar-se, o inclús fer escac-mat, al rei d'uns dels jugadors. En altres paraules, durant la transició, els drets de propietat de la burgesia són inviolables..."* (O'Donnell i Schmitter; 1986). Però la lluita social no respecta pactes de cavallers, ni sap de regles transcendents. La lluita social en els termes del moviment obrer autoinstituit i en situació és sinergia pura, no coneix límits, i la propietat privada no seria una excepció. La lluita social autoinstituida no entén del binomi estabilitat- transició, ni de les seves regles; si la transacció volia seguir un ordre, calia que la lluita fos desconjuntada. La força que estava urgint la reestructuració del capitalisme havia de ser liquidada a partir de les coordenades que la seva mateixa lluita estava plantejant. En altres paraules, *els instruments de la lluita social durant aquesta etapa, vaga i organització obrera, havien de ser reconduïts, reconvertits en agents funcionals al sistema.*

El problema, per tant, era el focus d'autonomia i indisciplina que representaven les experiències d'autoorganització obrera. Per a liquidar aquestes experiències s'obriren diversos fronts, però el principal passava per liquidar el marc jurídic i polític que permetia la creixent indisciplina social. La liquidació es va portar a terme en dos sentits: per un costat es va polvoritzar el vell marc de relacions laborals falangistes, i per l'altre es va conjuminar paulatinament un de nou que establia un model de caire consociatiu, amb una panòpia de cànides litúrgies de conflicte col·lectiu i individual. Si la lluita social havia estat un magma de creació política i invenció d'horitzons, la llei va esdevenir el seu taüt, allà morí regulada, feta part previsible d'un raonament universal.

Com opera la primera vessant de la liquidació? El franquisme no havia planificat el conflicte, sinó que va intentar congelar-lo: amb una regulació que tutelava el dret individual al lloc de treball, pretenia silenciar la llibertat política i sindical. Però aquest model de regulació individualista, juntament amb la nul·la legitimitat dels organismes de representació laborals –sindicat vertical–, havien propiciat dos fenòmens paral·lels. Per una banda una major autonomia individual del treballador, que es sentia jurídicament protegit, i per l'altra un fort corrent homogeneïtzador en el si de la classe obrera. Per tant, el model franquista de tutela estatal del dret individual al lloc de treball havia de ser liquidat: al final de la Transició el garantisme individual es progressivament substituït pel garantisme sindical, tutelador del conjunt dels llocs de treball.

L'operació suposava dipositar en estructures burocràtiques la gestió d'un nou model de relacions laborals flexibles: els sindicats serien els responsables de valorar la conjuntura econòmica per tal d'acceptar o no la reducció de plantilles, variació del salaris, etc. Així com en el origen del "nou moviment obrer", eren els i les obreres organitzats en assemblea els que decidien el com, el que i el quan de la lluita per les seves condicions de treball, en l'estat-democràcia són els sindicats institucionalitzats, a través de la negociació col·lectiva i el recurs residual al conflicte col·lectiu, els que han de decidir si accepten o no els acomiadaments, els expedients de regulació d'ocupació, etc. La relació que el franquisme havia formulat com directa entre treballador i Estat a través de la llei, queda mediada per una instància sindical que decidiria pels treballadors en un context de "retirada de la llei" de l'àmbit laboral. En aquest sentit són perfectament significatius els successius pronunciaments del Tribunal Constitucional respecte a la qüestió del model de relacions laborals. Parany com l'encuny d'un dret de vaga limitat, ambigu i fiscalitzat per l'Administració, o l'atribució als sindicats d'un paper pel qual *"se van alejando de su función tradicional de mera defensa de sus afiliados (...) y se convierten cada día más en representantes institucionales de los intereses generales de los trabajadores"*, no només no arriben a compensar als sindicats per tan elevada funció institucional, sinó que

carreguen sobre aquests la responsabilitat del curs d'una economia capitalista desconflictivitzada, en la qual tindrien una funció de reproducció del sistema per garantir futurs llocs de treball a través de l'enriquiment empresarial [Baylos; 1991][Bilbao; 1991].

Efectivament, un dels puntals de la reestructuració legislativa per acabar amb l'eficàcia de l'autoinstitució obrera, consistia en la liquidació del seu principal instrument de lluita i compulsió: la vaga. Mecanisme pel qual un subjecte col·lectiu es representa, per a sí i en sí, com a tal subjecte -ja sigui a dins de l'empresa o en el conjunt de la societat-, la vaga fou redefinida fins a remetre-la a un suposat origen de concessió estatal. Es regulà restrictivament en lleis pre-constitucionals, que limitaven i regulaven l'exercici del repertori de confrontació a l'abast dels treballadors. A partir del Decret-Llei 17/1977 la vaga, en tant que experiència i fenomen social, era convertida en llei: l'Estat podria imposar arbitratges obligatoris als vaguistes, la vaga només passava a ser mera funció de la negociació col·lectiva, es prohibien les vagues rotatòries, les efectuades per treballadors de "sectors estratègics", "*i qualsevol forma d'alteració col·lectiva en el règim de treball diferent a la vaga*": s'entén que diferent a la vaga acotada, definida i domesticada per la llei. A més, la seva substantivitat política quedava encotillada normativament quan es declarava il·legal tota vaga que remotament remetés a motivacions polítiques... Prestidigitació típica de l'estat-democràcia: juridificació d'una pràctica social incontenible, que es reinventava a cada pas, i un cop feta llei, definida, manipulada i esclafada a la seva mínima expressió per adequar-la a la reproducció d'allò mateix.

El model de "relacions laborals democràtiques", on les relacions entre capital i treball són fruit d'un sindicalisme autoregulat, fou l'altra vessant de la mistificació neoliberal. Mentre que ideològicament es ven la retirada de l'Estat de la regulació del mercat de treball i de les relacions laborals, en la realitat l'Estat canalitza jurídicament un nou model de regulació que imposa formes d'exercici dels drets sindicals [Baylos; 1991]. L'ocultació de la intervenció estatal en la nova economia de tall neoliberal té a més un correlat des del punt de vista de la liquidació de la lluita social autoinstituida: l'estatut jurídic de *sindicat més representatiu*.

La figura del sindicat més representatiu va ser formulada en un context de decliu de la lluita social i inclosa en la Llei Orgànica de Llibertat Sindical de 1985; per una banda suposava sobredimensionar el paper dels sindicats més votats a nivell estatal -UGT i CC.OO.-, els quals passaven a tenir un lloc privilegiat en la negociació col·lectiva. Per l'altra consolidava un model centralitzat de negociació col·lectiva que beneficiava -o perjudicava- al conjunt de treballadors, i no només als seus afiliats. D'aquesta manera, la veu dels treballadors, tota la potència del moviment obrer que va posar contra les cordes a la *transacció*, quedava reduïda a l'estatut d'un parell d'interlocutors estables i previsibles -UGT i CC.OO.-, amb forts vincles institucionals, beneficiaris tant de prebendes estatals com del repartiments de fons públics. A canvi, aquests acceptaven les formes de regulació estatal de l'exercici sindical, delineades segons una matriu de consens entorn la bondat i inevitabilitat del sistema capitalista.

Les línies de la reforma van permetre la paulatina liquidació del pluralisme sindical, va suposar la fi de la proliferació de sigles sindicals que va acompanyar al desencís posterior als pactes de la Moncloa. Privilegiant a un parell de sindicats institucionalitzats, als quals s'atorgava la determinació de convenis col·lectius efectius per afiliats i no afiliats, es donava cos a la falsa polèmica del *free raider* (el no afiliat s'aprofita de l'acció dels afiliats), que aparentment induïa la desmobilització obrera i la centralització de la negociació col·lectiva. Però per allò vist fins aquí, no foren els treballadors els que van decidir desmobilitzar-se a la espera de què els sindicats negociessin en el seu nom, sinó que van ser les mateixes institucions de l'estat-democràcia les que induïren la desmobilització per

mitjà del fort biaix representatiu establert en favor dels sindicats majoritaris.

Uns inicis dels 80 protagonitzats per la desindustrialització, l'atur massiu, les noves formes flexibles de contractació, i amb uns sindicats supeditats absolutament a l'iniciativa capitalista, són un escenari radicalment diferent a l'escenari obrer amb que s'enfrontava el franquisme a les seves acaballes. Amb una organització autònoma dels i les treballadores sota mínims, amb les últimes vagues "salvatges" aïllades pels sindicats, els episodis virulents de resistència obrera que encara es produïren foren lluites a la baixa, que ja no plantejaven el control obrer de la producció sinó que pretenien garantir el lloc de treball.

La transició *realment existent* fou, així, el moviment tàctic d'un capitalisme que necessitava transformar el seu sistema productiu i polític per eludir un antagonisme obrer que s'havia aclimatat en els espais fabrils, fent-se fort en els mateixos contextos creats per destruir-lo. La consolidació de la nova democràcia, l'amenaça de la involució, foren els falsos arguments que esgrimí el poder per tal d'apacar les lluites obreres en la reestructuració. Després d'aquells episodis, el moviment obrer combatí desfilà al compàs de les prejubilacions i acomiadaments: en el seu lloc perviuria l'adormit moviment sindical. En la gestió de la societat hi tindria mans lliures la nova classe política unificada: els aprenentatges extrets de capejar restrictivament la transició serien el millor mapa de ruta.

Caldrà doncs donar una passos enrera i desxifrar en què consistí aquell fenomen social, l'anomenat "nou moviment obrer", que no només va posar contra les cordes a una de les dictadures més pertinaces del món, sinó que va empènyer la reestructuració econòmica de tot un Estat; quan i com va néixer, quins van ser els primers instruments implementats per desactivar el potencial del seu antagonisme, quins el últims; quin era el focus principal del seu desafiament i repte a allò constituït? La resposta a aquestes preguntes ens parla a nosaltres, proposa miralls on mirar-nos. Fa veritat allò que suggereix el Colectivo Situaciones quan afirma que "*l'oblit és una posició reversible en un camp de posicions contraposades. El que ahir fou oblidat avui reneix amb una força inusitada*".

Organització i conflictivitat obrera: reestructuració i estat-democràcia

"Por el año 62 surgieron espontáneamente, creo que en Asturias, por primera vez, unos órganos de democracia directa que los trabajadores llamaron Comisiones Obreras. En aquel entonces, el PCE arremetió contra aquellas comisiones que no representaban a nadie, según decían (salvo a los propios trabajadores). Pero la idea cundió sin intermediarios ni representantes, y las Comisiones Obreras surgieron como hongos por todas partes, al calor de los conflictos laborales. Entonces el PCE tuvo que cambiar de táctica: se metió en las Comisiones, creó las suyas propias, se apoderó poco a poco del nombre, del prestigio, intentó capitalizar la tradición democrática de las mismas."

Carlos Semprún

"Las centrales sindicales sobreviven gracias a las subvenciones estatales y a las transferencias de fondos camuflados en planes de formación a cargo del Fondo Social Europeo. El cambio de la dominación formal a la dominación real del capital ha convertido a los sindicatos en un anacronismo. Por otra parte, su política de pacto social ha traído como resultado una desregulación del mercado laboral que vuelve completamente inoperantes las formas organizativas sindicales."

Colectivo Etcétera

El mite i les ficcions que galvanitzen la trama de la Transició sovint estableixen com a factor essencial de la precipitació del canvi l'empenta i decisió del moviment obrer durant aquests anys. Així, si per un costat es permet mencionar el seu paper preponderant en les mobilitzacions de les acaballes del franquisme, per l'altre se'ns presenta com un conseqüència lògica que el seu comandament "decidís" desconjuntar les lluites antagonistes posteriors a la Transició, per fer front conjuntament a la crisi capitalista i la instauració de l'estat-democràcia.

Anem, per tant, a referir les claus de la força d'aquest "nou moviment obrer", fenomen social autoorganitzat que en molt pocs anys va passar de ser celebrat i glorificat, a ser relegat a vergonyosa rèmora d'un passat cesarista, quan cadascun lluitava per lo seu despreocupant-se del conjunt. Referirem el canvi de sentit de l'organització social, el seu moment fundacional que ens arriba fins avui com un mite enlluernador. Referirem un dels vectors de pensar l'organització social truncat durant aquells anys, tota vegada que suposava un repte insostenible per a l'ordenació jurídica i social de les relacions mercantils.

Si volem parlar del "nou moviment obrer" caldrà fer la crònica de la transmutació de les organitzacions del moviment obrer, que d'instrumentals van passar a ser un fi en sí mateixes; parlarem de les funcionalitats sistèmiques que suscità aquesta transmutació, i d'alguns dels seus possibles factors explicatius. Parlar d'aquesta transformació orgànica

implica referir, així mateix, la deriva de la classe obrera fordista, però implica referir també l'aferissat procés de lluita social, de guerra de classe, en el qual aquesta deriva va resoldre's a favor de la dominació. La classe obrera, organitzada en moviment en tant que relació social, es va veure implicada en una guerra social, una guerra que va perdre, perdent també la seva vida, la seva existència en tant que subjecte obrer. El sindicats actuals són el símbol d'aquella derrota, bastides que van romandre després de la seva mort, funcionant com a trofeus de guerra en mans dels guanyadors. El sindicats són el recordatori sagnant del que pot passar quan es desafia allò constituït.

Però parlar únicament de la deriva és insistir en quelcom que se'ns ha repetit fins la náusea, al punt d'entrar a formar part de l'essència del mite fundacional; relata aquest mite que les esquerres tendeixen a trair-se a sí mateixes, que no hi ha militants honestos perquè tots acaben optant per l'eròtica del poder, que els polítics són tots iguals i la política és el seu monopoli,...Haurem de reapropiar-nos de la veritat que ens serveixi per continuar lluitant: impugnar el mite es trencar també el silenci i l'oblit teixit entorn les experiències d'aquells que mai van claudicar. No eren herois, ni volien ser-ho, perquè no eren uns pocs elegits, sinó una gran majoria: tot i què la ideologia dominant els magnifica, molt pocs van trair i trair-se buscant el manà de l'estat-democràcia, la majoria o bé abandonaren, o bé continuaren lluitant. Són aquestes fugues les que ens interessen.

Els moviments o experiències que continuaren autoorganitzant la dissidència, foren l'expressió organitzativa antagonista a un procés de canvi gestionat des del criteri de la restricció i la minorització. Aquests múltiples focus de conflictivitat obrera reflectien el malestar generat per les claudicacions dels lideratges de l'anterior moviment socio-polític i dels partits d'esquerra; reflectien la consternació davant d'un procés de canvi polític que s'escapava de les mans dels seus protagonistes socials per efecte de l'estructuració verticalista de les organitzacions socials; reflectia, en definitiva, l'incipient desencantament envers la promesa política, hipòcritament glossat com a cinisme polític per algun dels protagonistes de la simulació.

Genètica, adaptació i invenció: el moviment obrer s'autoinventava

Comencem parlant de les primeres comissions obreres. Nascudes durant el franquisme com a moviment socio-polític, eren manifestació d'un genuí procés d'auto-institució i autonomia d'interessos. En aquelles circumstàncies originàries, el moviment era capaç d'encabir qualsevol expressió del conflicte entre capital i treball —urbana, salarial, estudiantil,...— tot i la seva aparent divergència. Sense patir cap des-substantivació de la seva subjectivitat obrera, l'aprehensió d'aquestes noves expressions del conflicte el reforçava en legitimitat, organització, i força per fer front a les múltiples facetes de l'explotació i alienació inherents al sistema capitalista. El conflicte no tenia una sola expressió, ni en termes de subjectes ni en termes d'objectes afectats; per tant l'organització en comissions que havien de respondre situacionalment als desafiaments del conflicte permetia fer front a tots ells sense que el moviment minvés en el seu potencial de creació de subjectivitat.

Formes organitzatives nascudes al caliu de les necessitats situacionals de la lluita: aquesta era la seva força *-potestas-* i la seva promesa *-potentia-*. Potestas i potentia s'unien per crear una agregació amb visos de sinèrgia subjectiva, amb capacitat d'acumular i crear nous protagonistes de la seva quotidianitat. En aquest sentit el

moviment s'inventava com a subjecte col·lectiu dotant-se de les formes organitzatives adients a la concreta situació que havia d'afrontar: les comissions obreres, com en altres contextos històrics els consells obrers, els soviets o els consells de fàbrica, foren l'estructura mínima de mútua coordinació i pensament en comú que a la vegada era suficientment dúctil com per adaptar-se a qualsevol expressió del conflicte amb agilitat i previsió. L'auto-invenció com a subjecte, i la dotació de fórmules organitzatives adequades a les seves necessitats, eren plataforma idònia i suficient pel salt qualitatiu que exigeix la resposta del sistema de dominació.

Aquest relat és una succinta periodització d'aquesta dialèctica, que discorre des de les acaballes del règim fins l'any 1978. Dialèctica domesticada i hegemnitzada pel capital des de què la burocratització del moviment posà un llast massa feixuc a les seves espatlles. Travessat per estructures alienes a l'esdevenir de la seva potentia, el moviment morí ofegat per la congelació d'un poder ja pretèrit en la forma d'estructures sindicals i partidistes. Els seus protagonistes ho pagarien car. Nosaltres també.

Gènesis de la promesa -potentia-: 1958-1968

"Al calor de las mismas [reivindicaciones obreras de la mina de la Camocha] nació, pues, la comisión de la que formaría parte, además de los mineros, el cura y el alcalde de barrio que rodea al pozo. Esta comisión funcionó durante varios meses y desapareció finalmente, pero es el antecedente más acabado de las que surgirán como setas alrededor de las huelgas de 1962"

N. Sartorius, 1976

No és la nostra intenció revisitar les circumstàncies del naixement de les comissions obreres, queda fora dels propòsits estrictes del nostre relat. Hi ha prou constància dels orígens plenament democràtics d'aquests nuclis d'autoinstitutció que estenen la seva sinèrgia fins ben entrada la Transició, de fet, creiem, que el moviment autònom durant la Transició seria un dels productes últims, si bé espuris, d'aquest magma autoinstituent. Però si be es coincideix en admetre l'origen democràtic-radical del "nou moviment obrer", no existeix acord sobre l'anàlisi del present i el futur del moviment obrer que havia nascut d'aquelles experiències de democràcia directa. Ens pertoca, per tant, referir un del moments claus en l'esdevenir d'aquest moviment, com van ser els significatius fets de l'any 1968 i 1969.

Fins aleshores, el moviment obrer, i concretament les comissions obreres, s'havia anat inventant des d'aquell any clau de 1958 en les mines de La Camocha a Astúries. L'eclosió de les comissions com a forma genuïna d'organització dels interessos del social explotat es començà a fer palesa a partir de les vagues de 1962. A partir d'aquí i fins 1966 l'organització político-social del moviment visqué un auge difícilment explicable en un sistema dictatorial. Com se sap, les condicions de possibilitat d'aquella explosió s'han de trobar en les transformacions internes al règim que, ofegat per la rigidesa de la política econòmica de tall feixista, decidí entregar les regnes de l'economia als tecnòcrates de l'Opus Dei. El Pla d'Estabilització de 1959 responia a les irracionalitats del falangisme amb receptes liberals imbuïdes de l'alè ideològic del Departament d'Estat dels EUA i mobilitzades per les urgències de la convivència amb una CEE en procés de consolidació.

L'ordit socio-polític de la postguerra europea havia ensenyat al capital que una òptima forma de gestió del conflicte capital-treball en aquell context era la *consociació* d'interessos, això és, la *institucionalització d'estructures de representació dels interessos obrers i la seva contraposició amb els interessos del capital en el suposadament neutre escenari estatal*. En aquest sentit, les exigències de creixement de la productivitat requerien d'un cert grau de connivència obrera amb els objectius de la producció. Les comissions obreres a l'Estat espanyol eren la primera forma de representació legítima dels interessos obrers d'ençà de la Guerra Civil: fou la primera contrapart amb que hagué de negociar la burgesia per apuntalar la producció internacionalitzada.

No obstant, les comissions eren focus d'indisciplina. Netament autònomes, la seva forma desbordava i infringia a cada moment la legalitat franquista. El seu reconeixement com a interlocutor per part de la burgesia suposava donar patent de cors a un focus d'autoinstitució. I aquesta sinèrgia conduí al qüestionament del conjunt del sistema de dominació en què s'emparaven els mateixos empresaris per portar a terme aquesta singular "acumulació primitiva". Així, l'any 1967 les comissions obreres s'havien convertit en una força socio-política reconeguda públicament com a avantguarda de tota l'oposició antifranquista. Capaces de convocar manifestacions massives, al juny de 1967 es reunia la primera Assemblea Nacional de Comissions Obreres, al desembre del mateix any la segona Reunió General. En la seva estructura multicèntrica, que començava a coordinar-se estatalment, participaven de forma unitària totes les expressions o tendències que composaven el moviment obrer en la seva part organitzada: independents, comunistes, falangistes d'esquerra, catòlics dels moviments apostòlics, democratacristians, anarcosindicalistes (Almendros Morcillo 1977).

L'avanç del moviment obrer durant 1967 posà al règim en situació insostenible, per la ingovernabilitat creixent d'unes comissions poc aptes per a la disciplina institucional i sistèmica. Així, a finals d'any començà l'ofensiva del règim contra les comissions: els jutges les declararen il·legals, quan mai havien estat legals; es promulgà una norma decretant la congelació salarial per mitjà de la paralització dels processos de negociació col·lectiva; els patrons iniciaren una onada d'acomiadaments dels militants més actius; i es detingué tota persona relacionada amb les comissions. Condemnes a anys de presó per associació il·lícita o reunió il·legal; l'organització sindical oficial recuperà un reglament de 1940 per desposseir de càrrecs sindicals als dirigents obrers més destacats. Les conseqüències del cop repressiu van ser profundes: retraïment d'àmplies capes de treballadors fins aleshores disposats a assistir a assemblees, a votar les candidatures més representatives en les eleccions i fins i tot a secundar vagues convocades pels sectors més combatius dels centres de treball. El moviment fou escapçat: la repressió no havia estat a l'atzar, pretenia desarticular-ne la part més organitzada i conscient. Més d'un miler de processos oberts pel Tribunal de Orden Público en 1968, més d'un miler de detencions, milers d'acomiadaments i desposessions de càrrecs sindicals, tenien un objectiu ben clar: acabar per la força amb la direcció del moviment obrer aleshores en mans dels seus "dirigents naturals".

Fins aquell 1968 les comissions obreres s'havien organitzat a partir de quadres "naturals", la direcció de moltes lluites i reivindicacions requeria en dirigents reconeguts com a tals pels seus companys, amb qui tenien una convivència diària en el centre de treball. Que fossin a més militants del PCE o de qualsevol altre partit o organització era secundari: allò fonamental era que despertessin la confiança dels seus companys de feina. Foren aquestes treballadores i treballadors les que patiren simultàniament el cop repressiu en la seva pròpia carn: sense feina, amb processos polítics i judicials pendants o directament

empresonats, la seva caiguda suposà una nova fase en el conflicte entre capital i treball. L'acció sindical i política de les comissions obreres va haver de adaptar-se a les condicions d'un nou context, una "part baixa del cicle polític", el reflux del moviment. Com se sap, el capital no reacciona només reprimint totes les expressions del conflicte, sinó que procura d'integrar els elements que s'adiuen a l'operació, fent més complexa l'estructura de domini. Si bé el context de dictadura no és el que més empeny a l'adaptabilitat dialèctica del capital, també en aquella ocasió van obrir-se les portes a les expressions del conflicte que es podien metabolitzar.

La congelació salarial obligà al moviment a concentrar forces i a dinamitzar la lluita a partir del que semblava més evident: la lluita salarial. El biaix reivindicatiu havia estat un dels puntals del ressorgir del nou moviment obrer a partir de les generacions que no havien viscut la Guerra Civil, però sempre articulat dins de la sinèrgia autoinstiuent, en una dinàmica creativa que combinava reivindicació política i reivindicació econòmica. A partir d'aquell any, les comissions hagueren de fer front a la congelació concentrant la seva acció en l'equiparació salarial amb l'increment inflacionari. Controlar els espais que encara permetia els sindicalisme vertical -l'estratègia de "l'entrisme"- es convertí en clau a l'hora d'assolir l'objectiu. A la llum d'aquesta estratègia, es potencià artificialment el desenvolupament d'una estructura orgànica que desvisibilitzés els lideratges naturals mitjançant la funcionarització del moviment. Un membre de comissions que només fos portador orgànic dels posicionaments de l'estructura en la negociació amb la patronal era molt menys visible i rellevant que el treballador que articula i crea en el si d'una assemblea. Alhora, l'estructuració-burocratització de les comissions, com a resposta a les noves condicions de clandestinitat a què se l'empenyia, es convertí en escenari idoni per les estratègies hegemones de partits polítics avesats a crear estructures i moure's en elles:

"El nuevo problema que surge -y difícilmente podía no surgir- es la pérdida de sustancia democrática -de esa democracia directa propia a las CC.OO. de empresa- a medida que se asciende en la construcción de la estructura organizativa. No puede por menos de ser estrictamente clandestina, sus vinculaciones con la base son, por tanto, difíciles, y los diversos organismos -las Comisiones Coordinadoras, o simplemente Coordinadoras, como se las llamaban- tienden a convertirse en campo cerrado de la pugna entre las diversas tendencias políticas que aspiran a la hegemonía en el movimiento obrero. Los grupos y tendencias minoritarios acusan al partido comunista de imponer su dirección y orientación en las Coordinadoras, y a través de ellas en el conjunto del movimiento"

Claudín, 1975.

Implícitament, com per defecte, els sistema deixava espai pel desenvolupament i funcionament de les estructures partidistes i sindicals, relegant el moviment autoinstiuent, la dinàmica de creació i invenció radical, a una posició accessòria i merament "participativa": "... desde 1968, debido a la represión laboral y policial, en CC.OO. sólo quedan los que están muy convencidos....No hay masas en CC.OO. si como tales pensamos en trabajadores independientes, en luchadores autónomos. En realidad, desde 1968 CC.OO. es una coordinadora de militantes de diversos partidos" [Roca, 1994].

De forma progressiva, la pertinença a un partit polític o organització semblant era garantia i requisit per a què l'acció personal adquirís rellevància en el moviment. El capital hegemonejava el procés eliminant l'element d'indisciplina radical, d'auto-normació;

sinèrgies que havien estat a punt de trencar per la base el sistema de dominació que tants anys li havia costat imposar a les burgesies de l'Estat. El seu "substitut vulgar" era un hereu apte per a la disciplina sistèmica, la negociació dins d'un ordre i la responsabilitat ideològica.

Consolidació del poder -potestas-: 1969-1974

L'estratègia de readaptació del moviment a les noves circumstàncies semblava donar els seus primers fruits a partir de finals de 1969, quan quedà palès que el sostre salarial imposat havia estat trencat per la dinàmica real de la negociació entre capital i treball: del límit del 5'9 per cent, es passava al del 6,5 en uns casos i al 8 per cent en altres. Entre 1970 al 1975 es donaran nous cops repressius, especialment contra el moviment obrer, però la progressiva burocratització d'aquest, facilitada per l'estratègia d'entrada en el sindicat vertical, protegia als seus líders burocratitzats que haurien d'acomplir un paper clau en el nou escenari polític-productiu. Els quadres empresonats arran de la repressió de l'any 1968 comencen a quedar en llibertat, incorporant-se a un moviment que havia transformat la seva matriu organitzativa de manera essencial. Acceptant la disciplina dels seus partits, procuraren adaptar la seva lluita al nou criteri d'acció col·lectiva.

Dos foren els principals eixos de reivindicació: formulats en termes del moment, la lluita contra l'apropiació de la plusvàlua *absoluta* -lluites salarials o per la reducció de la jornada laboral-, i la lluita contra l'apropiació de la plusvàlua *relativa* -contra els cronometratges, contra les primes, per la millora de les condicions de treball-. S'acceptava implícitament el nou escenari i es batallava dins de la lògica de la planificació-integració del social explotat partint de l'estreta unió de productivitat i salaris. Eren lluites purament salarials, no obstant...

"la propia naturaleza de la dictadura, al criminalizar y demonizar como productos de las fuerzas oscuras del comunismo y la masoneria, lo que no eran sino, en su mayor parte, luchas reivindicativas de carácter salarial, estaba contribuyendo a darles una dimensión política que no se ajustaba a la realidad"

Colectivo Etcétera.

Conjuntament amb el canvi d'escenari, el règim polític i els patrons activaren algunes de les línies de reestructuració productiva que anticiparan el nou model d'acumulació post-fordista. L'aïllament de la fàbrica, fins aleshores incontenible focus d'indisciplina laboral amb poder per estendre's al conjunt del social; la segmentació de la classe treballadora, segregada mitjançant els centres de producció atomitzats, la descentralització i la polarització; i, finalment, la utilització política i ideològica de la inflació com a criteri en base al qual adequar l'acció col·lectiva, fou un parany fatal en el que cauran la totalitat dels buròcrates de sindicats i partits d'esquerres a partir d'aquesta etapa, creant un discurs sindical *ad hoc* incomprensible unes dècades abans. (in/dolencia nº3).

A partir de les contradiccions que plantejà l'antagonisme obrer, el capital prefigurava nous escenaris de l'explotació, així com incipients temptatives de fracturació i aïllament, frustrades per la pròpia composició territorial de la indústria espanyola. Els grans centres de producció estaven estretament vinculats a nuclis urbans propers; quan una gran fàbrica entrava en conflicte, desencadenava la mobilització de tota la població: l'economia interna de la ciutat depenia del futur de la fàbrica. Així s'anà articulant la contestació

obrer i veïnal durant la darrera etapa del franquisme. La recomposició de l'organització i les lluites adquirí major força en aquelles geografies menys afectades per la repressió de 1968 i 1969, nuclis obrers de nova formació que no obstant recollien tota la força de les experiències recents: Bazan-Ferrol, AEG-Terrassa, Citroen-Vigo, Motor Iberica-Pamplona, són exemples del nou perfil polític-social de les lluites durant 1972 i 1973.

Conclusió senzilla per les classes dominants: els successius intents d'aïllament i fracturació s'ofegaven en el marc molt més ampli que creava la lluita social-política protagonitzada pel moviment obrer. Segmentar del moviment antagonista, exigia un procés de liquidació previ: la *parcel·lació*, o el que és el mateix, imposar l'*addaggio* "*cada lluita és un món amb els seus respectius antagonistes*". S'havia de difondre la idea per la qual les lluites veïnals, les lluites estudiantils o les lluites obreres, eren esferes escindides de caire reivindicatiu sense cap element en comú. Mentre no s'aconseguí instituir aquesta significació -tan estesa a partir dels anys vuitanta- els intents de fractura d'un subjecte col·lectiu queden frustrats per la sinèrgia del procés de composició-recomposició subjectiva operada per un moviment cada vegada més ampli. Parcel·lar significativament les lluites socials exigí la implementació d'una cesura en la base social i política del propi moviment: calia instituir la seva ineficàcia per després estendre la idea de la seva inoperància orgànica. D'aquesta operació parlarem més endavant, com a part constitutiva del procés històric de putrefacció de la política en les urnes. Només indicar aquí que la *descomposició del moviment socio-polític va haver de implementar-se en dos temps*, ambdós en un context d'estat-democràcia: el primer amb la seva liquidació política com a poder constituent, i el segon amb la seva liquidació social, executada pel PSOE durant els anys vuitanta de manera traumàtica i tecnocràtica amb la reconversió industrial.

Així les coses, els primers intents de liquidació no obstaren que durant el darrer període de la dictadura les assemblees de treballadors arribessin a les quotes més altes de participació, assolint la condició de mitjà legitimador principal de les mobilitzacions i l'única forma de verificar l'audiència de les distintes opcions presents. S'hi bregava la força de la legitimitat obrera, però la sinèrgia de l'auto-normació havia començat a declinar:

"La fase asamblearia se revelará, no obstante, transitoria, con la excepción de núcleos obreros muy activos pero relativamente dispersos, donde la asamblea sigue constituyendo una práctica obligada. La tendencia general se orienta hacia una institucionalización que pasa por el reconocimiento de unos sindicatos ya legalizados y ocupados en dotarse de estructuras organizativas más formales, desplazando hacia sus órganos de dirección las facultades decisorias. Con creciente frecuencia, la propia convocatoria de movilizaciones -y más aún la suscripción o no de acuerdos en las negociaciones emprendidas- pasa a ser realizada desde los despachos de dirigentes sindicales, en detrimento de las asambleas, que van siendo reducidas a la condición de consultivas o meramente informativas."

Vega García, 1999

Sent encara l'assemblea el màxim dipositari de la legitimitat entre obrers -interna- i del conjunt del moviment -externa-, assolit el sostre de les reivindicacions salarials es passà a continuació a exigir el reconeixement de les assemblees com a òrgan legítim de representació dels treballadors. Però els espais estaven donats: l'empresariat acceptava tàcitament la penetració dels quadres de les comissions en l'estructura sindical franquista i la seva condició d'interlocutors vàlids i representatius. Veient l'actualitat de CC.OO., l'assalt als càrrecs de l'estructura sindical i l'adequació a la seva estructura de

funcionament fou una escola de burocràcia i funcionarització que l'organicitat de les comissions obreres fins aleshores havia obstaculitzat.

No li calgué aquesta escola a l'altre actor sindical que va irrompre amb força durant aquests anys en l'escenari de l'espectacle: l'Unión General de Trabajadores. Tant la CNT com l'UGT no havien modificat els seus plantejaments sindicals durant el parèntesi de la dictadura. Apartats de la lluita interior i reconstruïts tardanament, per a uns la inèrcia de postulats va ser letal, pels altres fou condició d'èxit. Abastament finançada per la socialdemocràcia europea que temia la potencial indisciplina de les comissions obreres en l'escenari polític-productiu que es prefigurava, recolzada políticament i material pel PSOE, les línies mestres del model sindical de l'UGT reapareixen sense modificacions substancials després dels "quaranta anys de vacances": *"gradualismo y posibilismo moderado, primacía de la organización, temor a la espontaneidad y los movimientos incontrolados, recelo ante las asambleas, rechazo de los conflictos indefinidos y contención de las reivindicaciones dentro de los límites de la moderación..."* (Vega García, 1999) Estructuració centralitzada, funcionament disciplinat, confiança en la institucionalització de les relacions laborals, connexió indissociable entre els projectes polític i sindical segons esquemes tradeunionistes: pautes d'acció sindical que marcava el nou context. A l'UGT li vingueren com anell al dit.

L'esclerosi del nou moviment obrer

"Aquellos que más intensamente han participado en el movimiento obrero bajo el franquismo serán también quienes ofrezcan mayor resistencia a la burocratización de la acción sindical. En cierta medida, los núcleos más radicalizados que han subsistido como reductos a contracorriente dentro de un ambiente general de reflujo del movimiento obrero lo han hecho sobre la base de preservar formas de liderazgo y de acción heredadas del final de la dictadura y de la transición"

Vega García, 1999.

Quelcom succeí en el si dels moviments socials que protagonitzaven el canvi de règim quan, de lluites concretes -comunament salarials dins del moviment obrer- i de crítica política concreta a les institucions dictatorials -sindicat vertical, sistema de llibertats i garanties subjectives, etc.-, es passà a endegar un projecte de societat post-transicional. Aquesta nova etapa es caracteritzà pel travessament del moviment per noves formes de mediació política, partits polítics, sindicats i organitzacions, fins aleshores inexistents i mancats de tradició, que pretenien erigir-se en avantguardes o "intel·lectual col·lectiu" del moviment. Portadors d'un projecte de societat *per a les masses*, grupúscles d'intel·lectuals, petits i grans burgesos, classes mitges, etc. descobrien al protagonista col·lectiu amb la pretensió d'assenyalar-li el camí. Un problema comú a aquest tipus d'intervenció sobrevinguda de sectors socials aliens a la gestació primigènia del moviment, és que s'introdueix una lògica de càlcul polític sistèmic completament artificiosa per les vivències reals dels seus protagonistes col·lectius, més còmodes en l'acció i el pensament situacional.

La mateixa consideració de la Transició en tant que *canvi-transició* fou producte acabat d'aquesta epistemologia política de la minorització: la Transició en tant que pas intermig entre dos règims exigeix sacrificis, claudicacions i negociacions, a fi i efecte d'assolir uns

objectius societaris post-transicionals. Càlcul sistèmic que normalment resulta aliè al pensament situacional de les col·lectivitats en lluita, que exigeix canvis *aquí i ara*, que lluita pel present i no entén de renúncies en nom del futur o del conjunt de la nació, en tant que categories llunyanes i etèries. El mateix concepte de transició política fou una imposició al social, convit a quedar-se a casa perquè res era immediatament endegable sinó que cal un pas intermig. Obrir conceptualment una transició és la negació efectiva de la democràcia com a procediment absolut.

La penetració de les mediacions polítiques cristal·litzà a partir de l'any clau de 1968. A mesura que es consolidava el moviment obrer, s'hi anaven diferenciant dues posicions, extensives al conjunt del plantejament transicional de les forces polítiques i reflex possible de la disjunció entre el *càlcul avantguardista* i la *creació situacional*. Per una banda: la postura preconitzada pel PCE i altres partits d'esquerra, que entenien que el franquisme era bàsicament l'anomenat "bunker" i per tant el consideraven fàcilment aïllable. Una estratègia de cooptació de personalitats del règim cap a les files opositores desgastaria el règim en el seu conjunt: es tractava d'una tàctica d'avantguardes, que entenia la política com una negociació entre élites, i el paper el PCE com a vèrtex d'una hegemonia vertebrada sobre un llist d'aliances entre representants d'organitzacions polítiques i socials. La Vaga General precipitaria l'enfonsament del bunker.

Al contrari d'aquesta estratègia voluntarista, l'altre corrent plantejava la necessitat de reforçar les organitzacions del social autonomitzades de la legalitat franquista. Considerava que les comissions s'havien convertit en nuclis clandestinitzats, punt de trobada de partits i grups obrers que les recolzaven, i que per tant, calia que recuperessin el plantejament originari com a *assemblea de treballadors*, que discutissin juntament amb les reivindicacions més immediates els seus objectius com a organització de classe autònoma. S'adduïa que no hi havia canvi possible -en tant que ruptura- sense unes organitzacions obreres i socials sòlides que el materialitzessin. No era un pèrdua de temps dedicar esforços en la seva recomposició com a assemblees de treballadors representatives, i sí un suïcidi voluntarista pretendre el canvi sense unes comissions obreres esteses i recomposades (Tejero, 1977).

Aquesta disjunció fou gradual i gestada en la constatació de la subordinació dels incipients sindicats a les línies estratègies imposades des d'estructures partidistes: la sindicalització de la lluita obrera -això és, la conversió progressiva del moviment socio-polític unitari en un mercat d'oferta sindical on les organitzacions competeixen per la representació obrera a partir d'estructures verticalistes-, es prefigurà al caliu de la penetració de les mediacions en el moviment. Les estratègies hegemonistes emprades per moltes d'aquestes organitzacions mediadores, anticipen la des-substantivació de la democràcia en el sí d'un moviment, a la vegada que són la culminació del procés d'intervenció de pretensions avantguardistes en el seu esdevenir.

Movent-se en les incipients estructures de les comissions obreres amb una aquesta estratègia de caire hegemonista, la direcció del PCE va considerar que a partir del reflux del moviment per la repressió de 1968, la millor forma de mantenir-lo viu, però a la vegada de hegemonitzar-lo eficaçment, era prioritzant la "vessant legal" -entrisme en el sindicat vertical-, en perjudici d'un esdevenir massa visibles per a la repressió. Cal tenir en compte que els enllaços, jurats i UTT's estaven ocupats fonamentalment per quadres del PCE, tota vegada que les forces d'extrema esquerra s'havien oposat a entrar en l'estructura sindical franquista. Semblava que, una vegada més, l'èmfasi en la creació d'estructures jeràrquiques responia a estratègies hegemonistes d'organitzacions que o bé

pretenen reduir el nombre de competidors per controlar el moviment, o bé busquen consolidar la seva posició en la direcció amb un objectiu anàleg. Així, en comptes de buscar la força creadora, organitzativa i legitimant de les assemblees de treballadors, el PCE va optar per una estratègia avantguardista i hegemònica: (a) les condicions objectives estan donades per l'imminent esfondrament del règim, (b) només cal una plataforma reivindicativa que sigui atractiva als treballadors, (c) el tipus de consignes a llençar i la valoració del moment polític corresponen als partits, i (d) el vehicle per l'acció són els jurats, enllaços i UTT's que passaven a complir el paper de la pròpia organització obrera.

Poc a poc creixia el malestar amb la incipient gestió sindical del moviment obrer. Cada vegada era més estesa la constatació de què els sindicats estaven alineant-se amb estratègies de partits polítics conjuminades a la llum de la gestió sistèmica del procés i alienes a la dinàmica de lluita real i en situació del moviment. Tant la corrent majoritària a dins de les comissions obreres -PCE- com l'actitud obertament conciliadora d'UGT – combinada amb la mateixa retòrica esquerranista del PSOE durant aquest anys, s'arrogaven la representació del gruix del moviment obrer: uns per la seva tradició, i altres pels recursos que estaven mobilitzant per promocionar el sindicalisme burocràtic d'UGT. El resultat era una oberta tendència a la moderació de l'acció sindical i política de la que havia estat portadora fins aquell moment el moviment obrer:

"Posteriormente, cuando el sábado día 18 la asamblea de delegados decidió seguir la huelga, [els militants del PSUC] no acataron esta decisión, haciendo propaganda de la vuelta al trabajo. Una vez más se demostró que están dispuestos, por encima de todo, incluso de los intereses de la clase obrera, a seguir los intereses propios de su partido. Fueron denunciados por la asamblea de delegados, como traidores y expulsados de muchas obras a las que fueron con su propaganda. 31 detenidos el lunes, y la vuelta al trabajo divididos, es el balance de su aportación a la lucha. La huelga de la construcción había ido más lejos de lo que ellos querían. Por eso al ser incapaces de controlarla, se la cargaron"

Vaga de Construcció de Catalunya, 1975-76

La gestació del moviment obrer autònom

"Una peculiaridad propia de esta huelga [la vaga de Roca] es que la mayoría de los trabajadores, por lo visto, son partidarios de una "auto-organización" -palabra que ellos usan-, más de tipo libertario que de tipo socialista, aunque no pocos están también contra las centrales sindicales incluida la misma CNT. Otra característica de esta huelga es que se produce en una de las cinco mayores empresas radicadas en Catalunya, y no la llevan a cabo por pedir mas dinero, sino para defender la elección de representantes directos de los trabajadores, aparte de la readmisión de 42 despedidos".

Cambio 16 nº269, febrer 1977

"El MA [Moviment Assembleari] tiene la ventaja, sobre las centrales y partidos, de partir de una reclamación de que es la clase la que debe tener capacidad de su propio destino, mientras que la otra posición considera que no va a decidir jamás; nos considera como menores de edad"

Treballador madrileny, entrevistat per Teoría y Práctica, desembre 1977

"El que no hay aprendido la lección de Vitoria, él verá lo que hace...De una vez por todas vamos a hacer un país grande económica y socialmente. Y no lo haremos con comportamientos irresponsables. Eso es lo que el país necesita, lo que el país exige, y es lo que vamos a tener, por las buenas o por las malas".

Manuel Fraga, 3 de març de 1976

L'increment exponencial de les experiències autònomes d'organització obrera va ser el correlat de la labor de contenció exercida per les estructures sindicals i partidistes implicades en la gestió de la Transició. I aquesta és una tensió interior al moviment absolutament silenciada per les lectures oficials del període. Les lluites autònomes no eren mera manifestació d'obrerisme salvatge i descontrolat sense cap vincle orgànic o ideològic amb l'anomenat *nou moviment obrer*, no eren un "altre moviment obrer". Ben al contrari, eren la culminació política, ideològica i organitzativa del que s'havia gestat durant una dècada de moviment obrer autorganitzat i autònom. Aquest fet ens ha d'ajudar a comprendre el veritable faïment dels actors sindicals i partidistes que avui s'arroguen la representació del social; permet qüestionar la viabilitat emancipatòria d'un sistema que es funda sobre les seves claudicacions i que conjumina un nou sistema de dominació sobre les seves lleialtats. Experiència que ha costat anys començar a intuir, i que relata a l'actualitat dels moviments socials la viabilitat històrica d'una institució autònoma de l'organització social, sense mediacions, sense imposicions externes al propi col·lectiu que s'autoinstitueix, sense jerarquies ni burocràcies. Sota la història oficial de la Transició hi ha un moviment obrer que va romandre en l'autoinstitució, limitat però radicalment lliure i conscient del seu potencial per autonormar-se. Volem recuperar aquestes experiències per a nosaltres, bruyir-les en la nostra memòria, perquè són l'expressió del poder constituent que ni es doblega ni s'adiu a les cotilles del Dret polític.

L'experiència organitzativa assembleària tingué el seu moment més àlgid durant els darrers anys de la dictadura: totalment desbordada la legalitat franquista, inoperants les seves garrotades repressives per a contenir el moviment, les persones perdien la por a la publicitat política i l'assemblea es convertia en el mitjà idoni per a l'extensió i legitimació de les lluites.

"Las asambleas se forzaban, se hacían sin el consentimiento de la empresa..., fuera del horario de trabajo, en el patio de la fabrica, después de comer, antes de volver al trabajo por la tarde, o bien al plegar corríamos la voz entre el personal, nos esperábamos todos, y con todo el personal reunido, o la mayor parte -los que querían quedarse-, se celebraba la asamblea. Estas asambleas no programadas, en Europa las llamarían "salvajes", con toda la ventaja de la espontaneidad. Al no tener que prever el plazo antes de la reunión, ni tramites burocráticos, se daba una comunicación espontánea y una respuesta efectiva"

El Baix Llobregat...1976

No obstant, els criteris entorn la funció d'aquest òrgan de subjectivitat obrera no eren homogenis. Per a uns havien de ser mer receptacle d'informació pels treballadors i cau de trobada i coordinació de líders sindicals i/o partidistes. Per d'altres, les assemblees havien de ser l'òrgan permanent d'expressió i creació de la subjectivitat obrera, única garantia de la veritable unitat de classe i de la seva autonomia. És a partir d'aquests nuclis

d'autoorganització obrera, i en funció de l'operativitat efectiva que haguessin demostrat durant els darrers anys del franquisme, d'on s'esqueixaren successivament sectors, col·lectius i/o individus que no assumien l'operació de transvestiment escenificada als espai-temps polític-socials guanyats durant la lluita antifranquista. Els partits polítics havien travessat les exigües forces autoinstituent de les comissions obreres, dominant i hegemonitzant els espai-temps de l'autoinstitució amb estratègies i anàlisis gestades en les direccions de les seves organitzacions. La capacitat de controlar el magma d'autonomia de les bases assembleàries del moviment obrer semblava central per afrontar l'etapa que s'obria amb la mort del tirà.

Però juntament amb l'assemblea com a dipositària de la legitimitat col·lectiva, urgia plantejar-se la composició subjectiva del moviment: era autosuficient la classe obrera per a conduir i protagonitzar el procés de ruptura?; era la fàbrica un marc vàlid, necessari i suficient per a dirimir l'antagonisme social?; calia induir la creació de nous nuclis d'autoinstitució per tal de juxtaposar noves lectures sobre l'escenari polític i productiu que s'obria?

Les forces polítiques hegemòniques dins de les comissions pretenien una matriu en la qual la lluita de classes s'ajustés a l'esquema revolucionari clàssic, en virtut del qual es distingia entre lluita econòmica i lluita política, corresponent aquesta darrera en exclusiva al Partit. Aquest confinament de l'auto-normativització obrera al marc de la fàbrica i la consegüent decantament cap a la gestió polític-institucionalista del conflicte i les seves reivindicacions suscitava un conjunt de dilemes que no havien estat resolts ni tàctica ni estratègicament pel moviment. Per exemple, per a la noció clàssica de la presa del poder, l'extensió socio-política dels conflictes laborals, les "vagues generals localitzades" -El Ferrol, Vigo, Cerdanyola-Ripollet, Pamplona,...- en tant que dinàmica de potencial efecte centrífug, eren antitètiques a una vaga general d'àmbit estatal que pretenia la presa del poder de l'Estat.

Fins aquí el context de les discussions estratègiques i tàctiques que s'estaven donant en el si del moviment durant aquest mesos. Tornem al relat del fets. L'últim trimestre de l'any 1975 era d'expectativa. Per arreu es mastegava la imminència de l'Acció Democràtica Nacional anunciada pel PCE, via de sublevació obrera-popular per a la sortida rupturista i pacífica de la dictadura. Canalitzada la proposta a través de l'òrgan unitari d'oposició més actiu, la Junta Democràtica, s'entenia com l'acció de mobilització general que culminaria l'espiral de mobilitzacions gestades als barris, fàbriques, universitats. Peça fonamental de l'estratègia era la unitat de l'oposició democràtica al nivell de les organitzacions i partits, i el recolzament dels elements més moderats del bloc dominant capitalista. Objectiu: l'aïllament de l'anomenat "búnker", considerat l'element recalcitrant i genuí representant d'un règim franquista irreformable. Però amb la mort del tirà aflorarien els múltiples errors d'anàlisi de la direcció del PCE.

A finals de 1975 milers de treballadors s'enfrontaven amb la renovació del convenis en un situació difícil. La inflació que l'Estat havia contingut fins aleshores de manera artificiosa començava a desbordar la política econòmica del règim i a palesar la feblesa del model de desenvolupament amb que el franquisme havia encantat a les classes mitges i el capital internacional. La primera víctima de les pujades de preus eren els treballadors, que veien minvada la capacitat adquisitiva en un escenari de congelació salarial imposat per decret. Així, el 17 de novembre de 1975 el règim promulga les que seran les darreres

mesures conjunturals per fer front a la crisi inflacionista: al mateix temps que s'aprovaven pujades en els preus de l'energia, es decretava una congelació salarial que suposaria una caiguda neta de salaris en pocs mesos. A partir d'aquest moment s'inicien vagues i lluites sectorials a gairebé tot el territori: metall, banca, assegurances, telefonia, sector automobilístic, queden paralyzats per vagues obreres o per tancaments patronals. Semblava l'espurna que tothom esperava per a l'Acció Democràtica Nacional: l'origen de les mobilitzacions que havien d'estendre's "com una taca d'oli". No obstant el mes de gener, un dels més combatius que es recorden, no portà l'anunci de la famosa mobilització general. Ben al contrari, les plataformes reivindicatives acabaren sent negociades a la baixa i el balanç a finals de mes fou clarament pobre. Què havia passat?

Passava que el suposat bunker que sostenia el règim no era tal; era més aviat una plataforma d'interessos polítics i econòmics més o menys àmplia que havia surat a la calor del règim franquista i que estava disposada a assumir el risc d'extreure beneficis de les seves raneres. Però no només: la cronologia dels fets i l'actitud observada en els actors individuals de l'oposició van permetre que aquesta plataforma confiés en la capacitat del règim de metabolitzar els reptes institucionals i econòmics que plantejava la mort del tirà. Els esdeveniments denotaren que la caracterització del franquisme feta per la direcció del PCE era falaç. El suposat declivi del franquisme no podia ser explicat per l'erosió de les seves adhesions fins a reduir-les a un petit cercle d'intransigents. Aquesta presumpció era, per una banda, massa vanitosa, tota vegada que implicava atribuir a l'acció política de l'oposició el desgast del mateix règim que no havien estat capaços de posar en qüestió en quaranta anys. Per l'altra suposava un gravíssim error d'anàlisi sobre els recolzaments amb què comptava el règim: si bé hi existia veritablement un *bunker*, aquest no era més que un grupúscle de recalcitrants amb una visió deformada de la realitat i molt poc de pes dins dels cercles socials que estaven sostenint efectivament el règim.

Perquè aquest error d'anàlisi es revelés amb tot el seu dramatisme, va caldre que es produís l'únic i veritable fet que, des del interior, va actuar com a detonant de la reformulació institucional i els realineaments en el si de les minories governants: la mort natural del tirà. És a partir d'aquest moment quan el PCE s'adona que res es mou, "només" la societat. Que el bloc dominant capitalista, que el PCE esperava s'alineés sota les banderes de la democràcia com a ruptura, es manté monolític darrera de la promesa de reforma gradual del règim franquista. Que les seves consignes no produeixen l'extensió de la vaga general.

Ni desgast polític o social, ni cansament institucional, ni deriva ideològica: pura necessitat de modernització política que actualitzés la matriu del model de desenvolupament, que actués com a marc propici per endegar la reestructuració econòmica que urgia la recuperació de la taxa de benefici empresarial. Aquesta era l'aspiració dels que veritablement controlaven les regnes de les institucions franquistes. En un nou context econòmic internacional, i enfront d'un nou actor social intern com era el moviment obrer, cada cop menys disposat a assumir les conseqüències de la crisi, la vetusta estructura institucional franquista es feia clarament inadequada. La proposta rupturista del PCE mai aportà a les classes dominants autòctones la serenitat i temprança, el control en definitiva, que encara oferia la reforma endògena del règim. La ruptura hagués suposat tenir de companys de files, i en peu d'igualtat, no només al PCE, sinó a l'indisciplinat moviment obrer autonomitzat; i hagués suposat una taula rasa a partir de la qual dissenyar el pacte social en un context de crisi, això és, havent de negociar les engrunes de la riquesa social amb un moviment obrer enfortit i organitzat, i una classe empresarial arraconada en les produccions obsoletes i poc competitives que havia emparat el franquisme. En canvi, la reforma continuista oferia un procés amb un *tempo* controlat i adequat a la reproducció del

sistema de domini, un paper preponderant en la selecció i cooptació dels nous lideratges —p.e. financiació de mitjans de comunicació, de campanyes electorals, etc.— i oferia a més un interstici o transició, durant el qual es podria neutralitzar el moviment popular per tal d'afrontar la negociació del pacte social en altres condicions que no les que plantejava la ruptura.

Durant el mes de gener de 1976 el PCE s'adonà de l'error i reaccionà amb un moviment tàctic -o bé estratègic vist el seu tarannà posterior: decideix abandonar la mobilització general cap a l'Acció Democràtica Nacional substituint-la per una sumària *"demostració de què controlen tant la mobilització com la desmobilització de classe i que, sense acord en el nivell polític, acordin sigui inclosa la seva legalització com a interlocutor vàlid"* [Teoría y Práctica, n7, p.67]. La nova estratègia era una claudicació en tota regla: la il·lusió voluntarista com a estratègia política quedà solventada amb un tacticisme buit que acceptava plenament l'estructura legal i institucional franquista, fent manifestació de rèdits polítics per tal de comptar com a actor sistèmic en el nou escenari. Les conseqüències més immediates del gir no es feren notar: les comissions obreres i els enllaços sindicals es llencen a negociar a la baixa la finalització de vagues i mobilitzacions. Quan el mateix moviment es sentia fort i esperava l'acció mobilitzadora a nivell estatal, quan ja es portaven molts dies de lluita i sacrificis, els minses resultats de les negociacions van caure com una martellada.

El canvi fou tan radical que no possibilità gaires càbales: la desmobilització s'havia produït a causa d'interessos polítics conjuninats a l'esquena del propi moviment, en pactes interclasse on no van prevaldre els interessos del moviment sinó els dels partits. Uns ho acceptaren baixant el cap: eren la carn morta del desencantament; d'altres no s'ho empassaren. Entre els moviments de base més desenvolupats, entre els col·lectius i sectors més radicalitzats políticament, es denuncià l'hetero-determinació del moviment, proposant mantenir les vagues i fins i tot de radicalitzar-les. Així, i mentre partits i incipients sindicats liquidaven de forma progressiva vagues a Madrid o al Baix Llobregat, irromperen aturades generalitzades a Gasteiz al metall, a Barcelona a la construcció, a Roca i a Motor Ibérica, Michelin a Valladolid, Hunosa a Astúries, i el sector públic de l'ensenyament al conjunt de l'Estat. No era un "nou moviment obrer", no era tampoc allò que la nostra experiència ha hagut de fer emergir en tant que "altre moviment obrer", no era res d'això i no era res de nou: era el mateix moviment amb els mateixos lineaments de mesos abans. Eren les seves formes més auto-organitzades, les expressions pràctiques amb més confiança en la pròpia capacitat de valorar el moment polític i social, d'articular-se en peu d'igualtat amb altres lluites d'arreu de l'Estat, però el mateix moviment en definitiva. Una cosa havia canviat: havia cristal·litzat un menyspreu incontenible cap a les mesquineses de la mediació política, a les quals havia estat tan permeable el moviment.

Els mediadors pretenien arraconar la força autoinstituent del moviment obrer reduint-la a mera lluita reivindicativa. Fent gala de la rabiosa ortodòxia del nou convers, el PCE actuava amb el catecisme de la flamant liquidació del leninisme fent justament el contrari del que aconsellava el revolucionari rus: el partit es convertia en instrument de liquidació de les aspiracions de canvi polític en la classe obrera, relegant-la a la toixa millora econòmica de la seva condició subordinada. Així, juntament amb la progressiva neutralització de les vagues endegades durant el mes de gener, durant febrer els mediadors mantindran alguns conflictes amb la condició que quedessin relegats a l'àmbit d'empresa o sector i es limitessin a la reivindicació salarial. Per contra, els focus de conflictivitat autònoma es multiplicaven, plantejaven generalitzar el conflicte, radicalitzar-

ho i articular-ho amb la resta de mobilitzacions assembleàries, per tal de fer trontollar l'estructura institucional franquista.

Aquest era el context. Els respectius actors de la minorització sabien bé quin era el joc, amb quines fitxes comptaven i com havien de moure-les. A finals de gener els mediadors intueixen el que s'estaven coent, i preparen les respectives posicions i discursos per l'escenari que s'inaugurava. Pretenien establir la nova matriu de la representació: proposar-se com a imprescindibles per a gestionar el conflicte, oferir un moviment dòcil, ingènuament reivindicatiu en una tesitura política que no admetia candideses. Sartorius, quan encara era secretari general de CC.OO., sintetitza magistralment la veu de les mediacions:

"La oleada de huelgas y conflictos laborales están evidenciando la necesidad de unos interlocutores válidos y conocidos, al mismo tiempo que muestran una pretensión única de que se derogue el decreto de congelación salarial que perjudica a los trabajadores"

Teoría y Práctica, 1976

No obstant, la gestió minoritzada del conflicte pels suposats portaveus hagué d'afrontar el seu personal dilema: els fets de Vitòria. Van suposar un abans i un després en l'ordit de la Transició; a partir d'aquell moment els diversos actors i protagonistes del procés minoritzat hauran de resituar-se urgentment en l'arena per tal de no perdre tirada. A escassos dos mesos de la mort del tirà, el primer gir estratègic de l'anomenada oposició democràtica obligava a optar; i l'opció era significant absolut de la fundació ontològica de l'estat-democràcia espanyol. Es tractava de fundar l'estat-democràcia sobre les bases del *poder constituït* heretat del franquisme, o sobre les del *poder constituent*, gestat als seus intersticis: Vitòria representà la fita a partir de la qual els gestors autoproclamats opten per deixar enrera la societat com a nucli d'autoinstitució, i llanguir a la calidesa i previsibilitat de la reforma gradual de l'estructura institucional franquista.

A partir del mes de febrer de 1976, i fins el dia 12 de novembre del mateix any es van representar els tres actes de l'*opera buffa*. Els seus protagonistes: els partits polítics, els sindicats i la institucionalitat franquista. Acomiadats els extrems socials, la representació havia de ser breu i limitar-se a una ària, un interludi o entreacte i un brindis al sol final entre els seus ínclits protagonistes. A partir de finals de març de 1976, i vistes les conseqüències que arrossegà el procés de Vitòria, els mediadors de l'oposició es llencen conjuntament a desactivar el moviment social per tots els mitjans a l'abast, inclòs a costa de la immediatesa de la seva pròpia legitimitat. Si bé persistien les causes que havien mobilitzat a la societat durant el primer trimestre de l'any, durant el segon trimestre la conflictivitat laboral va anar decreixent. Per a justificar la desactivació, els gestors oferiren un nou producte mediàtic *pret a porter*, mistificació absolutament recurrent des d'aleshores: l'amenaça del "otoño caliente".

Borda banalització de les experiències autònomes italianes, el "otoño caliente" no va ser més que una reverberació conceptual, recurs lingüístic buit utilitzat per anomenar les misèries de la política domesticada. Durant aquest entreacte forçat pels gestors de la minorització van produir-se diversos moviments interns en vistes de la conjuminació de l'escenari de la postmoderna domesticació política: es produeix la definitiva sindicalització de CC.OO., cau el govern d'Arias Navarro i el Borbón escull a Suárez, es crea la COS per encabir una pantomima de coordinació entre CC.OO., UGT, i l'USO, es multipliquen els focus de indisciplina obrera contraris al pacte i a la representació per tercers dels seus

interessos,... La major receptivitat al pacte mostrada pel nou govern i l'aparició de veus contràries a l'orquestració de l'espectacle - inclús en l'interior de les pròpies organitzacions implicades-, feien témer que l'exemple de Vitòria sobre la viabilitat d'una vaga general es pogués estendre sense cap control en un hipotètic "otoño caliente".

Va ser així com l'anunciada onada de mobilitzacions encaminades a la definitiva ruptura política de mans dels sindicats periclità fins a convertir-se en un ridícul dia de manifestacions al carrer: anunciat per sindicats i acceptat per l'institucionalitat franquista, l'anuència de l'*statu quo* era símptoma de la ritualització reivindicativa, màxima representació de la domesticació del conflicte. El folklore polític, mercaderia congelada de lluites passades, es la matèria simbòlica de les esquerres institucionals en l'estat-democràcia.

Roca i la sinèrgia auto-organitzativa: l'experiència autònoma

Vitòria sembla plantejar tres qüestions clau per a la caracterització de la postmoderna gènesi de l'estat-democràcia espanyol. Per un costat fa palesa l'omnipotència del moviment polític de la societat organitzada horitzontalment: el fantasma de Vitòria va recórrer tot l'Estat espanyol imbuït d'un nou esperit les lluites als carrers i les fàbriques. Per l'altre, aquest vector de radicalització de les lluites es mogué sobre l'eix d'un procés de reforma del règim que es pretenia endogen, refractari a les demandes socials, i grollerament repressor. A partir de Vitòria, els gestors urgiran un nou pacte d'Estat que a canvi d'algunes concessions en l'escenari de la política minoritzada, fes acceptar a l'oposició la cooptació selectiva dels seus membres. Així, els successius moviments mediàtics del coronat i Fernández Miranda van desembocar en la liquidació del govern d'Arias Navarro, l'elecció d'Adolfo Suárez i la posterior obertura de negociacions secretes amb els interlocutors partidistes de l'oposició. Per últim, l'acord polític que permeté legitimar la monarquia i els partits comunistes en l'estat-democràcia va permetre l'obertura d'un període constituent precari i encotillat, part integrant de la semiòtica del nou poder: democràcia com a procediment institucional, claudicacions com a maduresa i pragmàtica. Aquesta relació entre poder constituent, poder constituït i procediment de constitució és l'eix entorn del qual bascula i es cristal·litza la impermeabilització de l'estat-democràcia a tota vel·leïtat auto-instituent del social.

Però el fets de Vitòria caracteritzen també l'element més singular de les experiències d'autonomia durant aquest període. Unes experiències que no es poden sintetitzar reduint-les a meres formes d'organització política del social, perquè transcendeixen les fronteres d'allò polític. Tampoc es pot reduir els seu horitzó a la simple reivindicació de noves formes d'organització del treball, de representació del col·lectiu de treballadors o altres variants de la relació capital-treball. L'autoorganització d'un col·lectiu que decideix *decidir i intervenir* sobre els assumptes que col·lectivament els hi afecten, sembla no acceptar un únic horitzó, ni assumir una única funció social. L'autoorganització d'una col·lectivitat sembla tenir sempre una vessant sinèrgica, una sort de pulsio que convida a autoorganitzar cada vegada més parcel·les de la existència social. Acaba, per tant, plantejant-se sempre la qüestió del subjecte polític —el qui de la política antagonista—, així mateix no pot eludir plantejar-se el com de la política —en tant que intervenció del subjecte polític—, i per la seva inèrcia, el com de la producció i dels models de vida mateixos. L'autoorganització pot tenir un focus, un principi, però una vegada detonat, se les ha de veure amb la substantivitat mateixa de la vida social: l'autoorganització es font ineluctable d'interrogants, a la societat i a un mateix. L'element auto-instituent no troba fronteres i

acaba plantejant-se sempre les qüestions més greus de la vida social-històrica: subjecte, procediment i finalitat de l'organització social:

"Si verdaderamente estás por la lucha, la asamblea diaria te va haciendo superarte. Si estás con unos esquemas formados, naturalmente que se te van a acabar. Pero si te debes a los acuerdos de la asamblea, siempre, cada día tienes unas metas nuevas que cubrir. Cuando se pertenece a una organización, hay unas cuestiones determinadas que son las que hay que cumplir. Es una consigna; cuando las cumplas has acabado. Pero cuando no te debes a nadie, como nos ha ocurrido a nosotros, cuando nos debemos solamente a una asamblea, si el problema no se ha solucionado, es lógico que cada día salgan distintos caminos, distintas acciones que llevar a cabo. Por lo tanto, el delegado que está verdaderamente por esa asamblea cada día se supera. Por ejemplo, esto me lo han demostrado compañeros que tenían una esquema prefabricado y que no se podían salir de ahí y que quedaban desbordados continuamente, cada día".

Obrer de Roca, 1976 (Citat a Teoría y Práctica nº6)

Les experiències autoorganitzatives s'hagueren de plantejar dues qüestions centrals, condicionades en la seva urgència per la conjuntura política: el marc de la política antagonista en tant que elucidació del subjecte implicat, i les formes de la política antagonista en tant que elucidació del procediment adequat per a la mateixa. Per il·lustrar el procés hem pres com a exemple l'experiència que per la seva envergadura i transcendència històrica, així com per la seva proximitat al nostre marc d'experiència, forma part del relat auto-construït de la nostra generació.

Roca era la primera empresa exportadora en el seu ram; fabricava material sanitari, radiadors, calderes per a la calefacció i condicionadors d'aire. Amb factories a Gavà, Sabadell, Alcalà d'Henares i Alcalà de Guadaira, la de Gavà era la segona en importància de tot el complex industrial de Catalunya després de SEAT: 4.700 treballadors. Fou en aquesta fàbrica on el 9 de novembre de 1976 esclatà el conflicte. Originat en la sanció i posterior acomiadament d'uns obrers que s'oposaven als nous ritmes de cronometratge, el col·lectiu en lluita a Roca va haver de plantejar les fites recurrents de les experiències d'autoorganització:

Extensió i subjecte, fàbrica i societat: només la constant confrontació amb la realitat per un col·lectiu auto-organitzat permet elucidar els vectors, les línies de fuga, que dirimeix la dialèctica social-històrica. Roca, com abans Vitòria o El Ferrol, beslluma la necessitat de superar l'estret marc de la fàbrica en una sinèrgia que, per una banda, permeti l'extensió i consolidació de la lluita a la fàbrica, però per l'altra estableixi les bases de nous focus d'auto-organització: el subjecte que es fargava en les lluites de la Transició transcendia l'antagonisme fabril:

"Los comités de apoyo nacen de la misma asamblea y de fuera de ella, porque Roca ve que tiene, de alguna manera, que romper con el cerco que se le ha hecho (...). Lo más importante de los comités de apoyo fue, no solamente la ayuda que han prestado a Roca, sino el que han quedado constituidos de alguna manera para sucesivas luchas."

Obrer de Roca, 1976 (Citat a Teoría y Práctica nº6, p.84)

Recolzats per partits d'esquerra radical o associacions de veïns, els comitès tenien un protagonista i dinamitzador principal: les dones dels obrers en vaga. Aportant una nova perspectiva sobre la subjectivitat antagonista, les dones obreres i els vaguistes inauguren un nou horitzó en la lluita social i política. Entengueren que el conflicte no s'extingeix fora de les parets de la fàbrica sinó què, ben al contrari, prenia un nou caràcter ontològic i una força inaprehensible pel vell model d'antagonisme fabril. La fàbrica no era un espai de poder neutre on el conflicte es dirimia objectivament: era l'espai creat per l'empresari per l'extracció de plusvàlua en les condicions òptimes de control sobre el procés de treball i sobre el treballador. Partint d'aquest anàlisi, van decidir que s'havia de territorialitzar el conflicte a efectes de recomposar la força antagonista i unificar a la mateixa classe obrera més enllà dels límits fabrils. En un context de socialització de l'empresari, on es desdibuixa l'antic model de l'empresari individual vinculat física i personalment a la seva fàbrica, l'enfrontament no es podia seguir vertebrant en base a figures caduques. Sobre el vell model d'antagonisme sindical centrat en la fàbrica, el moviment autoorganitzat plantejà un antagonisme capaç d'enfrontar-se a l'explotació amb totes les armes del social: auto-normativització del consum, de la producció i del servei social.

"Otra experiencia inédita y de gran interés para la clase trabajadora la constituye la próxima creación, con carácter permanente, de unos comités de sanidad, al margen de la asistencia sanitaria institucionalizada, para apoyar las necesidades sanitarias de obreros y otros sectores de población. En estos comités surgidos en Barcelona, participan médicos y personal sanitario"

Obrer de Roca, 1976 (Citat a Teoría y Práctica nº6)

Procediment: assemblea, indisciplina i auto-institució al marge del Pla. Les successives claudicacions de sindicats i partits representants de les forces obreres i d'oposició, així com l'oberta tendència a subordinar decisions estratègiques a les exigències del pacte d'Estat ordit a l'ombra del nou govern d'Adolfo Suárez, obligà a reconsiderar radicalment les formes de representació d'interessos del social:

"En el fons part d'aquestes lluites autònomes no son fruit d'una crítica a les formes de partit, a les formes de sindicats interioritzades avui per la classe treballadora, sinó què és més, davant de la insuficiència de les formes d'oposició, davant de l'oposició tant partidista de partits i sindicats, amb la incapacitat de tenir una hegemonia en l'oposició antifrancista, la gent tendeix a l'autoorganització, però no es veu aquesta autoorganització com una superació en bastants casos, excepte alguns, no es veu l'assemblea com una superació de les formes tradicionals d'organització. I des de la gent que esta treballant des de l'autonomia o des de l'àmbit llibertari tampoc no se sap connectar o no s'és prou fort per connectar amb aquesta realitat i transmetre un sentiment de superació. (...) Te a veure que les vagues salvatges que es varen donar després desapareguin, aquestes son vistes en molts casos com una primera fase cap allò. Amb el tema de les vagues s'ha sobredimensionat molt les hores perdudes, en el moment encara no hi han els pactes de la Moncloa, no s'han instituït els nous agents del pacte social, aleshores davant del sindicat vertical, l'única forma d'oposició és la vaga salvatge. Això no es assumit per molta gent com una forma de superació i crítica al sindicalisme tradicional sinó que és l'única forma política oberta d'acció."

J. Grup discussió Transició

Quan totes les formes d'organització tradicionals es sobreposen a la riquesa dels fruits auto-organitzatius de l'anomenat nou moviment obrer, quan aquestes formes fan palesa la seva funcionalitat en un marc de gestió minoritzada del procés de canvi social i polític, l'única forma de recuperar la confiança en l'acció col·lectiva és retornar al seu element seminal: la confrontació horitzontal, immediata i pública dels propis afectats. No sempre es va aprehendre la importància d'establir una cesura radical amb les formes d'organització tradicionals per fer possible aquest últim objectiu. La convivència amb les mediacions polítiques, precisament per estar professionalitzades en la mediació, en la penetració del moviment amb uns objectius preestablerts, aliens a la immediatesa democràtica del moviment, impedia reiteradament recuperar aquesta confiança en la acció col·lectiva i personal. No obstant, l'experiència de Roca sembla que copsà la importància d'aquesta cesura. Els noranta-dos dies de vaga de 1976, culminaren en l'auto-institució col·lectiva d'un focus de poder popular erigit en procediment absolut:

"- Mientras otras asambleas no pasan de ser un conglomerado de personas que se reúnen y escuchan, hablan, gritan, aplauden o silban, me parece que la asamblea de Roca se ha quedado ya institucionalizada. Es decir, toma cuerpo jurídico por cuanto estamentos como Magistratura, por ejemplo, se ven obligados a tener que pasar por esta asamblea. En este momento, la lucha de Roca alcanza su nivel político más alto, cuando es capaz de enfrentarse a los estamentos oficiales y, de tú a tú, decir que no admite una sentencia de magistratura o cosas por el estilo.

- Lo importante de este hecho es ver cómo un organismo asambleario surgido de la clase obrera se coloca ya a nivel de Estado. Denuncias públicas al gobernador civil, a los Sindicatos, a Delegación del Trabajo la habíamos hecho ya. Faltaba ahora dar otro paso más.

Obrers de Roca, 1976 (Citat a Teoría y Práctica nº6)

Una de les principals pors que despertà l'autoorganització obrera és la seva radical autonomia, entesa exògenament com a indisciplina i com a imprevisibilitat. Aquesta vessant, reflex del poder constituent en tant que procediment absolut, és la matèria d'un desafiament net a l'Estat-Pla. La caracterització de l'Estat postmodern com a Estat-Pla, deguda a l'obrerisme italià, suposa que l'Estat passa a planificar institucionalment el conflicte a través d'un procediment instituït en instàncies alienes a les dels seus propis protagonistes. Entenent que la possibilitat de reproducció del sistema capitalista passa necessàriament per l'existència del conflicte i la seva conseqüent domesticació mitjançant el procediment institucional, l'autonomia constitueix un desafiament net a la urgència de previsibilitat del capitalisme. La materialització de l'autoorganització social en forma de procediment absolut, en forma de col·lectiu concret que erigeix la seva veu en *únic paràmetre* de la matèria i forma que ha de prendre l'acció política, era continent refractari a tota pretensió de disciplina imposada:

"Lo estamos haciendo a través de asambleas, sin saber dónde vamos a ir mañana, en el sentido de que no sabemos cuál va a ser el camino, cuál va a ser la decisión que va a tomar la asamblea, cómo vamos a formar órganos de dirección, pues éstos han de ir naciendo de la misma base".

Obrer de Roca 1976 (Citat a Teoría y Práctica, nº3)

Durant el conflicte de Roca diverses van ser les expressions d'aquest fenomen d'indisciplina i ruptura de la planificació: convocar les vagues sense previ avís i sense especificar la seva durada: *"tiene por objeto que la empresa no sepa nunca jamás cuándo se va a producir el paro. Esto es lo que saca de quicio a la empresa, que no tolera eso"*; no adir-se a convocatòries estatals ritualitzades quan la situació concreta exigeix un altre calendari: *"Nuestro llamamiento para el día 12 [12 de novembre: día de la Vaga Nacional] fue muy enérgico en este sentido, pero bueno ¿dentro de la fábrica qué es lo que hacéis? ¿Un día de paro o un día de fiesta? Porque al patrono de antemano ya se le había comunicado que no iba nada contra él, que no se preocupase, que al día siguiente se trabajaría"*; o, simplement gestionar la vaga sense mediacions, negant les versions ritualitzades del conflicte posmodern: *"...hemos roto con unos moldes establecidos por todos los sindicatos europeos donde, cuando se plantea un conflicto, siempre se tiene en cuenta mantener las instalaciones de la empresa...", "...los representantes sindicales de la comarca van presionando para ver de qué manera nos pueden hacer ir entrando por unos cauces, que no admitimos, claro, y no admitimos porque significa una forma de negociación muy a su manera: primero entramos a la fábrica y después negociamos."* (Cites extretes de Teoría y Práctica, n3).

La finalitat de l'organització social. Vitòria i Roca comparteixen una mateixa consciència del que sembla ser la inherent frustració, el fatalisme tràgic, de l'autoorganització al llarg de la història: la possibilitat/impossibilitat de vertebrar un projecte col·lectiu que transcendeixi les barreres del fenomen i esdevingui alternativa global. Sintetitzat pels seus protagonistes: *"En Vitoria, por ejemplo, en uno de esos contactos, decían: Bueno ¿os habéis dado cuenta que, cuando se llega al final, falta la alternativa"*. Efectivament, els successius focus d'auto-organització emergits durant la Transició s'extingiren extenuats pel seu aïllament a mitjà i llarg termini, per la dificultat de coordinació amb altres experiències i sectors socials.

Paradoxa consubstancial a les lluites autònomes, la viabilitat d'una alternativa global que operi a la vegada com a dissolució d'allò establert i com a d'allò per esdevenir, sembla ser un mal de cap recurrent per a la reflexió teòrica des de l'autonomia. Si bé l'acció de dissolució s'adiu còmodament a la seva naturalesa crítica, no així l'atribució de pretensions finalistes a un eventual projecte generalitzat d'autoorganització. La qüestió, per tant, sembla sense resposta, i queda pendent dels encerts i desencerts de les experiències futures: és possible revolucionar la societat sense proposar un futur que serveixi com a horitzó, proposta i programa?; pot tenir el conjunt del social explotat un horitzó, una proposta i un programa comuns amb capacitat per a mobilitzar-lo unitàriament?; poden haver sectors socials més "avançats" i amb capacitat de conduir al conjunt del social explotat cap a un horitzó unitari?; estem en temps, encara, de mobilitzacions unitàries, de revolucions en definitiva, o com semblen alguns, només hi ha lloc per a la "subversió", la "insurrecció" o el "gest"?

Quan s'arriba al final, falta l'alternativa?

Certament, existí una progressiva moderació de les mobilitzacions en la Transició si les comparem, per exemple, amb el procés revolucionari que sacsejà Portugal mesos abans. Tot i així, pensem que la moderació no és un factor sistèmic, estructural, de tot procés de transició; no hem de considerar natural —en tot canvi de règim— el desencantament i l'apatia política com a colofó de l'implantació de l'estat-democràcia. Quins elements socio-

històrics únics i irrepetibles ens expliquen l'evolució de les mobilitzacions en la Transició en un sentit de moderació i no d'autoinstitutció? Quins interessos amaga la teoria de les fases, per la qual hi hauria una primera fase o "tour de force", utilitzada per les élites amb la intenció d'escenificar la seva força real o aparent, i una segona fase basada en una desactivació fulminant de l'acció col·lectiva?

Les anàlisis que rebutgem són les que entenen les élites com les úniques protagonistes de la Transició: obeeixen a uns interessos que no són els nostres i hipotequen l'acció política del present. No ens convencen els relats que amaguen la matèria social que facilità un procés de minorització de les lluites; que emmudeixen la composició social que admeté la neutralització de les organitzacions autònomes, que silencien els intents frustrats dels projectes que anaven més enllà de la reforma. Es dona sempre per suposat que les masses són manipulables, plàstiques, idiotes i mancades de mecanismes per a establir un criteri propi, en situació i adequat a les seves circumstàncies. És a dir, es naturalitza la jerarquia social fent de la *massa* un no res manipulable al gust de les élites i minories de torn, sense explicitar les causes del gregarisme atribuït per defecte al social en tant que social. Perquè quan es categoritza el social com a *societat civil*, ja se la sobreentén com l'escenari del desplegament de les estructures estatals i partidistes. D'aquí la facilitat del cop de batuta per a induir la moderació social.

Sovint els més propers a posicions emancipatòries també naturalitzen fatalment els supòsits de jerarquia social. Són els que moralitzen, o de vegades, el més subtils, polititzen la qüestió, afirmant com a desideratum la cesura jeràrquica de la societat. Per aquests, *la mobilització popular ha de ser exclusivament un mecanisme que activi una posterior gestió professionalitzada de les demandes*. Mobilitzacions que es limitin a la reivindicació, que no cal que continguin mecanismes reals de presa de decisions i execució d'allò decidit. El social s'ha de limitar a la generació contingent, i en certa mesura *irresponsable*, de demandes que el sistema polític-institucional s'encarregarà de metabolitzar i adequar des de la responsabilitat i contenció. S'ha d'oferir a la societat un producte amb un "acabat professional", de tal forma que no s'hagi de molestar en la decisió i execució política, sinó únicament en la producció de valor. Des d'aquesta perspectiva, les mobilitzacions populars i experiències emancipatòries no han de traspasar mai el llindar de la "reivindicació", a efectes de la seva posterior gestió, tractament i execució per instàncies orgànicament heterònomes al social.

S'entén així la Transició com a fita fundacional, sigui mitjançant una anàlisi ahistòrica del present de la intervenció política, sigui a través de l'assumpció del mite i la ficció del consens. Des d'aquella refundació dels sentits de l'organització social, el potencial normativitzador del social queda mediatitzat pel veritable ens de normativització que seria l'Estat, en tant que àmbit d'allò genuïnament polític. La participació del social en l'elaboració normativa s'hauria de limitar a la formulació de demandes, reivindicacions més o menys puntuals, i a la ratificació per processos intrínsecament domesticats dels elements que conformen el vèrtex del sistema. Aquest tipus de processos tracten de *"transformar el poder constituent en poder extraordinari, aixafar-lo sobre l'esdeveniment i tancar-lo en una fatuitat només revelada pel dret"* (Negri, 1994). Delimitada així la naturalitat del devenir polític, el poder constituent queda relegat a l'estatut de simple participació en quelcom ja constituït, se li nega la possibilitat de ser origen i procediment absolut. Adhesió del social a un sistema preconstituït que estableix la matriu, els canals i els procediments de la participació política.. I si la relació entre el social i el polític queda establerta en tant que participació d'un en l'altre, es coarta la possibilitat d'invertir la relació de subordinació.

Considerar tota la mobilització social produïda al llarg de la Transició com únicament reivindicativa, ignorant o callant les riquíssimes experiències d'autoinstitució, institueix en els imaginaris presents la subordinació de la societat respecte l'Estat. Relega l'expressió del social a la categoria de rèdit pels jerarques, objecte de la manipulació i mal-leable segons convingui. Fixa, per a la forma social de pensar el canvi, que l'acció col·lectiva només pot ser pretext per a què els dirigents puguin moure fitxa segons convingui.

És més. Quan es parla de l'acció política de la societat en termes de participació -i s'assumeix aquesta conceptualització- s'està acceptant que l'activitat política no pot ser més que participació, esmussada, *en alguna cosa que ja existeix*. La societat, així, "participa", i el conjunt estat-democràcia-participació *crea*. Però reprenent la forma genuïna de la història social: creiem que la societat *crea* per si mateixa, i si bé d'aquesta creació poden emanar relacions socials alienades, com ara l'Estat, o la implantació de cotilles a la mateixa creació -com la mistificació de la participació-, la societat per contra pot, si vol, implicar-se en la creació de la *totalitat* normativa: això és, l'autoinstitució. La gestió de la Transició va treballar amb tossuderia en la direcció contrària, les élites no governaren el canvi només de forma propositiva sinó actuant amb mètode per a desactivar la capacitat *autoinstituent* de gran part de l'acció col·lectiva i, per tant, sobreactivant les expressions únicament *reivindicatives*. La posmodernitat de l'estat-democràcia quedà així nodalment prefigurada en l'acte fundacional:

"El mite de l'antifranquisme va servir per forçar un pacte, útil tant per l'oposició democràtica com pels sectors reformistes del règim. El fet d'inflar el globo els hi serví a les dues bandes, tant a la dreta que estava per la transició per frenar a la dreta cavernícola, dient, escolta, és que aquesta gent té molt de gruix. I així deixava que l'esquerra parlamentària es fés autobombo. No es qüestionava el pes real de l'antifranquisme, quan es podia verificar amb dades de detencions a comissaria, de organitzacions polítiques,...I ho varen callar i no deien res quan l'altra gent inflava el globo"

F. Grup discussió Transició

Tanmateix, en el sí del cicle de lluites socials de la Transició s'amplià la perspectiva de l'autonomia social més enllà del que mai han copsat acadèmics i dirigents polítics. Per aquest motiu els seus focus -el moviment obrer i el moviment popular- foren subjecte d'una especial estratègia de desactivació per part d'aquells que intuïen el seu potencial normatiu, refractari a la disciplina i legitimitats mobilitzades pel polític autònomitzat. En el sí dels sectors més avançats del moviment obrer i popular es començava a prendre consciència que s'havia superat la mera reivindicació i que s'havia obert la finestra de la sinèrgia autoinstituent.

L'*autoinstitució*: procés radical i permanent pel qual una col·lectivitat es configura com a tal, físicament i temporal, obrint un propi espai-temps com a única instància legítima per a decidir sobre allò que l'afecta col·lectivament, i per a executar col·lectivament allò decidit. L'*autoinstitució*: possibilitat que es donà durant la Transició -i abastament-, però que fou ignorada, silenciada i neutralitzada, per constituir un obstacle i un fre al procés de constitució de la política com a ens autònomitzat del social. Potser, la feblesa dels moviments de la Transició va ser precisament aquesta: des de les fàbriques no s'aconseguí difondre o mantenir, més enllà de certes experiències, les bases instituent

de l'autonomia obrera; des dels barris tampoc s'aconseguí galvanitzar l'autonomia social de l'autoinstitució urbana; ni els col·lectius mobilitzats contra l'opressió nacional assumiren la necessitat d'aprehendre l'autoinstitució com a horitzó.

Exemplar de la naturalesa del procés és com s'articulà la qüestió reivindicació/autoinstitució en la perspectiva de *l'alliberament nacional*. El lema en circulació a les acaballes del franquisme, eix polític del moviment antifrancquista català, fou l'avui mitificada tríada "llibertat, amnistia i estatut d'autonomia". Però la consigna, per bé que ens ha arribat com a síntesi alliberadora i emancipatòria de les mobilitzacions antifrancquistes, n'explica més aviat les seves limitacions.

"... i Estatut d'autonomia": paradigma pur de la congelació de la sinèrgia autoinstuent, que en el cas de l'alliberament nacional s'hagués expressat en termes d'autodeterminació o independència. En canvi, el moviment per l'autodeterminació s'acartronà, escleròtic, des de l'instant en què condensà la seva condició de *procediment absolut* en una reivindicació de tall alienant, que delegava en l'estructura de l'Estat espanyol l'establiment de les fonts jurídiques i polítiques del poder polític de la població de Catalunya. "Llibertat, amnistia, i estatut d'autonomia": reivindicació que renuncia a anar més enllà, que nega l'autodeterminació a partir de la matèria social subjacent, entregant-se a un nacionalisme de tall identitari que accepta l'esquarterament del territori. Aquest nacionalisme imposat té una única força motriu: les reivindicacions *sine die* d'essències pretèrites o de millores, suposadament interclassistes, per a la construcció convergent d'un ens abstracte anomenat Catalunya. Ni es posà sobre la taula la tradició democràtica real del poble català -les seves lluites populars al llarg de la història- com a aval suficient de la pròpia capacitat d'emancipar-se, ni es valorà prou la potencialitat de la classe treballadora arribada a Catalunya per construir alliberament nacional a partir d'eixos de lluita social.

"Quan mor Franco esclata l'eslògan del moda a Catalunya: llibertat amnistia i estatut d'autonomia. Quin és el problema? Que des de les posicions més crítiques o més antisistema es va signar aquest eslògan. Llibertat, vale, amnistia, per descomptat, estatut d'autonomia, ja en parlarem. Què passa? Que per la banda de la caverna era perfectament assimilable: libertad, dentro de un orden, amnistia, collons qui varen ser els primers amnistiats? Aquí l'amnistia clara se sap perfectament d'on ha vingut, i estatut d'autonomia, bueno, després ja farem un 23-F i una LOAPA i ja ho foterem enrera. El que passa és que os mandaremos a los maderos perquè si no, es nota molt. Però en el fons, i he dit aquest eslògan per exemplificar una mica el que se suposava essencial per l'antifrancisme, aquestes reivindicacions eren assumibles per la caverna. Tu agafes ara la constitució, que hi ha que no sigui assumible per la caverna? Res. Perquè jo puc no assumir la monarquia, puc no assumir moltes coses de la constitució, però a ells ja els hi estava bé, excepte per a la caverna més cavernícola. Però per la dreta que sortia del franquisme era perfectament assimilable".

J. Grup discussió Transició

El naixent estat-democràcia donà respostes, més o menys integrals, més o menys mistificades, a qualsevol tipus de *demanda* que en aquell moment s'expressà. El que no podia -ni pot avui- era actuar positivament vers l'autoinstitució d'una col·lectivitat. que pensa, produeix i controla la totalitat de la seva vida social, perquè aquest moviment és absolut i sinèrgic, desafia netament qualsevol poder constituït. Doncs vers una autoinstitució que actua com a *rizoma*, capaç de ésser gressol de noves i constants reivindicacions adequades a cada situació que la col·lectivitat hagi d'afrontar, els poders

constituïts són només un fenomen, pura manifestació heurística d'una potència que ho era, però que ara es prefigura com a alienació plena.

La posterior evolució a la baixa tant de la qüestió obrera, com de la urbana i la nacional, obeí per tant a la seva limitació a la *reivindicació*, a la delegació en les noves institucions estatals del poder popular que s'estava autoinstituint. Tanmateix, sembla evidentment que l'escassa força mostrada per aquest vector de creació i invenció social no pot ser atribuït únicament al *tempo* imposat per les minories a la Transició, tampoc a les investides del poder estatal i/o partidista sobre les seves bases; ni tan sols al posterior procés de cooptació a que van ser sotmesos els quadres dels moviments que van sobreviure a la repressió física i ideològica. Confrontar a la clàssica anàlisi elitista de la Transició, un anàlisi de l'autoinstitució es torna pertinent com a forma de justícia amb el nostre passat, però sobretot com a detonant per a desbloquejar el present, fent saltar pels aires les hipoteques que arrosseguem des de aleshores.

L'acció col·lectiva en la Transició, sobretot la protagonitzada pel moviment obrer, forjà en el seu sí processos d'autonomia; en l'àmbit dels seus imaginaris es produïren ruptures efectives de la política entesa com a delegació, s'endegaren processos col·lectius gestionats pels seus protagonistes. Esberlant el mite, moltes d'aquelles lluites anaven més enllà d'una "lluita per la democràcia", doncs superaven la *reivindicació* i apuntaven a constituir formes d'organització social altres. Ara bé, les tendències autònomes i anticapitalistes foren emmudides per l'estrepit de la "reivindicació democràtica". Quines causes impediren que les expressions d'autonomia autoinstituent d'aleshores es traduïssin en un "veritable" moviment autònom articulat, amb consciència dels seus interessos específics -no necessàriament unitaris- i de les seves genuïnes formes d'organització i execució? Eren prou fortes les tradicions i referents, la producció teòrica activa, els espais físics vinculats a l'autoorganització, i els element materials perquè actuessin com a catalitzadors del procés autoinstituent?

Pel que fa al moviment obrer, els anàlisi que es limiten a considerar l'experiència de les lluites autònomes posteriors al 1975, passen per alt que el veritable detonant de les pràctiques obreres i assembleàries s'ha de trobar en el gruix del moviment obrer organitzat en les comissions obreres des dels anys cinquanta.

Les comissions obreres foren una genuïna expressió de pràctiques autònomes amb una força autoinstituent inusitada, ja que sorgien del buit polític deixat per la repressió de postguerra, la cesura traumàtica de la tradició obrera, i la incapacitat revelada per l'oposició per plantejar una alternativa global de lluita i de societat que impedís la dolça llangor del tirà. No obstant, la falta de referents, que va fer possible la gènesi d'un moviment sense intervenció d'instàncies immediatament heterònomes -partits polítics, administracions públiques, etc.-, va revelar-se com a font de febleses.

La tendresa d'aquest moviment fou camp bregat perquè les organitzacions partidistes pretenguessin hegemonitzar-lo. Des de que es palesà la seva potencia d'indisciplina i capacitat d'autonormar-se al marge de l'ordre franquista. La fragilitat organitzativa del moviment va ser violentada per les estructures dels partits polítics que injectaren un sentit de continuïtat històrica una forma d'entendre la totalitat, subordinant les exigències situacionals.

Els límits de l'autoinstitució del moviment obrer prefiguren els límits de l'acció dels moviments socials en la transició, però també adverteixen sobre les debilitats dels

moviments en l'estat-democràcia. Fer emergir les claus que minoritzaren les tendències a l'autonomia obrera durant aquells anys, entendre les tensions entre la reivindicació i l'autoinstitució,... són complexes dimensions de la Transició silenciades fins avui. Per a nosaltres ofereixen usos, memòria rediviva, llera de continuïtat per a les experiències d'autoorganització que avui estan sent construïdes...

Pactes de la Moncloa: materialització política de la derrota obrera

"De la transició sempre es lloen les virtuts del consens, que és el terme amb què es glossa la superació de l'estatus anterior. Les élites polítiques actuals sobredimensionen el pacte únicament enfocant a les fites aconseguides, i en canvi amagant les derrotes soterrades per aquell consens"

M. Grup discussió Transició.

A lo largo de estos difíciles días (...) los trabajadores hemos dejado patente nuestro sentido de clase y nuestra responsabilidad en cuanto a los problemas nacionales. Nunca ha existido en el Estado español un movimiento obrero sindical tan plenamente dispuesto a asumir sus responsabilidades nacionales, tanto ante los problemas sociopolíticos como ante los económicos".

Marcelino Camacho, febrer 1977

"...fue el fruto de un esfuerzo de diálogo, de reconocimiento del otro. Esfuerzo de superación de los rencores que nos acompañaron pegajosamente durante los siglos XIX y XX, que generó un clima inédito de confianza política, bajo el arbitraje sutil del rey, lima de asperezas y desencuentros"

Felipe González: La gran intuición del rey, Clarín, 19/11/2000

És lloc comú entre els exegetes del període afirmar que, si bé els resultats concrets dels Pactes de la Moncloa van ser escassos, adquireixen una rellevància cabdal en la història de l'Estat *"no només pels seus continguts, sinó per la seva elaboració i el consens assolit entre tots els grups polítics"* (Del Àguila; 1992). Efectivament, els Pactes de la Moncloa representen per la forma en que van ser gestats, publicitats, imposats i gestionats, una fita cabdal en la fundació de l'estat-democràcia. Interessos econòmics i mesquineses polítiques foren els principals motors de la negociació; convertint la necessitat en virtut, els protagonistes de la minorització representaven a l'escenari estatal la seva constitució com a classe política unificada. L'estat-democràcia neix formalment a l'Estat espanyol amb els Pactes de la Moncloa, la Constitució devingué la seva reverberació espectacularitzada.

El context econòmic era crític. La pressió del moviment obrer i social, la crisi econòmica internacional, la presència ubiqua dels sectors més recalcitrants del règim polític que peril·litava, les limitacions d'un model de regulació caduc en un marc de reestructuració econòmica,...tots els factors s'entrellaçaven per escenificar un diagnòstic que feia urgir el pacte social i polític entre les cúpules de les organitzacions socials i polítiques. Però només es tractava de l'escenificació d'un diagnòstic, representació espúria d'una urgència, el remei de la qual s'havia anat engendrant des de la tardor de 1976. La reivindicació del pacte social era soflama recurrent entre l'empresariat i les burocràcies estatals de l'època, desig que el moviment obrer s'havia negat a realitzar sota la consigna *"que els obrers no paguin la crisi"*. Després de vint anys de taxes de beneficis empresarials molt per sobre de la mitjana europea, després de haver viscut un dels processos d'acumulació més descarnats i sagnants de la postguerra europea, els que havien sostingut el miracle espanyol amb la seva força de treball es negaven a assumir el preu de tres anys de crisi.

Poc a poc, no obstant, i de la mà de les claudicacions polítiques gestades en els despatxos de l'òpera buffa, les flamants burocràcies sindicals van optar pel pacte de la seva pròpia reproducció en la forma d'una "classe política", unificada entorn del consens d'allò existent. No era creació *ex-novo* sorgida de la responsabilitat patriòtica dels dirigents polítics i sindicals, tal i com mistificaren el seus protagonistes, sinó la culminació d'un procés que havent-se iniciat a la tardor de 1976, s'anà gestant a l'ombra de l'opinió pública per esclatar definitivament en una apoteosi litúrgica de pensament únic, vanitat política i institucionalització de l'hegemonia de la veu empresarial. Els termidorians de la política espanyola van adonar-se que el perill era la Montanya, i van actuar en conseqüència assegurant allò que estaven segurs era l'únic salvable: la seva condició professional de gestors-polítics.

Les capitulacions matrimonials: patrimoni i herència de l'estat-democràcia

Però què es va pactar en aquell moment fundacional de l'estat-democràcia espanyol?, què es va aconseguir de tot allò pactat?, vist des d'avui, qui varen ser els veritables beneficiats pel pacte? A nivell econòmic, el primer vector dels pactes varen ser les mesures estabilitzadores pels salaris: es va limitar la pujada salarial a una banda entre el 20 i el 22% quan la inflació prevista era del 22% pel 1978, i la inflació real a finals de 1977 era del 26,4%. Era l'objectiu prioritari. Però a través d'aquesta fita quedaven traïdes les aspiracions més bàsiques dels treballadors. En primer lloc, a partir dels Pactes de la Moncloa, els successius pactes socials es basaran en l'indicador de la inflació subjacent, que exclou apartats tan importants com la variació en els preus agrícoles i del petroli, i les fluctuacions canviàries de la pesseta –suposant, aleshores, que el poder adquisitiu dels salaris és immune a aquestes variables. En segon lloc, els Pactes contenien subtils mesures de compulsió: l'empresari podria acomiadar fins el 5% de la plantilla si la pujada salarial en una empresa superava el 20,5%. Finalment, i per primera vegada, s'adapta l'increment salarial a l'IPC previst, amb la qual cosa es trencava la tradició de pujades iguals o superiors a l'IPC passat, a més de concedir als empresaris tot l'excedent generat pels augments en la productivitat.

S'elevava a forma el que fins aleshores només havia estat fenomen, es feia permuta de valors convertits en fetitxe sense contingut a efectes de la seva òptima intercanviabilitat. L'estat-democràcia es funda sobre la formalització de la política, i la formalització requereix convertir la lluita social en folklore, i el folklore en simbologia buida de contingut, en closques conceptuals que tindran valor de canvi a l'escenari de la política de l'espectacle.

En l'àmbit de la gestió pública, els Pactes pretengueren adaptar el model de gestió a l'embrionari model d'acumulació. S'havia de reformar la fiscalitat franquista, plena de llacunes, dobles i triples impositcions, i tributs pocs ajustats a la dinàmica econòmica que anunciava la propera incorporació a la CEE. També calia un nou instrumental pressupostari que permetria a l'Estat gestionar la nova economia amb major pulcritud, eficiència i previsibilitat pels agents transnacionals, traçant els primers trets de la tècnica pressupostària de tall monetarista. En la línia, també es "racionalitzà" el sistema financer: pilar bàsic del "miracle espanyol", i cridat a ser-ho també de l'estat-democràcia. Calia depurar-ho, cribar el mercat financer dels seus elements més ineficients per mitjà de la liberalització del mercat; cribat el sistema financer, només quedaven els més poderosos: actors polítics a l'ombra de l'estat-democràcia, encimbellens o enfonsen partits polítics i

mitjans de comunicació, persones i institucions, governs i polítiques econòmiques [Novoa;2002]. Als pactes també hi havia un apartat que contenia les promeses institucionals, ciment del cèlebre "*clima inédito de confianza política*", com varen ser, per exemple, l'oferiment de participació sindical en el INEM i en les empreses públiques: es formalitzava la unificació com a classe política i es fargava la separació del social. L'any 1981 el Tribunal Constitucional, clarivident corifeu de l'estat-democràcia, ho glossava pontificant que els sindicats ja no eren només defensors i promotors dels interessos dels treballadors, sinó "*òrgans bàsics del sistema polític* (sic)"; l'any 1985 la Llei Orgànica de Llibertat Sindical del PSOE tanca el cercle, l'estatut de sindicat més representatiu i les "facultats d'actuació especials" -participació en l'INEM, l'INSS, les Universitats, el Fons de Garantia Salarial, etc.- eren la garantia del seu flamant pragmatisme i zenit de la separació del social.

Hi havia també un apartat dedicat a la introducció de nous supòsits per a la contractació temporal, dirigits inicialment als col·lectius de joves però que paulatinament s'aniria estenent al conjunt de la població. A partir de la senyal de consens donada pels pactes, el Reial Decret-Llei 43/1977 obrí una cadena de mesures legislatives per a reorganitzar en profunditat el mercat de treball amb l'extensió dels supòsits de contractació temporal. Des de finals de 1977, i fins l'entrada en vigor de l'Estatut del Treballadors al març de 1980, es promulgaren 22 normes jurídiques reguladores de la contractació no indefinida, trencant pràcticament amb el principi d'estabilitat en la feina guanyat en la lluita del 1976. Plantejament radicalment nou, imbuït per la corrent monetarista neoliberal de l'Escola de Chicago, proposava com a mitjà per a superar l'esclerosi de les receptes keynesianes un nou model de regulació de l'economia. Presentat en públic com a "desregulació" per afiançar la ficció d'un mercat com a ens natural i autònom al marge de lleis humanes, va calar fort entre els *contraltos* de l'òpera buffa: obrí l'etapa en la qual les burocràcies sindicals subordinen l'acció col·lectiva als criteris de la política macroeconòmica, i l'Estat s'arropa la funció de la intervenció mistificada en l'economia al crit de: "que l'Estat no intervingui en economia". És així com es dona la paradoxa d'un liberalisme que predica el *laissez faire* però que a la vegada necessita de forces alienes al mercat per crear les condicions polítiques que facin possible el seu funcionament suposadament autorregulat.

L' "Acuerdo sobre el Programa de Actuación Jurídico y Político" fou el pretext amb que els protagonistes sindicals i d'esquerres maquillaren la seva simbiosi burocràtica amb l'Estat monàrquic. Una de les referències més celebres per a justificar la claudicació de partits d'esquerra i sindicats remetia a la voluntat d'ampliar les funcions redistributives de l'Estat com a contrapartida per l'annuència amb la reformulació del model d'acumulació. No obstant, la duresa amb que s'aplicaren les mesures d'ajust econòmic, no presentà un esforç anàleg a l'hora d'aplicar les mesures polítiques.

Una de les qüestions més curioses en l'estudi dels pactes de la Moncloa, és llegir i rellegir les diverses interpretacions que s'han donat sobre els seus resultats. Uns reconeixen el fracàs sumari al·legant al seu favor que "Suárez nos engañó" (trist epíleg pels que s'autoproclamaven intel·ligències col·lectives amb capacitat de llegir el "sentir de España"). Altres callen les misèries del neoliberalisme i afirmen que la inflació va ser aturada, atribuint l'increment exponencial de l'atur a les rigideses estructurals del mercat de treball -sindicats, drets laborals, contractes indefinits,...-, rigideses que els vuitanta s'encarregarien de liquidar. I per últim, altres, potser els més sincers o clarividents, recullen la migradesa dels resultats referint que el que va fer rellevant els Pactes era el consens, el "*clima inédito de confianza política*", en definitiva, la postmoderna constitució d'una classe política unificada.

A nivell macroeconòmic, els pactes assoliren resultats ridículs: la reducció en la taxa

d'inflació del 16,5 en 1978 i del 15,6% en 1979, va anar acompanyada d'un espectacular creixement de l'atur, que el 1978 ja assolí el 1.083.000 aturats, i el 1979 el 1.334.000. I si bé els pactes polítics no s'acompliren en els capítols més rellevants, la contrareforma del mercat de treball s'executà fins les últimes conseqüències. Els Pactes de la Moncloa van suposar una completa reorganització del mercat de treball, reorganització que només uns mesos abans semblava impensable, vista la presència de les mobilitzacions socials al carrer. Els pactes determinen les coordenades a partir de les quals s'operarà la contrareforma del mercat de treball que, fins l'any 1986, procurarà adaptar la matèria social a les prefiguracions dels manuals de teoria econòmica neoclàssica. Aquestes coordenades seran: control salarial, reducció de la cobertura d'atur i les mesures per a fomentar la contractació en col·lectius específics.

Al poc d'inaugurar la promesa de l'Estat del benestar, els i les treballadores ja patien el greuge de la seva liquidació: l'Administració legislava per induir un creixement unilateral de l'excedent empresarial; retirava la cobertura als aturats per reduir dèficit públic en un creixent context de desocupació forçada; polítiques socials i laborals per a quebrar l'homogeneïtat del mercat del treball i de la classe treballadora. Sectors de joves i aturats amb la prestació esgotada, van ser la punta de llança per a una nova matriu de control social: la segmentació del mercat de treball. Acusant als inclosos del mercat laboral de propiciar l'atur amb la defensa de la seva estabilitat, s'aconseguí reinterpretar d'arrel el conflicte social inherent a les societats capitalistes. Els culpables de l'atur eren els mateixos treballadors, massa acomodats; els primers interessats en la plena ocupació ara eren els empresaris -audaços, emprenedors, amb visió de conjunt. Els sindicats molt bé, gràcies, en la seva funció d'òrgans essencials dels sistemes polítics: ja no era temps de jugar al contrapoder. Reverberació d'aquesta nova matriu ideològica ha estat el model sindical de reivindicació de les 35 hores: ja no era una forma de reapropiació de plusvàlua absoluta com la reivindicació de les quaranta hores, sinó com a solidaritat dels obrers acomodats amb les víctimes de la seva comoditat.

Si els contraltos de l'òpera buffa pretenien ampliar les funcions redistributives de l'Estat a canvi de liquidar els moviments antagonistes, queda palès que aquestes funcions redistributives no s'articularen en les polítiques públiques clàssiques de l'Estat del benestar, sinó en una *versió espectacular* de les polítiques públiques, la de l'estat-democràcia: hi ha redistribució allà on es pot visibilitzar mediàtica i electoralment, on no arriben ni la "llum ni els taquígrafs", la desolació, la marginació i la precarietat. En l'argot de l'espectacle, al nou impuls de la gestió pública l'anomenà focalització de les polítiques socials.

Els supervivents: fills i bastards de l'estat-democràcia

Si per a liquidar la institucionalitat franquista calia una força política sorgida del mateix franquisme, per a acabar amb la classe obrera calia una força política sorgida de la legitimitat de la mateixa classe obrera. En aquest sentit els Pactes van tenir dos fills reconeguts, l'UCD i el PSOE: el primer va morir d'èxit i el segon va heretar el patrimoni de la institucionalitat franquista -rei, forces de seguretat i banca- que mai va gosar de qüestionar. També va tenir uns fills bastards, els sindicats, que a canvi de la promesa institucional de l'estat-democràcia acceptaren el paper d'etern convidat de pedra, acceptaren l'humiliació sistèmica de ésser considerats per sempre "imperfecció del mercat".

Però si aquests eren els fills del pacte fundacional, qui varen ser els pares? Aquí també els fets ens remeten al gust per la hipòstasi palesada pels fundadors de l'estat-democràcia: novament semblen confondre's pare, fill i esperit sant. Si els fills eren dos partits polítics i dos sindicats, l'Esperit Sant havia de ser el conspicu coronat, que per F.González, amb el seu "*arbitraje sutil*", va fer de "*lima de asperezas y desencuentros*". Els pares havien de ser Carrillo i Suárez: "*Los Pactos de la Moncloa, considerados como máxima obra del suarismo, partían de la convicción política personalizada por Suárez y Carrillo de que ambos, sumados, daban una sólida base de apoyo y tranquilidad al régimen recién inaugurado*" (Morán;1991). Però la distinció, a efectes de l'hipòstasi, no té cap valor: el paper del coronat va ser cabdal per a la conjuminació del pacte "*a la Gatopardo*". Per la seva banda, la figura dels mateixos Carrillo i Suárez no pot ser entesa, en la seva mediocritat i vanitat, sinó en tant que patologia congènita a tot aparell jeràrquic orientat al poder.

Els sindicats, si bé no estaven físicament en el Pactes, van signar-los implícitament amb la seva connivència: acceptant la separació entre polític i social, van delegar en els partits la decisió de condemnar els sindicats a la bastardia en el context de la nova institucionalitat. No participaren en els pactes per diversos motius, però el principal fou la pressió exercida per les forces assembleàries i radicals que encara coexistien en el sí de CC.OO., aquestes forces "*desaconsellaren la compareixença dels sindicats en el pacte*" [Roca;1991]. Tenim, per tant, que la separació s'havia fet efectiva, el conflicte d'interessos entre direcció i bases es feia visible, materializant-se en tàctica. La burocràcia sindical es feia part de la classe política unificada amb la voluntat deliberada d'eludir la seva única font de legitimitat real.

Aquests foren el fills del pacte, reconeguts i naturals: per a uns els llores i pels altres les engrunes. Hi va haver més personatges en l'*opera buffa*, contraltos de veu mediocre i poca gràcia que acabaren sent fagocitats per la maquinaria de l'estat-democràcia. Protagonistes, actors secundaris i extres són l'agre record dels títols de crèdit de la nostra opereta. Uns suraren al caliu de l'Administració, uns altres van procurar de trobar lloc remunerat sota l'ala recomfortant d'un PSOE omnipotent, i altres van mirar d'enriquir-se amb les oportunitats financeres i especulatives donades pel govern socialista al lucre descontrolat: la "*cultura del pelotazo*". Tots a una contribuïren a segellar un pacte d'Estat que, més enllà dels seus continguts concrets, unificà una classe política sota les clàusules del consens i l'estat-democràcia. En el repartiment de parcel·les la recomposició del sistema de dominació restà dinamitzat per nous actors, amb noves aliances i instruments de domini. Nous però amb un idèntic substrat: la reproducció constant del mateix, fins que una nova crisi compeleixi la reestructuració sota les coordenades del nou repte.

La gestió de la dissidència. La CNT i el Cas Scala.

"La Transició ha afectat la nostra pràctica política actual. Una qüestió que ara toma a aparèixer és la cultura de la por i de la repressió amb molta més mesura que fa uns anys. La criminalització, amb l'excusa del terrorisme, de totes les opcions que vagin més enllà del model dominant -o la institució o l'abisme- recorda una mica les estratègies jugades en la Transició"

D. Grup discussió Transició

"Esta democracia tan perfecta fabrica ella misma su inconcebible enemigo, el terrorismo. En efecto, prefiere que se la juzgue por sus enemigos más que por sus resultados. La historia del terrorismo la escribe el Estado; por tanto, es educativa. Las poblaciones espectadoras no pueden, por cierto, saberlo todo acerca del terrorismo, pero siempre pueden saber lo bastante como para dejarse persuadir de que, en comparación con ese terrorismo, todo lo demás les habrá de parecer más bien aceptable o, en todo caso, más racional y más democrático"

Guy Debord

La Transició "democratitzà" algunes àrees de la vida col·lectiva, altres les deixà immaculades: entre elles, els cossos repressius. La finalitat era disciplinar als que visqueren la transició amb el sentiment sintetitzat per Lluís Llach en el lacònic "no era això, companys, no era això", i no a un *genèric antifranquisme* ja integrat. Neutralitzar -per tant- als i les que dissentien i fins i tot s'oposaven a la constitució d'una democràcia restringida. El manteniment dels nuclis durs dels cossos repressius no pot ser considerat simplement com un enclau autoritari que roman en el marc de la nova democràcia (versió més socialitzada per la crítica), sinó que és una peça clau en la configuració del nou sistema d'exclusió. La democràcia constituïda fou un arc que cobrí des dels exfranquistes fins al -finalment- PCE-PSUC. La resta a l'esquerra havia de ser arraconada fins la marginalitat, o en tot cas utilitzada per assentar la nova democràcia.

L'existència i força de la CNT constitueix un fenomen curiós als ulls de les actuals generacions dels moviments socials. Dividida repetidament, amb una minsa capacitat d'incidència social i, sobretot, amb una limitadíssima inserció en el territori de la producció, sembla avui -amb tots els respectes- més aviat una reminiscència del passat. Ara bé, desxifrant el relat de la Transició i considerant les prou explicatives estratègies repressives de l'estat-democràcia, ens adonem que la CNT hi jugà una carta més rellevant del que se'n ha transmès. El míting multitudinari de Montjuïc, o les massives Jornades Llibertàries -no organitzades per la CNT, però amb forta centralitat en l'imaginari- desperten, si més no, el nostre interès: "on estan aquells milers d'anarquistes a Catalunya?" ha estat pregunta reiterada d'aquests anys. Perplexitat, amb el temps, esdevinguda comprensió: l'auge i la caiguda de la CNT explica la naturalesa complexa de la Transició. Les receptes destinades a minoritzar aquell conglomerat simbòlic -més que organització sindical estructurada- que fou la CNT, il·lustren el tractament de la dissidència en l'estat-democràcia.

El creixement sobtat, extraordinari, que visqué l'afiliació a la CNT durant aquells anys es pot explicar com una fuga del *malestar de la Transició*. Hem vist com les lluites obreres gestades sota la dictadura es constituïren en un primer moment en la forma radical de la democràcia obrera (assemblees de fàbrica, comissions obreres: en plural), donat que la legalitat del sindicat vertical complicava la integració institucional del conflicte i per tant la conflictivitat s'expressava de manera salvatge, incontrolada. També hem après, en un

segon moment, com el PCE-PSUC, a partir d'hegemonitzar les comissions obreres, contribuï a la desarticulació de la democràcia obrera a les fàbriques, arrossegant gran part del moviment obrer cap a la centralitat sindical i el pacte social visualitzat a la Moncloa.

El malestar dels moviments assemblearis cristal·litzà, en gran part i durant un temps, en la CNT. Els dissidents obrers i socials a la construcció de l'estat-democràcia trobaren en la històrica sigla una illa d'oposició al recent consens interclassista. Són, possiblement, les fugues a la plastificada pau social de la Transició les que en gran part reverteixen en la reconstrucció de la CNT, i alhora expliquen perquè aquesta no quallà donada la diversitat de l'aluvió. Els aleshores nouvinguts militants no s'afiliaren a la CNT per tal de recolzar un projecte sindical definit, doncs no existia, sinó amb una barreja d'esperança i resignació: "ens queda CNT". Així, l'històric sindicat es veié sobredimensionat, amb unes capacitats reals inferiors a les aparents, incapaç d'exercir una tasca excessiva. No se li demanava que actués com un sindicat revolucionari, sinó que se li exigí el caràcter de moviment social integral o fins i tot d'organització política de masses. L'Estat, tanmateix, menys docte en matisos quan es tracta de la possibilitat de la subversió, advertí el perill que podia suposar i la convertí en la bèstia negra a combatre. La conjunció de tensions internes, que se saldaren amb el relançament del discurs tradicional i poc actualitzat a les noves formes de sentir i lluitar, més la intensa criminalització estatal, suposaren la clausura gairebé definitiva d'aquella CNT possible, i amb ella, l'enterrament definitiu de l'altre projecte de transició, la ruptura:

"A la CNT va haver-hi un trencament. Ens trobàvem amb una situació similar a la d'ara, amb una franja de gent de 40-50 anys -quan nosaltres en teníem 20-, de militants llibertaris de la CNT, pràcticament inexistent: o estaven a l'exili, o a la presó, o se'ls havien passat per la pedra. No existia un mecanisme de relleu, de connexió entre dues fases. La CNT començà a funcionar per la gent que estava a l'exili, però qui la impulsà foren els llibertaris de dintre. Començà a créixer, però l'estructura no s'havia modernitzat, no es tenia una disposició d'afrontar la situació que venia, i la primera opció que es va prendre va ser la històrica, la de sempre, l'anarcosindicalisme vinculat al moviment obrer. Amb els fets de 76-77, però, i sense estar preparada, sense voler-ho, la CNT es converteix en referent polític, la gent li atribueix un protagonisme polític que no té. No té estratègia, ni anàlisi, ni capacitat de convertir-se en un subjecte antagonista, proposant una altra via que no sigui la del moment, la democràtica. Això no estava formulat ni discutit, i hi ha un creixement disparat de gent que no té un plantejament llibertari, que s'integra en la CNT perquè "volem una altra cosa", sense interioritzar el discurs però dient "no ens agrada la transició i la única manera és nodrir aquesta altra cosa que està sortint". I d'aquí les Jornades Llibertàries, el míting de Montjuïc, i molts altres fets que serien foc d'encenalls: no es corresponien amb una maduresa del procés. Com moltes altres organitzacions, es va créixer a cops per després perdre el que s'havia guanyat. Evidentment el sistema no va fer el mateix anàlisi, i possiblement jo tampoc el feia en aquell moment perquè les coses es vivien amb molt d'optimisme. Però el sistema no es va esperar a veure si era veritat o mentida, i a la que varen començar a volar hòsties, tota la gent que s'apuntà a un espai polític no definit, a la que veien que es jugaven 30 anys de presó, sortiren per potes. No existia un discurs real d'oposició".

F. Grup discussió Transició

El 26 de febrer de 1976 es reuneixen centenars de persones a l'assemblea de Sants. L'objectiu, reconstruir l'organització anarcosindicalista. Moltes es veuen les cares per primera vegada. "Después de los duros años de la clandestinidad, lo importante era ante

todo eso, contarse antes de seguir adelante". Tanmateix, sembla que la reconstrucció de les històriques sigles era més un desig ideològic que no pas una necessitat sentida en els llocs de producció. *"Viejos sindicalistas y fogosos libertarios de la última hornada aunaron sus esfuerzos, sus sensibilidades, y también sus obsesiones y contradicciones, para conformar esa CNT"*. Aquell reagrupament es feu, segons s'afirma en l'època, contra l'opinió de certs grups autònoms i, el que és més significatiu, sense l'autorització de la CNT oficial en el exili. Reuní extremadament plural, no només hi acudiren cenetistes de tota la vida sinó també desencantats d'altres experiències: *"Esos otros que por odio al enemigo se alistaron en la izquierda sin demasiados conocimientos. Que se alistaron donde los más eficaces o los que parecían serlo. En el PCE y en las Comisiones Obreras. En el ámbito de los cristianos progresistas también. Y que luego, decepcionados, desertaron para seguir los surcos de una extrema izquierda menos fuerte pero mas dura. (...) Y luego, una vez mas, desertaron, las mas de las veces desalentados por el espíritu de partido"*. Part de gent que hi afluïx pensa amb una CNT oberta a les noves experiències de l'època, a *"la gran marea posterior al mayo del 68, a las nuevas formas de lucha, a las sensibilidades diseminadas y diluidas en el frente de lo cotidiano"* Altres, contràriament, i *"inamovibles guardianes de la ortodoxia"*, pensaven que la CNT sempre seria la CNT: la de sempre. (Gómez, 1980).

L'incipient confluència esdevingué un calaix de sastre de grups, tendències, motivacions diverses i sovint contraposades que s'unificaven per a ser, després de la mort de Franco, l'alternativa al procés de Transició. Malgrat l'entusiasme inicial i els plantejaments acollidors i plurals, aviat es veié que la CNT com un espai on els problemes de funcionament i de relació es traduïen en enfrontament ideològic. Alguns veuran, davant el marasme, la necessitat d'una FAI *"pura y dura, demencialmente ortodoxa, convencida de su misión purificadora"* (Ibid, 1980).

Mentre, es consolidaven algunes estructures i es delimitaven públicament els contorns de l'organització. Rebutjant l'entrevista proposada pel Ministre de Relacions Sindicals, es renunciava a participar -a diferència d'altres sindicats encara també il·legals- en cap *"refundación más o menos liberal del sindicato vertical"*. Les dificultats de consolidació sindical, però, eren evidents. No eren precisament els anys 30, sinó l'època esclatant del marketing publicitari dels partits i sindicats il·legals però ja no clandestins. *"En el terreno sindical, la caza de adherentes estaba abierta"*. Així i tot, era una època eufòrica, exaltació que substituïa *"la lucidez por la confianza en un futuro radiante, excluyendo el verdadero debate en beneficio del discurso tradicional, aplastando el presente y su especificidad socio-económica bajo el peso del pasado mítico"*.

En la reconstrucció, manca una generació nascuda en els anys 30 i 40. Ruptura generacional amb traducció política: no hi ha generació-pont entre els joves que funcionen com a grup d'afinitat, sense formació sindical ni amb ganes de funcionar com a tal, i els vells sindicalistes. Per qui creguéss interessant enquadrar el moviment obrer en l'estructura del sindicalisme revolucionari, la CNT podia haver jugat aquell paper. Una organització sindical àmplia i de base podia haver esdevingut alternativa a l'auge de la política sindical de concertació. Davant de la possibilitat, la reacció de l'Estat no es feu esperar. El 30 de gener de 1977, més d'un any després de la mort de Franco, la policia deté 50 persones: se les acusa de voler reconstruir la *Federació Anarquista Ibèrica*. No obstant, es mantingué l'estratègia de confrontació: el 19 de febrer la CNT, en roda de premsa, manifestava la seva oposició a les eleccions sindicals. Mentre, els mítings de San Sebastian de los Reyes (25.000 persones), de València, les 150.000 persones a Montjuïc o la setmana llibertària, posaven damunt la taula una alternativa social considerable. I si

bé la CNT no tenia la capacitat organitzativa d'aglutinar tot aquell moviment, sí podia ser-ne la punta de llança.

En el terreny laboral, la CNT s'ajustà a l'experiència del recent moviment obrer i apostà - almenys formalment- per l'assemblearisme. *"La CNT considera que la Asamblea de trabajadores es el único organo soberano..."* és un plantejament que sembla escapar dels criteris més clàssics de l'anarcosindicalisme. A finals del 77, a Catalunya hi havia 70.000 afiliats agrupats en una setantena de federacions; el País Valencià li anava al darrera. Auge tanmateix ralentit per la cursa interna de les múltiples tendències cap al poder en l'organització: el setembre d'aquell any el Secretariat Permanent havia dimitit. Paralitzada al llarg de vuit mesos, perdent credibilitat, amb les eleccions sindicals la crisi s'aguditzà. Algunes assemblees de treballadors optaren per participar en les eleccions i determinades seccions sindicals de CNT avalaren la decisió (metal·lúrgics, sector naval de València...). El sindicalistes purs, en canvi, només recolzaren les seccions sindicals cenetistes i rebutjaren no ja les eleccions sinó l'Assemblea de treballadors que les havien impulsat.

El carrer semblava no respirar l'ambient de divisió. 1978, Barcelona: primera manifestació autoritzada de la CNT catalana. Milers de persones avancen des de Drassanes fins a l'avinguda Mistral. Impugnen explícitament els pactes de la Transició i l'incipient reestructuració econòmica. "Con los obreros en paro", "En solidaridad con las empresas en lucha: Bimbo, OSSA, Corbero, Siemens, Montesa, Castells, Saemplast, Material Clínico", "Contra los topes salariales", "Por la amnistia laboral, contra el despido libre", "Por la libertad Sindical" "Contra la represión", "Por la Libertad de Expresión", "Abajo el Pacto de la Moncloa". Quan és desconvocada, 500 persones es dirigeixen a la presó Model: enfrontaments amb la policia. Al poc, la sala de festes Scala crema i moren quatre treballadors, alguns cenetistes. La policia acusa la CNT de l'incendi.

"Tras el asombro producido por la noticia de la destrucción del "Scala", tras el brutal atentado que ha costado la vida a 4 compañeros del espectáculo ha seguido nuestra indignación por la manipulación informativa que ha pretendido mezclar el nombre de CNT en los hechos del 16 [gener del 1978]. La nota de la policía del día 17 así como las noticias difundidas por TVE constituyen la segunda parte del atentado contra "Scala": El atentado contra CNT"

Solidaridad Obrera, Gener 1978

La CNT formava part d'un moviment llibertari ascendent, pol d'atracció del malestar per una Transició que deixava entreveure més aviat un canvi de vestimenta política, i no pas una transformació social emancipadora. L'atemptat a l'Scala, impulsat per un col·laborador de la policia, desencadenà una enèrgica campanya mediàtica per a deslegitimar la central anarcosindicalista i per extensió tota alternativa llibertària: s'alimentà el fantasma de la fractura social i de la guerra civil. La CNT, d'alternativa, es transfigurà en contrapès simbòlic del que havia de ser la nova democràcia:

"El caso Scala en enero del 1978 supuso para la CNT catalana el mas duro golpe de todos los que tuvo que sufrir a lo largo del periodo que se esta analizando, desde la reconstrucción (de la CNT) y no solo, aunque sea lo mas importante para la conciencia humana, por el hecho de haber muerto 4 trabajadores, (algunos de los cuales pertenecían a CNT, sino porque, a pesar de que la CNT actuó con todos sus medios para contrarrestar el efecto perverso y negativo que se pretendía por parte de los círculos del poder, se ha de reconocer que el linchamiento mediático ya estaba en marcha y que superarlo no era una tarea fácil"

Zambrana, 2000.

Si la CNT s'ajustà -involuntàriament- al rol assignat per l'Estat fou a causa de la seva pròpia debilitat. No només incapaç de defensar-se de l'*estratègia de tensió*, sinó sobretot inhabilitada per a suposar una alternativa cohesionada al nou model de democràcia representativa:

"Si al 1936 hi havia organització, al 76-77 això mancava, no hi havia desenvolupament estratègic. La CNT creix molt amb els Pactes de la Moncloa, és el moment de la Transició econòmica on es veu que els sindicats tradicionals pacten amb l'Estat, per oferir mecanismes de regulació econòmica, i això fa que molta gent desencantada amb el procés busqui la CNT, per a mostrar el seu desacord amb la Transició. Si en aquell moment hi hagués hagut una infraestructura, una capacitat d'elaboració teòrica i d'estratègia, potser s'hagués aconseguit no canviar el procés però sí estructurar un moviment antagonista. Però això no es donà. Al contrari, alguna gent en comptes de fer un anàlisi polític es dedicà a criticar les diferents famílies que existien dins de la CNT"

J. Grup discussió Transició.

La nova CNT, si bé ja arribava tard, podia haver jugat un paper de pol d'organització alternativa a les acaballes de la Transició, de mala consciència pel que podia haver estat però no va ser. Que no tingués el caràcter d'un projecte definit i cohesionat, sinó només el de recull d'una experiència rupturista ja afeblida, va facilitar que la portessin a un terreny que no era el seu: el cas Scala. La sedimentació de les claus de l'estat-democràcia explica l'auge i el declivi d'aquella experiència: el nou sistema es consolidava a costa de reduir a la seva mínima expressió les alternatives que potencialment plantejaven una transformació profunda de les estructures socials. Aquest fet donaria compte de les causes que, des de fora, van propiciar que les dissidències a inicis del anys 80 estiguessin mancades d'una expressió pública cabal. Condemnades a ser expressió de silencis i resignacions empassades, tota una generació convertida en matèria inert del desencant; protagonistes de la grisenca tonalitat dels afectes durant els anys vuitanta.

La Transició i nosaltres

Si la Transició fou una derrota d'aquells moviments obrers i populars que s'expressaven mitjançant formes de democràcia directa i que apostaven per unes relacions socials no mercantils, és raonable pensar que, amb l'adveniment de la democràcia representativa i el triomf del projecte de modernització capitalista, el fil conductor de l'autoorganització al nostre país quedà estroncat. Els sabers organitzatius, els repertoris de confrontació, els marcs generals de sentit, en definitiva, aquells *poders dels moviments* (Tarrow, 1997) acumulats durant el cicle de lluites que enllaçà el tardofraquisme amb la Transició, quedaren sepultats en la lògica de l'estat-democràcia:

"Hem superat les normes legals capitalistes. Iniciàrem la nostra lluita realitzant assemblees malgrat la prohibició explícita de l'empresa. I les hem seguit fent a fora, tot i la repressió. Hem prescindit, des del primer moment del Sindicat i del Jurat com institució, car individualment uns ens han traït i altres no. Hem vist clarament que el Sindicat és un instrument d'integració i repressió en mans dels capitalistes. Hem anat a Magistratura, conscients que és un instrument igualment al servei dels patrons, car les lleis són fetes per ells, per defensar llurs interessos. Finalment hem recolzat les nostres reivindicacions amb les autèntiques armes: aturades, ocupació de la fàbrica i –la principal- LA VAGA. Si hem utilitzat algun camí legal, no hem caigut en el parany de subordinar-hi la lluita.

Hem forjat les nostres formes d'organització. A través de les assemblees han sorgit comitès i comissions que porten a terme les iniciatives. La nostra unió s'ha forjat en les assemblees. Ja hem indicat però el paper que han jugat en la lluita els companys més conscients i combatius. Aquesta avantguarda ha estat en tot moment lligada i compromesa amb la resta dels treballadors. Això ho hem aconseguit a les assemblees, car allí, és on és controlada l'activitat, i on tots els treballadors tenim la direcció de la lluita. En les assemblees (òrgans de poder i democràcia obrera), hem discutit tots els problemes i hem elaborat les reivindicacions. Tots hem pogut expressar-nos confrontant opinions. Totes les decisions importants de la lluita han estat preses en l'assemblea per majoria absoluta: no a les hores extres, ocupació de la fàbrica, vaga, continuar la lluita fora de l'empresa... Hem servit al moviment obrer. (...) LA VAGA ACABARÀ, PERÒ AQUESTS VALORS ROMANDRAN"

Assemblea de Treballadors de Harry Walker, 30 de gener de 1971

Assemblees fabrils. Comissions i delegats revocables. Vagues salvatges, expropiacions, caixes de resistència. Boicots, sabotatges. Crítica del treball assalariat i la mercaderia. Desconfiança vers la *representació*. Subjectivitat antagonista, política, autònoma respecte les sobredeterminacions empresarials i institucionals. O anaren a parar aquells aprenentatges? Fins a quin punt foren bandejats per la nova realitat política, econòmica, social? Es reconstituïren en noves modalitats d'acció col·lectiva? No és curiositat historicista, és l'interrogant que ens preocupa avui de manera central. Si la Transició és la fossa profunda que pretengué desterrar del social la possibilitat i projecció de la subversió obrera ("*...aquests valors romandran*"), amb quins bagatges renaixerà l'autoorganització ja en plena democràcia de mercat? *Qui* la protagonitzarà?

En el camí a la democràcia representativa, les pràctiques antagonistes no només quedaren soterrades per noves i dominants pautes d'acció de caire conciliador, sinó també perquè els imaginaris que sustentarien el nou règim polític s'edificaren precisament com un mirall invertit de les subversives lluites socials anteriors. Políticament, l'estat-

democràcia actuà en el sentit que Paolo Virno atribueix al terme *contrarevolució*, un procés que “*transforma en passivitat despolititzada o en consens plebiscitari els mateixos comportaments que semblaven implicar el deteriorament del poder estatal i l'actualitat d'un autogovern radical*” (Virno, 2003). L'estat-democràcia, per tant, reinventant terminologia: “ahir ser demòcrata era lluitar contra el règim, avui ser-ho és recolzar-lo”.

La canonització de la *perversitat demòcrata* és un escenari que restringeix enormement les possibilitats de la participació social. Tanmateix, l'exclusivitat del sistema de partits, el bloqueig amb que aplaquen la vida pública, ¿no haurà estat font renovada d'acció col·lectiva, de moviments socials amb una forta necessitat d'autonomia respecte – *precisament*- el sistema de representació? Possiblement, l'emergència actual de l'autoorganització en part s'explica per la construcció restrictiva de l'estat-democràcia fundat en la Transició.

Minoritzar el social explotat, clausurar més tard les últimes reminiscències de *fuga* política. Però encara faltaven manotades, que restringiren més intensament, si es pot, els espais per a la mobilització social. El cicle definitiu de la Transició finalitzà amb el *cop d'estat*, operació del poder per a tancar files definitivament al voltant de l'estat-democràcia, que no reforçà la *democratització* de les institucions, sinó que en tot cas evaporà la possibilitat de democratitzar-les. El cop d'efecte es realitzà a través d'un primer “atac fingit a la jove democràcia”. Celebrada i espectacularitzada pels mitjans l'ínclita sortida de la crisi, aconseguiren que es perdés de vista el procés involutiu subjacent. En aquest cas el cop d'Estat de Tejero va ser la pantalla rera la qual es va acabar de clausurar amb pany i forrellat el procés de la transició. (Debord, 1999)

Fi de la Transició: el soroll de sabres no suposà només una reestructuració -al pur estil de contrareforma- de la política autonòmica, sinó que impactà en la política econòmica. L'*Acuerdo Nacional del Empleo*, consensuat i firmat el 1982 entre el govern, la CEOE i els sindicats CC.OO. i UGT, suposà la definitiva institucionalització dels sindicats. Si fins aleshores havia estat l'UGT qui primer apuntalà el pacte social, a partir del cop d'Estat CC.OO. decideix entrar també en el joc i beneficiar-se del repartiment de prebendes i el reconeixement estatal. A canvi, *només* se'ls exigia concertar la introducció de formes flexibles d'ocupació i acceptar la restricció salarial. (Etxezarreta, 1982)

Més enllà dels valors que cimentarien amb força les noves relacions socials nascudes dels pactes polítics de la Transició, positivitzats i socialitzats obsessivament en la població -consens social, delegació, ideologia dels diners-, les transformacions polítiques i productives accentuaren el debilitament de l'imaginari de resistència. Els pactes econòmics a la baixa, que impulsaren la reestructuració capitalista, la recomposició del mercat de treball i les classes socials, obrien el camí per a la integració obrera i la precarització. Una subjectivitat integrada, de mercat, passà a ser central per a garantir l'acumulació en el nou paradigma. L'antiga composició obrera, política, amb instruments autònoms de classe, fou fagocitada –amb la palanca de l'atur- per nous territoris laborals on la flexibilitat dibuixa les atomitzades figures de la precarietat. Quin espai queda pel dissens en una generació que, en el treball assalariat, pateix les conseqüències d'un pacte social que hipotecà els i les seves filles?

La Transició també actuà com una geografia. Deixà territoris no del tot coberts per l'oblit analgèsic, terres on les lluites sota el franquisme havien estat poderoses i que no acabaren de ser integrades en l'estructuració territorial de la nova democràcia, essent font de nous conflictes posteriors. Rellevant geografia territorial, la pervivència de comunitats nacionals diferenciades de l'*Espanya eterna* ens permet entendre perquè al nostre país ha sobreviscut una xarxa crítica que ha produït moviments socials de manera recurrent:

"Una altra és la geografia de la Transició: no va ser el mateix l'impuls per acabar amb el franquisme el que es vivia a Catalunya que, per exemple, a Castella. I això ha deixat uns sediments, unes acumulacions de forces diferents, que avui es noten: on hi ha més moviments socials? A Catalunya, sobretot en àmbits urbans, hi hagué resistències i clandestinitats, i per tant ara hi ha més capacitat d'autodefensa. En molts punts de l'estat encara hi ha la cultura política del franquisme: passotisme, posar-se en política és immoral. Aquí té sentit revisar la transició i totes les estructures polítiques i econòmiques que se'n derivaren, però en llocs de l'estat no tant perquè ja va anar bé. Aquí és impensable la normalitat amb que a ciutats espanyoles els carrers tinguin noms franquistes o estàtues de Franco"

D. Grup discussió Transició

També la geografia *altra*. La que no encaixa exactament en territoris físics, sinó amb aquells espais polítics d'intervenció que no quedaren clausurats definitivament, doncs algú es dignà a travar la porta a risc de perdre-hi les cames. Són els fils conductors que dècades després hem descobert amb entusiasme, itineraris, biografies i actituds personals que han sobreviscut a l'oasi desolador dels 80-90 i que ara emergeixen en un retrobament, produint fissures a les ruptures generacionals que ens havien debilitat. En part era d'esperar que algun dia, també, l'aflorament de l'autoorganització s'alimentés dels projectes d'emancipació minoritzats amb el tancament del cicle de lluites dels 70, d'aquelles fugues reconstituïdes, d'aquells itineraris personals i polítics que enllacen amb la nostra actualitat. Tanmateix, no ha estat fàcil.

"La transició incideix de manera que totes les estructures, formes de gestió i participació de la vida social, política i econòmica estan ja preestablertes i no hi tenim cap incisió ni participació. És algo que passa al nostre voltant - a pesar de nosaltres. En quant a les ruptures generacionals, sí que són notables, sobretot en el sentit que sempre que s'autoorganitzen accions, mobilitzacions o activitats, els individus que hi participen són de franges d'edat molt similars, i dóna la sensació que els més grans de 35 ja estan cremats per l'engany sofert en el passat i per això no els incentiva res a participar.

I, CSOA La Krispa, Cornellà de Llobregat

L'engany sofert, o la Transició com a mite, la ficció dels consens. Opiacis que han organitzat durant prou temps la subjecció de la transformació social a la democràcia representativa en tant què únic horitzó possible de l'acció política. Quan el mite ha tingut esquerdes, quan el dissens ha tornat a mostrar-se, quan noves subjectivitats han irromput sense tels als ulls, ens hem retrobat amb l'altra història de la Transició, i la univocitat de l'estat-democràcia ha quedat impugnada. Hem conegut com s'estructurà i que suposà *pels nostres*: el coneixement ha realimentat les pràctiques antagonistes d'avui.

"La transició és transversal en tot el que anem tractant i segurament pels més joves ha estat molt interessant i impactant conèixer les esperances que es van crear 20 anys enrera, i com aquestes van marcar les vides dels i les que van participar de moviments autònoms al barri i a la fàbrica en un context de mobilització força generalitzat i un clima d'expectatives d'alliberament on la col·lectivitat era, com a mínim, àmplia. Entendre la decepció posterior al període de la transició i com va afectar la sensació de fracàs en les relacions i la pràctica diària d'aquells i aquelles que conformaven el moviment obrer (o l'esquerra radical, si li volem dir així) crec que va facilitar dues

coses: per una banda que els més joves revaloritzèssim les nostres experiències recents malgrat el desencant o la sensació d'anar perdudíssimes, doncs érem més conscients del refredament que havien viscut les pràctiques antagonistes durant força temps; per altra banda va permetre reflexionar entorn la impaciència que havíem viscut en els processos que havíem participat".

Col·lectiu Ciutat/Empresa, Esplugues de Llobregat

Hem conegut a més que els ritmes de la Transició foren per sí plenament antidemocràtics: no podien ser assumits sinó per estructures professionalitzades o jeràrquiques. Hem entès que l'àmplia mobilització obrera i popular de l'època, la que de fons motivà el canvi de règim, fou apartada en un cop de mà de les élites de cara a la gestió del canvi.

Hem entès que els mites són aquells relats que cohesionen els llaços socials fins que arriba el moment en que s'esquerden. La Transició, com a mite, cohesionà llaços socials en un sentit: "els canvis només poden ser generats pels polítics". Per la nostra pròpia pràctica política, i per la de qui ens precedí, hem entès que els canvis són producte de l'acció col·lectiva i que s'ha de reblar el clau fins què l'acció col·lectiva sigui reconeguda com a origen, llera i destí del canvi polític. Això suposa reapropiar-nos de la política en tant què esfera inherent a l'activitat social de tot ésser humà. Això suposa anar més enllà, o quedar-nos més aquí, de la *reivindicació*: creant comunitat capaç de pensar i materialitzar desigs o necessitats, processos que *autoinstitueixin* un espai-temps de determinació sobirana de les claus de la vida col·lectiva:

"A l'estat espanyol, s'ha passat, en només trenta anys de diferència, d'un context de generalització de processos autoorganitzatius als barris, a les fàbriques i al carrer, basats en la potencialitat de les lluites de base, a una situació de desestructuració gairebé total d'allò que fa referència al sentit col·lectiu i comunitari de les nostres vides. La Transició, i la imposició d'una democràcia continuïsta amb el règim franquista anterior, va aconseguir desactivar i absorbir bona part de les inquietuds polítiques i vitals presents aleshores"

CSOA HAMSA

Les hipoteques de la Transició han començat a ser esberlades. Aquell procés que constituí la democràcia representativa a costa d'ofegar les expressions de la democràcia directa, està sent impugnada pels nous protagonismes socials. Aquests nous protagonismes, vinculats a les conseqüències precaritzadores de la reestructuració capitalista, obren noves perspectives per a pensar l'organització social. El debat sobre la representació, sobre l'acció col·lectiva, sobre la gestió del social està avui en marxa. Han hagut de passar més de dues dècades d'ençà que la transició blindà el nou règim: l'estat democràcia, aquell moviment continu d'expropiació institucional de la política.

Segona part, o nus:

L'expropiació de la política

*"...no estem en els intersticis, en els marges o en la resta, sinó en l'apropiació i la rearticulació
concretes del poder/saber avui congelats en els aparells administratiu de l'Estat"*

Paolo Virno

L'estat-democràcia i les seves desercions

Quan experimentem *altres* formes de relació social i –encara més – quan tenim la gosadia de proposar-les més enllà de la nostra quotidianitat, ens toquem sovint la moderna forma de l'*antiutopia* barrant-nos el pas d'una forma un tant arrogant: *no existeix alternativa a la democràcia representativa*. És en aquests moments de confrontació, que tot un dispositiu conceptual es posa en marxa i socialitza una sèrie de categories que efectivament no poden pensar la realitat més enllà del lloc comú de l'arena estatal. Els perpetuadors d'opinió, indiferentment de l'ariet utilitzat -mitjans de comunicació, acadèmia -, tanquen files i en un cop de mà situen damunt la taula la disjuntiva: *o les institucions o l'abisme*.

No obstant, avui l'abisme no sembla tan infèril. L'emergència a mitjans dels 90 de noves lluites autoorganitzades, l'aparició de noves subjectivitats radicals que s'afermen en experiències de democràcia directa, la creixent intuïció que l'Estat és un procés constant que ens expropia la nostra sociabilitat, que el mercat és una relació social que ens fragmenta i precaritza la vida, assenyalen que noves desercions vers el control estatal estan en marxa. Sembla ser que avui, com a mínim, hi ha vida més enllà de les matrius de l'estat-democràcia. Però no ens avancem. Quin fou el procés pel qual es constituí la noció d'*abisme*? És a dir, com al llarg d'aquests anys s'ha arribat al convenciment, per a entesos i profans, que l'estat-democràcia és el vèrtex -sigui l'agent o el referent- de tota acció col·lectiva?

Nosaltres intuïm que la història de l'estat-democràcia és la història de l'expropiació de la política. Això és, una operació continua d'erosió de la capacitat d'autodeterminació del social, la pèrdua de la seva potència autoinstituent. A mesura que la democràcia esdevé Estat, a mesura que n'intensifica el monopoli de la política, el resultat és l'alienació de la política mateixa. No predomina, com diria John Holloway, "el potencial per a l'organització social conscient", sinó la forma imposada sobre aquest potencial: la forma estatal de la política es separa del conjunt de la col·lectivitat. Han existit, tanmateix, en la nostra història recent, contradiccions entre la potència social d'altres formes de sociabilitat i representació política, amb les formes estatals imposades sobre aquesta potència?

A l'Estat espanyol, l'operació de clausura d'*un social que desbordava* fou el marc general de sentit que ja cohesionà la Transició al voltant d'un monopoli: el de la participació política en mans de l'estatalitzat sistema de partits. Al respecte molts diran, entre la suficiència i la incomoditat: "fa tant d'aquells dies, no paga la pena recordar, no importa". D'acord, deixem doncs que sigui el mateix fluir dels esdeveniments el que ajusti comptes amb el passat, i llancem a l'aire interrogants que potser inquieten una mica més als apòlegues de l'immediat. És aquell bloqueig de la potència social, -necessari per tal de consolidar el nou règim-, un dispositiu arcaic? És aquella operació de congelació de la política que buscà desarmar les lluites socials rupturistes, un remanent fundacional avui superat?

Al llarg de les pàgines següents intentarem copsar com els blindatges estatals respecte les expressions de protagonisme social s'han activat de manera recurrent al llarg de la construcció democràcia institucional al nostre país. Amb tal intensitat, que no només no han conjurat el pecat original de la Transició (suaument: "falta de participació social en la definició del nou règim"), sinó que han arribat a fissurar la relació entre "democràcia" i "representació".

En l'actualitat, pensem, no es defensa tant la "democràcia representativa" per ser el paradigma real que articula la participació en les nostres societats, sinó que es defensa *l'estructura política realment existent* sota l'argument de ser una democràcia representativa. Tota una mistificació que pretén amagar, il·lusòriament, el caràcter mercantil i autoritari d'un règim que sobretot busca incrementar de manera sostinguda l'acumulació capitalista, perpetuar-se en tant que forma-estat, i desmantellar per tant les expressions col·lectives que li problematitzen aquests objectius.

La metabolització estatal del conflicte, la construcció permanent del poder institucional, ha anat erosionant la substància democràtica de la "democràcia representativa". Però no només. Més enllà, les pròpies transformacions en el model d'acumulació capitalista - postfordisme, flexibilitat, fragmentació, precarietat- també produeixen crisis en la representativitat de les institucions democràtiques i els seus agents.

L'expropiació de la política practicada a fons al llarg del "gris hivern dels vuitanta" serví per a desarmar el social organitzat -obrer, veïnal, feminista...- i així imposar les mesures neoliberals de la reestructuració capitalista que d'altra forma haguessin estat respostes amb una resistència prou més contundent. Tanmateix, el buit social que deixà aquesta expropiació, no serà farcida per les noves formes d'articulació política de les *conseqüències irrepresentades* de la reestructuració?

A partir dels anys noranta, la canalització institucional del conflicte experimentarà noves fuites socials amb una rellevància que no se'n escapa: expressen la superació de la paralitzant hipoteca de la Transició i devenen desercions a l'estat-democràcia. Noves polititzacions que ens impel·leixen a elaborar una deconstrucció del model que ja s'exerceix en la pràctica. Per als que practiquem altres formes de crear comunitat i conflicte, altres formes d'entendre l'organització social, no queda més remei que qüestionar la unidimensionalitat de la democràcia representativa i, fins i tot, produir interrogants que vagin més enllà. Com es construí l'abisme o imaginari d'un social impotent? Com s'assentà l'expropiació de la política?

Aquests són els interrogants que intentarem desenvolupar seguidament. No com un exercici retòric, sinó com a aprofundiment de la pràctica crítica col·lectiva que vivim. Doncs el vertigen que experimenten els gestors estatals davant l'abisme és, per a nosaltres, tota una invitació a reapropiar-nos d'una política avui petrificada en les formes de l'estat-democràcia.

Genealogia del poder constituït

"La hipòtesis que aquí es manté és que la democràcia representativa és ara, en els Estats del capitalisme madur, poc més que un fantasma ideològic"

L. Ferrajoli

Dirigir-nos directament, sense dreceres, al nervi que articula l'actual sistema polític de dominació, aixecar-li els llençols al fantasma ideològic de la democràcia representativa, traçar la genealogia del poder constituït. I més que cercar-la en les paraules sacramentals del seu baptisme ("democràtic", "social", "de dret"), descabdellant la Transició hem entès que el veritable eix vertebrador del règim naixent havia estat l'Estat, a través d'una classe política que en bloc blindà al procés. Des d'un inici, la democràcia espanyola fou edificada estatalment, en oberta confrontació amb el poder popular constituent i les experiències – ara sí- democratitzadores que d'ell emergien. La mateixa caracterització del poder constituït (l'estat-democràcia) fou totalment asimètrica als moviments que havien empès la liquidació de la dictadura.

No oblidem: el règim actual emanà directament de la legalitat franquista. I ho feu amb aquella aberració legislativa (lleï per a la Reforma Política) que aprovà el Govern al setembre de 1976, que acaronava l'objectiu de traçar un camí de continuïtat entre els més pragmàtics i moderats del règim moribund i els "més impacients i menys meticulosos" de l'oposició democràtica (Navarro, 2003). No és desafortat, per tant, pensar que la Transició cercà constitucionalitzar els partits polítics com a passarel·la perquè les oligarquies hi caminessin. Superar l'abisme, o cristal·litzar rígidament el principi "la democràcia és l'Estat".

En assentar el monopoli de l'acció política en la figura-forma dels partits, en aquella creació del *possible polític* a existir, hi encaixaren les mans els encara gestors de l'Estat franquista i els principals líders de l'oposició democràtica. Es buscava amortir la conflictivitat social a partir de dissociar les lluites *polítiques* i les *socials*, privilegiar aquelles expressions íntimament associades a l'estratègia parlamentarista, i protegir determinats grups polítics –la majoria, amb excepcions, més aviat embrions de partit– cedint-los una cobertura paraestatal. L'assignació de subvencions financeres suplí així les seves debilitats organitzatives, i implantant "cercles concèntrics de clientele i assalariats" es cobriren les vacants fonamentals d'aquells partits més aviat virtuals: els militants. La seva estatalització –per tant– no fou un aspecte secundari o una conseqüència *més* del procés de transició, sinó que entroncà directament al cor del consens (Navarro, 2003).

La gènesi del sistema de partits fou una enginyeria política que pretengué alleujar la seva fràgil implantació social. Baixa afiliació, escàs protagonisme de les bases, lleu interrelació en el teixit social, o sia, els resultats del desinterès dels partits per a tot allò que no reproduís la seva orientació institucional, havien de ser solventades amb urgència. I es buscà una legitimació vertical: accés a subvencions directes o indirectes, indemnitzacions per despeses electorals, accés als mitjans de comunicació públics (Cotarelo, 1992), prerrogatives més desitjables –"netes i eficients"– que no pas la poca rendibilitat de l'acció política de base. Un testimoni:

"El PSC no tenia gens de pes en el moviment veïnal. Però el tingué en les institucions."

Sabé fer un discurs molt de centre, molt assequible, i va calar. Van ser intel·ligents, van fer un discurs a tenor dels senyors que no militaven enlloc, per a aquella gent sense ideologia: la neteja, les tonteries de gestió. Aquest va ser el gran èxit dels socialistes"

Josep Pons, Comissió de Veïns de la Bordeta

En l'operació, la legalització-integració dels partits d'esquerres —especialment el PCE-PSUC— i dels sindicats obrers constituïa un doble gest necessari, tant per a legitimar el nou ordre institucional com per a controlar la conflictivitat social aleshores incandescent. Partits i sindicats que haurien de *"reconduir aquella enorme energia social d'ànima de transformació, cap als estrets marges de la participació institucional i el pacte social, desactivant el seu caràcter antagonista i preservant els interessos dominants"* (Fernandez Durán, 1996). Quines foren les bases del blindatge originari? Quins murs delimitarien la política?

Cimentar l'exclusivitat de les formes institucionals, bunkeritzar la Monarquia, assenyalar com a irrefutable la modernització de l'economia de mercat capitalista, perpetuar la indissoluble unitat territorial de l'Estat. Prerrogatives que serviren d'acreditacions per a formar part de la política legítima, filtres pels quals molts pretendents hagueren de modificar el seu bagatge polític a cop de cirurgia si volien passar a formar part del naixent sistema de partits. Doncs dels nou límits de la política, els partits estatilitzats n'esdevindrien els seus garants. ¿Què ha suposat, amb els anys, la conversió de l'Estat d'un sol partit en un Estat de partits, el pas d'una autocràcia en una oligocràcia, o d'un monopoli polític a un oligopoli? Com ha impactat, pel que fa a la participació social, el blindatge de la forma-partit com a dispositiu privilegiat del poder constituït?

Mal pesi, el seu enrocament ha dinamitat la mateixa idea de representativitat. En primer lloc, a l'interior dels partits, la participació s'ha restringit pel reforçament de les tendències piramidals, centralitzadores i autoritàries, doncs els subjectes privilegiats de la democràcia, els grups cooptats el 77, reproduïren la seva pertinença a l'oligarquia intensificant la jerarquització interna. En qüestió de poc temps, es passà de les lluites sota i contra el franquisme —amb formes anònimes i col·lectives— a unes negociacions accelerades on els interlocutors foren, majoritàriament, personatges *recentment construïts* mediàticament com a líders polítics representatius de la nova legalitat. El terminal règim franquista garantí als "conjurats de saló" una quota de poder en l'Estat i el liderat dels propis partits: el sistema proporcional de llistes tancades i bloquejades en seria vàlvula de seguretat (Navarro, 2003). En un procés tan "inestable i delicat", no es podia confiar en unes estructures partidistes *que no esdevinguessin paraestats*, en actors polítics amb bases mínimament autònomes. Avui la relació de vassallatge integral a l'interior dels partits és proporcional a la intensitat de la subordinació partidista a l'Estat.

En segon: la *bola de neu* del sistema de partits també ha buscat el bloqueig de les expressions polítiques i socials que li són alienes. La creació de *l'espai de la política*, com un camp exclusivament interpartidista, ha perseguit anul·lar l'acció col·lectiva no subordinada als consensos d'Estat. La consolidació de la democràcia representativa ha suposat que l'endogàmica oligarquia política s'hagi anat enroscant progressivament en ella mateixa, reforçant els consensos que la constituïren i convertint-se en una realitat quasi monolítica autonomitzada del social. Tendència ja restrictiva pel que fa a l'extensió i

aprofundiment de l'acció col·lectiva, la nocivitat s'agreuja quan l'autoproclamada *classe política* bloqueja la producció política en el seu exterior, quan -considerant-se classe total- pretén absorbir tota la societat a partir de la paralització de la vitalitat autònoma. Paradoxa anestesiant: el cos social en la seva totalitat s'integra en l'Estat, però la seva part activa i responsable és únicament la minoria dirigent. Tot intent de democràcia directa, d'organització del control del poder des de la base, és invalidat i anul·lat de forma sistèmica (Ferrarotti, 1973).

La subsunció real de la societat en l'Estat suposa que només esdevinguin subjectes socials aquells que es constitueixen en conformitat amb l'ordre estatal (Negri, 2003). Ja ni tan sols es produeix aquella recuperació i integració dels antagonismes que suposava la mediatra *societat civil* (subsunció formal), sinó que avui tots els subjectes socials legítims són producte de l'Estat. La incorporació orgànica de la societat civil en l'Estat i, en conseqüència, la seva desaparició, ha tingut una naturalesa real pel que fa a la seva subjecció, però tanmateix virtual pel que fa a la presa de decisions. No ha suposat, de cap de les maneres, l'enquadrament de la població en organitzacions on les decisions es prenen col·lectivament, que seria el *paradigma ideal* dels defensors del sistema de partits com a concreció de la democràcia representativa. Ans el contrari, les oligarquies partidistes han preferit una nova forma de relació que solventés la seva nul·la voluntat de crear organitzacions de militants. Són sobretot els mitjans de comunicació de masses els que avui medien entre el partit i el que ha esdevingut l'objecte preferencial de l'acció partidista: el ciutadà neutre i abstracte, antítesi d'aquell subjecte amb capacitat d'organitzar-se de forma autònoma i en funció dels seus interessos de classe.

"El que ha passat amb els partits, és que sent com són un dels puntals de l'ordenament democràtic, paradoxalment tenen unes estructures essencialment antidemocràtiques. I a l'igual que hi ha molta gent que ho veu des de fora, també hi ha molta gent que ho veu des de dins. Tu estàs afiliat en un partit, i no decideixes res, no hi ha un sistema de presa de decisions, ni de comunicació ni de res democràtic. Jo entenc que la gent dimiteixi d'aquestes històries. Perquè realment no sent que hi pugui incidir. I si haguessin de viure dels seus militants, doncs ja estaria bé. Això també seria una bona reivindicació, qui vulgui muntar un partit polític que el munti, però que no li paguem entre tots!"

J. M., Grup discussió Democràcia

L'alienació de la potència social fou condició necessària per a la constitució del nou poder. Així ho reconegué qui fou Ministre d'Ensenyament del govern del PSOE, J.M. Maravall: *"Es probablemente cierto que los compromisos interpartidistas, que el monopolio de la política por una elite partidista, y que una desmovilización general fueran todos ellos requisitos para construir un orden democrático nuevo"* (Morán, 1980). Els compromisos interpartidistes, el monopoli de la política, la desmobilització general. Línies de recomposició del poder polític, i bufetades de cinisme per a qui es deixà la pell en les lluites obreres i populars. La democràcia naixent pogué pecar d'ambigüitat en moltes facetes, però fou enèrgicament contundent pel que fa a la substitució de l'acció col·lectiva per una acció minoritària de l'élite: *"La democràcia directa, que havia caracteritzat els diferents moviments dels primers moments de la transició, era substituïda per la democràcia delegada, dels representants que solucionarien-negociarien el cúmul de demandes plantejades a través de les institucions. Desmuntant progressivament el caràcter antagonista dels moviments i professionalitzant la política, que s'aniria tancant progressivament entre els murs de l'Estat, sotmetent-se als interessos que aquest defensa i allunyant-se, paral·lelament, de les reivindicacions de les organitzacions de base"* (Fernandez Durán, 1996).

La democràcia institucional és el possible construït històricament i determinat per les correlacions de forces que tensionen el conflicte social. En el cas que ens ocupa, fou l'expressió política de l'hegemonia dels interessos econòmics, nacionals i corporatius de la classe dominant –i per tant la derrota dels seus antagonistes en la Transició– el que potencià els partits com a subjectes polítics per excel·lència de la democràcia emergent, el que forçà que les “entitats de dret públic” esdevinguessin els únics canals legítims d'exercici de la política. Expressió de l'hegemonia no del tot obsoleta, doncs malgrat les reformulacions actuals del possible polític existent, el sistema de partits –en pes– encara envesteix totes aquelles expressions socials alternatives a les formes parlamentàries. Negant el conflicte, els actors de la democràcia autoanomenada representativa han pretès blindar-se de la irrupció de pràctiques socials que els podrien acabar destituint.

Són però els blindatges de la democràcia espanyola una *rara avis* filla de la singularitat de la transició? No obeeixin a la transformació genèricament operada en els mecanismes de legitimació dels Estats-democràcia?

La representativitat col·lapsada

En els darrers anys, s'han activat –i segueixen en marxa– canvis substancials en les formes per les quals els Estats legitimen la pròpia acció política, mutacions que han afectat a la qualitat de la democràcia fins al punt de posar en qüestió la mateixa idea de *representativitat*. No pretenem però un retorn als esquerdats sistemes de representació, ni busquem resoldre crisis alienes: prou feines tenim amb les nostres, que no són sinó els debats entorn la rearticulació d'un social també en transformació. Pretenem, en tot cas, fer palesos els blindatges sistèmics que han contribuït al col·lapse de la representació institucionalitzada, perquè ells també expliquen la necessitat de noves formes d'autogovern per part del social.

L'extraordinària flexibilitat i ductilitat de formes que requereix el capitalisme en les seves fases més avançades, ha fet que l'Estat cerqués nous canals de legitimació més enllà de les rigideses la llei liberal clàssica. Dels vells impulsos democratitzadors condensats en la representació del social que els partits polítics operaven davant les institucions de l'Estat, n'han quedat més aviat les pellofes exhaurides d'un remot poder constituent. Incorporats a les institucions en qualitat d'òrgans de l'Estat; constitucionalitats, finançats i protegits com a màxima expressió del “fet democràtic”, l'antiga representativitat dels partits ha trasmutat i perdut substantivitat al transferir-se a l'esquelet estatal. Si només en ell podran reproduir-se orgànicament, no se'ns escapa que els vincles directes dels partits amb el social es difuminen extraordinàriament.

A diferència de l'Estat liberal decimonònic, on el Parlament era formalment l'espai-temps de representació dels interessos de la burgesia, amb les democratitzacions operades per l'impuls de les sufragistes i del moviment obrer passà a convertir-se en *institució política abstracta representativa del conjunt de la societat* (Ferrajoli 1980). Paradoxalment, a causa de la democratització, el Parlament perdé definitivament el vincle entre electors i elegits per passar a ser representació de certes abstraccions tan poc concretes com “el poble”, “la nació”, o “la voluntat general”. Una generalitat social on cabrien tots els interessos; i a la que els partits polítics haurien de donar forma, absorbint i neutralitzant el conflicte inherent a les societats capitalistes, a fi de poder representar “al conjunt”. Abstracció del social que busca dissoldre l'expressió dels antagonismes de classe, el

camí d'un Estat autònomitzat és la unitat política total, la pretensió d'arrogar-se la representativitat del conjunt social i de monopolitzar la seva decisió política. Quines han estat les estratègies unificadores, feridores de la riquesa social? Quina síntesi s'ha executat per absorbir la policromia de l'acció col·lectiva?

La consolidació del marc de l'única política *amb patent per a ser* passava per blindar-la a través dels mercats polítics oligopòlics: pocs partits en joc, oferta política que no és, precisament, de "lliure concurrència". Encadenats mitjans institucionals per a restringir l'entrada dels partits que no aconseguixen un mínim; lleis electorals que distorsionen la representació per a induir l'efecte oligopòlic; paquets d'oferta política a acceptar o rebutjar en el seu conjunt. Pocs i ben avinguts, aquesta és la qualitat necessària per al repartiment exclusiu de l'accés al poder.

Segon blindatge: "funcionament per consens" de la democràcia representativa. Així com el projecte democràtic parteix de la participació política realitzada en l'exercici quotidià del poder pel "demos", la *democràcia consensual* suposa la delegació passiva en les institucions representatives. Això és, existeix un consens general en torn el sistema, definit com a democràtic, pel qual qui fa política és el propi sistema - els partits, l'Estat, els sindicats- ja no el social. Així els partits es converteixen en canals imprescindibles per a la generació del consens: en erigir-se com màxima expressió d'allò democràtic i dels interessos del conjunt del social, disposen les condicions per a la reproducció de la legitimitat del sistema *in toto*. Es dibuixa la "política sense adversari" (Mouffe, 2003), que pretén reconciliar tots els interessos, que entén que l'antagonisme real s'ha evaporat en les societats postindustrials. No importen matisos si són formalitzats democràticament. Si en canvi la multiplicitat del social parla en un llenguatge no homologable a les regles de la representació, s'esllavissa perillosament cap el terreny de l'antipolítica.

D'aquí la tercera protecció sistèmica: la *tendència a l'integrisme conceptual*, assentament d'una fraseologia democràtica teixida en torn a l'acceptació per part dels actors polítics institucionals del joc que els manté en el poder. Al mistificar-ne les seves regles com a definitivament democràtiques, s'arracona a qui dissenteix: passa a ser automàticament "antidemocràtic". S'opera així la gran impostura del sistema representatiu: les regles institucionals forjades malgrat, i en contra de, la participació social, passen a ser la definició del "fet democràtic", contraposant-se així al *projecte democràtic*, l'horitzó primigeni del qual sempre serà l'eliminació de tota limitació a la plena implicació del social en tots els assumptes que l'afectin.

Sota la consigna de la protecció de les institucions democràtiques dels atacs dels *antidemòcrates*, es sacrifiquen les mateixes garanties jurídiques i drets subjectius que havien constituït el fonament de l'Estat liberal. El principi de legitimació política habilita una dinàmica on podrà ser sacrificat el principi de legalitat com a garantia de seguretat de les institucions democràtiques. Encara que suposi col·lapsar la representativitat, és un mal menor: una estructura política blindada és preferible a l'emergència de noves formes d'organització social.

Aquestes són algunes de les fesomies *essencials* del poder constituït: més endavant ja n'abordarem les *complementàries*, això són, els nous dispositius institucionals que s'activen per a fer front a la crisi de representació democràtica, al col·lapse de la pròpia representativitat. Entremig, quines són les línies "constituents, llibertàries i productives"? On es troba l'acció del poder constituent, aquell que "no es separa de si mateix" (Negri,

2003)?

Malgrat l'existència dels mercats polítics oligopòlics, del "consens democràtic", i de la penetració enganxosa de l'integrisme conceptual "demòcrata", el conflicte no ha desaparegut. En tot cas s'expressa des dels marges de la democràcia representativa, l'antagonisme no és present en els escons dels parlaments sinó fora d'ells. Si la democràcia liberal és el règim polític del poder que tendeix a homogeneïtzar –a unificar– totes les expressions que s'hi integren en el seu sí i, per tant, a tallar els fils de la representativitat; per contra, la multiplicitat, la confrontació, l'antagonisme al poder, no es troben codificats dins l'estat. Es forgen en espais polítics emergents, aquells que produeixen *esfera pública no estatal*, nous protagonismes socials que posen en qüestió el monopoli estatal de la decisió política, que no són aprehensibles pe les formes de representació, doncs institueixen formes obertes de la política i no blindatges constitucionalitzats.

Afirmava Castoriadis que la política no és la lluita pel poder en el sí de les institucions donades; ni la simple lluita per la transformació de les institucions. Que la política és en tot cas lluita per la transformació de la relació entre la societat i les seves institucions; per la instauració d'un estat de coses en que el social pugui i vulgui considerar les institucions que regulen la seva vida com les pròpies creacions col·lectives, i que per tant pugui o vulgui transformar-les cada vegada que senti que es necessari o que ho desitgi (Castoriadis, 1976). L'experiència política, doncs, en tant que creació de relació social no alienada de la mateixa societat que la crea, s'expressa més enllà dels escenaris estatals. Poder constituït i protagonisme social: dues lògiques en permanent confrontació, que al nostre país s'anaren definint en funció de les seves oposicions. Quins foren els cops de colze pels quals la democràcia institucional assentà el seu domini damunt la política no alienada? Com s'organitzà, per tant, l'absorció de l'acció col·lectiva ja en els primers passos de la democràcia?

Recalarem sobre el moviment popular urbà de finals dels 70. Per a entendre com la cristal·lització de les noves institucions impactà en un dels protagonistes indiscutibles i invisibilitzats de la democratització real. Doncs en l'àmbit de la representació, la gènesi del poder constituït necessita un moviment paral·lel a l'estatalització de partits i sindicats: la neutralització de la potència social.

La neutralització de la potència: el moviment popular urbà.

"Les eleccions que se celebraren a l'Estat Espanyol en 1977 tenien com a finalitat destruir l'autonomia obrera duent l'enfrontament de classes fora de la fàbrica, fins el terreny "d'allò polític".

Es tractava de treure la política de la fàbrica i encomanar-la a uns nous gestors: així nasqué el Sistema de Partits. A partir d'aleshores la lluita a la fàbrica es pogué convertir en lluita sindical, i l'autoorganització en un record nostàlgic"

S. López Petit.

Una transició intensament restrictiva pel que fa a la *gestió de la mobilització*, monopolitzada per l'Estat i on el sistema de partits i sindicats s'autoerigí com l'únic representant legítim del conflicte, tingué com a conseqüència la neutralització, ja sigui per integració o per minorització, de la potència autònoma de base: la derrota de les lluites de fàbrica en fou un cas paradigmàtic.

La fàbrica s'havia convertit, en el cicle de lluites dels 60-70, en un espai de forta conflictivitat, on darrera la pugna per millors condicions laborals s'articulava la confrontació d'interessos objectius entre capital i treball. Lluita de classes on, a més, la subjectivitat obrera no només no integrava les determinacions empresarials sinó que descobria a la pràctica formes d'organització adequades a la seva pròpia composició. Ja hem conegut com la conflictivitat esdevingué sovint *ingovernabilitat*: l'expressió assembleària d'un nombre important de conflictes a les fàbriques evidenciava la incapacitat del franquisme per a gestionar institucionalment l'acció col·lectiva.

També hem començat a entendre la Transició com el mecanisme que pacificà el conflicte industrial, neutralització necessària per a facilitar la reestructuració capitalista, les reconversions i la *modernització* de l'economia. La Transició, per tant, com arquitectura política d'aquella *contrarevolució* capitalista que aconseguí desmantellar la composició política de la força de treball: el contrapoder obrer i popular. Sindicalitzar les lluites obreres i paral·lelament subordinar-les al sistema de partits i al pacte, no fou un procediment aliè a la neutralització. La duresa del conflicte de classe expressat en les fàbriques fou amortit, certament, reconduint-lo cap a un territori on aquest conflicte ja no fos viscut directament en la pròpia pell, sinó on *únicament* s'escenifiqués: l'arena institucional o electoral, espai-temps privilegiat per a una representació virtual del conflicte, allà on la capacitat de gestionar la pròpia lluita s'ha expropiat dels seus protagonistes. Seixanta dos dies de vaga autoorganitzada aportaren prou coneixement als treballadors de la fàbrica Harry Walker, al barri de Sant Andreu, per anticipar aquest procés uns anys abans de la transició:

"Es evidente que el capitalismo español necesita un sindicato representativo, pero conciliador, manipulable, que controle a la clase obrera. En los países europeos estos sindicatos existen, y son la mejor defensa de la patronal contra los excesos de la base obrera. Los capitalistas españoles saben que ya no pueden confiar en el sindicato vertical (CNS), para que cumpla este papel de control. De ahí su interés, desesperado esfuerzo, de que en estas últimas elecciones sindicales fuesen elegidos los mejores. Pero ni las presiones, ni los fraudes electorales, ni las estadísticas amañadas han podido ocultar el fracaso de estas elecciones. Necesitan un sindicato de recambio, en

el que la burocracia falangista no tendrá cabida, pero sí los nuevos cuadros formados por el Opus Dei en sus escuelas profesionales, así como todos aquellos que han hecho campaña para presentarse a las elecciones sindicales. Este autentico sindicato amarillo, que se está fraguando ya en la sombra, es el principal peligro que acecha actualmente al movimiento obrero español; es el principal enemigo contra el que hay que luchar. "

Treballadors de Harry-Walker, 1971

La democràcia institucional es construí dissociant –separant, fragmentant- elements fins aleshores units. Les lluites a les fàbriques havien estat expressions obreres i polítiques, les lluites als barris eren veïnals, polítiques i obreres a la vegada: una solidaritat real de fons recorria la multiplicitat del conflicte. Tanmateix, la naixent democràcia establí quines eren les expressions representables políticament i en creà els seus legítims gestors. Compartimentant el conflicte social, resituà a cadascú al seu lloc. Les lluites a les fàbriques no serien polítiques, sinó *sindicals*. Els moviments populars que sacsejaven els barris ja no esdevindrien polítics, sinó *reivindicatius* (Uribarri, 1978). La dissociació del caràcter unitari de les lluites del moment, fou el trajecte que permeté aïllar-les, encapsular-les i deixar-les en mans dels nous mediadors, que es recolzarien en la nova legalitat per a acabar d'impulsar el seu projecte de representació. L'erosió de la subjectivitats polítiques que havien articulat aquells processos emancipadors avançava a marxes forçades.

Existeixen paral·lelismes entre la desactivació del moviment obrer i la del moviment popular? Si les lluites a les fàbriques que prefiguraven altres formes d'organització obrera foren escombrades a partir de la instauració de *sindicats representatius* i comitès d'empresa, quins foren els mecanismes que desactivaren el moviment popular urbà dels 70? Com es desarticulà la potència que emanava dels barris?

Per començar. El conflicte urbà, expressat durant la dècada dels 70 en l'autoorganització veïnal (comissions, associacions), que desplegà la seva multiplicitat al llarg del territori metropolità erigint-se en un potent pol de participació popular, veié també el seu sòl natural li era llevat de sota els peus. Amb la instauració dels Ajuntaments Democràtics, fou relegat a una mena de sindicalisme veïnal.

El moviment dels barris

En la dècada dels 70, el *moviment de barris* sacsejà les estructures locals del poder franquista. El propi desenvolupament capitalista que desplegava el seu domini en l'espai metropolità, així com la planificació urbanística antisocial d'una Administració extremadament corrupta, n'expliquen la seva emergència. En aquells moments, l'ocupació i distribució del sòl i dels equipaments era un vector prou rellevant de reproducció -amb variants- de les estratègies d'acumulació de capital i control social que també s'experimentaven a les fàbriques. Es consolidaven els grans especuladors, i fortunes immobiliàries.

"El desmesurado crecimiento urbanístico barcelonés, a causa de las corrientes migratorias de los años cincuenta-sesenta, sin ninguna racionalización en los planes de la Administración municipal, ha sido aprovechado por las grandes inmobiliarias – con estrechas vinculaciones con los altos responsables del Ayuntamiento-, que han

hecho de la especulación del suelo uno de los negocios más limpios".

Equipos de Estudio, 1976.

Si el territori metropolità, en el tardofranquisme, passà a ser uns dels escenaris privilegiats de la intervenció capitalista, no és estrany aleshores que la lluita de classes saltés de la fàbrica als barris populars (Villasante, 1976). De manera similar a l'enfrontament sostingut pel nou moviment obrer contra l'explotació fabril del règim fordista, als barris de l'àrea metropolitana de Barcelona l'incipient moviment popular també suposà una resposta contemporània a la construcció capitalista de la ciutat. Subvertir la planificació dels barris com a zones de consum i de reproducció de la força de treball, curtcircuitar l'extensió de les relacions de producció capitalistes en el territori, expressar -en definitiva- les contradiccions de la *societat-fàbrica* en aquells moments en gestació (López-Petit, 1979), foren algunes de les línies produïdes per les lluites dels barris durant tota la dècada. Quins efectes va tenir, en els centres de decisió política, la impugnació pràctica de l'ordre urbà? Què suposà socialment el moviment popular?

Els processos materials de la *modernització* urbana foren comandats, inicialment, pels darrers homes de la dictadura, la majoria dedicats personalment a la rapinya immobiliària. Per tant, la legitimitat d'aquella estructura política del franquisme que simulava la recollida de demandes locals -associacions de caps de família, juntes municipals-, saltà pels aires quan, al llarg dels anys 70, noves formes d'organització i protesta aconseguiren "*aglutinar autónomamente a los primeros núcleos de vecinos que irán esbozando un planteamiento para abordar la problemática de los barrios imponiendo en la práctica el derecho de asamblea y ensayando nuevas formas de lucha y organizativas*" (Equipos de Estudio, 1976).

Imposar el dret d'assemblea, practicar noves formes de lluita: innovacions d'un protagonisme social que posà damunt la taula, més enllà de la fàbrica, el qüestionament de la reproducció social de la desigualtat. Què portà la confrontació en el terreny de la vida urbana, a la conquesta d'aquell salari indirecte que suposaven obrir espais de cooperació social (equipaments, salut, escola). Assemblea i noves formes de lluita: expressions de la creació d'una comunitat als barris, vivència del territori com a marc de confrontació contra els usos capitalistes de l'espai urbà. Lluites contra expropiacions al Raval del 68; barraquistes de Can Tunis i el Carmel mobilitzats per l'habitatge digne al 70-71; oposició al model de circulació dels Cinturons al Guinardó o la Bordeta; ocupacions d'habitatges al Polvorí; assemblees a Nou barris per a revocar plans urbanístics a Torre Baró, Vallbona i Trinitat; lluites per les escoles bressol a Besòs, Verdum i Horta al 73; mobilitzacions antirepressives i solidàries amb els obrers de la Tèrmica de Sant Adrià; al 74 lluites per zones verdes a Bac de Roda, Sants, Prosperitat; segrest d'autobusos a Roquetes per a exigir transport públic; ocupacions dels habitatges SEAT a la Zona Franca, ocupació d'antigues cooperatives a la Gràcia del 76; demandes d'ateneus populars al Bon Pastor,... (Huertas, 1996).

Centenars de conflictes esclataven per la geografia metropolitana, carrers impregnats per l'acció directa, trenats per l'autoorganització. Talls de vies públiques, ocupacions de plens municipals, reapropriacions de solars i habitatges, murals, manifestacions, festes populars, cercaviles, premsa barrial autogestionada. Vitalitat social enfrontada a la gestió classista practicada per les institucions franquistes i postfranquistes; exasperada pel caràcter estructural de les males condicions de vida dels barris obrers. Vitalitat social i, per tant,

noves possibilitats d'innovació política. D'elles havien emanat formes organitzatives, vinculades inicialment a problemàtiques puntuals (*les comissions d'afectats*), aquelles respostes "*muy sentidas y radicales aunque espontaneistas*" (Equipos de Estudio 1976), que sovint s'esgotaven en la mateixa reivindicació. Matrius d'on quallaren més tard les experiències que articularen el moviment, que partint de la reivindicació puntual arribaven sovint al qüestionament global de l'urbanisme (contra el Pla General Metropolità de 1976, p.e.).

Les clandestines Comissions de Barri, per exemple, impulsades per partits d'esquerres, configuraren una matriu organitzativa que, malgrat limitacions quantitatives, esdevingué referent per a la creació del moviment popular. Els plantejaments difosos per aquelles comissions que emulaven les fabrils, serien assimilats més tard –no sense debat i polèmica per la seva naturalesa de corretja de transmissió partidària- per unes Associacions de Veïns que expressaren amb un caràcter més massiu les lluites gestades en les seves assemblees (Equipos de Estudio, 1976).

Deslegitimar l'estructura política del poder local franquista i articular socialment una cultura de la resistència basada en l'autoorganització foren les aportacions del moviment popular pel que fa a la qüestió del poder/contrapoder en el territori urbà. Tanmateix, a partir de 1979, aquella vitalitat constituent de formes autònomes de cooperació s'esmoreí vertiginosament. El conflicte es diluí, i es començà a parlar -de manera insistent- de la crisi del moviment veïnal. Què havia passat?

Ajuntaments democràtics no és el mateix que demòcrates als ajuntaments

"Llega la democracia, y ¿qué ocurre? Hay una gran desbandada. ¿Por qué? Se van a las instituciones donde ya no llegan nombrados a dedo, se seleccionan mediante oposiciones. Se presentan los que saben, los que han luchado, aunque luego parezca mentira. Otros se van a los partidos donde se necesitan personas para que muevan sus aparatos, se convierten en un almacén del sistema democrático. Los cuatro que quedamos estamos pendientes de pelearnos contra un ayuntamiento dictatorial, plegado a los intereses del capitalismo, de grandes propietarios del suelo. Habíamos hablado mucho acerca de la democracia, pensábamos que acabarían los problemas de explotación".

A. Naya.

No és mal moment per desenterrar les pràctiques rupturistes d'aquell moviment popular, de resseguir les fites aconseguides per uns barris que es reinventaren a través de la solidaritat entre iguals i la confrontació amb el poder. No com a arqueologia contemplativa d'un passat combatiu a rememorar, sinó com un reconeixement del bagatge que ens configura: les lluites no s'esfumen, sinó que s'acumulen –subterràniament si es vol- fins els nostres dies i els transcendiran.

Els sistemàtics pals a les rodes cap a la planificació capitalista de la ciutat, la intervenció directa en les problemàtiques urbanístiques, la creació d'organització social alternativa, l'obertura d'espais comunitaris de sociabilitat i comunicació, i -fins i tot- la producció de drets socials i polítics més tard sancionats –alguns- pels nous poders democràtics, no són precisament una *relació-intranscendent-de-fets* trepitjable per l'oblit. Al contrari, el grau d'oportunitat d'acompanyar les nostres lluites d'avui per les experiències d'abans-d'ahir

només és comparable a la impertinència que suposarà per a alguns altres. Donada la present intensificació del caràcter mercantil i autoritari de la metròpolis -ciutat-empresa- (López, 1993), ve a propòsit fer emergir la memòria de la lluita popular: una ciutat altra. Per a afrontar l'actual gestió emmordassadora del conflicte social, és plenament apropiat preguntar-nos què succeí amb aquella geografia urbana del contrapoder. Pistes:

"Las asociaciones de Vecinos han superado su razón de existir. Sirvieron como canales políticos de información. Una vez que los partidos tomaron posiciones en sus marcos, incluso municipal, las Asociaciones pueden ser más que un apoyo, un estorbo".

Declaracions del diputat del PSOE S. Gómez, cf. Uribarri, 1978

"... el paper del moviment associatiu no és senzill. Fins ara havia estat el d'oposició, un paper constant de crítica al poder municipal. Jo crec que en aquest moment, a més de crític, el seu paper ha de ser de col·laboració (...) El moviment associatiu, pel que sembla, no té la mateixa empenta que havia tingut. En certa manera és lògic. Però en canvi hi ha un moviment associatiu que va pujant: entitats d'altre tipus, culturals, recreatives, que també han de participar amb força en el moviment associatiu ciutadà.

Declaracions de Ll. Reverter, membre del PSC provinent de la AV de Sarrià, just després de les eleccions de 1979, cf. Huertas, 1996

Què suposaren les eleccions municipals de 1979? Com es visqué, des dels barris, les desercions d'un nombre rellevant de líders cap a l'Administració local? Quines foren les lògiques internes del moviment que propiciaren que, una vegada constituïts els anomenats Ajuntaments Democràtics, el declivi fos vertiginós i sorprenent, donat l'arrelament del moviment en el territori?

La presència dels partits en el moviment popular de l'època fou un dels elements que potencià el seu desplegament. El paper de Bandera Roja o del PSUC va ser determinant en la creació de les Comissions de Barri, així com influents en les Associacions de Veïns. Però la seva contribució no fou desinteressada. El criteri aplicat per Bandera Roja en les comissions era el "*d'agrupar a gent independent i d'altres tendències polítiques, però reservant-se el paper de guia ideològic. Pretenien ser l'avantguarda del moviment urbà, mentre altres militants de primera hora a les comissions de barri preferien fer de motor*". (Huertas i Andreu, 1996). Més tard, en el debat d'abandonar les clandestines comissions de barri i passar a un model de masses com les AAVV, aquell partit apostà per mantenir la "direcció de les lluites" dins les comissions, mentre el PSUC olorava una major rellevància fora d'un es de comissions controlades per BR. La pugna pel control del moviment estava servida. I els actors, si estaven en litigi, era per la urgència del joc de les cadires.

"El PSUC va fer dues marranades. Primer situà els seus grups dins la Federació, a través de gent com en Carlos Prieto, que no és que ho fes bé ni malament, sinó que va fer des del seu tarannà. Després, anà de mica en mica ocupant càrrecs administratius en l'Administració. Deixaven les AAVV i entraven a ocupar càrrecs. I això ofegà les AAVV. Cal entendre que el PSUC tenia base social important al barri, un 25% dels vots eren seus. I això els donava prepotència. Cap al 77, per exemple, vam voler canviar la Junta del Centre Social de Sants, i es van presentar tots els militants del PSUC del barri a votar en contra de la nostra proposta. Van guanyar, com no, i aleshores jo els vaig dir: dimecres que ve podreu tornar, que nosaltres continuarem treballant. La majoria no va venir més... Cap al 81, quan (el PSUC) ja estava al Districte, va anar consolidant el seu entramat propi. Se n'anava de les associacions,

les buidava (...). Al 81 comença la crisi del moviment veïnal. Les AAVV ja no tenen ganes de res, tota la part de reivindicació constant se l'havia endut el PSUC, que tenien la política de reivindicar-ho tot, que algo quedaria. Quan els del PSUC se'n van, no queda una reserva forta de gent, es quedà la gent despullada. Com a exemple, l'any 1983 el Centre Social de Sants es va fer la reflexió de tancar".

J., de la Comissió de Veïns de la Bordeta

El vot en bloc i sense fissures dins d'una AAVV, la presència organitzada en les assemblees per tal de pressionar en una determinada direcció, eren pràctiques no només usades pel PSUC (Uribarri, 1978), sinó prou esteses en altres partits. Tanmateix, i més enllà de les dinàmiques partidistes que violentaven l'autonomia d'un moviment popular amb peus de fang, l'estratègia institucionalista dels partits d'esquerrres fou un factor de primer ordre en el debilitament de les lluites barrials. Ja no només per la pèrdua quantitativa –i com apuntava Naya, qualitativa– de militants en el moviment, sinó perquè sovint els recent estrenats polítics locals dissenyaren estratègies prou dures de confrontació cap als seus antics companys. I com a mostra, un botó.

"Pubilla Casas es la mas respondona de las hijas del municipio de Hospitalet de Llobregat y ha sido castigada. Pero veamos porqué somos respondones, o bien como dice la agrupación del PSUC de Pubilla C., delincuentes y terroristas (...). Hasta el verano de 1981, la Bóvila era un solar de 12.300 m2, parte en Esplugas y parte en Hospitalet. Hace siete años el solar quedó libre de una fábrica de ladrillos (Bóvila) y des de entonces el barrio a través de la Asociación de Vecinos lo reivindicó para uso propio. La consigna entonces era: ambulatorio y parque. De hecho, la Bóvila fue tomada poco a poco por los vecinos. Se convirtió en lugar de encuentro, casi plaza mayor del barrio, donde se desarrollaban todas las asambleas de vecinos, las fiestas mayores, donde los colegios hacían el recreo y los viejos tomaban el sol. (...) El propietario legal consiguió de la Corporación Metropolitana permiso para edificar, permiso que le negaba el último Ayuntamiento franquista, que sentía el peso del movimiento de vecinos en el barrio. Y en 1979 llegaron los demócratas a las poltronas consistoriales. Tras unos meses, justo el tiempo para olvidar el programa electoral, el estado, gestionando los intereses que priman: los privados. (...) En la Bóvila, el ayuntamiento hizo caso omiso del uso que los vecinos hacíamos ya de ella, habiendo llegado incluso a ajardinarla en parte, y estableció con la dueña del solar el pacto siguiente: la propiedad recibe 27.500.000 ptas y derecho a construir dos plantas de parking y una de locales comerciales. (...) Y efectivamente, en marzo de 1981 la constructora intentó vallar el solar en cuatro ocasiones (...) Los intentos fueron frustrados por la intervención de los vecinos, quienes impidieron el comienzo de las obras derribando las vallas y la señalización del terreno. (...) El primer día policías de paisano y un coche-patrulla detuvieron a punta de metrallera a dos vecinos que informaban por el barrio (...) Nuestros últimos coletazos fueron: manifestaciones, cortes de tráfico y más manifestaciones: se rompieron las puertas del muro, (...) 200 personas ocuparon la concejalía del barrio (...) Hay que hacer notar que todo esto pasa en un clima general de desencanto: las AAVV convertidas en correa de transmisión de los Ayuntamientos de izquierda, los barrios sin perspectiva de lucha ante la imagen sagrada de la izquierda en el poder municipal; y una confusión y pasividad generalizada en todo el estado español al haberse perdido de vista el coco malo del franquismo contra el que era tan "fácil" luchar. La democracia ha servido de algo (...) La batalla del parque se ha perdido. Pero el resultado de la lucha es bueno. (...) Decimos que la lucha ha salido bien, por la posición tan clara que el Consistorio se ha visto obligado a tomar en el conflicto, tomando partido por el dueño, llamando a los antidisturbios, utilizando el aparato judicial contra los vecinos. El Ayuntamiento se ha

visto forzado a quitarse la máscara populista, actuando así como un gestor represivo del poder "democrático". Y la gente del barrio lo ha entendido y lo ha combatido (...) En el último paso, las denuncias en el juzgado, puede verse la intención —más general— de criminalizar toda actuación reivindicativa que a "ellos" se les salga de sus marcos institucionales. Al parecer, la Democracia ya se siente suficientemente madura para eso".

Asociación de vecinos de Pubilla Casas, "La última batalla de una asociación de vecinos" 1981

En quines condicions el sistema de partits aplicà amb més bel·ligerància la política de terra cremada cap al moviment popular? Una forma de neutralitzar la potència de les AAVV fou assignar-les-hi el rol merament de denúncia però rebutjar la seva capacitat d'alternativa, tolerar la dimensió reivindicativa però negar-ne radicalment la dimensió política, i acceptar la seva funció en un àmbit territorial reduït però invalidar els seus plantejaments quan són globals (Uribarri, 1978). En definitiva, arremetre contra la legitimitat d'aquelles expressions del moviment que covaven tendències a l'autoinstitució, que no es limitaven a reivindicar sinó que obrien processos reals de construcció d'alternatives. Això és: extensió de l'autoorganització, i increment de la capacitat d'impulsar canvis (o fer real l'etern temor dels partits: les AAVV com a ajuntaments paral·lels).

La relació entre el moviment popular urbà i el sistema de partits ha estat, al llarg dels anys, prou conflictiva. És cert que la institucionalització de determinades AAVV ha suposat plenament la seva integració en les polítiques urbanístiques i de "participació ciutadana" de l'Administració local. Ara bé, el camí de la integració ha estat acompanyat per dures ofensives cap a l'autonomia del moviment popular: la *guerra de l'aigua*, que esclatà a l'àrea metropolitana de Barcelona perdurant al llarg de tota la dècada dels 90, il·lustra rabiosament les estrebades d'un moviment que maldà durant anys per a espolsar-se de l'esquena les mediacions (Ordiguer, 2003). Un sistema de partits nascut amb la neutralització de la potència de base, difícilment podria invertir la tendència.

"... es va començar a treballar clarament, amb la força obtinguda per tants anys d'oposició i descontent popular, cap a unes formes d'autoorganització que ja no corresponien als vells esquemes de la primera època de la clandestinitat tancada en cèl·lules comunistes o escamots llibertaris. Es va començar a fer organització de base assembleària. On es podia fer, en temps de la dictadura, una cosa així? En els llocs naturals on la gent es troba cada dia. Aquesta forma d'autoorganització per a la reflexió i per a l'acció es va estendre per empreses, barris, escoles... I més o menys per aquest ordre es van anar consolidant formes de control i poder popular que van resultar molt efectives. S'aconseguien reivindicacions, s'aplegava la gent al voltant de l'assemblea i ens fèiem respectar, els obrers a les fàbriques i els veïns als barris. Així va ser en la dècada dels 70 i durant els primers anys de la transició. Aquesta manera de fer també va arribar a les escoles, van ser: les escoles en lluita. Però aquesta forma de lluitar en el dia a dia, organitzats en comissions que aportaven el seu treball a l'assemblea, on es decidia com continuar i què fer i ens feia avançar plegats, va tenir un daltabaix en el moment en què es van anunciar les primeres eleccions. Els partits i els sindicats anteriorment en la clandestinitat van veure noves possibilitats i van desentendre's. Altres, encara que d'entrada semblessin més radicals, per no quedar-se enrera també van cercar la manera d'anar cap a la seva parcel·la de poder a les institucions, presentant-se a les eleccions que s'anunciaven. Finalment, les persones que de veritat ens sentíem anticapitalistes, que havíem entès que el capital recolza en

cada moment la forma de govern que més l'interessa per a la consecució dels seus fins, vam veure com partits que es reclamaven d'esquerres, deixaven les assemblees dels barris, de les fàbriques, dels ensenyants, i no només això sinó que argumentaven obertament que si es votava als partits d'esquerres (PSC; PSUC...) els seus representants ja estarien al poder per a fer canviar les coses des d'allà. Però el que no van dir mai en públic és el que tots i totes sabem, que qui té el poder real són els amos de l'economia d'un país (grans empreses, bancs, etc). Ho sabíem. I ho sabia tota la gent que va deixar a l'estacada al personal. Que es va enfilear al sindicat, al parlament, a l'ajuntament, a la diputació, al districte.. la paradeta, i que ara ja no poden amagar que el sistema capitalista recicla tot el que troba al seu pas".

Puri Palomar, 2003

Fugues positives: breu apunt sobre els Ateneus Llibertaris

La clausura del moviment popular urbà experimentà certes fugues o intents de superar la restrictiva democràcia recent instaurada. D'entre elles, en destaquem els Ateneus Llibertaris.

Cavalcant el difícil pas dels setanta als vuitanta, els Ateneus obriren una escletxa per al pensament i pràctiques antagonistes que la democràcia representativa pretenia minoritzar. Aposta col·lectiva de superar la *tabula rasa* de la Transició, suposaren una rearticulació de la dissidència social que ens permet resseguir la *nostra* història. Santa Coloma, Sants, Sant Andreu, Gràcia, Verneda, Clot, Poble Sec, Casc Antic,... foren escenaris on gent provinent de col·lectius de barri, d'experiències obreres, del moviment popular, (re)trobaren en la figura dels Ateneus una eina per a plasmar noves i quotidianes formes de lluita per la transformació dels barris:

"Para ello, nuestra práctica dentro del barrio supone potenciar toda lucha autónoma y asamblearia que aspire a que el vecino autogestione sus propias necesidades, realizando todos los aspectos sociales y culturales que contrarresten la manipulación de toda entidad centralista que determina el embrutecimiento y sumisión del individuo"

Coordinadora d'Ateneus Llibertaris de Barcelona, 1980.

L'experiència dels Ateneus Llibertaris es trobà fortament travessada de novetats. Articularen part dels subjectes socials que amb l'aprofundiment del postfordisme han anat eixamplant-se, però que a principis dels 80 s'expressaven de manera incipient. Així, en el moviment llibertari dels barris, es començà a visualitzar una nova composició social que no era la que havia dinamitzat les lluites fabrils d'anys enrera, ni la que aleshores podia formar part dels sindicats. Aturats i precaris, aquell nou proletariat juvenil i desestructurat, tingué ja presència activa en els Ateneus. La novetat de la reestructuració, i la conseqüent perplexitat amb que s'entomà la crisi (amb l'heroïna com a icona nihilista) dificultaren aquella recomposició territorial de la dissidència.

Per altra, els Ateneus suposaren una nova realitat socio-política autònoma de les organitzacions polítiques i sindicals que havien cristal·litzat al llarg del tardofranquisme i la transició. Malgrat militàncies personals en organitzacions com la CNT, la vida política dels ateneus era resultant de la pròpia experiència, i l'acció transformadora no únicament

s'entenia per la realització de "campanyes reivindicatives" sinó que s'hi valoritzava l'experimentació d'altres relacions socials: en la comunicació, en les qüestions de gènere, en relació amb l'entorn urbà. O sia, la voluntat d'evitar el fetitxisme del propi col·lectiu: els Ateneus com a mitjà i no finalitat per ella mateixa.

"El plantearnos la actividad anarquista, en los barrios, desde las condiciones actuales, supone de hecho partir de cero, abrir un campo, en el que teórica y prácticamente estamos empezando, con pocas referencias que nos ayuden a definir nuestro trabajo. Es por esto que intentaremos sobretudo sentar las bases de nuestra actuación conforme a nuestra experiencia, y a las conclusiones que hemos llegado, a partir de nuestro trabajo, y decimos esto porque creemos fundamental para el Movimiento Libertario plantearse a fondo la lucha en los barrios, eliminando susceptibilidades y planteamientos previos, cerrados, que no nos llevarían a salidas reales. (...)

Podríamos afirmar que el Ateneo funciona a dos niveles o necesidades fundamentales, por una parte como lugar de relación, creación y experimentación y por otra parte como instrumento reivindicativo y de lucha revolucionaria. Así el Ateneo Libertario no es la organización de los anarquistas del barrio, sino un instrumento de lucha, que se define libertario, por su estructura, funcionamiento y por sus fines, pero abierto a todos los vecinos y a todas las formas de pensar y actuar, que parten de esas bases comunes (...).

Bajo estas perspectivas generales, se conciben los Ateneos como algo autónomo del resto de organizaciones, con objetivos y con medios propios, pero a la vez coordinados por la base con todo el resto del Movimiento Libertario, como lugar no cerrado ni dogmático, abierto a todos los vecinos y como instrumento válido para la defensa de nuestras condiciones de vida así como para la creación de relaciones y formas nuevas, tanto individuales como colectivas en la perspectiva de avanzar hacia el comunismo libertario, hacia la Anarquía.

Por lo tanto, no es el barrio un instrumento del Ateneo, sino todo lo contrario, es el Ateneo un instrumento del barrio (...)

Iñaki, Ateneu Llibertari de Sants

En tercer lloc, els Ateneus expressaren la voluntat de superar qualitativament aquells moviments que havien estat trencats amb la instauració de la democràcia institucional. Ja no només ens referim als refluxos del moviment obrer autònom que havia cristal·litzat en una CNT també derrotada, sinó a un moviment popular urbà extremadament travessat per la institucionalització:

"La lucha por la autogestión en los barrios es un aspecto primordial de la lucha de la clase obrera por su liberación, y, en este sentido, las AAVV marcaron el primer paso de la protesta por la situación de nuestros barrios. Pero todos sabemos lo que son hoy las AAVV: Instituciones jerárquicas al servicio de los partidos políticos que tratan de impedir (y lo han conseguido) la gestión directa de todos los vecinos sobre sus problemas más inmediatos, lo que en la práctica se concreta en juntas directivas que se reservan todo el poder decisorio, constantes diatribas internas entre las comadreja que luchan por su parcelita de poder. Las asambleas se hacen cada vez más espaciadas: es el burdo intento de no perder el nexo entre la Asociación y el barrio, pero de hecho está perdido. Las AAVV no tienen una alternativa para la autoorganización del barrio y en cuanto que esto es cierto, han fracasado"

L'intent de crear un *altre* moviment urbà es veié arrossegat per la crisi de la CNT, que contribuï al declivi del genèric moviment llibertari (Zambrana, 2000). Rebé l'agre impacte de la transició: l'afiançament de la democràcia representativa i la desorientació de les opcions rupturistes. Malgrat recomposar la dissidència, els Ateneus no aconseguiren escapar de la lògica que impregnà la constitució de l'estat-democràcia: minorització dels moviments populars i de base, i entronització dels partits i sindicats estatalitzats com a mediadors del conflicte social. La majoria d'Ateneus Llibertaris desaparegueren a principis o mitjans dels 80, però els que foren capaços d'aguantar la travessia del desert (Poble Sec, Gràcia, Verneda,...) esdevindrien referents físics d'una altra forma d'entendre, no només la política, sinó la vida. Les generacions crítiques que vindrien després del desencant veurien en les petites illes llibertàries focus de resistència on respirar.

Suprimir el poder constituent

Hem pretès conversar sobre el ric moviment popular, gestat sota la dictadura i que entrà en crisi amb la instauració de l'estat-democràcia, perquè és una metàfora que descabdella la naturalesa de la democràcia vigent. Si desintegrar-lo com a pol antagonista fou condició per a la consolidació del sistema de representació política, no se'ns escapa la profunditat del *bloqueig de participació* que emmascaren les formes representatives. El sistema de partits identificà –lucidesa que manté avui- la competència d'un moviment veïnal autònom i arrelat als barris: al ser incapaç de capturar-lo en la seva totalitat, s'optà per la minorització. El paper actualment desdibuixat, amorf, de les AAVV en els canals de participació municipals n'és un bon indicador.

La Constitució de 1978, avui sacrosantificada com a baluard de les llibertats individuals i col·lectives, pretengué ser un punt i a part. Però no tant vers el franquisme, sinó sobretot respecte els moviments socials emancipadors que democratitzaven substancialment àrees de vida col·lectiva. La Constitució, més que ser expressió de procés constituent, perpetuà el sistema econòmic i el model de dominació procedents del règim anterior.

"La Constitució aprovada l'any 78 ja constituïa un estat capitalista i patriarcal. Sortíem d'un feixisme i entràvem en una transició totalment encorsetada per un sistema que és el que hem anat visquent fins ara. Malgrat que el moviment feminista va dir que no, que aquesta Constitució no valia des d'un punt de vista antipatriarcal, doncs no s'hi consideraven els drets que nosaltres consideràvem fonamentals, el conjunt de l'oposició va construir aquesta transició encorsetada de la qual som també hereves. La majoria de partits i associacions van sostenir la Constitució com un mal menor davant el que hi havia hagut abans. Tot això va generar un moment de desmobilització, de desencant, de desencís del que podia haver estat la democràcia, de les expectatives de canvi que suposava la fi del franquisme, per a tots aquells sectors que creien en una possibilitat de fer la ruptura. Ja es veia venir per tal i com es va fer, però (la Constitució) és el primer punt on es veu que les possibilitats de fer una revolució antipatriarcal i anticapitalista no estaria sostinguda per la majoria de protagonistes polítics -entesos en el mal sentit de la paraula- d'aquell moment"

Montse Cervera, 1999.

A banda d'uns continguts constitucionals estructurats per oposició a les lluites obreres,

populars, feministes, d'alliberament nacional, etc, que precisament forçaren el canvi de règim, el model constitucional s'oposà a la mateixa democràcia *com a procés*, a la potència emanada de les experiències socials que irromperen en els setanta. La condició del desenvolupament de l'ordenament constitucional no fou sinó la de suprimir el poder constituent (Negri, 1994).

A les experiències d'autoorganització que eclosionen a la dècada dels noranta els costà suor i llàgrimes resseguir el fil trencat de la dissidència als barris. Créixer immersos en la democràcia representativa ha estat créixer en el paradigma generalitzat que el monopoli de la política legítima el detenten el partits. Ha suposat trobar-nos amb un teixit social profundament debilitat per la institucionalització de la participació. Què ens arribà d'aquell poder constituent clausurat per la Democràcia? La fossa profunda de la transició, l'ofegant i generalitzada impotència de la representació ("d'això se n'ocupen els polítics"), la ideologia del diner i l'atomització individualista triomfants al llarg dels vuitanta, dibuixaven un erm on per molt que s'estirés el coll intentant percebre algun senyal de passades resistències, d'altres formes de fer, d'alguna complicitat com a mínim, el resultat era decebedor. En molts barris, tanmateix, havien quedat persones que saberen aproximar-se a noves formes de lluitar que encara no comprenien, però que oloraven com a pròximes. I transmeteren experiències sense adoctrinar, o senzillament demostraren estar a prop de les noves mirades inquietes de la transformació. A elles hauria d'anar dedicat aquest relat...

Acabar amb l'autogestió de la vida: centres de planificació sexual i escoles en lluita.

Quan la democràcia esdevingué Estat no només congelà la representació política en els seus límits: la pròpia vida fou arrossegada per l'estatalització. L'ofensiva contra experiències de cooperació social, com foren les *escoles en lluita* o els *centres de planificació*, ens il·lustren l'arc imprès per la democràcia. Estatalitzar l'auto-organització i les pràctiques autogestionàries que s'havien gestat sota/contra el franquisme, burocratitzar-les, professionalitzar-les. Dissecar allò viu, en definitiva, esterilitzar-lo per tal de ser posteriorment llançat cap a la mercantilització, cap a la seva privatització. L'Estat, doncs, servint eficientment a les necessitats règim d'acumulació capitalista. La democràcia verificant a la pràctica la seva complementarietat amb l'economia de mercat: enroscant-se en ella.

Així, la filla borda de la Transició no només dibuixà amb tiralínies un restrictiu ordenament jurídic pel que fa a la representació política, sinó que amplia l'àmbit d'intervenció estatal cooptant esferes de vida pública que havien estat gestades laboriosament per les experiències de base durant la lluita contra el franquisme. Tant en l'ensenyament com en la salut, tant en el lleure com en la comunicació, en el nostre país es multiplicaven els projectes de cooperació social: la vida col·lectiva dibuixada creativament fora de l'anquilosada estructura estatal franquista, carcassa inútil i reaccionària incapaç de produir vida social més enllà de les doctrines del nacional-catolicisme (Ca la Dona, 1997). On sinó s'havia de transformar la vida quotidiana, l'aposta col·lectiva d'una vida no sotmesa a la moral de misèria franquista? L'alliberament, per força, més enllà de l'Estat; i el dinamisme més enllà –fins i tot– de l'incipient sistema de partits.

"Nada mejor para situarnos en aquella mitad de los setenta que intentar recordar cómo nos sentíamos, cómo empezamos a movernos, a conectar entre nosotras, a fin de dar rienda suelta a la expresión de nuestra disconformidad con una sociedad que nos negaba hasta el aliento. Muchas de nosotras ya habíamos empezado a cuestionarnos el estado de cosas e incluso la mayoría arrastrábamos ya experiencias de militancia clandestina en grupos políticos de izquierda, en los movimientos obreros o en otros movimientos sociales de fuerte crecimiento en los últimos años del franquismo. La constatación de las dificultades que teníamos para denunciar las múltiples formas de discriminación que sufríamos las mujeres dentro y fuera de los partidos políticos -los cuales tenían como referente prioritario la liquidación del franquismo y la extensión de las libertades para todos- hizo que para muchas se impusiese la necesidad de crear grupos separados que abordasen la transformación radical de nuestra vida cotidiana, de nuestro rol social y de nuestras capacidades más allá de las de madres y esposas. Y, en concreto, todo lo que impedía la libre expresión de nuestra sexualidad. (...) Estábamos ávidas de libertad, ávidas de aprender (independencia intelectual), de trabajar (independencia económica), de amar sin trabas (libertad sexual), pero a principios de los 70 apenas sabíamos dónde ni cómo expresarlo y traducirlo en positivo. Vivíamos las contradicciones y las angustias entre sexo y maternidad, sin saber que en Europa ya se debatía sobre sexualidad y roles sexuales, que se cocía una revolución cultural pacífica, y que cientos de miles de mujeres se movilizaban desde hacía años por lo mismo, y que ya formulaban y

traducían esas contradicciones en forma de reivindicaciones de derechos fundamentales de la mujer. El contraste con nuestras miserias cotidianas era abismal. De ahí que en aquellas I Jornades hiciésemos especial hincapié en la extensión de la información y uso de los métodos anticonceptivos a favor de una sexualidad y una maternidad libremente escogidas, puesto que nosotras entendíamos y seguimos entendiendo que, sin separación de sexualidad y reproducción, no hay emancipación posible de la mujer.

DAIA, historia de un grupo de mujeres.

En un ofegant context d'Estat autoritari, nacional-catòlic, amb una oposició partidista que mantenia incòlumes les patriarcals estructures jeràrquiques, pensar la pràctica crítica des de l'experiència de les dones era pensar-la en termes d'autoorganització i horitzontalitat, en termes de transformació des de la intervenció quotidiana: projectes que demanen poc i autoinstitueixen l'impossible.

"Nos dedicábamos a dar información de anticonceptivos, sexualidad y aborto en nuestro local, editando folletos y participando también en charlas organizadas en barrios y escuelas. No era fácil hacerlo ya que la información y venta de anticonceptivos estaba penalizada y el aborto sólo se practicaba con unas mínimas garantías en Francia y en Inglaterra. (Las mujeres necesitábamos el permiso paterno para viajar al extranjero hasta cumplir veintiún años). En una primera etapa nos preocupaba sobre todo que la información llegase a las mujeres de clase obrera. Fuimos muchas veces a dar charlas a los barrios periféricos y procuramos conseguir la ayuda de profesionales médicos para algunos tipos de anticoncepción y para las revisiones post aborto. Pronto nos dimos cuenta de que nuestras fuerzas eran limitadas y que era necesario que el movimiento feminista asumiese esta problemática a través de las vocalías de mujeres. Defendíamos que fuesen las mujeres las que diesen la información y controlasen los Centros de Planificación para evitar una excesiva medicalización de un proceso que en todo momento debíamos controlar y conocer. Más tarde, con la constitución de los Ayuntamientos Democráticos, participamos en la elaboración de las bases de funcionamiento de los primeros centros. A partir de 1978 hubo una definición claramente feminista del grupo, era la época en que fuimos más numerosas y cuando se desarrollaron más actividades. Todo el mundo sabía donde encontramos y nuestro local se vio inundado de mujeres que buscaban nuestra ayuda o que querían trabajar con nosotras distintos aspectos: discusiones de sexualidad, sesiones de autoconocimiento y aprendizaje del uso del diafragma, partos en casa, etc... El aborto concentró la mayor parte de los esfuerzos, sobre todo a partir de iniciar la información y viajes colectivos con el fin de concienciar al máximo posible de mujeres sobre este problema. "

DAIA, historia de un grupo de mujeres

Dones teixint la trama de l'autoorganització, produint un coneixement autònom i socialitzant-lo. Desobeint l'espessa densitat dels discursos dominants i coactius respecte el sexe, traçant recorreguts que escapessin de les mediacions estatals així com de les "medicalitzacions del procés". Situant-se a través de la pràctica, per tant, en l'epicentre de la construcció d'una pròpia subjectivitat: *"el subjecte és constituït a través de pràctiques de subjecció o d'una manera més autònoma a través de pràctiques d'alliberament"*. (Foucault, 1995)

L'experiència dels centres de planificació sexual autogestionats per dones, el trànsit a la politització de la vida quotidiana, per tant, foren extremadament significatius per suposar un salt qualitatiu respecte les predominants estratègies *movimentistes*. No només pels coneixements produïts/adquirits per les seves protagonistes, per la seva autovalorització, sinó pels aprenentatges que regalaren a les qui vingueren darrera. Perquè *"la fuga de les dones respecte el patriarcat a partir dels 60 s'ha generalitzat: fuga matrimonial, fuga de la maternitat com a destí, fuga de la norma heterosexual, fuga intel·lectual, fuga de l'autoritat religiosa i paterna, fuga de la mare-pàtria, etc (...) la fuga porta implícita un moviment d'autovalorització i creixement irreversible"* (Vega, 2002).

Perquè afirmem que en el pla de l'acció col·lectiva, superaren el movimentisme? Quan les pràctiques socials desborden la reivindicació i autoinstitueixen espais-temps de coneixement, organització i antagonisme, no "només" satisfan necessitats des de les pròpies matrius, sinó que prefiguren una esfera pública més enllà de l'estat i del mercat. En el cas dels centres de planificació, les dones es reapropriaren d'un dels territoris on el patriarcat es desplega habitualment –amb *naturalitat*, on no li calen les cambres *sense vistes* de l'espai domèstic- amb tota la seva capacitat de domini i opressió. La lluita feminista com una insubmissió social obrí –i obre- profundes escletxes a partir de les quals construir relacions socials alternatives i horitzontals.

El miratge de l'adveniment democràtic, tanmateix, generà prou força atractora per a desactivar les experiències de transformació col·lectiva de la vida quotidiana. Sota el discurs de l'*Estat social*, rera la promesa del repartiment igualitari del benestar, aguaitaven els impactes de l'estatalització. Un procés d'absorció que combinà en el temps, de forma sobreposada, els diferents dispositius que l'Estat ha articulat històricament per al control de les dones. Si bé es superà –ni que fos residualment o nominal, gairebé a efectes propagandístics- aquella exclusió de les dones respecte l'esfera pública pròpia del primer Estat modern, es mantingué la subordinació ja fos amb *"el disciplinament i la regulació sustentada en la divisió sexual del treball en la família en l'Estat de Benestar"* ja fos amb *"les formes de gestió assistencials diferides de l'Estat neoliberal avançat"* (Vega, 2002). Les contradiccions entre el reconeixement formal de les dones com a actors polítics legítims, i el manteniment de la seva explotació material, no foren innòcues.

"El moviment feminista amb una identitat pròpia no va sortir a la llum fins a les darreries del franquisme, i també va viure un procés de desmembració i divergència un cop va arribar la democràcia. Si abans dels Pactes de la Moncloa i la redacció de la Constitució hi havia una certa unitat de reivindicacions i projectes compartits (igualtat de drets per a les dones, despenalització de l'avortament, legalització del divorci, derogació de la llei d'adulteri, lliure accés als anticonceptius...) la conquesta d'unes quantes de les reivindicacions va fer evident la diferència d'objectius dins el moviment. Va sorgir el Partit Feminista, les dones van integrar-se al nou sistema de democràcia representativa, als nous estaments judicials, militars... Va donar-se una institucionalització de la lluita feminista a dos nivells: d'una banda, les institucions van digerir el discurs i els plantejaments feministes i van incorporar-los a les seves polítiques, de l'altra, els col·lectius feministes van incorporar-se a l'aparell i canals institucionals, limitant la proposta feminista a l'assoliment de la igualtat d'oportunitats"

Garcia, 2002

L'expropiació dels instruments feministes d'autovalorització política, el privilegi de formes alienades com l'Institut del Mujer o l'Institut Català de la Dona, si bé suposaren el reconeixement formal als drets específics de les dones, consolidaren del procés

d'institucionalització: "A partir d'aleshores les coses estaren més emmarcades, dirien "aquest és l'espai per a fer les coses..." Això no és nou, s'ha fet d'alguna manera amb tots els moviments socials. Hi ha un sector de les dones que s'ho creuen (...) un grup de dones professionals que comencen a pensar en una actuació en les institucions des del punt de vista de les dones. Hi haurà molta energia de dones dedicades a àrees d'ajuntaments, etc, que han tingut aspectes positius, moltíssimes contradiccions per a elles, i per al conjunt del moviment una sensació de no ser ja necessari, perquè ja hi ha espais de dones a les institucions" (Cervera, 1999).

La pèrdua de potència s'aguditzà amb la transferència de les capacitats productives autònomes de les dones, primer als nous espais burocratitzats de l'Estat (centres de planificació estatals que *posteriorment tancarien*), i en un segon moviment directament al mercat, fos el "sector privat", fos a succedanis mistificats del "Tercer Sector". L'estat-democràcia fou la palanca política de l'expropiació de les relacions socials autònomes – polítiques, productives- creades per la lluita de les dones. Més tard, el camí s'invertí però els destinataris de les àrees privatitzades ja serien uns altres. Si la *retòrica del benestar* va ser ham per a l'estatalització, la posterior *crítica d'allò públic* o la reiteradíssima *ineficàcia* foren els trampolins discursius cap a la privatització de determinades àrees de l'esfera estatal en el moment més expansiu –cap endins i cap enfora- del capitalisme.

"Preservando el caparazón de lo público-estatal, el Estado ha ido progresivamente practicando un vaciado de sus funciones, transfiriéndolas según el caso al sector privado o al tercer sector, al tiempo que preservaba las de monitorización y legitimación a través de la comunicación en el espacio social. La derecha, al menos en este país, se ha limitado a heredar y dar un empujón a este modelo poniéndolo del revés, es decir, proclamando a los cuatro vientos la necesidad de «agilizar» y desburocratizar las instituciones para devolver la iniciativa a la dinámica sociedad civil. Esta transformación silenciosa de la racionalidad administrativa no deja de sorprendernos cuando escarbamos mínimamente y descubrimos que, en el mejor de los casos, los servicios sociales efectivamente están ahí pero que nosotras nos hemos convertido en clientes, asistidas o subcontratadas"

Vega, 2002

L'estatalització no només esquerdà la lluita feminista de les dones i la seva creació d'espais autogestionats. Altres experiències de cooperació social, incipient *esfera pública no estatal*, foren també desactivades, institucionalitzades i gestionades sota criteris de professionalització i burocratització. Projectes que s'edificaven amb les mans de les seves protagonistes, que evidentment no prefiguraven les posteriors qualitats del *consumidor* passiu ni del residual *usuari* sinó que, partint d'un anàlisi situacional de les necessitats, assentaven les bases per a una acumulació de forces suficient per a la imposició de les respostes socials autogestionàries. *Prioritats clares* respecte a les "racionalitats" administratives o mercantils, això és, la concreció d'una subjectivitat ni ciutadana ni de mercat:

"En los barrios de Sant Andreu y La Sagrera no había escuelas estatales: así teníamos que pagar la enseñanza dos veces, primero con los impuestos como todos, y además pagando escuelas privadas. El vaso de agua del cabreo popular se desbordó cuando el alcalde Viola cedió parte de los terrenos destinados a zona verde y de servicios para que los especuladores de turno nos cercaran con más y más cemento. Entonces los vecinos ocupamos el terreno, plantamos árboles y pusimos una simbólica primera piedra para la escuela. Conseguimos del Ayuntamiento

promesas de que nos construirían la escuela. Pero decidimos proseguir la acción directa. Comisiones y asambleas de padres, vecinos en general, elaboraron el proyecto de escuela al servicio del Barrio. Los principios que se establecieron para la escuela eran totalmente autogestionarios: máximo de 30 niños por clase, desarrollo activo de toda la personalidad de los niños, atendiendo la formación corporal, afectiva y estética, participación en su realidad social y natural, relacionando el trabajo con la vida escolar; gratuidad total, sin negocios tipo permanencias, material escolar, etc; gestión conjunta de la escuela entre padres, maestros y niños; coeducación y superación del sexismo que diferencia los roles hombre-mujer dentro de la enseñanza... En fin, los principios progresistas de L'Escola d'Estiu, pero llevados a la práctica reivindicativa, y no en plan de programas de partido. La presión popular consiguió que en tres meses se construyera la escuela, y que los fondos fueran públicos para asegurar la gratuidad total, pero autogestionada por el barrio"

Escoles en lluita, 1977

Acció directa, comissions, assemblees, ocupacions, ... quina gosadia! Quina competència més molesta per a l'embrionari estat-democràcia, quines comparacions més odioses. Principis autogestionaris en un àmbit tan *delicat* per a la reproducció ideològica com l'educació, superació del sexisme en un barri (obrer) on la divisió sexual del treball dóna tants fruits a la productivitat, participació en la realitat social quan ja s'albiren les mels democràtiques de la delegació.

"Ahora bien, al inaugurarse el edificio vino en seguida la maniobra del Poder, tratando de dejar clara la propiedad del Estado. Nos quisieron imponer maestros-funcionarios designados burocráticamente entre los privilegiados que aprueban oposiciones organizadas por el propio Estado, y que eran totalmente ajenos a la lucha del barrio y venían a caer en paracaídas como símbolos del imperialismo estatal. Pero el barrio reaccionó. Nos manifestamos con pancartas: queremos que se queden los maestros elegidos por el barrio, que hayan luchado junto a nosotros por la escuela y el proyecto educativo. Ocupamos des de final de agosto la Inspección del Ministerio de Educación para conseguir que dieran contrato a los maestros que ya trabajaban en la escuela, que trabajaban en plena calle con los niños y los vecinos. Porque una escuela no es solamente un edificio. El 3 de setiembre nos vino el Gobernador a negociar. Salimos, y luego nos dijo que no podíamos cambiar las leyes. Así que ocupamos el Ayuntamiento, hasta que el Poder cedió y prometió los contratos, no sin pasar por una entrevista en el propio ministerio de Madrid. Pero el 1 de octubre, de nuevo nos ocuparon las escuelas con policías, nos apalearon en la calle, detuvieron a un joven de 16 años. Entonces ocupamos el Parlamento de la Generalitat. Los partidos ya tuvieron que pringarse, prometer, visitar,... El ministerio se resiste, está en juego el aparato burocrático del maestro-funcionario y de la escuela como institución de obediencia al Poder. Por eso los maestros-privilegiados han ido a la huelga bendecida por el ministerio, para protestar contra esos maestros intrusos interinos contratados, que con el apoyo vecinal pretenden escuelas autogestionarias... La lucha sigue. Escuela Soller, Escuela Pegaso, Escuela Ferrer i Guàrdia, Patronato Ribas... El Poder no va a ceder pero en los barrios se está aprendiendo mucho"

Escoles en lluita, 1977

El poder efectivament cedí sinó que intensificà l'ofensiva no només en l'àmbit de l'ensenyament: altres esferes serien escomeses per l'estatalització. Conquestes populars, suades en mobilitzacions i prenyades d'entusiasme, edificacions delicadament bastides

des de l'únic interès de la cooperació social: escombrades per l'asèptica professionalització de la nova democràcia. Més: *"La història de la majoria de centres cívics i casals de barri va evolucionar des d'assaigs de democràcia popular, recordeu Cotxeres, fins a convertir-se en nous tentacles del poder municipal. Les cogestions han estat una estafa. És entrar en una dinàmica burocràtica de "negociado público", que cada cop allunya més els espais de la veritable autogestió popular. Ells tenen els diners dels nostres impostos, i els utilitzen per mantenir el seu model"* (Roser Benavent, de La Burxa).

Quina fou, tanmateix, la matèria simbòlica, les formes de ser i de sentir, que acompanyaren la desarticulació de les balbucejants –i meritòries– experiències autogestionàries? Quin fou l'oreig suau, però persistent, que modelà les formes de vida paral·lelament a les derrotes polítiques infringides al moviment obrer i popular en la Transició? Com ens suggereix Paolo Virno, *"convé detenir-se en les expressions efectives de la situació emotiva dels anys que han seguit al colapso dels moviments de masses"*.

Si considerem la cooperació col·lectiva, l'entusiasme i l'acció desinteressada com les *tonalitats emotives* pròpies de cicles de lluites ascendents, i per tant substrats propicis per a una capacitat productiva autònoma, no se'ns escapa la pertinència de considerar el cinisme, la por i l'oportunisme com les qualitats pròpies que arrossega la proclamació de la fi de la història (Virno, 2003), els sentiments produïts quan l'agitat ànim de l'alliberament es troba enfangat en el llot generalitzat del desencant. Un desencant que esdevindria extremadament productiu per als nous escenaris de treball que es configurarien amb la travessia al postfordisme i –pel que ara ens ocupa– substrat legitimador de la producció d'institucions alienades del social.

"A mediados de los 80 todas estábamos bastante cansadas, pero sobre todo desencantadas con la situación en el país. Un desencanto que ahora sí coincidía con el escepticismo y la desmovilización generalizada de casi todos los movimientos de mujeres en Europa -excepto las nórdicas- tras los relativos fracasos por revolucionar -desmasculinizar- nuestra vida cotidiana y nuestra vida en comunidad (política, partidos, sindicatos, etc.). Y preferimos cerrar el grupo antes de ver como las deserciones acababan con él. (...) Nosotras formamos parte de uno de esos grupos, pequeños pero entregados, que empezaron su andadura en torno al Año Internacional de la Mujer (ONU, 1975) y a la consiguiente organización de las I Jornades (1976), y que dejaron de funcionar con la institucionalización de la izquierda, es decir: con la consolidación del PSOE en el poder y la subsiguiente desmovilización ciudadana que conllevó. O sea, con el fin de la llamada transición, que supuso el repliegue forzoso y pactado del protagonismo popular en beneficio exclusivo de los únicos canales legítimos (partidos y sindicatos) donde obviamente las mujeres éramos, somos, minoría. Muchas feministas, hasta entonces independientes o militantes de base, pasaron a integrarse en instituciones, ministerios, ayuntamientos, partidos, con lo que muchas mujeres activas de la ex-clandestinidad fueron neutralizadas en aras de los intereses superiores del partido y el movimiento quedaba así parcialmente decapitado. (En Cataluña, concretamente, el feminismo oficial quedaba en manos de unas mujeres de la derecha nacionalista que nada sabían de feminismo, que no habían movido un solo dedo por el progreso de la mujer y que ahora se veían con el gordo de gestionar un recién creado Institut de la Dona y unos recursos nada despreciables que iban a destinarse a desmovilizar todavía más al ya pequeño y atomizado movimiento feminista catalán). La usurpación progresista de funciones y roles que antes eran patrimonio del feminismo militante ha contribuido a institucionalizar y, por lo tanto, tergiversar, gran parte de los instrumentos de que disponíamos: revistas, librerías y editoriales feministas, actividades que son hoy groseramente monopolizados por los diversos institutos de la mujer que proliferan en el país, dejando así sin recursos a los

pocos grupos que aún bregan y que se encuentran con muchas dificultades para mantener su independencia. Las nuevas instituciones concedieron parte de los servicios que se reivindicaban en los barrios pero, eso sí, ahora bajo el control institucional de ayuntamientos, conselleries_u expertos titulados. Empezaron a proliferar asistentes sociales, coordinadores, ginecólogos, psicólogos, economistas, en fin, gente de orden, que desplazaron a unas mujeres cansadas, quemadas, como se decía entonces, de los centros. Las asociaciones de vecinos, cuyas mujeres habían sido tan activas en la lucha por cambiar las cosas, y los centros de información sexual, pasaron a depender de las estructuras y subvenciones de los ayuntamientos, con lo cual se favoreció el poder de grupos políticos afines.

DAIA Historia de un grupo de mujeres

Democràcia i Postfordisme: simultaneïtats, aliances, perplexitats.

La canonització d'un sistema de partits, conjugada amb la neutralització de la potència social que emanava dels barris, dels centres de treball, dels impulsos autogestionaris respecte la salut o l'educació, ens dibuixa l'esquelet de la participació política de l'estat-democràcia. Arrencant la capacitat d'intervenció del social, esdevingué una mena d'espiral expropiador que deixava en mans de les minories dirigits els assumptes *que afecten a tothom*.

La sociabilitat de les comunitats obreres, barrials, de les dones, era capaç de gestar formes de vida antagonistes que subvertissin les tendències d'una reestructuració capitalista en curs. La destrucció de les comunitats susceptibles d'engendrar lluites, fou necessària per a instal·lar relacions socials receptives a la mercantilització, que no oferissin "rigideses" a l'acumulació de capital, que una vegada orfes de solidaritat s'assedeguessin de mercaderia com a espuri pal·liatiu de la solitud. La reestructuració esberlà la subjectivitat autònoma i convertí la col·lectivitat en una força de treball mal·leable fins a extrems basquejants. L'estat-democràcia, al llarg dels vuitanta, respongué així als objectius d'implementar els imperatius econòmics empresarials: imposició de la desindustrialització, flexibilització i precarització del mercat de treball, assignació de recursos no a la despesa social redistributiva sinó a incentivar als "emprenedors", facilitar el disseny d'ambients agradables, càlids i acollidors -atur, debilitat obrera- a les inversions de les multinacionals.

Perquè l'Estat espanyol es convertí en un dels laboratoris privilegiats d'un neoliberalisme exponencial? Perquè l'ofensiva capitalista trobà resistències contundents *però fragmentàries i atomitzades*? L'absorció i minorització de l'acció autònoma, la derrota d'un cicle de lluites, la institucionalització de la participació, no són processos aliens als estats d'ànim col·lectius. Modelen les subjectivitats, filtren cap a la vida quotidiana la constatació de la impotència, l'assumpció resignada del buit de la delegació, normalitzen l'avorriment de ser representat, institueixen la desídia cap a l'acció col·lectiva. Es naturalitza l'expropiació de la capacitat col·lectiva d'elaborar una esfera pública no estatal: en la salut o en l'ensenyament. Una vegada els barris obrers *no poden* tenir autonomia en l'educació -autonomia que si tindran escoles religioses o privades-, una vegada les dones *no poden* tenir un coneixement autònom dels seus cossos -doncs aquests sabers s'han de medicalitzar, professionalitzar-, una vegada l'estat-democràcia ha expropiat les eines

d'alternativitat i resistència, amb quines armes defensar-se de la pura mercantilització?

La simultaneïtat viscuda a l'Estat espanyol entre el pas de la dictadura a la democràcia – la transició o *transacció* entre poders-, amb el pas del fordisme al postfordisme -la reestructuració capitalista-, no posà les coses fàcils a l'hora de destriar què era “alliberament democràtic” i que era “noves formes d'explotació postfordistes”. Que la democràcia naixent fos l'agent polític de la reestructuració, que els sindicats “antigament combatius” acceptessin la destrucció de la composició política de classe, no són elements banals sinó que expliquen amb profunditat perquè es despuntaren amb relativa facilitat les armes de la crítica, ens donen elements per a entendre la perplexitat amb que l'acció col·lectiva entomà la dècada.

El buit de poder que existí entre la mort de Franco i la consolidació del nou model de domini facilità l'emergència de l'autoorganització, però possiblement també facilità altres coses. Per exemple, que sedimentes la il·lusió d'una democràcia com a marc natural de pràctiques socials no institucionalitzades que s'entenien com a democràtiques. Evidentment no fou així. Un que ja aleshores s'ho olorava en descriu el procés:

“En els començaments de la teòrica democràcia, i em referiré a les escoles com a paradigma del que s'ha donat, es produeixen situacions com aquesta. Al començament de les escoles, es trobaven un grup de mestres que s'ho havien de muntar, perquè hi havia un buit de directrius, de normatives, etc. I en aquell moment es van produir bastants fenòmens similars al que podríem dir-ne autogestió. (...) I comencen a muntar-se escoles cooperatives, privades, etc. Què ha passat amb aquestes escoles? Ofegades econòmicament, han passat a la xarxa pública, es mantenen com poden, un desastre. A les escoles públiques en aquell moment, què passa? Ostia, ens trobem aquí, algo hem de fer, ens organitzem, tirem endavant, ens recolza no sé qui. Avui ha arribat un punt on aquest marge de maniobra és igual a zero. Perquè des de Madrid s'envien normatives, la Generalitat ordena no sé què, els serveis territorials de no sé quantus, després un inspector, després el director igual. Perquè ara els directors tenen un poder bestial, són els caps de personal de les escoles, decideixen moltíssim. I fa vint anys el director en canvi estava allà, amb una posició de “a veure com ho fem que jo ja ho firmaré”. Veig per tant que amb la Transició s'havien creat uns espais d'autoorganització, i que aquests àmbits s'han anat tancant. I un funcionament democràtic, que en principi es considera que ha d'anar de baix cap a dalt, s'ha anat invertint i en aquest moment tot va de dalt cap a baix. Ara tu ets mestre, i et presentes a l'escola i et diuen, no cal que t'amoïnis, està tot predeterminat. I entre el que decideix Madrid, la Generalitat, la Diputació, i el Director, doncs jo faig de 9 a 5 i s'ha acabat. El marge d'autoorganització i de decisió està limitadíssim. I això, si ho portem a un àmbit més gran, és el que ha passat amb tot”.

J. Grup discussió Democràcia

Així és: “...l'estat postmodern extirpa tota dialèctica social que podria constituir una societat civil efectiva. Horitzontalitzant tota relació de poder, l'estat postmodern anul·la el poder social i l'obliga a cobrar el seu significat només en la forma de l'Estat” (Negri, 2003). Per tant, la crítica del monopoli estatal de l'esfera pública, no és el liberal crit al cel que clama per la ineficàcia de l'Administració, sinó que és la intuïció de les aliances que en el nostre país s'han prefigurats entre democràcia i postfordisme. Poc podem caure en l'encanteri de l'Estat de benestar quan l'estat-democràcia ha suposat significativament el reordenament autoritari de l'economia cap a postulats neoliberals. És en tot cas el recel antiestatista, la voluntat de construir una comunitat altra que s'oposa tant a l'esclafament

estatal com a una vida mercantilitzada.

"Associar públic amb estatal és un error greu. Que ens porta a aquest fonamentalisme democràtic que tot ha de venir de dalt. Públic significa que es manté amb fons públics, i ja està. No que ve teledirigit des de les més altes instàncies. Això s'ha anat confonent cada vegada més, i efectivament allò públic s'ha anat tornant estatal. Penso que s'ha de tornar a una situació en que allò públic ho gestionem els usuaris i els treballadors"

J. Grup discussió Democràcia

És per a superar la perplexitat dels moviments populars cap a l'ambivalència de l'estat-democràcia, que ressaltem aquells recorreguts d'autoorganització i autogestió de la vida quotidiana. Així, les ambigüitats es clarifiquen, les il·lusions vers l'Estat es resituen. Doncs la relació conflictiva entre l'autoorganització i l'estat-democràcia, la tensió entre autonomia social i monopoli estatal respecte la decisió política, admet poques incerteses pel que fa a la forma com van ser desactivades les experiències més preuades de l'autoorganització.

"Cómo todo aquel bullir de ideas, de un pensamiento abierto y crítico en los niveles más diversos -de lo personal a lo colectivo, en el ámbito de las costumbres, de la creación...-; cómo aquel movimiento social que se expresaba en asambleas y, en parte, contra sindicatos y partidos, a finales del franquismo; cómo todo esto se fue concertando para llegar a ese 82 socialista que trató todo lo que estuviera a su izquierda como cuestión de orden público, y favoreció un pensamiento reaccionario que propició la pasividad a todos los niveles"

Colectivo Etcétera

La hibridació entre democràcia institucional i subjectivitat de mercat fou la pinça que escombrà les experiències d'autogestió de la vida. Ens interessa el seu record, perquè defineix els contorns que limiten la potència de l'autoorganització, perquè ens assenyalen la genealogia interna de l'autoorganització actual. Això són, ells bagatges que ens nien a dintre, i que no expressem com a simples reedicions sinó com a claus per a entendre l'actualitat del conflicte.

Sovint, al recórrer les "trajectòries dels moviments socials", únicament ens capbussem en les més evidents puntes de lluita: visibilitat que sabem construïda per patrons dominants. Però hi reincidim, i en un àmbit que hauria de qüestionar-se críticament aquests patrons, reproduïm igualment les perspectives patriarcals que invisibilitzen les lluites que escapen al model *obrer-revolucionari o lider-popular-de-veu-poderosa-i-planta*. Doncs no obstant, la divisió sexual del treball, en els moviments socials, ha funcionat i funciona amb mètode, tossuda i persistent (Les Tenses, 1997). I som conscients que, significativament, les experiències de cooperació social que es troben a l'ombra dels grans esdeveniments han estat protagonitzades per dones, i són aquestes experiències les que -tampoc casualment- expressen una capacitat productiva més intensa. Sota el parlament incendiari en l'assemblea de fàbrica, la comissió d'extensió de solidaritat sustentava *materialment* la lluita. Sota les grans proclames d'ensenyament públic, lliure i gratuït, s'apressaven les dones gairebé edificant les aules amb les seves pròpies mans. Sota els discursos generalistes de salut per a tothom, també les dones als barris socialitzaven els seus coneixements sobre sexualitat, reproducció, salut i poder.

Resseguir les experiències d'autoorganització comunitària que van ser estroncades per l'estatalització, i fer-ho en un context actual d'intensa mercantilització de les necessitats socials, de precarització de la vida, és posar damunt la taula l'actualitat de construir una *esfera pública no estatal*, l'actualitat d'estructures comunitàries de cooperació basades en l'autogestió. L'abandó de les retòriques keynesianes de l'estat de benestar, l'aprofundiment de les tesis neoliberals, i en la pràctica les conseqüències materials de la reestructuració capitalista, han suposat el desmantellament de determinats serveis socials estatalitzats, han suposat el triomf de la mercantilització. I si la democràcia de mercat és la democràcia del diner —de qui té diner—, com pensar la resolució de les necessitats col·lectives, no ja des d'un impossible assistencialisme estatal, no des d'un despolititzat i precaritzador "tercer sector" (ni evidentment des de l'elitista empresa privada), sinó des de la cooperació autònoma i desmercantilitzada?

Si avui comencem a reformular les preguntes, serà la pràctica qui ens suggerirà les respostes. Mostrar les potencialitats de l'anterior acció col·lectiva en la vida quotidiana, i desvetllar alhora els entrebancs amb que es trobà, és suggerir els recorreguts i entrebancs probables amb que toparan les futures línies de l'autogestió transformadora de la vida.

"Nuestra experiencia, (...) basada en la voluntad de tomar en nuestras manos las cosas que nos concernían sin esperar nada de las instituciones, vuelve a ser profundamente moderna, puesto que tanto entonces como ahora se inserta de pleno en la derrota sufrida por esos movimientos sociales. Y decimos esto, mal que nos pese, pues en aquel momento no éramos del todo conscientes de la envergadura de los cambios ni de las ambiciones de poder. La destrucción intencionada, lenta, solapada pero inexorable del tejido cívico-social crítico formado por tantos movimientos alternativos, incluido el feminista, recoge hoy sus frutos: generaciones de jóvenes perplejas y escépticas, sin referencias, sin ilusiones, sin proyecto, que invariablemente empiezan su discurso con ese "yo no soy feminista, aunque si estoy a favor de..." (...). Sin embargo, estamos convencidas de que todas estaríamos de acuerdo en afirmar que nos iría muy bien ver desarrollarse de nuevo a nuestro alrededor aquellas viejas ideas de colectividad, ayuda mutua, autoafirmación y autogestión, es decir, volver a robar espacios desmercantilizados donde poder restablecer relaciones humanas fundamentales".

DAIA. Historia de un grupo de mujeres

La derrota patida amb la institucionalització de la política estrià profundament l'antagonisme. La seva ressaca no només deixà en la perplexitat els i les militants dels moviments socials de l'època sinó que difuminà substancialment els referents crítics per al conjunt de la societat. I si la participació política s'esquifia per la monopolització estatal, si les formes autogestionàries de cooperació, gestades sobretot en l'interludi de la Transició, llanguien i es desintegraven en l'oceà de la passivitat consumista, quins llaços socials en prenen el relleu? En què havia d'ocupar les mans una social que ja li ha estat expropiada la subjectivitat política, i que ha estat llençat a la subjectivitat de mercat? Com es crearia comunitat política? Com es vincularia la participació del social en els afers públics? Com es legitimaria la representació de la col·lectivitat?

Una vegada neutralitzada l'acció autònoma, i desmembrada la comunitat capaç d'autogestió, la participació social en la cosa pública no podia ser estructurada sinó a

partir de la gloriosa i mai prou lloada *democràcia electoral*. Una pràctica que, malgrat contenir una de les densitats polítiques més febles respecte tot el repertori expressat pels moviments populars de l'època, seria exalçada com el paradigma de la participació democràtica per excel·lència. Només el temps, fidel aliat de la ponderació, s'encarregaria de posar les coses al seu lloc.

Espais morts de la democràcia electoral

"Hoy, aquí y ahora, el voto es un acto infantil para mayores de edad. La urna es como un camión de juguete que le hace sentirse al presunto ciudadano miembro de una comunidad libre y democrática, como al niño los traqueteos del plástico duro le evocan el ruido de un camión de verdad y por unos segundos puede imaginarse surcando las autopistas. Los resultados electorales son animaciones interactivas por las que los adultos tienen la sensación de haber ganado o perdido, bajo un espíritu que no es muy diferente a la identificación combatiente de cualquiera de sus chiquillos cuando al final del Street Fighter o el Super Mario Bros se sienten ganadores o perdedores. La realidad está más allá de los juguetes electorales, de la urna de juguete y el videojuego de los resultados; allí donde las políticas de ordenación urbana se acuerdan con los constructores, la adjudicación de obras se concede a determinadas empresas, o las llamadas políticas de participación que no son otra cosa que alimento para los comisarios vecinales afines a los nuevos o viejos gestores del Ayuntamiento. La diferencia es que los niños saben que están jugando y pocos adultos sospechan que la papeleta electoral es un sonajero para entretener conciencias. El voto sólo tiene valor para ciertos sectores minoritarios que quieran aprovechar el momento y medir su apoyo social, si se considera que el termómetro es de fiar; o para alimentar el espíritu iconoclasta de cada uno votando a los pequeños, a los extravagantes, o introduciendo algún mensaje subversivo en la papeleta. Si el juego no gusta es mejor no jugar o simplemente hacerlo divertido y irreverente".

Masala, periòdic de Ciutat Vella 2003

La democràcia electoral, aquesta joguina incapaç d'amagar que la realitat de la presa de decisions es troba *més enllà* de la participació virtual en la urna, és un horitzó certament poc il·lusionant per a qui no es conforma en agitar sonalls. La seva forma de *mercat polític oligopòlic*, i una articulació blindada a partir del consens centrípet de qui la integra, més aviat desincentiven el possible entusiasme cap a refrendar el sistema de partits. Prova de la creixent desgana social cap a un mercat polític on totes les forces concurrents semblen *marques blanques* d'alguna multinacional, és la reiterada crida a la participació que coregen tots els aspirants a electes en cada contesa, com si votar a qualsevol ja fos una prova irrefutable de *salut democràtica*. La participació electoral ha de ser incentivada amb tots els mitjans que el poder té a l'abast donat el tedi amb que una part important de la població viu "la festa de la democràcia".

Pels qui conceptualitzen el cansament cap a l'espectacle com a *cinisme democràtic*, la sensació obeeix a una percepció crítica sobre els actors del sistema polític. Desconfiança cap a les motivacions dels polítics, cap a l'honradesa i sinceritat dels programes electorals i, sobretot, cap a la decisió d'aplicar en ferm les promeses cuinades al calor entusiasta de la campanya. Percepcions que romanen, tanmateix, entrellaçades a una forta acceptació del sistema democràtic (Botella, 1992). Ara bé, és possible diferenciar la *composició* del sistema institucional respecte el sistema institucional mateix? Volem passar per alt que les regles del joc han estat exclusivament dissenyades pels mateixos jugadors?

La crítica de la democràcia electoral és, avui, encara dèbil en el terreny de la pràctica. La dificultat d'articular una abstenció expressada individualment, la migradesa d'alternatives reals de participació, i el propi pes del sistema electoral com a única realitat existent,

conformen un ventall complex de transformar. Sabem efectivament que *"l'espectacle d'allò polític és allò electoral"*, que la base de la democràcia és la victòria en les urnes, que aconseguix el poder qui ofereix el producte més vendible, que *"la vida política és el més semblant a un mercat"* (Fabregat, 1983). No obstant, i malgrat la caducitat del sistema electoral per a recollir la riquesa i novetat de les figures socials emergents, l'estructura política de la representació es manté.

La democràcia electoral i els seus inefables protagonistes són un paquet indissociable. Les seves pugnes, picabaralles dialèctiques i histrionismes estudiats esdevenen revulsius per a sacsejar momentàniament els badallants electors. Més enllà, tanmateix, existeixen mecanismes un tant més solvents pels quals la democràcia electoral és capaç d'aconseguir l'adhesió sostinguda de gran part la població. La capacitat de reproducció d'allò electoral, la seva perpetuació en crisi permanent, no és tan estranya doncs es configura com un dels pocs objectius consensuats per totes les forces polítiques legitimades ("dretes" i "esquerres") per a formar part del joc. Consens que no tolera alteritats; energia poderosa l'adhesió a una forma d'exercici polític alienada:

"Resulta impropio llamar "democracia" a un sistema político en el que el voto es una mercancía en el "mercado" político, y a la entrada en el parlamento comporta un fortísimo gasto electoral por parte del que aspira a ser representante del pueblo. Este triste (mas aun desde el punto de vista ético que democrático) aspecto, en el que se basa el sistema parlamentario, generalmente permanece ignorado. Y no obstante, es el pilar del sistema. La clase política representa tendencialmente a las clases medio altas y acomodadas. Pero se considera antiparlamentario proclamar esta verdad tan evidente. Las frecuentes derrotas electorales de la izquierda en los países ricos de arraigada tradición parlamentaria (que son también los países mas influyentes del planeta) se comprenden así mejor. A primera vista, es curioso que precisamente la izquierda no desee abordar, elaborar y tal vez divulgar, una lúcida crítica del mecanismo parlamentario del que es víctima, por miedo a ser calificada por juicios infamantes. Es esclava de la cultura de sus antagonistas"

Canfora, 2002.

Possiblement, són massa anys que per a uns "l'autoorganització és simplement un record" i que, per d'altres, una quimera; submergits com estem en una subjectivitat que interioritza l'expropiació de la política, que normalitza la caracterització del model reaccionari de Schumpeter. Un model on la democràcia no és res més que un mecanisme per a escollir governs però no *tipus de societats*; on els votants no decideixen qüestions polítiques i després escullen els representants que apliquin les decisions; sinó es limiten a escollir els homes *que adoptaran les decisions* (Macpherson, 1994).

A desgrat de les inèrcies, la crisi de la representació està a l'ordre del dia. El desgast de la democràcia electoral, i l'auge de la seva crítica, obeeix a la mateixa constitució del sistema com un circuit tancat i contradictori, estructurat en dos plans separats, i on s'anima constantment la participació en el pla secundari (el vot) però es blindia fèrrimament l'entrada col·lectiva en el pla principal. Per entendre'ns a risc de banalitat: des del sistema de partits s'incita a omplir l'urna amb opcions prèviament constituïdes, i no s'anima a la població —ni evidentment se li faciliten els determinants mitjans econòmics— a formular noves opcions polítiques a concórrer a les eleccions.

Les formalistes no són, tanmateix, les úniques impugnacions que es fan cap a la democràcia electoral. Més enllà, trobem les nocivitats resultants d'associar un règim

polític com el liberal-representatiu amb l'economia de mercat.

La democràcia electoral com a producte mercantil

"La democracia parlamentaria sigue siendo (...) la cobertura preciosa, aunque apolillada, de la que se reviste la inercia electoral, como si quisiera desconocer que con ella se disfraza desvergonzadamente el absolutismo económico"

R. Vaneigem.

La democràcia electoral, conjugada en unes condicions generals d'economia de mercat, no té cap altre horitzó garantit que el de experimentar una osmosis amb el marc que la contextualitza. Si la mercantilització creixent de tots els espais de la vida és la tendència indissociable de l'economia de mercat, perquè no pensar que la democràcia electoral es veu sotmesa a la mateixa lògica amb que es violenten els serveis públics o les necessitats socials?

Una democràcia que no s'oposa a la dominant mercantilització de la vida, sinó que pretén ser-ne la seva gestió gairebé tècnica, està condemnada a perdre terreny davant les relacions mercantils mateixes. La subjectivitat econòmica pròpia del neoliberalisme esgarrapa amb agressivitat la subjectivitat política que la pròpia democràcia electoral ha debilitat. La pretensió de complementarietat cap al mercat, la incapacitat de constituir-se com a projecte antagonista a ell, desarma completament a la democràcia política respecte els embats de la mercantilització.

"Elecciones... però per discutir que? per discutir sobre les pensions? sobre la precarietat? Estem en un joc capitalista i presentar-se a unes eleccions en un joc capitalista és... Per mi a les eleccions sindicals encara tenen un sentit, perquè els que participen són els curreles i en teoria si ho fas una mica bé pots aconseguir que els curreles participin, és com més directa la democràcia. Tu tens els teus companys de feina i si ho fas malament segons quin company et pot trencar el cap i et pot donar un pal com al Fidalgo(...). Però en l'altre rotllo, què has d'anar a discutir, el fòrum 2004? Si entres en el joc has de començar a parlar-ho tot."

A. Grup discussió Democràcia

Si en les relacions productives capitalistes hi ha qui detenta els mitjans de producció, i qui ven la seva força de treball perquè històricament ha estat expropiat per l'anterior, en la democràcia electoral la divisió-separació entre el polític i l'elector és la desigualtat constituent del sistema. I, com el treball assalariat, que esdevé separació de la vida quotidiana, una escissió del temps de vida i, en definitiva, un espai mort, la democràcia electoral institucionalitza l'abisme entre el temps de la política i el temps de la vida, la separació entre el temps de l'elecció i el temps de l'execució, la separació entre subjecte i objecte. La democràcia, en fi, com un mecanisme de mercat: els votants són els consumidors, els polítics els empresaris. (Macpherson, 1994).

El vot atomitza el cos polític. Se'l mistifica com un gest individual ("vot-secret-per-a-preservar-l'individu-del-control-grupal-immediat-de-la comunitat") i es propulsa a l'individu cap a un *control grupal no immediat*: la influència de l'hegemonia econòmica a partir dels

seus mitjans de comunicació. La insistència persuasiva dels mass media dribla les resistències comunals en un camp on el vot converteix la política en un moment d'excepció: només fem política cada quatre anys i en un temps separat de la vida. Si les eleccions són la *gran festa de la democràcia*, també poden ser enteses com el funeral de la política com a articulació quotidiana de la vida col·lectiva. Separar la política de la quotidianitat és, en definitiva, curtcircuitar els fluxos socials en constitució, debilitar els vincles de la cooperació, instituir "espais de mort": l'electoral empobreix la potència.

"La gent es pensa que votant ja aconsegueix un ritual importantíssim. Es creuen que així ja garanteixen els seus drets. Però els partits estan cada vegada més al marge de la gent. Per exemple: hi ha (en els moviments de barri) una gran llacuna entre la gent de 30 a 45 anys. La gent que es feu adulta en democràcia, que no aprofundí en els debats, que no ha viscut la lluita. Els partits polítics, al llarg dels 80 i els 90, han suplert la vertebració social. En la qüestió urbanística, abans, cap al 77 fins el 82, la gent participava automàticament, era visceral. Es creaven comissions de veïns i apa, cap al Districte a protestar, a exposar. I en aquella època encara hi havia interrelació directa amb els polítics. Hi havia encara una mica de sintonia, ens coneixíem, o pel que sigui. Però més tard, durant la majoria dels 80, els partits fan una barrera. Matisen la participació. Posen traves per a anar al Districte, instàncies, burocràcies. S'inventen les Audiències perquè els veïns no molestem en els Plens. I ara només esperen que arribin les 9 per plegar i anar-se'n a casa. Ja en els anys 90 els partits controlen totes les àrees, impedeixen la participació. Ara van a controlar el moviment associatiu, perquè estem a distància dels polítics".

Josep P., de la Comissió de Veïns de la Bordeta

Curtcircuits de la potència: curioses analogies

"Sin embargo, las elecciones siempre son algo más que un mero espectáculo. Con su puesta en escena, el capital recupera la iniciativa política e intenta reconducir la lucha de clases hacia su propio plan".

S. López Petit.

Els curtcircuits de la potència es verifiquen amb força quan reflexionem sobre el terreny de les pràctiques socials. Com interfereixen els moments electorals en aquells espais-temps d'agregació i constitució? Com, la contesa electoral, pot esdevenir un instrument de captura del social?

Un exemple: les massives mobilitzacions contra l'ocupació nordamericana d'Iraq s'intensificaren al nostre país a partir del febrer del 2003 i descrigueren un arc on la presència social al carrer fou impressionant fins el juny del mateix any. No obstant, les eleccions municipals d'aquell mes no en foren l'entreacte, sinó la quasi cloenda de la funció. L'esquerra institucional havia apostat fortament per les mobilitzacions: activant els ressorts mediàtics afins i incitant a la població a nodrir les manifestacions en el pla simbòlic i ritualitzat. I, sobretot, refutant les propostes que o bé pretenien anar més enllà de la denúncia (desallotjaments dels "Espais Alliberats contra la guerra") o bé que buscaven paralitzar la maquinària econòmica -que, a la fi, és qui sosté la guerra- amb la vaga (Vela, 2003). Aquest tipus d'implicació no només cercava rendibilitzar electoralment

les mobilitzacions, sinó que tenia uns objectius més ambiciosos.

Que les mobilitzacions fossin activades i sostingudes mediàticament, així com que la vessant esquerrana del sistema de partits -sense arribar a hegemonitzar- hi tingués un paper mediador de primer ordre, expliquen el seu esgotament amb l'escenificació de les eleccions municipals. Allà, els partits i els seus altaveus mediàtics giraren la cara, no tant respecte les temàtiques antiguerres, sinó als escenaris productors de les temàtiques. S'oblidaren del carrer, el cegaren, doncs era un carrer que sobretot es mirava a sí mateix amb ulls mediàtics; i dirigiren la seva mirada penetrant cap al camp electoral. L'operació tingué com a conseqüència la *reinstitucionalització de l'espai on s'ha de dirimir el conflicte social*. De la multiplicitat expressada al carrer, a la pobresa electoral. De les infinites motivacions que portaren a la veïna de l'escala a repicar les cassoles, a la unitat empobridora de l'urna. Aquí estigué el curtcircuit.

Però deixem enrera les massa recents "mobilitzacions antiguerres", doncs caldrà abordar-les amb profunditat quan en tinguem perspectiva. Fixem-nos en la lluita que a mitjans dels anys vuitanta suposà un equador de la mobilització social: la campanya contra l'ingrés de l'Estat espanyol a l'OTAN. I relacionem-la, sense desmerèixer aquelles protestes, amb un moviment de cicle llarg com fou el de la insubmissió. Durant anys ambdós s'entrellaçaren, caminaren junts, convergiren i es retroalimentaren. Tanmateix, l'abisme entre les posteriors trajectòries postreferèndum són fins i tot més rellevants que les sincronies: esdevenen profundament explicatives de les dinàmiques de l'acció col·lectiva.

L'any 1977 es creà el Moviment d'Objecció de Consciència (MOC), fruit de la coordinació entre objectors de consciència de tot l'Estat. Per aquelles dates, a Barcelona naixia el Grup d'Acció Directa Noviolenta Anti-OTAN (GANVA), que més endavant passà a anomenar-se, significativament, Grup Antimilitarista de Barcelona (GAMBA): editaren la revista "La puça i el general". A partir de 1979, el MOC començà estudiar l'estratègia d'insubmissió total.

Un any més tard, s'organitzaven marxes a les bases militars nord-americanes, s'activaven les plataformes anti-OTAN, els comitès anti-OTAN i la Comissió anti-OTAN, espais que laboriosament organitzaren el dissens cap la integració en l'estructural militar del "món lliure". Més elements en joc en l'ampliació del camp antimilitarista: cap a 1981, el reconeixement legal del dret a l'objecció de consciència fou respost amb una devolució col·lectiva de cartilles militars, exigint un reconeixement més ampli del dret a l'objecció, incloent-hi la possibilitat de declarar-se objector també durant i després del servei militar. Tot plegat, ferments de la participació social que alimentà les primeres manifestacions, concentracions i festivals anti-OTAN.

1984. El govern es declara obertament a favor de la inserció espanyola a l'OTAN. Al nostre país la resposta serà ferma: "Catalunya diu no a l'OTAN". Per altra banda, i més silenciosament, es creava mentrestant la coordinadora Mili-KK, que agrupava a diversos col·lectius i grups contraris al servei militar. Al poc, el MOC presentava la Declaració d'Objecció Col·lectiva, per la qual uns 10.000 objectors foren legalment reconeguts. Semblava que efectivament un moviment estava en marxa: la manifestació contra la visita de Ronald Reagan a Barcelona aplegà 225.000 persones.

I arribà 1986, amb un referèndum extremadament mediat pel sistema de partits i els seus posicionaments tàctics. Catalunya votà no, també Euskal Herria, però a la resta de l'Estat guanyà el sí en un context de força pressió política i mediàtica: *o l'OTAN o l'abisme*, la disjuntiva de sempre. La derrota, traumàtica, suposà la implosió de moltes de les aliances

que l'oposició anti-OTAN havia estat capaç de cristal·litzar. Que, potser, en el plebiscit estaven en joc altres factors més enllà de la integració militar? Que s'hi refrendaven, a més, diferents models d'acció col·lectiva? En tot cas, molts analitzaren que, després de la transició, aquella mobilització era la darrera oportunitat de l'esquerra rupturista per a "invertir el curs de la història".

Tanmateix, per a les noves formes d'acció col·lectiva com les que estava produint el moviment antimilitarista, la història continuava escrivint-se en lletra petita. El MOC, per exemple, decidia apostar clarament per l'abolició de la conscripció, ja fos militar o civil, i l'any següent es celebraren unes jornades antimili a Santa Coloma de Gramenet, convocades per Mili-KK i el GOA, amb l'assistència de 32 grups d'arreu de l'estat. Es consolidava l'estratègia d'insubmissió i la campanya per tal que els ajuntaments es neguessin a allistar els quintos.

A la fi, i en 1988, el Consell de Ministres aprovà el reglament que regulava la Prestació Social Substitutòria (PSS), com a alternativa legal al Servei Militar Obligatori. Aplicació que arribava 10 anys més tard del reconeixement nominal de l'objecció en la Constitució. Mentre l'AOC (associació d'objectors legalista) pidolava a entitats juvenils i no governamentals que signessin convenis amb l'Oficina per a la Prestació Social, la trama plural del moviment social antimilitarista (MOC, Mili-KK, CAMPI, assemblees antimilitaristes...) impulsaven accions de pressió contra les entitats signants de convenis amb el Ministeri de Justícia per acceptar objectors. "Ni mili ni PSS: cap a un futur sense exèrcits, insubmissió". 1989 fou la data clau en que la insubmissió, tal i com avui la coneixem (contra el servei militar i el servei civil substitutori), començava a caminar.

A la polèmica PSS, se succeïren manifestacions, ocupacions de locals del PSOE, així com les *presentacions d'insubmisos* -novedós repertori de confrontació- que rebutjaven fer el servei militar i la PSS. En la primera, impactant, 57 objectors de tot l'Estat es presentaren davant els jutges militars. A finals d'any, es realitzaren els primers Consells de Guerra contra dos insubmisos: els catalans Hinojosa i Moragriega, que serien empresonats.

Al 1995, al mateix any que s'ocupà la seu d'Intermón per col·laboradora amb la PSS, entrà en vigor el Nou Codi Penal, que marcava les penes pels insubmisos d'inhabilitació per treballar per a la funció pública i la impossibilitat de rebre ajudes estatals de cap mena per un temps d'entre vuit i dotze anys, i l'obligació de pagar una multa econòmica de 12 a 24 mesos. Era el Codi Penal de la democràcia, especialment dedicat a les noves formes desobedients de la protesta social (insubmissió, okupació), el mateix que esperonaria noves onades de lluites que superarien la tabula rasa postreferendum.

Quins aprenentatges podem extreure d'aquelles lluites? Entre d'altres, el següent: mentre de la campanya anti-Otan amb prou feines quedaven els desdibuixats murals en les parets dels barris, gastats pel temps i per la desmemòria, el moviment d'insubmissió es trobava en plena ebullició, i no semblà aturar-se fins a aconseguir un dels seus objectius estratègics fonamentals: l'abolició del servei militar/civil obligatori. Quan el moviment anti-OTAN era derrotat per acceptar resignadament els resultats del referèndum, el moviment per la insubmissió, amb un recorregut de fons, amb evidents compromisos personals, i campanyes a llarg termini, no es supedità a la legalitat democràtica. Si la lògica electoral del referèndum escapçà la potència gestada per les mobilitzacions anti-OTAN, per als insubmisos suposà un aprenentatge.

"Cabe recordar que durante el año 1986 el movimiento pacifista en general había sufrido una severa derrota en el referéndum de ingreso de España en la OTAN, y salir del bache en que se sumergió el movimiento fue difícil, pero se hizo con las lecciones aprendidas. Tal vez la lección que mejor se asumió por parte de la red pacifista fue que los mecanismos de participación institucionales, como lo había sido el referéndum, daban una ventaja inalcanzable a los planteamientos más conservadores, y que si realmente se quería incidir en las políticas públicas desde la izquierda, era necesario crear nuevos espacios participativos y buscar estrategias rompedoras"

Pelàez i Blas, 2002

La insubmissió, efectivament, superà de llarg la derrota de les campanyes anti-OTAN: de fet li suposà un revulsiu (Comelles i Muñoz, 1999). I la travessà constituint una forta asimetria pel que fa als mecanismes de participació institucionals. Els seus rics repertoris de confrontació, la seva ductilitat com a moviment, el compromís personal dels insubmissos, la seva capacitat de generar desobediència social, han suposat un referent imprescindible per als moviments socials de base d'avui. No sabem, contràriament a l'optimisme de l'anterior cita, si les lliçons foren en canvi tan ben apreses per la genèrica "xarxa pacifista" a la que es refereixen. Doncs respecte les mobilitzacions en contra la OTAN, s'ha dit:

"En aquest primer instant es pot dir que el moviment tenia dos caps. Simplificant una mica, per una banda estava l'oposició moderada i controlada, dins el joc imposat pel consens polític, encapçalada pel PSOE i el seu famós "OTAN: de entrada no". Per l'altra, un moviment més autònom, conformat per col·lectius de base, amb l'empenta de moviments com l'antimilitarista, l'ecologista i el suport de l'esquerra radical. En aquesta època des del poder polític i mediàtic es va intentar aïllar l'expressió del moviment més autònom tot restant-li legitimitat i titllant-lo de radical alhora que promovia com a interlocutor vàlid el moviment encapçalat pel PSOE: Aquesta polarització arribava a l'extrem que les mobilitzacions es van acabar fent per separat. L'estratègia no era molt original: tractament desigual en els mitjans de comunicació, especial cura en ressaltar incidents en les manifestacions..."

Gabriela Serra, 1999.

Amb variacions, l'etern retorn. Durant les mobilitzacions contra l'ocupació nordamericana de l'Irak (la Guerra del 2003) molts analistes, provinents de la progressia, es delien precisament en positivitzar els paral·lelismes respecte les mobilitzacions anti-OTAN. I malgrat que les comparacions poguessin semblar forçades, a pesar que la positivitat fos qüestionable, *tanmateix no erraven*. Les enriquidores potències socials gestades per ambdues mobilitzacions de masses, corrien la mateixa empobridora sort: la frenada brusca davant el *moment dels moments*. La contesa electoral, suspensió de l'espai-temps de l'acció col·lectiva, la seva antítesi. L'escena on els protagonistes determinants del que és dirimeix, de sobte *són uns altres*.

Ni representants, ni representats

El sistema de partits és, encara avui, el cor central de la participació: l'únic canal legítim i reconegut de decisió i execució dels afers públics. Tanmateix, quan el sistema democràtic de l'Estat espanyol ha entrat en una relativa maduresa -i entenem maduresa per la consolidació institucional, no per l'aprofundiment de la democratització- aquest monopoli

ha començat a matisar-se.

Les mateixes mutacions del sistema productiu, amb els canvis en la composició de classes i la cronificació de la precarietat social, influeixen en el devenir de la democràcia electoral. Per a què refrendar un pacte social que dóna tan poc a canvi? I quan es vota, què importa a qui?

En una vigorosa cultura de classe, l'ariet mediàtic penetrava amb dificultat, eren més sòlides les adhesions a forces polítiques vinculades a classes determinades. En canvi, amb la difuminació dels antics vincles de classe vinculats al fordisme, l'electorat vascula entre les hegemòniques influències culturals i els dispersors impactes mediàtics. Els substrats valoratius devenen creixentment homogenis, ja que en àrees com el treball assalariat o el territori s'impulsen processos igualment de descomposició. Es compliquen les subjectivacions i les identitats, es produeixen les bases materials del pensament únic, les condicions materials de la integració. L'estrany procediment electoral de la població (intercanviabilitat de les opcions polítiques) no és aliè a aquests processos. Que els analistes de partit tinguin dificultats en la previsió del comportament electoral, ha generat que la *idea de crisi* plani per sobre les consciències d'aquells que els paguen.

Ara bé: hi ha certament una crisi de la democràcia representativa? És la crisi un discurs per a millorar el que sempre ha grinyolat i que, ara –potser- s'albira amb més força per un factor generacional, que fa que la transició no funcioni com a mite legitimador de la *virtut institucional*?

"També és una qüestió generacional. Hi ha un procés de tancament per a la generació que no ha viscut la transició, ni la construcció de l'esfera pública al llarg dels 80. Ens hem trobat un model social fet. I en veure que els canals d'expressió política es troben completament institucionalitzats, optem per a participar d'una altra manera. I aquí és quan neixen nous moviments. Aquesta és la meua realitat: un grup de gent jove, d'una assemblea d'estudiants, que volia incidir políticament, intervenint a Sabadell. I en canvi els canals institucionalitzats no et donen veu per enlloc. Ni en els mitjans de comunicació, ni en les Institucions: no hi ha espai. Tampoc en els Consells de Joves, que estan totalment tancats, gestionats entre les burocràcies juvenils dels partits. I aleshores és quan es comencen a gestar petites alternatives, que després ens funcionen com funcionen, que tampoc són la panacea. Però per a la meua generació, que ho hem trobat tot institucionalitzat, tot tancat, que no hem trobat espais de participació, la sortida ha estat generar autoorganització, fer-ho tot de nou. Aquest és el procés que jo he viscut"

A. Grup de discussió Democràcia

És probable que, quan es delega, es faci per comoditat, i també és possible que hi hagi qui se senti alleujat quan abdica de les seves potencialitats col·lectives. Però que succeeix amb aquelles subjectivitats que pretenen ser completes políticament, és a dir *completes*, i que per tant no ho fan ni a costa d'altres (*ser representants*) ni a costa seva (*ser electors*)? Què suposa que, malgrat els curtircuits d'allò electoral, les polítiques de la representació no canalitzin exactament els moviments del social (Situaciones, 2003) (Contrapoder, 2004)? Què passa quan es comencen a produir experiències d'autoorganització com a resposta als bloqueigs institucionals?

Entenem que aquestes subjectivitats són les que produeixen noves formes de fer política, que són precisament les fan entrar en crisi –ara si- a la democràcia representativa. Que el

social, des de la passivitat, no s'integri en la política representativa, introdueix elements de deslegitimació: relatius, perquè el sistema pot continuar fluint igualment. Ara bé, quan la cooperació social s'articula amb formes asimètriques a les representatives, aquí és quan emergeix el conflicte. Aquell conflicte que es pretengué sepultar amb la transició, i que avui reapareix amb energies renovades:

"Per mi el camí electoral, com a instrument per al canviar les coses, està molt deslegitimats i ho estarà cada vegada més. La garantia per al canvi és que els moviments marquin distàncies respecte dels partits i de la via electoral i institucional".

Iñaki, del Col·lectiu Zapatista

Són els embats d'una política antagonista -tant en les formes com en els continguts- a la democràcia representativa, el que ha impulsat que des de les institucions s'elaborin estratègies per a neutralitzar, altra vegada, la potència autoinstituent. Si la democràcia representativa clausurà els moviments obrers i populars de finals dels 70, serà la democràcia participativa un altre intent de neutralitzar el protagonisme social avui emergent?

Les il·lusions de la democràcia participativa

"Barcelona és una ciutat participativa, que surt al carrer, que s'expressa, que es compromet. A Barcelona, la participació és un tret distintiu i volem que ho sigui encara més i millor. És un element inherent a Barcelona que, juntament amb el civisme i la qualitat de la convivència, explica el valor de la nostra ciutat"

Joan Clos, alcalde de Barcelona.

"Voleu dur-nos des del 92 al 2004. Però la mentida no es sosté"

Alianza de los nadie.

Nous dispositius institucionals recorren la geografia de la ciutat. Nous dispositius per a la governabilitat, que tanmateix no són sinó reedicions actualitzades per a la reconstrucció d'un poder polític erosionat per la fragmentació social pròpia del postfordisme. La democràcia representativa, que percep en les seves esquenes l'alè de la crisi de legitimitat, genera nous anticossos institucionals, segrega noves mediacions en el social que superin els clàssics i vulnerables mecanismes representatius d'integració. Un arc —el de la participació ciutadana— que acarona des de l'anomenada democràcia participativa, els plans comunitaris, els plans d'actuació municipals i de districte, fins a dispositius més globals que predeterminen l'espai i el temps on cert dissens pot aflorar: el Fòrum 2004. Un arc que complementarà el seu revers: micropolítiques de seguretat (el civisme) i polítiques repressives cap a les formes autònomes d'acció col·lectiva. De la mateixa manera que es pacificà la fàbrica en el seu moment amb comitès d'empresa i sindicats institucionalitzats, avui els antidòts participatius de la democràcia representativa situen damunt la taula la refundació del consens social, busquen obsessivament minoritzar el conflicte emergent en les metròpolis precaritzades.

Quines són les mutacions que han obligat a reconstruir el consens a partir de la ideologia de la participació? L'organització institucional que ha governat les nostres societats —i per tant, les nostres ciutats— en els darrers temps ha estat la basada en el *model d'agregació*. Teoritzat per Schumpeter, entre d'altres, entén que la democràcia de masses ha d'articular la representació popular a partir de l'*agregació de les preferències*, això és, a partir de la conjunció d'interessos realitzada per uns partits polítics als quals la gent té la *possibilitat* de votar a intervals regulars. La perspectiva de l'agregació defineix, entenem, la democràcia des d'un punt de vista restrictiu: la limita a ser únicament el sistema en que les persones tenen l'oportunitat d'acceptar o rebutjar els seus dirigents mitjançant un procés electoral competitiu (Macpherson, 1994).

L'aprofundiment d'aquest model ha comportat, previsiblement, desincentivar la participació popular en la presa de decisions, doncs aquesta només podria tenir conseqüències "disfuncionals" en els objectius sistèmics d'*estabilitat i ordre* (Mouffe, 2003). Estabilitat i ordre, efectivament, requereixen una participació social restringida. Ja se sap que la multitud, al llarg de la història, només ha produït interferències en la clarividència disposició natural dels líders, i que l'única construcció social elaborada per

aquesta ha estat el distúrbí, la turba, l'avalot. Tanmateix, *ordre* no equival sempre a *ordre legítim*, i cal entendre que la democràcia que només posa l'accent en el procediment (electoral), que delega la presa de decisions en els representants, ha anat perdent legitimitat –a marxes forçades– per la mateixa raó que abans la feia eficient als ulls dels seus exegetes: la manca de participació.

Aleshores, davant de la percepció de crisi, que no és altra cosa que la consciència de les élites polítiques respecte la delegitimació que els suposa la seva existència separada del social, respecte la pèrdua de credibilitat del sistema de partits, el sistema democràtic està creant avui nous canals per a aconseguir adhesions. En aquesta nova estratègia per a governar el conflicte, es construeixen formes de participació que, sense deixar-les incidir en un cor de la política encara gestionat pels partits, retornin en certa mesura la legitimitat perduda. Perquè la representació política continuï en marxa malgrat no tenir fonaments sòlids en la societat, el buit ha de ser cobert mitjançant la construcció d'un món artificial que reemplaci la dinàmica de la societat civil (Negri, 2003). En definitiva, una posada a punt de l'objectiu de sempre del poder capitalista: la tasca permanent de negociar-reprimir al contrapoder i, al mateix temps, reconstruir poder polític (Colectivo Situaciones, 2003).

L'actualitat de la participació ciutadana, concretada en l'*oferta* de la democràcia deliberativa o participativa com a nou paradigma democràtic, és significativa a més perquè detecta la persistent nebulosa del conflicte; perquè admet que la democràcia representativa té dificultats per capturar-lo, i perquè adverteix que les formes postmodernes de neutralitzar la conflictivitat social aniran més enllà de la simple *captura*. Així, la participació ciutadana, estratègia atenta als profunds canvis produïts en les societats occidentals, és l'intent del poder de reconstruir *ja en l'assimilació* identitats i polítiques col·lectives fragmentades, enormement desgastades per la subsunció de la societat en el capital, pels processos neoliberals com les privatitzacions o desmantellament de l'Estat social, per la precarització de les relacions laborals inherentment associada a la reestructuració capitalista. Identitats i polítiques truncades per la ruptura del pacte social associat al règim d'acumulació fordista.

Atenuar l'obsolescència d'una representació política que intercedia socialment a través dels partits (i també dels sindicats). Capturar el conflicte emergent en les metròpolis precaritzades. Construir un subjecte *subjectat*. Aquestes són les il·lusions del *nou* i *alternatiu* paradigma emergent: la democràcia participativa. Anem a verificar la seva novetat i, sobretot, la seva potència alternativa. Anem a deconstruir la participació ciutadana.

Escombrar l'antagonisme: Besòs com a contramodel

"La preparació i futura celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona el 1992, serveix d'exemple clar i de símbol paradigmàtic, de la somnolència social en la qual vivim ensopits els catalans"

Dissidència, 1988.

"La policia se ha empleado con la violencia habitual en esta época preolímpica y los vecinos han respondido con una fuerza y unos métodos poco usuales en estos tiempos de consenso democrático"

La Barcelona del 92 i per extensió, la resta del nostre país, no només fou extasiada en el seu moment per l'embadocament esportiu, sinó que altres factors entraren en el joc del miratge olímpic. Més enllà de l'espanyolització emocional que podia suposar la patriòtera competició entre Estats, més enllà de l'operació urbanístico-especulativa comandada per l'Administració municipal, més enllà de les escombres activades cap a les dissidències polítiques i les *marginalitats* socials (Operació Garzón contra independentistes, per exemple), més enllà -encara- de la nova modernització econòmica i la internacionalització de la capital (i de la seva polisèmia masculina), més enllà, i profundament vinculada a tots aquests factors, sota l'argument de les olimpíades es trobava - de manera central- la construcció d'una nova ciutadania.

Quin subjecte social era, tanmateix, l'antítesi defenestrable de la nova ciutadania a construir? Quines eren els remanents a escombrar, les antigalles que desmereixien la pulcritud de la nova marca Barcelona? En principi, qualsevol que generés antagonisme; però significatiu per ser el revers contemporani de la ciutadania olímpica, fou aquell expressat pel *conflicte del Besòs*.

Cap a finals de 1990, esclaten enfrontaments entre la Guàrdia Urbana i la gent del Besòs, barri de Sant Adrià. El motiu, la construcció de 196 habitatges socials en uns solars prèviament destinats als equipaments que el barri necessita amb urgència. Talls d'autopistes, càrregues de la policia, barricades defensives, còctels molotov: "*los vecinos agotaron todos los enseres y objetos que se podían lanzar desde las ventanas, y en las droguerías de la zona escasean los productos corrosivos e inflamables*" (Etcétera, 1990). Detencions, empresonaments, cassolades de protesta, ocupacions dels terrats per part de la policia. Assemblees multitudinàries saturant les places, manifestacions que recorren la geografia gastada del barri. Els Mossos d'Esquadra militaritzen els carrers: batalles campals, trets, ferits, paralització momentània de les obres. Inici de negociacions, enterbolides per les maniobres del governador civil -entre d'altres- de Barcelona: pretén convertir una lluita contra l'especulació en un espasme xenòfob contra les famílies de la Mina que havien d'ocupar els habitatges. (Versió generosament amplificada pels mitjans de comunicació). La gent del Besòs ho desmenteix rotundament, i indica els pisos buits on podrien anar les famílies gitanes expulsades del barri veí. Dures setmanes de negociacions, foc creuat entre les Administracions. Finalment, a gairebé un mes de l'inici de la revolta, l'Ajuntament de Sant Adrià decideix suspendre l'execució de les obres. De les contundents jornades de confrontació (mediàticament anomenades "*la intifada del Besòs*"), el barri n'haurà extret alguns aprenentatges pràctics: la seva vida quotidiana s'haurà transformat radicalment (Ibid, 1990):

*"L's vecin*s del Besòs han puesto en práctica por ell*s mism*s y desde ell*s mism*s su propia forma de organización. Jóvenes, ancian*s, es decir l*s que menos cuentan en la política oficial, han hecho valer sus propias expresiones políticas. Y todo ello en torno a la asamblea abierta, que es la principal característica de su lucha y en donde radica su principal fuerza de presión. La Asamblea decide, pero la movilización se organiza en torno a una coordinación que parte de los comités de escalera y se manifiesta en un sinfín de expresiones autoorganizativas, como los comités de jóvenes, de mujeres, etc. Pero hay algo aún más relevante en el movimiento del Besòs: la nula influencia (por incapacidad o por desprecio) de los partidos y*

*grupúsculos políticos izquierdistas. La asamblea del Besòs, al tiempo que pone de manifiesto otra forma de hacer política, prescindiendo de las organizaciones establecidas (partidos y sindicatos), deja abierto un espacio de confrontación sin mediaciones entre la administración y l's vecin*s".*

Agencia de Noticias Alternativas, 1992

Què més suposà Besòs? Què explica una lluita que no pogué ser compresa -ni per tant, fàcilment recuperada- pels aparells del sistema de partits? Primer aprenentatge. A la profunda i sentida precarització laboral i social (falta d'equipaments,...), se li sumaren les conseqüències nocives de les operacions urbanístiques vinculades als Jocs. El desplaçament de famílies de la Mina fou obligat precisament pels plans olímpics d'actuació municipal, que pretenia -a Sant Adrià- l'*esponjament* de determinats barris degradats, l'obertura de la zona al mar, la construcció d'un port esportiu i la interconnexió amb la resta de la metròpolis. És més, l'expulsió de famílies obreres del centre de Barcelona, i la seva recol·locació al perifèric Besòs, obeí igualment a l'estratègia olímpica. Referint-se als polèmics habitatges, *"se dijo que estas viviendas eran para otros barrios de Barcelona como Can Antúnez (...) o Ciutat Vella. Todos sabemos que la Generalitat y el Ayuntamiento quieren limpiar el Raval de cara a las olimpiadas dar buena imagen y poner los precios de los terrenos como si fuesen de oro"* (Comunicat dels veïns del Besòs, 3/11/90).

Segon. La identitat col·lectiva del Besòs en lluita no és estructurada per l'abstracte ciutadania, sinó que -encara- fou profundament obrera. Identitat, entenem, no precisament patrocinada per la incipient i democràtica ideologia *ciutadanista*, sinó represaliada i humiliada com en temps anteriors. La repressió de sempre, en continua metamorfosi:

"La democracia quiere marginar a un barrio obrero que lucha por sus derechos (...) La represión que hemos sufrido el barrio de Besòs da igual que sea urbano, policía nacional, policía antidisturbios, GEOS, Mossos d'Esquadra o policía autónoma, para torturar y machacar a un barrio obrero que pide sus derechos. Sólo cambian la ropa, la represión es la misma de todos los cuerpos. Viva la lucha de un barrio obrero"

Ibid., 1990.

Tercer. La lluita de Besòs posa en evidència l'esclerosi creixent de part d'aquell moviment popular que havia cristal·litzat temps enrera en les associacions de veïns (AAVV). Tant per les formes de lluita com per les modalitats organitzatives que s'assagen a Besòs, tant pels plantejaments expressats, el conflicte tensiona la mediació que suposava l'associació de veïns local fins al punt de portar-la a la ruptura. Tal i com reconeixia un estudi encarregat pel propi Ajuntament de Barcelona, *"la vieja y histórica asociación de vecinos (que jugó un papel importante en otra época y que en aquella representó enteramente a los habitantes) queda rápidamente y traumáticamente obsoleta por el conflicto y por el tipo de planteamientos corporativos (es refiere a un corporativisme territorial) y por haber "presumido" de representar a los vecinos, sin haber habido ninguna verificación seria de este nivel de representatividad"* (IEMB, 1991).

Cal recordar un detall no precisament anecdòtic: l'AVV de Besòs recolzava majoritàriament la construcció dels habitatges, quedant profundament impugnada en la seva suposada representativitat. Si a la falta de mediació "veïnal" li afegim -tal i com hem afirmat- la nul·la presència de partits i sindicats en la mobilització, queda clara que la

forma autònoma que prengué el conflicte preocupà intensament a les Administracions. El PSC, per exemple, traduí aquesta por acusant els veïns d'oposar-se a la "modernització" del marge dret del Besòs -modernització capitalista, s'entén -, així com vinculant l'autoorganització amb "manipulacions interessades" i "violència". (Post conflicte a Sant Adrià: el PSC farà soci de govern al PP, i a l'únic regidor de la formació conservadora se li entregará la Regidoria d'Urbanisme).

Quart. L'absència de les mediacions polítiques no són les úniques destapades pel conflicte. El citat informe de l'Institut d'Estudis Metropolitans també entén que la manca de mediadors socials (els de caràcter assistencialista) també ha impedit detectar prèviament el malestar. La manca de prestacions socials dispensades per l'Estat al Besòs, havien de ser resoltes, segons l'informe, per a) la implementació de la policia de barri (*"que prefigura una relación diferente de la policía con los ciudadanos; la policía permanente y estable con capacidad de prevención y no sólo de represión, policía capaz de reconocer realmente la comunidad-zona en que actúa y de establecer con la población relaciones más democráticas"*), b) la creació de serveis d'informació al ciutadà i c) l'execució de serveis socials bàsics que contribuïrien a articular el "teixit associatiu".

Davant la percepció -encertada- del poder, que visqué el conflicte del Besòs com una mostra d'ingovernabilitat del social (doncs no existien mediacions polítiques, sindicals, assistencials, i les veïnals s'havien trencat), emergiren les propostes de participació ciutadana (integració política) i implantació de serveis socials des d'una perspectiva assistencialista i de control. Fou la resposta concreta de la democràcia institucional cap als aprenentatges que la gent del Besòs *oferia a tothom*, resposta que anà amplificant-se -amb el Jocs com a trampolí- fins a tornar-se recepta generalista a la crisi de representativitat: *"El conflicto demuestra la necesidad de la revisión de las relaciones ciudadanos -instituciones democráticas y representativas. Es evidente que, si estas relaciones se limitan al momento electoral, queda un vacío social, político e institucional que puede ser llenado, en momentos particulares, por algo y por alguien en manera distorsionada (...) El conflicto no hace nada más que evidenciar de manera exasperada la necesidad de integrar el elemento de la participación de los ciudadanos, en manera normal y normalizada, en el funcionamiento institucional (IEMB, 1991, el subratllat és nostre).*

Allò que omple el buit social de manera distorsionada. Encaminar la participació de manera normalitzada. Integrar el ciutadà en el funcionament institucional. Impedir, en definitiva, que es produïssin més Besòs, que esclatessin més veus com les omplien de *"mas vale luchar un año que sufrir toda la vida"* els carrers de la perifèria. Les "distorsions socials" no només serien a partir d'aleshores normalitzades amb la salvatjada policíaca, sinó que els teòrics de la participació (Marchioni i altres) rematarien la feina oferint la construcció d'una ciutadania annexada a les institucions com a prevenció dels conflictes emergents. Altra vegada la potència emancipadora de l'autoorganització, la ràbia obrera i la dura confrontació al carrer, la unitat d'acció al barri, profundament menyspreades. La matèria en brut que s'ha de modelar en una altra direcció. Únicament símptomes mal expressats. I, en canvi, no resoldre les causes estructurals del malestar, sinó acotar l'autonomia de la gent, curtcircuitar les desercions a l'ordre. Desestimar la intel·ligència col·lectiva produïda per la multitud en lluita, tan sols recuperar-la en tant que indicador de la crisi de les formes de representació política, i per tant com a validació per a reformular els mecanismes de control. La teorització de la participació ciutadana emergiria amb força per aquelles dates: emfatitzant la fabricació de la figura del ciutadà com a redefinició del

govern de la metròpoli, amb l'objectiu d'instaurar la pau social i anul·lar la possibilitat de subversió en una ciutat dualitzada (López, 1993).

Besòs fou profundament significatiu per a construir la Barcelona Olímpica, i no només per conèixer el tipus d'oposició que podia suscitar qualsevol reconstrucció física d'una geografia del poder (en aquell cas, reestructuració urbanística associada als Jocs), sinó com la contrareferència -el model negatiu- per a la creació conceptual de la Barcelona del Consens Ciutadà. Besòs expressà tot el que havia de ser cauteritzat per les noves formes de gestió del conflicte. Quins serien, tanmateix, els dispositius ideològics destinats a aplanar les arestes socials de la dissidència o la precarització?

Reconstruir imaginari col·lectius: la ciutadania

La democràcia participativa o, més rigorosament, la democràcia *representativa-participativa*, té com a una de les seves seqüències constituents la construcció d'un subjecte social: el *ciutadà*. Quins significats entranya aquesta estratègia? Que potser no existeixen subjectes capaços d'articular l'organització social -la que sigui? A què es deu aquesta enginyeria política, la set demiúrgica de modelar el nou subjecte social per excel·lència? Construir el subjecte "ciutadà" és assentar les bases simbòliques que facilitin la fluïdesa de la governabilitat social. Construir el subjecte ciutadà no és, per tant, edificarlo *en qualsevol direcció*. És, en canvi, socialitzar un model - un tipus ideal- de relacions socials que polvoritzi l'antagonisme que oferien subjectes anteriors (classe obrera, barri en lluita...), que blindi els imaginari col·lectius de tal forma que dificulti l'emergència d'identitats conflictives en el reliscós terreny de la precarietat social. Constructe ideològic que pel seu propi pes dissol identitats col·lectives "disfuncionals" al capitalisme, encobreix les desigualtats que hi romanen; que en el fons no és sinó el marc preferent d'una reconceptualització de l'individualisme ara *en harmonia*. La ficció d'una comunitat ideal igualitària assentada en un ordre desigual (López, 1993).

La construcció de la ciutadania persegueix la interiorització de l'ordre per part del social. El llac que homogeneïtza simbòlicament realitats materials com a mínim diferents, i sovint, contraposades. Una posada al dia d'aquella operació dibuixada per pensadors com Hobbes, que entengueren en el seu moment que la *multitud* poliforme havia de ser disciplinada en un *poble* unificant si es volia garantir la governabilitat de l'Estat (Virno, 2003). La ciutadania, per tant, com a dispositiu del poder. Ara bé: és únicament la democràcia institucional l'agent que segrega ciutadania? O bé troba complicitats per part d'altres actors?

Si entenem per *ciutadanisme* aquella ideologia i pràctica social que defensa la capacitat de la democràcia d'oposar-se al capitalisme, que incorpora el projecte de reforçar l'Estat per a apuntalar tal "oposició", i que assenyala als ciutadans com a base social d'aquestes polítiques (Alain, 2001), és obvi que aquests arguments han penetrat en part dels anomenats moviments socials. Sobretot en els sectors que busquen "*humanitzar el capitalisme, tornar-lo més just, proporcionar-li d'alguna forma un suplement d'ànima*", les tendències que substitueixen la lluita de classes per la participació política dels ciutadans, que ja "*no només han d'escollir als representants, sinó a més actuar constantment per a fer pressió sobre ells, a fi que apliquin allò pel qual foren escollits*", i que entenen, per no caure en l'heretgia fatal, que "*naturalment els ciutadans no han en cap cas de substituir als poders públics*" (Alain, 2001).

En un context socioeconòmic on la classe obrera industrial ha perdut centralitat i on es difumina la consciència de classe, el ciutadanisme "de classe mitja" és una resposta. En una conjuntura política on els projectes històrics revolucionaris associats a l'obrerisme semblen esgotats, el ciutadanisme reivindicatiu és una resposta. En un escenari on les formes d'organització polítiques tradicionals entren en crisi, el ciutadanisme de la democràcia participativa és una resposta. Però és una aposta política ferma per a articular els nous subjectes socials que emergeixen de la precarització social? És prou intel·ligent com per a investigar les capacitats productives -i per tant els projectes eminentment polítics- que poden instituir les noves subjectivitats? És prou contundent per a arriscar-se a experimentar noves formes d'organització social que superin -no que complementin- les actuals?

La discussió està servida, per emergir el dubte raonable sobre la complementarietat ciutadans-institucions, per entendre -a més- que efectivament els poders estatals pretenen substituir l'acció autònoma de la gent; i que, en tot cas, el canvi de sentit restringit (substituir els polítics, i no la *política*) tampoc és voluntat de les noves subjectivitats en lluita: dels polítics, *bastant en tindrien en destituir-los*. No com una renúncia a la política, sinó com enunciat i afirmació d'altres vies de practicar-la. En tot cas, i per altra banda; en el ciutadanisme es renuncia a substituir la política existent -la institucionalitzada- perquè es renuncia a desenvolupar les potencialitats de la lluita autònoma. És, la ciutadania, un agent social emmordassat. Si avança un pas és per a ensopegar més en les pròpies lligadures. Incapaç de destituir a ningú per la seva manca d'autonomia, com a imaginari situa l'acció col·lectiva en un *impasse*.

Així, i des del punt de vista de l'emancipació, és que eren òptimes identitats anteriors a la reedició de la ciutadania? Sabem, per exemple, que els dispositius disciplinaris de la fàbrica "*subjuguen alhora que subjectiven*" a l'obrer industrial en escenaris de domini ... i resistència (Negri, 2003). El subjecte-obrer, per tant, es troba lligat a les relacions d'explotació fabrils i, tanmateix, és (o era) capaç d'articular permanents pols de confrontació. Tanmateix, una vegada en les societats postfordistes actuals, la lògica de la fàbrica impregna la majoria dels escenaris socials (mercantilització de la vida, societat-fàbrica), qui ocupa el rol del subjecte-obrer? Més senzillament: si a la fàbrica l'antagonisme entre empresaris i obrers estava clar, qui és l'antagonista del ciutadà?

No n'hi ha, doncs *tots som ciutadans*. Es poden construir resistències sobre unes identitats que ja les neutralitzen? Quina alternativitat pot descansar en les espatlles d'un imaginari subjugat? Quina densitat política compartida aporta aquest subjecte respecte la seva posició en el treball i en la vida quotidiana? El *ciutadà*, de tan global és un subjecte incomplet, volàtil, que només pot enfrontar-se als fantasmes de la seva virtualitat i, no podent negar res perquè no té res a superar, únicament és capaç de realitzar-se en l'afirmació de l'existent.

La cooperació amb les institucions, per exemple. Benvingut sigui doncs per part de la democràcia mixta, que ja disposa d'un subjecte elaborat per tal d'implicar activament en les institucions aquell elector que ja badallava. Però al ciutadà li manquen encara els canals, les formes a través de les quals materialitzar-se. Li falta una tàctica.

La cotització del consens o l'altra democràcia possible

Seguir la pista de les lluites socials, cercar-les. Comprendre'n els substrats, invertir-los. Idear formes de participació, com el voluntariat, que premiïn l'esforç institucional per a cauteritzar les desercions. Construir els canals per a navegar les ànsies participatives construïdes. Paradigma: la insubmissió al servei militar i a la prestació social substitutòria (PSS), meritori moviment articulat per milers de desobedients, i per tant la creixent insostenibilitat d'un servei cívic obligatori, forçà en el seu moment que les institucions reconduïssin el conflicte cap a un voluntariat que ja havia demostrat les seves potencialitats atractores molt per sobre de la denostada PSS. Quin fou el laboratori d'aquell experiment?

Tal i com anticipava un butlletí de l'època, *"el voluntariat que presta la seva col·laboració gratuïta en l'enrenou olímpic representarà un primer assaig de participació dels bons ciutadans en una empresa pretesament col·lectiva"* (Carcelona' 92). La figura del voluntari olímpic, entesa com a forma de participació democràtica, saltà efectivament de la conjuntura dels Jocs per integrar-se de manera estable en el repertori d'acció institucional: suposà una autèntica troballa. No només perquè canalitzava i visualitzava el consens de la ciutadania, deixant en l'opacitat les sempre complicades expressions del dissens, sinó que a més mobilitzava *recursos humans* en la direcció planificada per una gestió empresarial de la ciutat. Com digué en el seu moment la crítica, els voluntaris abarateixen la despesa pública en la mesura que s'ofereixen com a força de treball gratuïta i disciplinada (López, 1993). La despotència de l'acció col·lectiva damunt la taula:

"Volen tenir una base social. Gent incapaç políticament, però que els complementi (...). Però la participació, buscar-la amb aquest concepte, de connivència entre ciutadà i polític, fa riure. Són projectes blancs: voluntaris que no deixen de ser els tanoques a qui els fa il·lusió entrar a ser un punt de referència municipal, encara que sigui en l'últim grau de la jerarquia"

Josep Pons, de la Comissió de Veïns de la Bordeta

Les institucions, com era d'esperar, no n'ofereixen una versió tan pessimista. Per a elles, el voluntariat, *"aquesta força individual i col·lectiva, radicalment democràtica i que es tradueix en complicitats positives, és el factor principal per entendre Barcelona, i té uns protagonistes especialment destacats en els milers de voluntaris que d'una manera entusiasta es dediquen a ajudar els altres"* (www.bcn.es/participacio).

Però les tàctiques preferencials de la democràcia participativa van més enllà del voluntariat. La impotència política d'aquesta figura mixta entre policia cívica i treballador social neoliberal és tan evident, que el poder ha d'articular formes d'integració un tant més complexes. Tampoc n'hi ha prou amb el civisme; si bé avui està essent socialitzat amb obstinació com la única política possible de la quotidianitat de la majoria dels ciutadans ("quan els grans combats ideològics han acabat, només queda vetllar perquè hi hagi més papereres"), no deixa de ser sinó l'externalització al conjunt social de les tasques malresoltes per l'Administració neoliberal, en el millor dels casos; i en el seu vessant més obscur, el civisme no passa d'expressar la difusió de la ideologia de la seguretat ("vigila tu també").

No obstant, per a redirigir el conflicte emergent en les metròpolis, avui ja no és suficient la neutralitat o passivitat decisonal del voluntari, tampoc la banalitat i hipocondria del civisme, sinó que s'han de buscar formules que aprofundeixin la hipòtesi participativa, que validin la "radicalitat democràtica" amb més solvència que no ho feien les anteriors (i no obstant complementàries) tàctiques blanques. Més enllà, avui calen espais on

ciutadans amb idees pròpies també puguin comprometre's activament amb les Institucions, fer política, participar en la presa de decisions. O en el seu simulacre, doncs els criteris adoptats encara ens expliquen les poques ganes d'anar a l'arrel d'aquesta radicalitat avui tan en boga: un dels seus ítems destacats és precisament eludir la confrontació. Apropar certs malestars, cert, però sobretot positivitzar-los. El caràcter de ciutat-fàbrica emergeix per la vigència del simil empresarial: navegar la metròpolis exigeix la unitat de la tripulació.

"Entenem la ciutat com una empresa, així que els ciutadans esdevenim treballadors (en la mesura en que s'exigeix el nostre esforç i col·laboració) i clients alhora (se'ns tracta com a beneficiaris d'un servei de qualitat). L'ajuntament com a gestor pretén reconduir els conceptes de "col·lectivitat" i "desig de construcció amb altres". Si hi pensem aquests conceptes, abans, els aportava la lluita i la reivindicació; actualment, des de postures que es mostren d'esquerres es porten a un terreny en que el ciutadà es senti que profunditza la democràcia més enllà del vot. A la pràctica aquestes ofertes representen un intent d'implicar al ciutadà (no-professional de la política) en l'enfortiment de les institucions i el consens social entre classes. D'aquesta manera els eslògans ens diuen "tots junts fem Barcelona" o "Esplugues una ciutat com mai", mentre la realitat ja sabem quina és: preus desorbitats, èxode fora del cinturó metropolità, infrahabitatge"

Col·lectiu Ciutat/Empresa, Esplugues de Llobregat

En l'esfera de la representativitat, on covava ja com una rutina de fons *la política sense adversaris*, la prioritització del consens era encara explicable perquè *poc hi ha per a confrontar en un espai de virtualitat*. Però pretendre que en un espai social travessat per la desigualtat es constitueixi un marc comú i hi regni el consens, ja carrega més les tintes. No obstant, en les formes de participació deliberatives s'insisteix en el consens ciutadà-institució o ciutadà-ciutadà: es prioritza conciliar interessos al preu que sigui. Tampoc, de fet, els nous canals de participació ciutadana tenen altres mecanismes que no siguin els consensuals. És possible articular-hi el desacord entre parts? Com s'expressa en els espais oberts per les institucions el profund dissens cap a les *recomanacions* del polític o tècnic de torn?

La cultura del *consens al preu que sigui* ni és en genèric innòcua ni deixa de repercutir concretament en les lluites socials que -aquestes si- per força s'enfronten amb alguna contrapart. La socialització d'una cultura política que eludeix sistemàticament la confrontació afebleix lluites basades en estratègies de contrapoder:

"Es participa del que els polítics preparen: un empleat. I això es greu a nivell polític, perquè a nosaltres ens rebaixen el contingut. Et creen un marc que no és el teu, et tanquen, perquè tu ets mous en altres paràmetres. Però en el fons és un fracàs. La Fira d'Entitats del Poble Sec, per exemple, fracàs. Perquè qui l'impulsa és l'Ajuntament. I el que cada vegada li interessa més a l'Ajuntament, cada vegada m'interessa menys a mi"

J. Comissió de Veïns de La Bordeta

El vigent model de la participació ciutadana, l'altra democràcia realment possible en un context de continuïtat institucional, pretén construir un espai sociopolític més enllà de les organitzacions populars autònomes. Busca, perseverant, crear espais-temps on recomposar un teixit social desestructurat per les pròpies transformacions econòmiques, i

convertir-lo en un cos social governable. S'explica, així, la insistència en integrar individus solitaris als diferents àmbits de la participació, *"ciutadans i ciutadanes a títol individual que s'han proposat aleatòriament mitjançant un sorteig fet a partir del padró..."*. Es comprèn, doncs, perquè es vehicula intel·ligentment aquesta integració amb el discurs de la "manca de representativitat" de les afeblides organitzacions populars (AAVV, sobretot). En part, aquesta intel·ligència institucional és fruit de la pretensió fallida de les tradicionals organitzacions populars de representar el conjunt del social, i en part és fruit de la incapacitat del nou protagonisme social emergent de teoritzar sobre la destitució de la política representativa que ja exerceix a la pràctica.

Crear espais d'acció política predeterminats pel poder, que el camp de batalla no estigui vinculat a la realitat situacional de la gent en conflicte sinó en una "neutralitat" assenyalada per la institució, és la següent premissa necessària de la democràcia mixta: *"Barcelona és plural i també ho és la seva oferta participativa, composta per diversos òrgans municipals de participació (...). Com a ciutat centralitzada, les principals iniciatives participatives adreçades als ciutadans es generen des dels equipaments municipals"* (bcn.es/participació). Tàctica que, alhora, permet no només condicionar el curs dels esdeveniments per comptar amb un avantatge espacial comparatiu, sinó que a més possibilita la filtració física dels subjectes: per tant la seva creació. En la "participació per invitació", les administracions locals —considerades més pròximes— ofereixen espais a determinades "associacions i entitats", convits que no serveixen tant per a produir aportacions resolutives o vinculants, sinó per a embastar la *simulació* sobre la presa del decisions de les dinàmiques urbanes (López, 1993). I, de pas, prestigiar determinades opcions socials mentre l'entramat institucional es retroalimenta. No alterar substancialment la formes institucionals: senzillament complementar-les.

L'actual forma de la democràcia participativa, aquella que començà a treure el cap després de Besòs, pretén expropiar els coneixements i formes produïdes pels moviments socials (cooperació, comunicació) per tal de solventar les disfuncions de la democràcia representativa. No obstant, introduir mecanismes distorsionats provinents de la democràcia directa és un empelt, un pedaç, la banalització d'una lògica que li és antagònica.

"Sens dubte, aquesta democràcia participativa està condemnada al fracàs en primer lloc perquè en els espais de debat temàtics (consell de joves, de solidaritat, de pares i mares d'alumnes) hi participen uns sectors de la població que ja estaven vinculats a l'Ajuntament en una situació de dependència degut a les polítiques de subvencions; en segon lloc, potser hi ha qui s'acosta a aquests reclams però molts no trigaran a desenganyar-se; en tercer lloc, la població que no vota és perquè no li interessa la política o perquè està més que desenganyada: no creiem que arribi a participar mai d'aquests espais. En tot cas la democràcia participativa és una novetat explotable en alguns programes electorals, que per cert ja ningú recordava que existien"

Col·lectiu Ciutat/Empresa

L'*altra democràcia possible*, la que avui es materialitza en els plans d'actuació municipals i de districte, és aleshores l'antítesi restrictiva d'una acció col·lectiva que té el dret de reinventar-se a ella mateixa i desbordar als canals institucionalitzats de participació: no té perquè esperar a ser reconeguda en un Fitxer General d'Entitats Ciutadanes. Acceptar, en canvi, un nou paradigma democràtic on les institucions permeten la deliberació sobre la

part però es parapeten respecte la discussió sobre la totalitat, és infringir-se a si mateixa la derrota, renunciar a la seva capacitat d'autoinstituir societat.

"Estic cansat de sentir parlar de pressupostos participatius. I és que a molts els ha donat ara per copiar el que estan fent a Brasil, com si això fos possible. És una prova més de la misèria d'idees pròpia del poder. En un moment en què a Catalunya el debat social és molt ric, surten els polítics i els tècnics "progres" i ens diuen: "Ja tenim la formula!". En canvi, recordo que la Favb va demanar a l'Ajuntament fer un debat sobre el model de ciutat, que és més que parlar d'un pressupost, i aquest no va voler. El poder té pànic a qualsevol iniciativa que surti des de baix".

Iñaki Garcia, a Illacrua nº 109

Més enllà, cal entendre que la ideologia de la participació ciutadana és encara avui tan sols una retòrica que no contempla mecanismes reals on el dissens social pugui confrontar-se amb contraparts institucionals. Els seus objectius, en tot cas, són debilitar els espais socials emergents que precisament articulen el dissens a partir de destituir la política institucional, així com reconstruir la *pau social* esquerdada, les fissures obertes per les lluites socials i per la pròpia fragmentació social de les societats precaritzades. En un context així, el social explotat poc hi té a dir.

"Des de la Comissió de Veïns de la Bordeta veiem nefast tot això de la democràcia participativa. Els polítics mai et deixaran una participació plena i directa. Ho fan perquè veuen que la societat se'ls escapa de les mans. Hi ha un 45% d'abstenció, i no només perquè la gent se'n vagi a la platja... Els polítics estan legitimats fins un cert punt. Però lo de la participació ciutadana és una trampa. Hi ha associacions de veïns, com la de Badal-Brasil a qui el Districte els paga el lloguer. Aquest si que creuen en la participació aquesta! Ja no van a reclamar, amb prou feines fan sugerències. Se'ls paga el local i callen. D'alguna forma els donen les gràcies. Per això que la participació ciutadana és una fal·làcia. Et volen involucrar en aspectes que tu no hi tens res a dir."

J. Comissió de Veïns de La Bordeta

Pel que fa al ciutadanisme o a les formes de participació ciutadana com el voluntariat, els Jocs Olímpics de Barcelona suposaren un punt d'inflexió prou significatiu per a considerar-lo com l'inici de la sistematització d'aquestes formes de governar el conflicte. Els Jocs i el seu discurs esportiu foren exemplars a més perquè representaren —més enllà de la cooperació dels voluntaris amb les institucions— la competitivitat que al llarg dels 80 fongué bona part de la vida social autònoma. Els temps, però, han canviat, i en els darrers anys un nou protagonisme social ha anat emergint a la metròpolis catalana. Avui ja no és únicament moment de crear nous *subjectes subjectats* com el voluntariat, sinó que ha arribat l'hora, per part de la democràcia institucional, de desactivar l'expressió del conflicte real i emergent.

Situant-se a l'altra banda del constructe "violència", electrodomèstic útil per a tot tipus de conflicte social. Propulsant la metastasi de la Pau en tant que pau social. Erigint nous pols d'agregació del *demòcrates* i *ciutadanistes*. Ritualitzant la protesta, criminalitzant determinades formes de vida i lluita. Dissenyant quins són els actors legítims per a representar el *partner* social en el *debat i diàleg* amb les Institucions.

"Aquí és on s'està relegitimant el sistema. Es repetir la història, fer una segona o tercera transició. Diem quins són els nous actors vàlids, si abans eren els partits i sindicats, ara el que toca és convertir les ONG en actors públics legítims. I tornar a fer que uns es quedin a fora i uns altres a dins"

D. Grup discussió Democràcia

El Fòrum 2004, anomenat de les Cultures, voldria haver estat la pluja fina de la multiculturalitat que xopa l'espoleta. Les seves armes: presentar en societat -o millor, al mercat- les noves temàtiques culturals produïdes des de la intel·ligència col·lectiva, mastegar-les per tal facilitar l'acumulació del capitalisme postfordista. Ja no només fagocitar part de les temàtiques que articulen la producció autònoma dels moviments socials d'aquests darrers anys, sinó entendre que el consens social cotitza, que és central en la producció de valor d'un capitalisme -el del "coneixement i la comunicació"- on les subjectivitats socials es troben inserides en el propi procés de producció.

No es pot apagar el foc amb benzina

El desgast endogen o intern de la democràcia representativa (buits de participació social) i la deslegitimació infringida per les lluites socials emergents, són les raons que obliguen a les institucions a reconstruir poder polític a l'intern de la fragmentació i precarització de les actuals metròpolis. Procés que passa per escombrar l'antagonisme, represaliar les formes de contrapoder, i aprendre d'elles per a l'edificació del nou consens.

Tanmateix, el subjecte de la democràcia mixta, *el ciutadà* (encara que veus malpensades han descobert que el veritable subjecte és... el tècnic en democràcia participativa!) presenta problemes profunds a no ser que s'accepti la mistificació que suposa d'una societat travessada per la desigualtat i la precarització social. Són ciutadans els i les treballadores immigrades -il·legalitzades- que no disposen de drets polítics ni socials? Són ciutadans els sectors creixentment precaritzats, tant laboralment com en altres esferes de la vida, que veuen abolides les prestacions socials garantistes associades a l'ocupació estàndard, o els drets polítics com els d'acció sindical? Són ciutadans aquells dissidents polítics que se'ls aplica legislacions repressives de caràcter excepcional? Són ciutadans aquells sectors penalitzats per buscar vies d'acció política que vagin més enllà de les normativitzades pel poder?

La il·lusió de la democràcia participativa és resoldre la profunda crisi de representació que arrossegueu els sistemes polítics de les democràcies occidentals i, al mateix temps, resoldre la conflictivitat urbana emergent per la intensificació de la precarització social. Però algú una mica sincer haurà d'advertir als il·lusionats que aquesta conflictivitat, sigui la construïda de forma antagonista (moviments socials autònoms), sigui l'expressada en forma d'ingovernabilitat ("delinqüència"), sigui la pervertida reaccionàriament (neofeixisme en els barris obrers, atenció), no serà mai canalitzada, ni neutralitzada, ni integrada per les noves formes de participació ciutadana. No es poden aplicar solucions que ja s'han demostrat com a problemes o -en paraules del lúcid grafit- apagar el foc amb benzina. La crisi de la democràcia representativa, així com l'actualitat de les seves fugues, només podran ser articulades positivament per noves formes emancipadores d'organització social.

Derives autoritàries de la democràcia de mercat

"Una de las herencias más desagradables de la propaganda difundida en tiempos de la guerra fría es el "Fundamentalismo democrático" (...) Significa el uso arrogante de una palabra ("democracia") que en su actual difusión encierra un significado contrario al que etimológicamente expresa; y, a la vez la intolerancia frente a cualquier otra forma de organización política que no sea el parlamentarismo, la compra-venta de votos, el mercado político."

L. Canfora.

"Distinguiremos entonces las dos nociones de democracia: la una como dispositivo del poder, como elemento unidimensionalizador de lo múltiple y virtualizador del real popular en nombre del que se pronuncia, y potencial legitimante de las relaciones de opresión y dominio, y la otra -su contracara-, más bien ligada al real de las situaciones, a la dinámica de lo múltiple, que se expresa como lucha por la exigencia situacional, por el aumento de la potencia, y por el horizonte de construcción de contrapoder"

Benasayag i Sztulwark.

Desxifrar el sistema de domini imperant és posar nom al *model de governabilitat* que s'amaga sota la recent transmutació de l'estat-democràcia; un nou model que emergeix de les ruïnes de la representació i de la crisi del liberalisme consociatiu. Per posar-li nom, hem de saber quines metàstasi, quins processos patològics ha provocat l'estatalització dels partits polítics; quines involucions no han pogut ser aturades a causa de la neutralització de la potència social en els orígens de l'actual model; quines cendres ens regalen els espais morts de la democràcia electoral; quina és la veritable densitat política, el pes qualitatiu, d'aquest nou model de governabilitat.

Direm que l'actual sistema de domini es sosté i es reproduïx mitjançant dos mecanismes; ambdós tenen com a denominador comú la *democràcia*, ja sigui com a instrument de dominació, com a retòrica del poder, o com a procediment legal-formal: el primer mecanisme és l'estructura político-administrativa, hereva del franquisme, que ha fet seu l'espai-temps de la participació política (*estat-democràcia*); el segon mecanisme és el model de governabilitat implementat per a fer front a la conjuntura socio-històrica en què s'ha de moure aquesta estructura político-administrativa (*democràcia autoritària de mercat*).

Volem parlar d'*estat-democràcia* quan l'Estat és l'únic espai-temps possible per a la democràcia, quan el projecte democràtic es congela en una estructura de dominació, i l'estructura de dominació legitima la seva immutabilitat per virtut del discurs *demòcrata*. Quan l'Estat es projecta com a subjecte primordial i escenari privilegiat del *fet democràtic*, el *projecte democràtic* es degrada a la condició d'*estat* (ésser, i no devenir), això és, ja no es configura com a un flux, procés o horitzó que sempre es troba més enllà, sinó en tant que element estàtic que els súbdits hauríem assolit per gràcia divina dels partits polítics. En altres paraules, en l'estat-democràcia la *democràcia* assoleix la condició d'una identitat

-una etiqueta- per la qual han de pugnar els actors polítics a fi i efecte de legitimar-se; ja no és un *fer*, sinó un *ésser* que, per tant, no cal que continuï avançant i desenvolupant-se. L'estat-democràcia és l'hereu de l'Estat autoritari franquista: flamant figuració de la vetusta administració franquista readaptada a les noves retòriques de la dominació.

Però quan l'estat-democràcia s'ha de desplegar políticament sobre les ruïnes de la societat fordista, es troba amb nous subjectes. I en el context d'una societat en vies de dualització, d'una segmentació social interessada pel postfordisme, la resposta de l'estat-democràcia és la *democràcia autoritària de mercat*, model de governabilitat funcional al nou capitalisme. Gestió política de la nova societat, prefigura el signe de les polítiques públiques destinades als nous subjectes: comanda *democràticament* les àrees i subjectes socials centrals i *autoritàriament* les àrees i subjectes socials perifèrics. Suposa, en la política, la gestió dualitzadora del què els embats neoliberals del postfordisme han descomposat en el terreny material. És una sortida a la crisi de la democràcia representativa, a la profunda fragmentació d'un cos social difícilment representable en instàncies unitàries. Si en el terreny micro és capaç d'establir línies de governabilitat i lleialtats transversals sota el paradigma de la democràcia participativa, no se'ns escapa que a nivell global suposa una reorganització autoritària de l'Estat.

"Vivim en un context en el que els diners i les mercaderies són més importants i lliures que les persones. Actualment però, el neoliberalisme més salvatge està radicalitzant aquesta realitat: no només el benefici econòmic està enormement pel damunt de l'interès social i col·lectiu sinó que allò social perd tot tipus de protagonisme si no genera alhora un benefici econòmic, si no es torna del tot productiu. Reflex d'això és l'aplicació progressiva, en les últimes dècades, de polítiques i reformes econòmiques que, per una banda, beneficien descaradament les classes socials més afavorides en detriment de la resta de la població (flexibilització del mercat laboral, precarització del treball, instauració de les ETTs,...), i, per l'altra, redueixen dràsticament la despesa en matèria social de l'Estat, tant pel que fa referència als subsidis, prestacions i pensions com per la tendència a la privatització de la majoria dels serveis públics (educació, sanitat, transports, correus, Telefònica,...). La posada en funcionament de tals polítiques està portant a la precarització de la vida d'àmplies capes de la població, augmentant inevitablement aquelles que es veuen abocades a la marginació i l'exclusió social. (...) És en aquest punt on l'Estat està mostrant la seva faceta més autoritària: per tal de prevenir els possibles focus de conflictivitat que l'aplicació d'aquestes mesures pot generar, simplifiquen les seves conseqüències a un problema d'inadaptació, de delinqüència o de terrorisme, justificant, d'aquesta manera, un enduriment de la legislació penal, l'increment de recursos repressius i de control social, i, fins i tot, normalitzant actuacions dignes d'un estat d'excepció, com poden ser l'existència de l'Audiència Nacional, de la llei antiterrorista, la il·legalització d'opcions polítiques o la clausura de diaris i revistes contraris als seus interessos. Altres exemples de la resposta totalitària de la democràcia de mercat als conflictes que ella mateixa genera, en concret a l'Estat Espanyol, són: la nova reforma del Codi Penal, el pla de Policia 2000, la llei de videovigilància, la llei d'estrangeria, la llei penal del menor, l'increment generalitzat d'efectius dels diferents cossos policials i de seguretat privada, la construcció de més presons i centres tancats per a menors"

CSOA HAMSA

Evolució dels models de governabilitat

La constant mutació discursiva de la dominació, feta verb en funció de les urgències del

capitalisme, descriu l'arc d'una regressió: en poc temps l'estat-democràcia endegat durant la Transició passà de preconitzar un discurs afecte a l'Estat de Benestar (representació, Estat i mercat) a promulgar fervorosament els axiomes de l'Estat neoliberal (representació i mercat), per finalment, abraçar l'excepció de la Democràcia autoritària de mercat (dualització i mercat, en un context d'excepció). La brutalitat de la transmutació materialitzada en escassos vint-i-cinc anys ha generat problemes de legitimitat que l'estat-democràcia ha hagut d'omplir amb retòriques de nou convers, amb poques subtileses i alguns extremismes. Però durant tot aquest temps, l'Estat com a estructura política i instrument de dominació, ha sabut assegurar-se sempre un paper central en la determinació del destí col·lectiu. Màxima expressió dels valors d'igualtat, llibertat i democràcia, sota aquesta bandera s'arrogà el dret a estatalitzar la participació política i l'esfera pública cooperativa, la consigna: *l'Estat és cosa de tots*.

Es buscava la implicació positiva en el nou Estat per part d'una societat que li era històricament refractària. Però acabat de néixer, el flamant Estat redistributiu i assistencial ja estava malalt de mort. En un context econòmic internacional canviant, el discurs de l'Estat integrador i element de cohesió social va donar pas a una nova escala de valors que sublimava la iniciativa empresarial com a primigènia font de riquesa, i el mercat com a mecanisme natural d'assignació de recursos.

La consigna era: *l'Estat ha de retirar-se, per a donar pas al mercat*, però el subjecte actiu continuava sent l'Estat; que havia de disposar els mitjans necessaris per a la conversió neoliberal. Encara pervien els cadàvers de la representació, i el capital se'n serví per a legitimar els canvis: els sindicats de classe van jugar amb la seva representativitat en negociacions col·lectives a la baixa i un estatut jurídic cada cop més qüestionat. Més enllà de les paraules de goma de la retòrica neoliberal, el rol de l'estat-democràcia en el període monetarista no va ser el *laissez faire laissez passer*, sinó una intervenció decidida a favor de l'hegemonia empresarial. No s'exercí a la pràctica la icona de la *desregulació* sinó que, regulant amb intensitat violenta i constant, es crearen les condicions òptimes per al procés de valorització del capital. Doncs en la constitució de les societats de mercat, no han estat únicament els "*poders postdisciplinaris*" els que han produït "*subjectivitats subjectades*", no s'ha deixat només en mans de la "*directa intervenció dels fluxos de capitals, de les formes del consum i de la societat de l'espectacle*" (Colectivo Situaciones, 2002) els dissenys de la *gran transformació*. En aquest trànsit, les institucions estatals han estat utilitzades amb eficàcia per a cobrir la reraguarda de tots aquests processos. El Príncep, si bé ha deixat que el Mercader caminés amb força, modelés subjectivitats i omplís la bossa, no és menys cert que li ha habilitat les rutes, desbrossant-les de passades resistències i terracremant-les per a evitar futures emboscades.

Punta de llança de la reestructuració capitalista, l'Estat intervingué tant en la reorganització de la producció i dels processos laborals, com en la reconducció de la despesa social cap a "eleccions de mercat", així com primant la deslocalització productiva i la preeminència dels intercanvis financers en el mercat mundial. Els efectes, devastadors.

Augment de l'atur, desarrelament, precarietat social, èxode, i polvorització dels antics mecanismes d'agregació i identificació social centrats en el treball. La societat postfordista estableix nous cercles d'integració i agregació social sobre la base de relacions socials reificades, una de elles, el consum de valors de canvi. I és a partir d'aquesta recomposició de les identitats socials que s'enginya la matriu dels nous subjectes: l'Estat ha de vetllar per entendre (i dominar) els fenòmens i moviments del social en un context de canvi, i ho

fa simplificant-los, fent-los operatius a efectes de la reproducció del sistema de domini. Així, es prefiguren dos tipus de subjectes necessaris: un *ells*, els enemics d'allò nostre, i un *nosaltres*, definit en funció d'allò que ens amenacen els "enemics". La nova consigna és: *l'Estat ha de protegir-nos dels enemics de la democràcia i la civilització*, i en el paquet dels enemics queden inclosos els radicalismes religiosos aliens, les dissidències polítiques organitzades o en procés de composició, i la delinqüència dels marginats del nou sistema. Tots suposen una amenaça neta per a "la nostra seguretat" formulada, deliberadament, en termes abstractes. Però, com s'executa el govern dualitzador? Com parlen amb els seus nous subjectes els gestors de la democràcia autoritària de mercat?

La gestió de la Democràcia Autoritària de Mercat

La crisi del fordisme ha obert diversos interrogants; però el mateix capitalisme no té temps de resoldre's cabdalment i proposa una nova recepta conjunada a la calor de les urgències. Lleis d'excepció, noves identitats *pret a porter*, el partit únic de la retòrica demòcrata, ideologia de la por i la seguretat, són els nous instruments per a suscitar l'adhesió dels nous súbdits.

L'Estat ha despertat a les noves urgències de la dominació. I ho fa per a *governar*, per a *garantir l'estabilitat i previsibilitat necessàries al capitalisme*, amenaçades per la intensificació de l'empobriment de la perifèria, per la creixent precarització de les poblacions en el centre, i pel nou cicle de lluites globals en contra del capitalisme. L'auge del conflicte ha desemmascarat la retòrica neoliberal, obligant als governs d'arreu del món a guardar en l'armari els guants de seda i tornar a calçar-se les botes militars. La democràcia autoritària de mercat entra en joc per a fer front als desajustos provocats per la pròpia ofensiva capitalista.

L'anomenat *l'estat-guerra*, que entenem com el moviment autoritari de la democràcia de mercat, afronta, per una banda, geoestratègiques guerres *contra el terrorisme internacional*, figura hipostasiada del caos que prenys de sentit la oblidada Doctrina de la Seguretat Nacional, mitjançant un enemic ubicu i multiforme al que només és pot combatre amb més dispositius de seguretat, interior i exterior. Però per l'altra, en el si de les seves societats, la descomposició de l'estructura social induïda pel postfordisme suposa un pur repte al sistema de dominació: les fugues del circuit de legitimitat postfordista són refractàries a les antigues retòriques i matrius de la representació política. Calen noves receptes, terminants, per a redreçar els escenaris de la precarització social, de la delinqüència, de la ingovernabilitat. Es farga així una nova *retòrica de la seguretat*, poció màgica per a enfortir els músculs estatals, oli bullent necessari per a fer front a les noves composicions polítiques de la multitud.

La retòrica de la seguretat és la resposta a la preocupació entorn la potencialitat de les fugues postfordistes: preocupa la flexibilitat del continu procés de definició i redefinició dels espais socials alternatius, preocupa l'emergent rebuig a la participació en els processos de representació i legitimació de l'estat-democràcia, preocupen, en definitiva, les dissidències, les formes de l'autovalorització i la posada en pràctica de processos de cooperació social. La retòrica de la seguretat ofereix un horitzó polític de nous subjectes, adequats a la lògica de l'estat-democràcia: per a uns, *els demòcrates*, els que accepten la nova matriu de l'*statu quo*, la virtualitat de la representació; per als altres, *violents o anti-demòcrates*, dissidents del nou ordre virtual, el discurs de l'alteritat, això és, la subsunció en la categoria dels altres com amenaça i palanca de (re)construcció del jo col·lectiu.

Nova matriu subjectiva de la dominació, única contenció possible dels subjectes de la democràcia autoritària de mercat. Urgeix, per tant, resseguir nítidament les noves geografies del protagonisme social, assetjar el nou cicle de lluites autoorganitzades.

"La gent que formem part dels moviments socials alternatius fa temps que hem triat una opció coherent i conseqüent amb la nostra ideologia: la de practicar la denúncia de les injustícies socials, sigui l'especulació, la impunitat policíaca, la violència militarista o el caire feixista del nacionalisme espanyol, i fer-ho públicament, a cara descoberta, propiciant un debat social que ha aniquilat la democràcia parlamentària representativa i les formes convencionals de participació política. La nostra opció de lluita, com hem dit abans, és quotidiana pública i visible. Mantenim la nostra bel·ligerància activa i les nostres subjectivitats contra la prepotència que sustenta el poder econòmic, polític i social actual. Precisament per això el Ministeri de l'Interior li interessa desacreditar-nos socialment i desmuntar-nos policíacament. L'objectiu de la repressió no és tan sols ficar-nos la por al cos, sinó aturar el creixement i consolidació de moviments com l'antimilitarisme o l'okupació: que deixem de construir espais de participació i debat horitzontal, de treball no jerarquitzat; que no puguem seguir demostrant que és possible fer avançar una societat des de baix i de forma igualitària, entre totes les persones que la componen, prenent les decisions per consens racional, fent arribar la informació a l'abast de tothom. Perquè si ho demostrarem, ells no tindrien raó d'existir, i això els preocupa enormement"

Que ens deixin en pau, 2001

Però com es guanya la democràcia autoritària de mercat l'adhesió i les lleialtats dels seus súbdits? Es donen diversos mecanismes: (a) la construcció d'identitats virtuals per mitjà, entre d'altres, del mecanisme de la construcció espúria d'una "contra-identitat", d'un *Altres*; (b) són posats a treballar nous mecanismes de legitimació i exercici del poder institucional que escapen absolutament del control públic i polític-institucional; (c) la pràctica real d'uns partits polítics estatalitzats, mutats en agents de la construcció d'identitats i d'alteritats, condemnats a una deriva inexorable per la crisi de la societat en la qual van néixer, espectaculars dilapidadors de les creacions de la potència social; (d) finalment, també es recorre a l'ús excessiu, vaporós i deleteri del concepte *democràcia*.

Efectivament, un primer mecanisme podria ser el de la construcció d'identitats; per això la democràcia autoritària de mercat sobrecodifica l'espai social, l'*estria*, i amb la seva mediació el converteix en un camp de batalla binari: per una banda *els demòcrates*, per l'altre *els violents*. Dues cares de la mateixa moneda, on l'estat-democràcia exerceix des d'una posició immaculada i intangible. L'operació, escenificada repetidament des dels balbucejants anys del règim democràtic, ja aconseguí en aquells moments alinear clarament, per exemple, al sindicalista amb el patró, al pacifista amb el guàrdia civil, i en definitiva al *poble* amb el *seu* Estat. O, millor, l'Estat amb el *seu* poble. Una operació tan exitosa que avui l'Estat fins i tot ha arribat a ser conceptualitzat -en la perversió més patològica- com a *moviment social* cada vegada que alguns politòlegs a sou "analitzen" determinades "mobilitzacions" contra el terrorisme i a favor de la democràcia. En fi.

Més enllà, es produeixen altres binomis per a la governabilitat. Per a alguns companys, per exemple, l'Estat-guerra no és sinó una readequació interna al *feixisme postmodern*, règim estructurat per una identitat que quan funciona cap endins ho fa en forma de *cultura d'empresa*, i que quan ho fa cap enfora genera *cultura de l'emergència*. I mentre que la

cultura d'empresa persegueix crear un *nosaltres* que coopera per a aconseguir els objectius definits (sigui l'empresa, sigui la ciutat), la cultura de l'emergència li és la contrapartida i necessita de l'excepcionalitat penal, la presó, per a controlar l'afora, a l'Altre. La combinació de les dues cultures ja no genera el previsible immobilisme, sinó que produeix una mobilització de la vida per allò obvi (López Petit, 2003) o, segons entenem nosaltres, una *automobilització* envers els objectius del poder.

Tanmateix, és així com s'afronta la implosió de les relacions socials causades per les estratègies neoliberals del capitalisme? És aquest el paper que juga l'estat-democràcia en el postfordisme? Per bé que prou operativa per a afrontar la gestió de la dissidència política, la dicotomia *demòcrata/violent* no és l'únic dispositiu amb que la democràcia autoritària de mercat pretén reduir la complexitat social pròpia del postfordisme i capitalitzar el conflicte social que l'acompanya.

En aquest model de domini en procés d'emergència i consolidació, hipèrbole dels pactes socials de la Transició, els òrgans de governabilitat tendeixen a autonomitzar-se creixentment del social, es resituen a cops de colze en la constant cursa per a buscar altres canals de legitimació que no hagin de rendir comptes a la població. Lobbies, fundacions, *think tanks*, mitjans de comunicació, però també la sobredimensió de l'aparent autonomia d'un poder judicial funcionaritzat, o la pèrdua dels mecanismes legislatius parlamentaris en favor d'una política de decret per part de l'Executiu, l'ús recurrent de l'excepcionalitat –antiterrorisme, llei d'estrangeria,... tots ells cervells *incontrolats* que configuren una autèntica hidra del poder. És l'*excepcionalitat normalitzada* la que explica la veritable densitat política de la democràcia autoritària de mercat (Asens, 2004).

A partir d'aquestes constatacions la *Democràcia*, en tant que abstracció, queda projectada com un dispositiu complex, d'una elasticitat sorprenent. La seva polisèmia ha encobert històricament tant anhels d'alliberament per part del social explotat, com doctrines de seguretat nacional programades per uniformats Estats majors. Encara avui presenta una ambivalència a clarificar:

"La democràcia està dividida en dos. La democràcia legal formal, dels partits. I la democràcia que hem anat creant a partir dels 70, quan la gent estava en partits i sindicats, i creien que la revolució passava per estar en un partit i, el substrat de ficar-t'hi i anar veient que no agraden i marxar. Que és el que avui ha produït el que diem moviments socials: "nosaltres creem el nostre espai". Faig una diferència entre la democràcia formal, la que ens venen, la que es capaç d'il·legalitzar un partit polític perquè no condemna un atemptat; i la democràcia que hem anat creant els moviments, que hem anat millorant, la democràcia que treballa pel consens. Existeix una gran diferència. Això és el que ens ha portat a la gent dels moviments socials a anar sortint dels partits polítics. Cal saber que el model és capitalista, i que els partits polítics funcionen com lobbies de pressió: es fa política en funció del capitalisme. Jo faria aquesta diferència, perquè no podem barrejar coses. Per mi, les eleccions sindicals o a l'Ajuntament ja sabem com es mouen. La llei democràtica està feta perquè funcioni el partit republicà i el demòcrata, els laboristes i els conservadors, el PSOE i el PP o CCOO i UGT. Així és com està, i ho volem canviar. L'altra democràcia està quan som capaços de fer una plataforma que agrupi a molts moviments".

A., Grup discussió Democràcia

Les ambivalències de la democràcia, però sobretot la persistència de la seva definició dominant, han comportat no pocs recels en les generacions nascudes precisament en la

Transició.

"Amb el terme democràcia em passa una mica que, com és un terme tant podrit, quan em diuen democràcia, em cago en la democràcia. Des de petit et diuen que neixes en una democràcia. I comences a entendre les coses i dius "joder esto es la democracia? Pues yo me cago en la democracia". Després, que l'arrel etimològica del terme signifiqui govern del poble,... doncs no sé si alguna vegada hi ha hagut alguna democràcia que ho hagi estat. A Grècia em sembla que les dones i els esclaus tampoc tenien drets polítics. Però no sé com definiria el que volem fer nosaltres"

Ò. Grup discussió Democràcia

Els subjectes actius de la democràcia autoritària de mercat han estat els partits polítics: acceptant l'abstracció de la participació com a mer procediment estatal, figurant-se com a paràsits de gastades formes de representació en una societat en irreversible procés d'obsolescència, agents actius del nou model de governabilitat procuren salvar el seu paper en l'estat-democràcia. Més que ser "expressió organitzada de la societat civil", els partits polítics acaben actuant com a home de palla o capatàs, domador o fuet polític que intenta reordenar els fluxos socials per a sotmetre'ls a la forma-mercaderia, per a recanalitzar processos d'autovalorització – les experiències autònomes de cooperació – cap a la malla de la mercantilització (Negri, 1988). Són antagonista efectiu dels nous protagonismes socials: fagocitant les seves reivindicacions, saquejant-ne la seva autonomia, esdevenint el filtre mediador entre el social i "els demòcrates-gestors", estan lligats de mans per actuar com a agents de transformació social; volen visibilitzar, en canvi, una *única lògica per a la acció col·lectiva*: la de l'estat-democràcia, només "participar" en, per i a través de l'Estat. Presa de terra que amorteix les descàrregues socials, interruptor que canvia la direcció de la corrent, els partits són la *matèria viva de la democràcia autoritària de mercat*.

Ara bé, es troben capacitats els partits de l'estat-democràcia per a ser un eficaç dic de contenció en la creixent complexitat social? Com ha d'afrontar la implosió de les relacions socials provocada per la deriva neoliberal del capitalisme? Quins models de governabilitat s'estan imposant una vegada les regulacions institucionals del fordisme entren en crisi?

L'exegesi del nou model de governabilitat

Contràriament a certs anàlisis en boga, dubtem que la governabilitat prengui cos per mor d'una suma virtuosa de la societat civil, d'un impacte positiu de la "*constel·lació d'associacions, entitats i grups que van des de les xarxes comunitàries d'autoajuda fins a les entitats de gestió de serveis i els grups de pressió, tot passant per tot tipus d'ONGs que, d'alguna manera, incideixen en l'esfera d'elaboració de polítiques en un o un altre nivell territorial*" (EAP-UAB, 2002). Ni, tampoc, de l'efectiva inserció en la xarxa de polítiques públiques d'aquells "nous moviments socials clàssics", ni molt menys dels "novíssims moviments socials" o de les "comunitats i les xarxes d'acció col·lectiva crítica".

No creiem que es tracti d'una qüestió de definicions, errades o no, ni tampoc d'una mala consciència conjunada en l'esclerosi acadèmica, es tracta més bé de l'enfocament i la perspectiva utilitzada per a estudiar el govern de la societat. Perquè, ni és neutra la sobtada preocupació per la governabilitat, ni els orígens d'aquesta preocupació poden ser remuntats a debats sorgits del si dels moviments socials, ni la duresa amb que l'Estat

arremet contra l'autonomia d'alguns processos, permeten considerar que el concepte pugui ser operacionalitzat com a una harmoniosa suma d'estratègies d'auto-legitimació estatal, estratègies de mediació social i estratègies de subversió. Acceptar l'hipòstatització de l'acció col·lectiva en una sola i harmoniosa categoria de governabilitat –inversió tràgica del “Todos a una Fuenteovejuna”- podria tenir conseqüències catastròfiques de cara a una acció política rupturista.

Les urgències ocultes darrera del nou model de governabilitat no aconsegueixen amagar, en tot cas, que el doble procés d'estatalització i privatització de la investigació social ha fet dels nous acadèmics un agent actiu en la objectivació de les categories impugnades per la pràctica social. Per la nostra banda, creiem que des de les pràctiques antagonistes podem utilitzar un altre enfocament sobre el nou model de governabilitat, que l'entén com a pràctica de dominació reticular sobre una societat travessada per una nova matriu de conflicte.

Les noves estratègies de governabilitat, o en altres paraules, les polítiques públiques, pretenen superar doncs la crisi de les regulacions institucionals del fordisme; són, que quedi clar, alternatives sistèmiques que s'ofereixen quan el postfordisme ha esventrat el substrat social de la representació política.

Per tant, ens sembla més interessant desbrossar els camins pels quals els aparells administratius de l'Estat pretenen governar el conflicte social; desvetllar les estratègies de control en virtut de les quals les classes dominants procuren la perpetuació del sistema de domini objectivat en l'estructura estatal; reconèixer les claus, els eixos, de la governabilitat més enllà de la docilitat d'una aproximació pluralista a la societat postfordista, més enllà del *nosaltres* que suposadament conformem els demòcrates disposats a contribuir, amb una gran somriure a la cara, a la conjuminació de més i millors polítiques estatals:

“Barcelona ha estat una ciutat capdavantera en la implementació de nous models de governabilitat. Una de les característiques del model Barceloní és la recombinatòria que efectua sobre un model inspirat en el neoconservadorisme nordamericà (polítiques de tolerància zero i de “finestres trencades”) i un model dialogal post-socialdemòcrata. Malgrat que els dos models són habitualment escenificats per la delegació de govern i l'administració municipal alternativament, no sempre els actors coincideixen amb els papers representats, sinó que a voltes s'entrecreuen i s'intercanvien. Així durant la Campanya contra l'Europa del Capital del març de 2002, la delegada de govern Júlia Garcia Valdecasas apareixia davant els mitjans de comunicació com a campiona del diàleg, mentre durant les passades mobilitzacions contra la guerra, l'Ajuntament de Barcelona desallotjava brutalment l'okupació de Plaça del Pi

Tanmateix, potser seria més encertat no parlar de dos models de governabilitat, el que confereix excessiva importància als actors i oblida que el poder pren una forma reticular i difosa, sinó d'un únic model que combina dues estratègies, que d'ara en endavant anomenarem: estratègies de hard control / estratègies de soft control, ja que en el fons es tracta de tecnologies aplicables segons les circumstàncies i no tant de models.

Òbviament, si entenem que el poder és relacional (és a dir no existeix quelcom anomenat el Poder ni el Sistema sinó una retícula de poders que s'estén sobre el camp social), allò que ens interessa es denotar quines són les poblacions a qui se'ls aplica indistintament ambdós conjunt d'estratègies. Una ràpida observació als efectes de governabilitat produïts, ens indica que la combinació d'ambdues estratègies respon

a un model de governabilitat sobre una ciutat dual que podríem exemplificar com una ciutat fracturada en diferents línies de segmentació (estable/precària), (ciutadà/immigrant), (inclòs/exclòs), (participatiu/dissident)... Aquestes línies de fractura, que responen no tant a un nivell de renda (malgrat que aquesta és una variable a no menysprear) sinó a un conjunt multifactorial, dóna com a resultat l'existència d'una zona grisa que en els darrers temps no ha fet més que eixamplar-se. Així, ens trobem davant d'un model força complex on ens trobarem combinacions com estable/dissident/immigrant o ciutadà/exclòs/participatiu,... depenent de les diferents variables implicades el model de control serà diferent. Per exemple, un immigrant magrebí que té un treball estable i que participa com a assessor d'immigració en un pla comunitari municipal (exemplificació de les estratègies de soft-control post-socialdemòcrata) difícilment es podrà substraure a causa del color de la seva pell del pressing policial i les estratègies de hard control desplegades per la delegació de govern. Malauradament, la complexitat d'aquest sistema de governabilitat del social dificulta la generació de vectors d'agregació que l'enfrontin. Desarmar aquest model, desemmascarant-lo esdevé una tasca prioritària per a la recuperació de la protesta social. Per la qual cosa, no podem partir d'una estratègia de reafirmació de les identitats, sinó d'hibridació de les mateixes, d'aliança opositiva.

Les estratègies de soft-control.

Amb aquesta denominació fem referència al conjunt de tecnologies desplegades per afavorir la creació d'un consens ciutadà a fi i efecte de corresponsabilitzar les poblacions amb el model de ciutat neoliberal a partir d'un discurs suposadament progressista. Es tracta d'un model de ciutat que únicament es visibilitza per a les poblacions que en formen part. Per exemple, difícilment les poblacions d'immigrants il·legals es veuran coimplicades amb el Fòrum de les Cultures 2004, malgrat que elles siguin l'expressió més crua de la ciutat de les diferències que l'esmentat Fòrum pretén celebrar. Com ja ha esdevingut notori, el Fòrum no és altre cosa que una inversió en capital cultural de la qual s'esperen obtenir rèdits polítics (a nivell de consens ciutadà) i econòmics (a nivell de remodelació urbana.) (...).

L'exemple del Fòrum és traslladable a altres àmbits que tant atenyen la dimensió macropolítica espectacular de les mobilitzacions contra la guerra (amb la creació del capital simbòlic Barcelona, capital de la Pau) o la dimensió micropolítica dels diferents plans comunitaris o iniciatives de participació ciutadana amb què l'ajuntament ens convida a implicar-nos.

Assistim així a una de les principals característiques del soft-control: la reducció de complexitat de la conflictivitat social a partir d'una neutralització dels conceptes que la defineixen. És a dir, la problemàtica social de la immigració és reduïda a la de la multiculturalitat, la problemàtica de la precarietat/atur és reduïda a la recerca de nous filons d'ocupació i la d'autoempresarialitat (Barcelona Activa), la problemàtica de l'exclusió social (disminucions, gent gran, assistència domiciliària) és reduïda a l'externalització dels serveis socials al tercer sector i al capital privat. Cadascun dels exemples esmentats és que l'estratègia consisteix en neutralitzar el problema en base a neutralitzar el seu potencial conflictiu.

Paral·lelament, a la neutralització conceptual assistim a l'aparició d'una nova esfera dialògica en que pretesament desapareix la frontera entre estat i societat civil i les polítiques públiques apareixen com el resultat d'un consens ciutadà que va més enllà dels debats en el consell municipal.

Barcelona, se'n presenta com a capital del diàleg on l'administració municipal esdevé un agent tècnic que implementa les decisions a través de la consulta i la participació de la ciutadania. Tanmateix, aquest suposat diàleg emmascara dos fets que l'invaliden des de bon començament. D'una banda, la frontera que realment s'ha desdibuixat és

aquella que separava l'estatal del privat, en el trànsit de l'estat assistencial al capitalisme assistit. Amb qui realment dialoga l'administració no és amb els ciutadans sinó amb el capital privat que a resultes de les seves mutacions pren cada cop més en consideració la valorització d'intangibles (capital cultural, capital simbòlic, capital afectiu,...). En canvi, el diàleg amb la ciutadania respon a uns altres paràmetres i el que denota es la crisi de legitimitat de la democràcia de partits que intenta ser reconduïda a una democràcia dels ciutadans i associacions. Si els partits polítics i els sindicats responguessin al paper assignat de mediadors socials, l'administració no hauria de recórrer a l'associacionisme per assegurar el manteniment del consens ciutadà. Aquest fet, ha donat lloc a l'aparició d'una esfera tecnoburocràtica de professionals de la solidaritat i la política, on han vingut a reciclar-se diferents líders veïnals de la vella esquerra, que actualment actua a la ciutat com un lobby de pressió (amb capacitat d'usar fins i tot la protesta social) en defensa dels seus interessos corporatius.

Les estratègies de hard-control

Si les estratègies de soft-control tenen com a funció la generació del consens ciutadà (amb la gestió de la crítica incorporada) per assegurar un model determinat de ciutat, les estratègies de hard-control tindrien com a funció l'extermi del dissens, en una societat on la guerra (tant en la nostra quotidianitat com en la política internacional) ha esdevingut un dispositiu de govern

Alhora de parlar de les estratègies de hard-control hem de referir-nos en part a la importació de models de control social provinents en gran mesura d'Estats Units i que a l'estat espanyol se'ls afegeix la variable del "terrorisme basc". En concret, es tracta de dos models aplicats amb diferents dosificacions segons les necessitats: El model de tolerància zero i el model de les finestres trencades. Ambdós impliquen una solució repressiva policíaca als efectes de l'aplicació de polítiques neoliberals (ja sigui efectes polítics a nivell de dissidència o efectes socials a nivell d'ingovernabilitat). No obstant això, presenten característiques diferents que tot seguim ressenyarem.

D'una banda, el model de tolerància zero parteix de l'anàlisi del delinqüent com una conducta conscientment desviada de la que cal protegir la societat. L'accent es posa en el concepte de "seguretat" i per assolir-la s'opta per un augment de la presència policíaca i la seva activitat repressora. A Estats Units s'arriba al paroxisme que les comissaries de policia han de gestionar-se com a empreses on la seva efectivitat vindria determinada pel nombre de detencions. Aquest model amb dosificacions diverses ha estat aplicat per la delegació de govern al centre de la ciutat com a mesura de pressió sobre la població immigrant i davant les protestes contra el Banc Mundial de Juny de 2001 enfront la dissidència. En canvi, el model de "finestres trencades" és un model que es basa en que qualsevol mostra de desordre públic (com fumar-se un mai o colar-se al metro) està directament relacionat amb una conducta delictiva present o futura, per la qual cosa és més fàcil reprimir directament els petits desordres públics amb el que ens assegurem que estem reprimint criminals potencials o reals. Si bé el model de les finestres trencades és usat a nivell discursiu per la delegació de govern, qui l'efectua en la seva pràctica diària són més aviat cossos dependents de l'administració municipal com la guàrdia urbana, els empleats de seguretat dependents d'empreses públiques,... "

Bonet, J. "Models de governabilitat -estratègies de subversió" 2003

Es tracta de cartografiar la nova geografia del conflicte postfordista, denunciar les estratègies de subjectivització posades en pràctica per la democràcia autoritària de mercat i proposar una matriu de composició de les noves subjectivitats precàries; unes

subjectivitats que se'ns presenten com mòbils, flexibles,...potencialment refractàries a tota heterodeterminació de les seves voluntats –això és, remises a la representació, a les jerarquies quotidianes, a l'ordenació de l'espai de vida sense relació amb el seu us social-real,...-. La investigació en *governance*, en canvi, ens assenyala un camí on el conflicte ha desaparegut de la societat o, d'existir, ha quedat domesticat per mitjà de la cotilla del procediment estatal fins a convertir-lo en mera disputa sobre el sentit de les polítiques públiques. Aquest tipus d'investigació pretén operacionalitzar una societat en la qual el conflicte ja no s'expressa ni a través dels subjectes representats ni a través dels canals de representació disposats a tal efecte; posa nous noms al procés pel qual l'Estat ha de baixar al món real i inventar noves formes de govern, formes destinades a *representar* el conflicte en l'estat-democràcia, a *recanalitzar*-ho per mitjà d'una reconstrucció virtual de la Societat civil, o en defecte d'ambdues possibilitats, a *neutralitzar*-lo sistèmicament. En definitiva, naturalitzant el concepte de model de governabilitat, extenen un vel sobre les formes que pren la (re)monopolització de l'espai-temps de la política per l'estat-democràcia: representació participativa (*representació*), plans comunitaris (*canalització*) i excepcionalitat, Estat-guerra (*neutralització*).

Naturalitzant la matèria ideològica de l'estudi de la governabilitat, els investigadors en *governance* obliden la antiga contraposició entre governabilitat i democràcia, en tant que conceptes contraposats i gairebé antitètics, obvien l'equació entre governabilitat i càlcul de previsibilitat del capital per una banda, i democràcia-procediment absolut-autonomia, per l'altra. La governabilitat "exigeix" uns sacrificis al projecte democràtic, sacrificis en nom de l'harmonia i la trobada d'interessos envers un objectiu comú com es la vida en societat; això se'ns diu, però no ho oblidem, perquè la investigació en *governance* pretén ocultar aquesta exigència sacrificial mitjançant un model filo-pluralista en virtut del qual, si be actuem en una societat amb dèficits democràtics, al cap i a la fi, tots contribuïm en major o menor mesura a l'elaboració i implementació de polítiques públiques. L'enroc és criticable des de dos punts de vista: internament, la teoria no dona el pes degut a les relacions de poder involucrades, ni als criteris que exerceixen de filtre en l'accés diferenciat de les reivindicacions d'un o altre membre de la "xarxa" a l'elaboració de les polítiques públiques. Des de fora de la teoria, és inacceptable que es negui la contradicció governabilitat-democràcia, que s'ocultin les fugues i les dissidències, i què s'estengui un vel sobre aquelles impugnacions netes del conjunt del sistema de domini objectivat en l'estructura estatal, eix últim de la governabilitat.

Desercions vers els models

Iniciàvem el recorregut de l'*expropiació de la política* anunciant, en paraules de Virno, la possibilitat que el social avui es reapropriés del poder/saber congelats en els aparells administratius de l'Estat. Sugeríem, per tant, l'oportunitat de fundar trajectes d'emancipació més enllà del fals dilema dominant de "*o les institucions o l'abisme*". Doncs una democràcia institucionalitzada que, per mitjà del sistema de partits i els seus annexos participatius, pretén minimitzar contínuament l'acció autònoma del social, mereix ser confrontada per la pràctica de noves formes d'organització social. Sugeríem, per tant, que davant el bloqueig estructural de la democràcia, s'erigia l'actualitat de la creació d'esferes públiques no estatals ni mercantils.

De fet, s'estan donant els primers passos en aquesta direcció. Més enllà de les codificacions estatals, es forgen altres *espai-temps polítics emergents*, que articulen un nou protagonisme social, que produeixen formes obertes de la política. No només el

conflicte és expressat fora dels escenaris de la política parlamentària, sinó que precisament es caracteritza per expressar-se alternativament a les formes de la representació. Quines són, aleshores, les noves fonts de legitimitat?

El bagatge històric que emana d'aquelles lluites radicals clausurades per la Transició, els impactes esgrafiats en l'imaginari social pels projectes de cooperació autònoma que han desobeït l'estat-democràcia, la intervenció persistent i fibrosa dels moviments en el territori, la creació —en definitiva— d'una trama social on assentar l'acció política rupturista: aquestes són les fonts de legitimitat de les actuals experiències d'autoorganització social. Legitimitat construïda des del compromís, en el temps i l'espai, per sobre de les adversitats de la conjuntura. D'aquí beuen, assedegats, els espais polítics emergents.

No és moment de pensar si la democràcia autoritària de mercat podria haver estat aturada en el cas de què la neutralització de la potència social, en els orígens de l'estat-democràcia, no s'hagués fet efectiva. La qüestió ara és determinar qui i què apostà per l'estat-democràcia com a continuïtat institucional de l'estat-dictadura, i per tant saber qui advocà per la desactivació de la potència social autònoma, del poder constituent, en definitiva. No és una operació en va, els protagonistes de l'operació encara cuegen.

Però és sobretot l'hora de resseguir l'emergència de l'autoorganització, acaronar les seves temptatives, alimentar-la perquè esdevingui vigorosa. Respecte la desacreditada democràcia electoral, no cal fer excessius esforços per a adonar-se de l'acolorida naturalesa d'una i la realitat cendrosa —mortuòria— de l'altra. Pel que fa a les seves respiracions assistides, només queda esperar: la veritable densitat política de la democràcia participativa, el seu pes qualitatiu dintre del model actual, serà més fàcilment quantificable quan no només sigui propaganda. A la llum dels esdeveniments relatats, i sobretot dels venidors, que l'explori qui vulgui, qui tingui esma i temps de recórrer les penoses rutes del previsible.

Es tracta en canvi d'estar atents als nous itineraris a viure: desercions del social respecte l'entramat polític-institucional excedent, que essent purament comandament polític, resulta sobrant a les noves capacitats productives del social. A qui li cal ser ordenat-disciplinat-controlat, a qui li cal ser un cos social que garanteixi la creació de valor i la submissió?

Superant una carcassa política capaç de produir geografies de la repressió, es tracta d'acompanyar l'altre procés emergent, i per tant rebatre el lloc comú del parlamentarisme i els sistemes de partits com a *expressions úniques del "fet democràtic"*. L'obsessió per la representativitat ha estat una arma esgrimida de manera recurrent per a deslegitimar experiències i propostes assembleàries: hauríem de poder invertir aquesta tendència. Si els discursos sobre l'acció política possible, socialitzats obstinadament pels mass media, han anat modelant els imaginaris col·lectius, com podem rebatre aquestes ideologies i impulsar criteris lligats a la transformació social? Com afrontar les alternatives a una representativitat que, més enllà dels discursos que l'assisteixen en la seva ranera, es troba materialment en crisi? Com actuar amb prou celeritat i eficàcia en una situació de crisi, d'ambivalència en definitiva, doncs aquesta crisi constitueix el substrat tant de l'emergència de la democràcia autoritària, com de la recuperació de l'aspiració a la democràcia directa?

"Esta situación abre el camino a dos posibilidades no sólo diferentes sino

diametralmente opuestas. La primera remite a la emancipación del concepto de "democracia" con respecto al de "representación", y por tanto a la invención y experimentación de formas de democracia no representativa. Obviamente, no se trata de perseguir el espejismo de una salvífica simplificación de la política. Por el contrario, la democracia no representativa requiere un estilo operativo igualmente complejo y sofisticado. De hecho, entra en conflicto con los aparatos administrativos estatales, corroe sus prerrogativas y absorbe sus competencias. El intento de traducir en acción política esas mismas fuerzas productivas -comunicación, saber, ciencia- es lo que constituye el alma del proceso productivo posfordista. Esta primera posibilidad ha permanecido y permanecerá, por un cierto tiempo que no será breve, en segundo plano. En cambio, lo que ha prevalecido es la posibilidad contraria: el debilitamiento estructural de la democracia representativa se muestra como restricción tendencial de la participación política, o más bien de la democracia tout court. En Italia, los partidarios de la reforma institucional se hacen fuertes gracias a la crisis sólida e irreversible de la "representación", obteniendo de ella la legitimación para una reorganización autoritaria del Estado"

Virno, 2001

De moment, la democràcia autoritària de mercat s'erigeix -prepotent i orgullosa- damunt l'obsolescència de les legitimitats de la democràcia representativa. El pacte social que sustentava més o menys eficaçment l'estructura política anterior, aquell consens al voltant de salari-prestacions socials-representativitat política, ha saltat pels aires en el capitalisme de la flexibilitat, de la individualització, de la precarització social. La reestructuració productiva i social ha amplificat les trajectòries vitals on el salari social no està garantit, que situen l'accés sostingut als recursos en la incertesa. Però que també – fràgil contrapartida- produeixen noves figures socials que ja no encaixen en els instruments que canalitzaven la força de treball cap al pacte i el consens.

No seran aquestes figures les que reformularan la representativitat: seria recórrer un camí impropí. En tot cas, l'emergència d'una autoorganització vinculada a la precarització de l'existència sembla obrir nous espais de cooperació social que escapen de l'estatalitat i la mercantilització. Són, les figures que desobeeixen l'expropiació de la política que durant trenta anys ha practicat l'estat-democràcia, trames d'un nou protagonisme social avui en constitució.

Tercera part, o els nous protagonismes socials:

Precarietat, desobediència, autoorganització

"I si la insurrecció és una arma que destrueix les formes de vida de l'enemic, el poder constituent és la força que organitza positivament noves formes de vida..."

Antonio Negri

"El contrapoder no pot pensar-se sota una sola matriu"

Colectivo Situaciones

Terres comunals per a una nova conflictivitat

Traçar la genealogia dels moviments socials d'avui, recórrer els camins que constitueixen l'actual i proper arxipèlag de la transformació, no és capturar i propulsar els moments-punta de les mobilitzacions que recentment han vivificat la cara de la metròpolis catalana; no cal amplificar -encara més- una estridència que ens impedeix pensar en els processos substancials que han travessat la recent efervescència social.

L'emergència, a la nostra ciutat i a mitjans de la dècada dels noranta, de nous subjectes i noves pràctiques existencials i polítiques, l'obertura de nous territoris de confrontació, la innovació en les formes de producció de conflicte, les metamorfosis en la relació entre militància, vida i treball, suggereixen un trànsit cap a noves formes d'articulació social que no poden ser compreses si únicament ens limitem a una panoràmica a vista d'ocell d'una acció col·lectiva ritualitzada en manifestacions o escenificada en grans campanyes.

Malgrat que les expressions de visibilitat mediàtica del nou protagonisme, amb un important pes quantitatiu en la metròpoli barcelonina en els darrers temps, siguin un indicador del dinamisme social, no són suficients -per ser espais-temps separats de la quotidianitat- per tal de desvetllar les transformacions qualitatives que es produeixen més enllà de la representació de la protesta.

Per contra, ens hem d'(auto)interrogar críticament sobre les presents formes de cooperació que perforen les relacions socials capitalistes i patriarcals, sobre les disseminades expressions de resistència/desobediència als dispositius de control estatal, sobre els apunts d'organització comunitària que es recomponen en la matriu de la vida quotidiana, escenari central del conflicte en un capitalisme que pretén precisament la mobilització total de la vida per als seus objectius. Formes de cooperació, expressions de resistència, apunts d'organització comunitària: trajectes antagonistes que intuïm, doncs n'hem viscut algunes pinzellades, i que tanmateix no acabem de conèixer. Doncs

"existeix una il·luminació de pràctiques (encara fragmentàries, encara una arxipèlag d'illes aïllades) i l'espectre d'una herència no totalment desacreditada. Ens falten, no obstant, els noms comuns, els llaços que des de dins donen consistència a les lluites, creen el sentit d'unitat i acumulació que permeten la multiplicació creativa de l'autoorganització. On es troben les solidaritats internes a tota la vasta col·lecció de signes presents en els moviments socials i en les pràctiques quotidianes de desobediència? Quins elements figuren els trets comuns, les línies de sentit d'aquesta multiplicitat?"

Contrapoder, 2003

Els llaços, les línies de sentit, les solidaritats internes, no poden ser tanmateix convencions aleatòries entre les experiències de l'autoorganització, ni encara menys fossilitzades certes ideològiques. Les terres comunals per a la conflictivitat contemporània -ambivalents, fràgils, incertes- tenen molt a veure amb les ruptures i continuïtats que expressen les actuals pràctiques polítiques antagonistes respecte lluites precedents, amb els seus posicionaments vers els canvis en els models de governabilitat de la democràcia autoritària de mercat, i amb la vinculació que mantenen amb les transformacions productives i socials del capitalisme postfordista, amb els nous escenaris de la precarietat social. En tot cas, el repte esdevindrà decantar les incerteses vers la multiplicació de l'autoorganització, pensar en com es tradueixen aquests interrogants en noves formes d'agregació, en noves formes de relació amb la identitat, en nous circuits de

desobediència i de producció d'autoinstitució social. Entendre i estendre les noves formes de reapropiació de la política.

Quines són, doncs, les terres comunals de la nova conflictivitat? Per començar direm que les noves formes d'acció col·lectiva no parteixen d'una tabula rasa, tal i com podríem arribar a pensar *gràcies* a la persistència de la desmemòria, a la obsessiva socialització de la història oficial, a les ruptures generacionals entre onades de la pràctica política antagonista. No, no emergeixen del no-res, sinó que mantenen vincles amb les accions gestades per cada moviment que l'ha precedit: les línies de sentit produïdes, les innovacions en els repertoris de confrontació, les formes d'interpretar el món i les estratègies per a transformar-lo; totes elles sedimenten les formes de fer dels moviments actuals, i alhora en permeten la superació.

Tanmateix, tampoc són l'acumulació lineal d'un bagatge positiu de totes les experiències antagonistes de les darreres dècades. Existeixen ruptures, més que discontinuïtats, que abonen les singularitats d'avui. Intuïtivament: són inseparables certes mitificacions respecte les lluites sota/contra el franquisme i alhora els recels cap a la generació que embastà la transició. Són indissociables els aprenentatges de les lluites obreres i assembleàries i a la vegada les fugues a la constitució d'un únic subjecte unificador i homogeni propi de l'obrerisme. Són contemporànies les lliçons extreïdes dels barris en lluita, tant la rellevància del territori com a espai de conflicte com el rebuig a "representar la totalitat del barri" i constituir-se com a interlocutors de les administracions (sindicalisme veïnal). Van de la mà la crítica de l'organització vertical i la vida quotidiana, tant precioses en la tradició teòrica i pràctica del feminisme, amb la superació de certes identitats monolítiques ...

No obstant, són ruptures, i no només discontinuïtats, les matrius sobre les quals emergeix l'autoorganització social d'avui, i són ruptures perquè les accions i perspectives dels moviments al llarg d'aquests anys no s'han produït en un erm, això és, en un context polític i econòmic que no hagi impulsat contundents formes de reacció.

El pas del fordisme al postfordisme, aquell moviment del capital que infringí una derrota sistèmica cap el cicle de lluites obreres, suposà, entre d'altres, forts canvis en la composició de classe que deixaren sense instruments d'intervenció política en l'àmbit del treball assalariat a les noves generacions precaritzades. On roman avui, en les fragmentàries trajectòries laborals dels i les precàries, l'acumulació de l'experiència obrera que sacsejà les fàbriques prereeestructurades? Amb quines noves articulacions s'afronta el repte d'una precarització que, anant més enllà del treball assalariat, impregna tota la vida?

L'accelerada mercantilització no només del temps social, sinó creixentment de l'espai, i les formes de vida, i la simple cooperació, aquelles fractures d'un antic cos col·lectiu que l'invalidaren per a exercir qualsevol oposició física al poder... no ha suposat un trau fortíssim per a l'immediat coneixement de les formes d'autoorganització popular que, per exemple, articulà als setanta la lluita de la gent dels barris? Quines desobediències s'han impulsat per a desempallegar-se de la paràlisi?

Més. La pròpia expropiació de les subjectivitats socials per a realimentar els nous processos d'acumulació de capital del capitalisme cognitiu (comunicació...), que deixà sense veu ni llenguatge a la crítica, no ha suposat una fosa profunda a l'hora d'aproximar-nos als sabers destil·lats per les experiències autogestionàries en les formes de vida que

esquitxaren el nostre país? Quins han estat els traços de la recomposició de les subjectivitats antagonistes?

Efectivament, les ruptures han existit i ens han condicionat. Les formes i continguts de l'antagonisme actual tenen a veure amb els impulsos transformadors que l'han precedit, però sobretot s'expliquen per les contrarevolucions que el poder ha executat a partir de les seves reestructuracions econòmiques, polítiques i socials.

Són per tant, les noves onades de lluita, la pertinent resposta conflictual cap al model social que deixà la ressaca de la reestructuració? Podem entendre que la potència de l'actual conflictivitat resideix en reemprendre, amb nous plantejaments, allò que la reestructuració econòmicosocial i la transacció política volgueren desterrar? Que, en definitiva, les lluites sorgeixen precisament d'allà on res no havia de sorgir?

La precarització de la vida, la desaparició dels espais de relació autònoma i/o de generació d'antagonisme, les subjectivitats expropiades. Aquestes foren les terres de ningú, per tant les terres del capital, des d'on l'autoorganització es reinventà a partir de mitjans dels noranta per tal de superar el desert anterior. Terres de ningú, la precarització de la vida, la mercantilització dels espais, les subjectivitats expropiades; matrius a ser invertides.

Que la generació filla de la transició no expressi excessiu entusiasme per la democràcia dels partits, que deserti absolutament de l'afiliació sindical, i que simpatitzi -moderadament, és clar- amb manifestacions un tant més rupturistes d'acció col·lectiva, deixa entreveure certes esquerdes a l'anterior legitimitat blindada d'un règim polític -la democràcia parlamentària- i d'un règim de concertació econòmica -sindicats/patronal/estat- que avui semblen ser únicament la representació exasperada del mite del consens social.

L'autoorganització que eclosiona a mitjans dels noranta sembla haver revocat una vella ferida: l'exclusivitat de la participació política per part dels partits i sindicats majoritaris, l'ofegament en l'estatalitzat monopoli de la política d'aquells moviments que veritablement es jugaren el coll a la fàbrica, al carrer, en la vida. Uns trau a recomposar (precarització, mort dels espais socials, subjectivitats expropiades) que són la música de fons, conseqüències no buscades? objectius prioritaris? d'aquell moment d'inflexió històric que combinà transacció-reestatalització política i transició-reestructuració econòmica.

Avui, les retòriques participatives indiquen la crisi d'aquell monopoli polític i la recerca de noves formes de reconstrucció de poder: el sistema de partits ha entès que les desafeccions que pateix podien alimentar el protagonisme social de l'autoorganització. Però cal recordar-ho: les noves formes d'oposició al poder constituït es relacionen amb actors que provenen de l'anterior gestió del conflicte - la classe política d'avui és la mateixa classe política de la Transició -, que davant del propi desgast recerquen noves formes d'integració, noves retòriques respecte la representació/participació. No oblidem: la memòria del poder és més llarga que la nostra.

El moviment que avui es construeix, doncs, ho fa de manera permanent i expressa les permanents contradiccions entre el poder de sempre i els seus antagonistes socials. Les formes del nou protagonisme, per tant, s'expliquen en tant que fuga del marc de governabilitat gestat en la transició -sistema de partits unificador, pacte entre "classes"-, i

en tant que formulació d'hipòtesis ajustades a les noves formes de domini. Podrien ser enteses, per tant, com *"estratègies de subjectivació contemporànies; és a dir, que treballen en un context radicalment alterat per l'experiència de les formes polítiques més o menys clàssiques i per les noves formes de dominació en curs i que posseeixen algunes característiques genèriques com la propensió a l'autonomia respecte de l'estat, del mercat i dels partits, l'acció directa, la socialització autogestionada i horitzontal..."* (Colectivo Situaciones, 2003).

Les lluites contra la precarització de la vida, l'obertura i constitució d'espais alliberats, l'aposta per la construcció de noves subjectivitats autònomes, són el moviment amb que el nou protagonisme social de l'autoorganització aborda el conflicte social propi del capitalisme-hidra, aquell que no acumula només en el treball assalariat sinó que parasita tota l'activitat social. Múltiples fronts oberts, que s'encaren als escenaris postfordistes de la flexibilitat, a la fàbrica social, a la metròpolis elititzada/precaritzada, a la precarització de la vida.

Autonomia vers l'estat i el mercat, multiplicitat contra la lògica unificadora i jerarquitzant del sistema de partits, contra les crides al consens de sindicats i organismes "participatius". Per tant, generació de conflicte des d'una transversalitat subjectiva dels moviments, des de la confluència horitzontal, com una cooperació social polifònica i en procés. Subjectivitats singulars que es recomposen i s'allunyen, insubmissions quotidianes, viscudes desercions, esqueixos d'alternatives a la democràcia representativa i l'economia de mercat.

El fràgil continu entre precarietat, desobediència, autoorganització. D'unes terres que alguns desitjaven ermes i improductives, altres en saberen trobar-ne la fecunditat.

Precarietat i la crisi de representació

*Som precaris i precàries, atípics, temporals, mòbils, flexibles.
Som la gent que està a la corda fluixa, en equilibri inestable;
som la gent deslocalitzada i reconvertida, sense feina estable, sobreexplotades,
amb la casa hipotecada o pagant un lloguer que ens ofega.
La nostra afectivitat precaritzada es compra i es ven.
Som com tu: contorsionistes de la flexibilitat.*

Primer de maig 2004. Barcelona MayDay.

La precarietat ha acompanyat, discreta però persistent, el naixement de les noves expressions de l'autoorganització que en els darrers anys han esquitxat la Barcelona metropolitana. I ens reafirmem en la qualitat de *discreció*, de substrat silenciós, dons malgrat la seva rellevància com a desencadenant de les lluites socials que han acompanyat el canvi de segle, hem d'assumir que no hem tingut en compte tota la potència explicativa de la precarietat en tant que procés que ha impactat -activament, corrosiva- en els tradicionals mecanismes de representació política de l'estat-democràcia: n'ha contribuït la seva crisi.

Caldrà recordar en veu alta l'evidència que tothom calla? Doncs si: els partits polítics que conformen l'arc parlamentari català i els sindicats associats al pacte social no són les formes organitzatives de les que es doten, precisament, els i les precàries. Ni per a refutar les nocivitats de la precarietat, ni encara menys per a expressar les seves potències. Per contra, suggerim que de la precarietat -o més precisament de la lluita contra ella- estan emergint noves subjectivitats amb les seves pròpies formes polítiques d'articulació.

Formes fràgils, mai definitives, contínuament recomposades que, això si, permeten resseguir l'estela de les noves conflictivitats emergents del capitalisme postfordista.

27 de gener de 1994 és la data que hem triat per a visibilitzar l'inici d'un procés: el de la vinculació entre, per una banda, la nova autoorganització social contra la precarització de l'existència i, per l'altra, el que ve a ser el seu revers: l'erosió de la representativitat institucionalitzada, la crisi de la legitimitat dels agents socials tradicionalment vinculats a la representació del treball. 1994: una tria que té molt d'aleatòria, però que en tot cas no és estranya a l'experiència col·lectiva i militant de la generació que ha dinamitzat el cicle de lluites que precisament s'intensifica en aquella època. La vaga general de 1994,ensem, fou el catalitzador d'una evidència: que les centrals sindicals que conformen el pacte social eren completament inútils alhora de frenar les ofensives del capitalisme de l'acumulació flexible. L'ambigüitat amb què responien a la desregulació del mercat de treball -que era del que pretenia parlar aquella vaga-, així com el desconcert respecte la mercantilització dels espais i temps que van més enllà de la salarització, en foren els primers símptomes.

La incomprensió sindical de les noves formes d'organització de la producció i de la vida en el postfordisme, la seva ceguesa vers la nova composició del treball i de les noves subjectivitats de la producció social, foren els motius -molt més profunds i tot que la pròpia gestió claudicant de la vaga- per a pensar que la creació de conflictivitat, que la lluita

contra la precarització, estaria per sempre més en una altra banda.

Una altra banda on ja no hi descansarien les respostes homogeneïtzants, lineals i invariables del sindicalisme d'arrel fordista, doncs de la dificultat de resseguir la fesomia de la precarietat només podem extreure que les biografies dels precaris difícilment suggereixen una solució de continuïtat orgànica. A diferència de les bases socials dels sindicats, que se senten formar part d'una unitat gairebé sociològica -"la classe"-, el caràcter singular de l'experiència precària és dels pocs elements en comú: *"és comú aquest sentir-se singular"*, aquest viure l'experiència com alguna cosa no immediatament generalitzable. Els precaris són això: una multitud de singularitats i de diferència (Tiddi, 2002). Les formes d'expressió política de les subjectivitats de la precarietat haurien de ser, en conseqüència, tant reticulars, poroses i variables com la realitat material i vivencial que les acompanya. Múltiples agregacions, sovint fugaces, relacionades horitzontalment i en xarxa.

Una altra banda on el treball assalariat no seria precisament el centre de creació de comunitat, identitat i resistència, doncs per als i les precàries laborals sembla no haver, en aparença, una relació causal entre els seus treballs i les seves vides. Si la trajectòria laboral precaritzada és indeterminació, oscil·lació, vulnerabilitat, una experiència de desorientació i de pèrdua de la continuïtat, difícilment mantenidora de l'ètica fordista del treball, com fer emergir el conflicte existent a l'interior del treball assalariat? Si, com afirma Tiddi, l'articulació flexible del treball social sembla haver fet perdre aquella unitat mínima, comú, necessària per tal que les experiències siguin exemplars, com precisament *instituir experiència política* en el territori erm de la precarietat laboral?

Ja s'ha parlat, en diverses ocasions, de la desafecció dels i les precàries vers la participació sindical en les empreses, i també s'ha discutit sobre les formes d'expressió del conflicte per part de la força de treball precaritzada que, per manca d'instruments col·lectius, té l'horitzó d'una acció directa quasi personal (sabotatge, reapropriacions, absentisme) o la rotació -relativament- voluntària com a coordenades més pertinents a l'hora d'expressar una certa resistència. També s'ha analitzat la conflictivitat sostinguda i agregada de col·lectius de treballadors precaris, lluites que han acabat delmades per acomiadaments massius i per les inèrcies de les centrals sindicals: fou el cas d'Estratel de 1997 i enllà (Miró i Ortiz, 1999) o les successives crisis laborals del sector del telemarketing:

"És el problema d'haver treballat el tema de la precarietat com ho ha fet CGT en el cas del telemarketing. Crec que vincular la precarietat a les estructures sindicals existents -dintre la CGT o dintre de qualsevol sindicat- aboca al fracàs qualsevol lluita contra la precarietat. És el que ha abocat la lluita del telemarketing: d'una lluita bestial, ha quedat molt poca gent: la del comitè d'empresa, i algun més. S'han perdut delegats... Era complicat, muntaven un comitè d'empresa i els feien fora, es feien delegats i rebien pressions duríssimes... Al final de l'últim que volien currar era al telemarketing en aquelles condicions... Aleshores quedaven fora de qualsevol estructura sindical i ja no tornaven a venir".

D. Grup discussió precarietat

Malgrat les dificultats materials i subjectives, per tant, la conflictivitat laboral en ocasions cristal·litza de mà de la gent precaritzada, i molt hi tindrien a dir al respecte les petites organitzacions que practiquen un sindicalisme alternatiu, i que s'esforcen en dinamitzar

les protestes amb major o menor fortuna: no ho tenen fàcil.

En tot cas, la novetat d'ençà de la vaga general de 1994 és que s'obriren les portes per a una altra intervenció contra la precarietat: la que adoptaria formes no sindicals. És a dir, experiències que intuïren la possibilitat de mobilització més enllà dels tradicionals centres productius, que pretengueren l'organització dels i les precàries per la seva situació laboral (atur/precarietat, treball/no treball) i no per la seva categoria professional o d'empresa, i que buscarien la mobilització social més que una impossible negociació amb una contrapart empresarial. Així, i ja posteriorment a la vaga general del 94, han estat constants els assaigs de noves formes d'organització militant contra la precarietat, però, també, de noves experiències -encara més difuses i descentralitzades- que buscaven ja incidir directament en revocar o governar els seus efectes.

Recurrent els 90, i en l'àrea metropolitana de Barcelona, s'anaren succeint les Plataformes pel Treball Digne, les Campanyes contra les ETT, les Assemblees contra l'Atur i la Precarietat, etc. Experiències, totes elles, que contribuïren a la generació de moviment des dels seus encerts, també demostrant els seus límits. Travessades encara algunes per mediacions partidistes o sindicals, ens hauria agradat veure de tot el que eren capaces. Però si la potència que entranyaven no era poca, abundaren també els entrebancs que les emmordassaven. Veurem que en vam aprendre.

Més enllà d'experiències puntuals que pretenien incidir en la qüestió del treball assalariat, tanmateix, pensem que és important adonar-nos que la lluita des de i contra la precarietat ha anat més lluny encara i que ha entès -i aquí sí que hi ha una radical diferència amb la majoria d'organitzacions sindicals- que la precarietat no només prové de la desregulació del mercat de treball o de les formes "atípiques" de contractació, sinó que la mercantilització de les relacions socials suposa la precarització del conjunt de l'existència. Pràctiques com l'ocupació d'espais abandonats poden ser rellegides com a reapropriacions dels recursos materials i simbòlics que la precarietat arravata ("una fuga de la precarietat", com dirien a Miles de Viviendas). També les mobilitzacions dels migrants sense papers són una evidentíssima lluita contra la precarietat que poc sortirà, tristament, en els annals del sindicalisme de classe. Així com els comportaments quotidians i -per sort- invisibles del que els italians anomenaren autoreduccions (metro, aigua, llum... , diner gratis, pràctiques "yomango"...) són experiències d'unes vides que es rebel·len contra la precarietat que les constitueix. Són, complementàriament, els comportaments de cooperació social autònoma, d'ajuda mútua, d'autoocupació informal, d'incipients cooperativismes, d'experiències que defugen la relació purament mercantil/salarial, les trames quotidianes que subverteixen la impotència de la precarietat.

Tota aquesta constel·lació organitzativa, de pràctiques, d'espais en construcció per a eradicar la precarietat, són el ferment on les subjectivitats dels i les precàries estan trobant l'articulació política. La recomposició del "mirall trencat de la precarietat" (MayDay, 2004), i per tant la recerca de noves formes alliberadores de sociabilitat i, més encara, els intents de reapropiació de la renta social, han estat un dels pols sacsejadors del nou protagonisme social. Superant àmpliament les esclerotitzades mediacions polítiques i sindicals, la lluita des de i contra la precarització ha estat un potentíssim afluent del nou cicle de l'autoorganització.

No estem parlant de la constitució i emergència d'un nou subjecte afirmador i els seus corresponents instruments polítics ("el precariat i el sindicat de precaris"), sinó més aviat entenem que les noves subjectivitats parteixen de la precarització però si es constitueixen

és per la seva fuga i rebel·lia. No suggerim per tant un subjecte per la seva base material, per la seva estàtica substància social (Mattini, 2001), sinó que comprenem la lluita contra la precarietat, l'existència/resistència de precaris i precàries, les pràctiques crítiques i la situació concreta de subjectivitat enfrontada a les sobredeterminacions capitalistes, en tant que factors centrals que alimenten la crisi de representativitat institucional i que dimensionen un protagonisme social fet a cops de desobediència i autoorganització.

Cal entendre que la precarització, a l'haver reventat les bases materials que sustentaven el sindicalisme, ha trencat per la meitat el sindicalisme mateix. I que en un context de precarietat socialitzada, les formes d'enfrontar-se a la qüestió de la precarietat han de ser múltiples per força. Per tant, és possible que l'autoorganització creixent hagi estat una de les respostes pertinents dels i les afectades per la precarització social. Incipients, encara a palpentes, amb més experiència en els àmbits de la vida que en els del treball assalariat, les formes d'articulació política dels i les precàries malden per superar l'impasse a que els havia sotmès una impossible representació sindical, malden per a fer de la precarietat, ja no el substrat silenciós de la seva vida, sinó la matèria inflamable que encendrà el conflicte i el subvertirà.

La representació impossible

*Negociem amb la realitat, dia a dia, la nostra subsistència,
tenim la vida fragmentada, feta de retalls, un puzle impossible.
Sovint, de matinada, sentim la solitud i no sabem que serà de nosaltres.
No esperarem a que els sindicats oficials ni canvi de govern
ens facin més suportable el preu insostenible de la vida*

Primer de maig 2004. Barcelona MayDay.

L'aparició de la precarietat laboral, o més aviat, la intensificació de les ofensives legislatives per a institucionalitzar unes condicions ja existents de facto en el mercat de treball, fou el detonant perquè, a mitjans dels 90, emergissin signes que advertien de possibles fissures en el tradicional monopoli dels sindicats respecte l'acció col·lectiva vinculada al treball assalariat.

27 de gener de 1994. Vaga general convocada pels sindicats majoritaris (CCOO i UGT) contra la llei 14/1994 (aprovada pel PSOE, CIU i PNB) que introduïa, entre d'altres "mesures per a fomentar l'ocupació", l'ús de les Empreses de Treball Temporal com a forma legal de gestió de la força de treball. Milers de persones acudeixen a les manifestacions. Especialment activa (sabotatges, piquets, ...) es mostrà la gent jove, afectada per les transformacions que -sota el pretext de reduir l'atur- buscarien "facilitar l'entrada" al mercat de treball amb la creació de bosses de treball precari. Però la vaga general, malgrat l'èxit en el seguiment de la convocatòria, no impedí l'aplicació de la llei, ni imposà canvis substancials en el text legislatiu aprovat. No ho podia fer a no ser que desbordés els objectius fixats per les cúpules sindicals: la vaga en tant que escenificació per a continuar sent interlocutores vàlides amb l'Administració. I no desbordà. Més que una frontal oposició a les noves estratègies empresarials de flexibilització en la gestió de

la força de treball, més que encendre el conflicte social, la vaga fou l'intent un tant desesperat de les centrals sindicals de demostrar la seva utilitat creixentment qüestionada. L'endemà tornà la pau social; la tendència claudicant es confirmaria un any més tard (22 de febrer de 1995) amb la rúbrica del procés: la signatura per part de CCOO i UGT del «I Conveni col·lectiu estatal d'empreses de treball temporal» (Ortiz de Villacian, 1998).

Quin era el mar de fons en què s'emmarcaven les mesures governamentals de desregulació del mercat de treball? Perquè les centrals sindicals van ser incapaces de revocar-les?

"De acuerdo, fuimos a la huelga el 27 de enero. Salimos a la calle, además. Y después, los burócratas sindicales volvieron a llenarse la boca con el triunfo de la movilización. A continuación, el Gobierno siguió con su política económica, como si nada hubiera pasado. (...). Vivimos una ofensiva sin precedentes contra las condiciones de existencia de la población asalariada. No hace mucho tiempo -pero, ¿quién se acuerda?- éramos nosotros quienes llevábamos la iniciativa, al menos a la hora de fijar el precio de nuestra fuerza de trabajo. Pero eso era peligroso para la Economía nacional y la estabilización democrática, según decían nuestros administradores políticos y sindicales, así que aprendimos economía, hicimos nuestra la lógica de la Economía de Mercado y nos hemos acostumbrado a vivir de acuerdo a la cuota de inflación, el nivel de productividad y la necesidad de garantizar el legítimo beneficio empresarial. A pesar de todo, nos dicen que no es suficiente. Parece que quince años de Pacto Social (Moncloa, AMI, AES, etc) no han conseguido llevar por buen camino la acumulación de capital. Consecuentemente, es necesario penalizar a la población asalariada con la total desregulación del mercado laboral que haga posible una reducción ilimitada de los salarios y una precarización total de las condiciones de trabajo; o sea, la precarización y depauperación de las condiciones de existencia, empezando por las mujeres y los jóvenes hasta acabar con el resto de una fuerza de trabajo que es "poco competitiva". Hay que trabajar más para ganar menos y en peores condiciones".

¿A qué jugamos? Editorial de la Lletre A nº 40 febrer-març 1994

Efectivament, les mesures de reordenació neoliberal del mercat de treball no eren una novetat en la història econòmica de l'estat espanyol. Sí que, en tot cas, la seva radicalització a mans de l'executiu del PSOE es donà en un context de debilitament profund de les centrals sindicals majoritàries. Després de llargs anys on fer sindicalisme significava únicament encaminar les maquinàries sindicals cap a la concertació, poc podien maniobrar en un context de fermesa d'un govern que volia -perquè podia permetre-s'ho- trencar les negociacions.

"Les direccions de UGT i CCOO han trigat massa temps en reaccionar com era obligat. Durant sis llargs mesos han dipositat totes les seves expectatives en la negociació d'un pacte social indesitjable i que, al capdavant, s'ha demostrat impossible. Mentre es succeïen interminables reunions, el govern ha donat curs a mesura rera mesura, sense prendre en consideració ni una sola de les posicions dels sindicats. La convocatòria de la vaga general representa una rotunda declaració de l'absurditat d'aquesta febre negociadora, que ha sembrat el desconcert entre les bases sindicals i ha estat criticada amb fermesa per la gent d'esquerra. Quan allò que calia era alertar la població treballadora del que es venia al damunt, denunciar els plans governamental i organitzar-ne la oposició, la insistència en la negociació ha distret

d'aquestes tasques, ha facilitat la tasca d'executiu, ha paralitzat l'acció obrera i ha conduït als mateixos sindicats a un carreró sense sortida"

27 de gener a la vaga general. Acció Alternativa

No va ser només la notòria dificultat de reorientació estratègica d'unes centrals sindicals implantades ja gairebé -orgànicament- en els nervis del pacte social de l'estat-democràcia. Els i les assalariades de 1994 no era la classe que, només un parell de dècades abans, havia arribat a posar en dificultats el comandament capitalista.

La reestructuració econòmica i social que s'originà a la dècada dels setanta, amb la idea de modificar substancialment "l'antiga trinitat" (taylorisme en l'organització del treball, fordisme pel que fa al règim salarial, i keynesianisme en la regulació macroeconòmica de la societat), així com la seqüència següent, això és, la contundència amb que la nova racionalitat neoliberal dels anys vuitanta s'havia convertit en dogma, havien transformat profundament la realitat del treball. Una reestructuració que obeï a la necessitat de superar la crisi productiva del model fordista (rigideses tècniques i organitzatives dificultaven l'acumulació de capital: grans unitats productives, producció en sèrie, etc), però que sobretot -doncs no existeix "necessitat productiva" més alta que la d'evaporar el conflicte en el treball assalariat- pretenia destruir la composició política del subjecte obrer (industrial) que, a través de la lluita de classe, havia accelerat aquella crisi.

Ja hem vist, amb anterioritat, com la reestructuració política que suposà la transició fou impulsada *també* pels centres de decisió empresarial que entenien que la carcassa franquista era ja obsoleta per a garantir l'acumulació del capital. El motiu? L'excessiva conflictivitat que generava impedia propulsar necessàries mesures per a superar la crisi de finals dels 70. D'immediat, liberalitzar l'acomiadament, i de més llarg abast, flexibilitzar el mercat de treball i desvincular l'Estat de la protecció social dels treballadors. L'aposta reformista de l'empresariat preferí deixar el llast de la ideologia per tal de salvar les cadires: això és, garantir un control de la producció darrerament tremolós. En tot cas, en una democràcia de mercat de tall europeu no seria difícil recuperar l'hegemonia, ja es podria "desvincular la lluita política de l'econòmica de tal forma que aquesta els afectés com menys millor" (Domènech, 2002).

L'opció pel pacte pretengué, mitjançant el reconeixement institucional dels sindicats de classe, instaurar una nova i legitimada estructura política de gestió del conflicte i així acabar amb les formes insubordinades de la lluita obrera. Però la reestructuració econòmica i social engegada paral·lelament anà més enllà: pretengué modificar en profunditat les bases materials que sustentaven la potència política del treball, el contrapoder obrer. La classe treballadora industrial, localitzada en grans unitats de producció i amb unes condicions laborals encara prou homogènies, aquella que havia desenvolupat formes pròpies de resistència i organització, havia de ser desmantellada.

Inicis dels 80. Època daurada dels expedients de regulació, dels acomiadaments massius, de les jubilacions anticipades, de la cristallització d'allò que hom anomenà "atur estructural". Simbolitzen prou bé els devastadors efectes en el social de la "modernització" capitalista a l'estat espanyol: en són els seus fills bastards, amagats de la mirada d'amics i coneguts ja no només per les classes dirigents de l'operació, sinó per alguns dels qui l'executaren. Com diria l'acudit: "Señor sindicalista, despídame usted a este trabajador, que yo tengo menos gracia". O com s'afirmaria més tard:

"Els sindicats majoritaris han estat còmplices de l'ofensiva neoliberal del capitalisme, en la dualització de la classe obrera, en l'extensió de l'atur, de la precarietat. Amb les seves polítiques reformistes han acceptat una negociació col·lectiva a la baixa, han prioritzat una acció sindical des de les cúpules, han renunciat a treure la política al carrer, han coartat els processos assemblearis dins les empreses, s'han oblidat dels i les precàries i de totes aquelles persones que no conformen l'aristocràcia obrera (...). ja des dels Pactes de la Moncloa, on s'imposaren polítiques d'austeritat i retalls de conquestes econòmicosocials, tots els convenis han reconegut revisions salarials per sota la inflació. Els sindicats han acceptat acomiadaments, reestructuracions industrials, reducció de salaris reals, economia submergida, salaris dependents de productivitats, privatitzacions d'empreses estatals rentables, "pactes de competitivitat" on s'acceleraren ritmes i temps de treball, extensió dels contractes eventuais, reduccions als mínims de prestacions socials, legalització d'empreses de treball temporal; han desactivat conflictes laborals, han acceptat, en definitiva, mantenir un pacte social amb la contrapart empresarial quan aquesta ja no donava res a canvi".

Està tot fatal 1 de maig 2001

L'atur, resultant de la destrucció de milers de llocs de treball, va ser la palanca que permeté substituir ocupació estable per "noves formes d'ocupació". L'efectiva manca d'ingressos, pròpia de situacions de desocupació en règims de minsa protecció social, sumada a la construcció social de la nocivitat del no treball, apressaren a la quasi totalitat dels agents socials a cridar en favor de la creació d'ocupació a tot preu.

I així fou. Les emergents realitats laborals, les característiques d'una ocupació considerada inicialment com a "atípica" i que al poc temps seria hegemònica en el volum de contractació, ja no ens remeten a l'anterior model garantista d'ocupació estable, indefinida, amb drets i prestacions associats, ni molt menys ens recorden a un treballador amb capacitat de generar antagonisme. Sinó que la introducció progressiva -al llarg dels 80 i 90- de la flexibilitat i temporalitat en ús de la força de treball, que arribà a l'apogeu precisament en la reforma laboral de 1994 amb el paquet de "mesures urgents per a fomentar l'ocupació", aconseguí que ambdós -ocupació estable i conflictivitat laboral- semblessin postals esgrogueïdes d'un passat llunyà. Reducció de garanties i costos d'acomiadament, afavoriment de la negociació individual, introducció de noves figures eventuais de contractació, legalització de les agències privades de col·locació o empreses de treball temporal, entre d'altres, foren les peces d'una nova arquitectura legal que sancionà i multiplicà exponencialment la precarització de segments importants de treballadores i treballadors. (A mesura que erosionava la possibilitat de creació de conflicte per part d'altres).

Realitats laborals emergents, associades a la forta temporalitat i inestabilitat, a la pèrdua jurídica del lloc de treball (Bilbao, 1988), a la desprotecció punyent, a la intensificació dels ritmes de treball, a la insuficiència d'ingressos salarials i a la reducció als mínims d'altres retribucions indirectes. Vides per tant travessades per la constant incertesa, per la situació objectiva i angoixant de ser prescindible, per la dislocació dels temps i els espais (horaris flexibles, a temps parcial, teletreball, etc), per la infravaloració. Mal-leabilitat, fragmentació, vulnerabilitat, atomització, debilitat. La despotència política de la força de treball precaritzada.

Compartim, per tant, la definició de precarietat com el "*conjunt de condicions, materials i simbòliques, que determinen una incertesa vers l'accés sostingut als recursos essencials*

pel ple desenvolupament de la vida d'un subjecte" (Del Río, 2002). Hi estem d'acord perquè efectivament supera la visió d'una precarietat estrictament associada a qüestions laborals o salarials. En tot cas una precisió: s'és precari en el treball i en la vida, i també en la lluita: la precarietat atenua la capacitat de creació de conflicte, dificulta revocar col·lectivament la incertesa. És la corda fluixa, l'impasse: invalida anteriors matrius d'agregació i confrontació, quan encara està per recomposar el poder negociador i instituent de les subjectivitats en la precarietat.

"El sector de telemarketing és un calaix de sastre que inclou sobretot empreses subcontractades, que es mouen per contracte de obra i per campanyes. Campanya de venda d'un mòbil, per exemple, que era fictícia, perquè és molt arbitrari dir aquesta campanya comença avui, i la setmana que ve s'ha acabat la campanya i tots al carrer. Aquí estava el major grau de precarietat, que no sabies quan temps treballaves. D'un dia per l'altre et podien fer fora. Amb aquesta llosa a sobre, treballes i calles, si et canvien el torn, si et fan fer hores, no et queixes per res i és molt difícil aconseguir millores laborals. Una història forta és la que passà a Airtel. Es plantejà una vaga on simplement es demanava que l'auricular de treball fos personal, o que hi hagués farmaciola. L'endemà fan fora a 700 treballadors. D'aquells 700 només 25 tiren endavant demandes per acomiadament improcedent, a 17 a la llarga se'ls dona la raó. Però la resta ja estan fora.

"El problema és com s'han portat les lluites des dels sindicats, que no s'ha vist la precarietat com un problema global i per tant no s'han creat estructures noves. Tu veies que era una lluita nova, una lluita contra la precarietat, per tant amb característiques noves, i en canvi des del sindicat es plantejava amb l'estratègia sindical clàssica. I ara es veu que no s'aconseguí aglutinar la gent. En les reunions sindicals del telemarketing a hores d'ara queden 10 o 15 persones, però han passat centenars que no es queden perquè el sindicat no ho entenia com una lluita contra la precarietat, sinó com un problema laboral en un àmbit laboral concret".

"Si la lluita s'hagués entès com a lluita contra la precarietat, dins del sindicat s'haguessin creat estructures específiques. Igual que hi havia espais com Portes Obertes pels immigrants, doncs són igualment treballadors però amb una altres problemes, de papers, etc; si almenys CGT hagués fet una història semblant amb el tema de la precarietat, i tu tens un espai on posar en comú problemes similars entre gent de diferents àmbits, doncs la lluita potser hagués anat diferent. Però el tema es treballava des d'una secció sindical com és Transports! I havies de parlar amb els del metro, quan els precaris s'hi colen, al metro! No es crearen estructures específiques en el cas de la precarietat del telemarketing, i per tant aquells lluita estava abocada al fracàs".

D. Grup discussió Precarietat

Mentrestant, les organitzacions sindicals esperen, i esperen en va. Si les seves rovellades estructures organitzatives són incapaces de caçar al vol la mobilitat i rotació del treballador socialitzat, les seves disposicions programàtiques i estratègiques semblen l'articulació política de l'alleujament del treballador-estable-encara-no-precari. L'excepcionalitat, valuosa i recent, d'experiències com la plataforma de treballadors de Telefónica En Construcció, que malden per a apropar-se a unes realitats laborals on no existeix cap expressió d'acció col·lectiva, ens assenyalen per contra les limitacions -i, fins i tot, les contraindicacions- generalitzades de la majoria sindical vers la precarietat.

"Així, arribem a la conclusió que el sector és avui dia un terreny entregat per les

direccions sindicals a la patronal, amb la intenció de fer-nos creure que així es conformaran amb explotar als i les precàries i ens deixaran a nosaltres en pau. La realitat és tossuda i ens diu el contrari. Telefónica, (i les altres operadores de la mateixa manera), com que no topa amb cap alternativa al seu discurs de mercat i competència, aprofundeix gradualment en l'atac a les nostres condicions de treball o ens acomiada directament. (...) Per a nosaltres, la solució passa per prendre consciència d'això i convèncer als nostres companys i companyes de feina que és necessari fer-hi alguna cosa. I pressionar als sindicats i als comitès d'empresa per a que, d'una vegada per totes, comencin a coordinar-se amb d'altres comitès i amb treballadores d'empreses on ni tan sols no hi ha comitès. I de la consciència s'ha de passar a l'acció: quan es negocia el conveni del Telemarketing, la plantilla de Telefónica ha d'intervenir; les seves vagues han de ser recolzades per accions pròpies (manifestacions, vagues...), que es vegi al carrer la necessària consciència de sector. Si una contrata va a la vaga, els treballadors i les treballadores de Telefonica no tan sols no hem de consentir esquiurolatge, sinó que amb les nostres protestes i accions hem de fer que la resta de contractes tampoc puguin treballar... En definitiva, hem de demostrar a les empreses del sector que no podran continuar lucrant-se de la precarietat del sector sense haver d'enfrontar-se a una plantilla encara unida, forta, nombrosa i amb drets, com és la nostra"

En Construcció Plataforma de treballadores i treballadors de Telefónica.

A banda de les inèrcies endògenes que esclerotitzen el sindicalisme a l'hora d'acostar-se als i les precàries, cal considerar que la representació impossible per part dels sindicats prové per trobar-se "entre dos focs": per una banda, la tendència neoliberal a prescindir de la mediació sindical, per altra, l'evident rebuig als sindicats per part de la força de treball precaritzada. (Lara, 2003).

El primer foc: el canvi de paradigma econòmicossocial que abraça per dalt. La contractualitat fordista ja no té lloc en la producció flexible, la planificació ha d'integrar la imprevisibilitat, és necessària una adaptabilitat altíssima. S'exigeix a la força de treball una renovació constant del pacte individual amb l'empresari a partir de la iniciativa pròpia, l'"autoactivació", la motivació; la subjectivitat integrada en definitiva. La gerència i els sindicats competeixen per una mateixa matèria amb més intensitat que anteriorment: en el fordisme la subjectivitat del treballador havia de ser eliminada dels centres de treball (Revelli, 2001). En els anys 70, "el "subjecte" expressava aleshores una instància fortament antagonista. L'ús del terme tenia immediatament una valència política, volia dir reivindicar una existència més enllà del sistema d'organització del treball, reivindicar la centralitat de la pròpia subjectivitat (...) Avui afirmar que la subjectivitat forma part de la producció no escandalitza ningú" (Tiddi, 2002). La individualització de les relacions laborals, i la integració de les subjectivitats obreres en el propi procés productiu, són factors que esquerdan el terra de sota els peus sindicals.

És més: des del punt de vista de la gerència empresarial, els sindicats només són necessaris en casos de conflictivitat col·lectiva manifesta, o bé de plantilles estratègicament centrals, on si poden jugar el seu paper de, respectivament, mediadors i representants. No obstant, per a gestionar una força de treball precaritzada, que tendeix - quan ho fa - a expressar conflicte o bé individualment o bé de amb la deserció de la feina, ja té altres instruments: la secció de recursos humans. Encara que en tinguessin la voluntat, els sindicats no rebran cap impuls empresarial per a introduir-se en aquests sectors. Per tant, la quantitat de subjectes productius que poden ser representats pels

sindicats ja és menor (Revelli, 2001).

"El clàssic model sindical del comitè d'empresa i la lluita dels treballadors per mitjà dels seus representants escollits en eleccions sindicals s'està demostrant totalment inoperant per a un sector important dels i les treballadores. Pels i les precàries i temporals no existeixen els comitès d'empresa, ni les eleccions sindicals, ni el lloc fix de treball per a tota la vida, ni la possibilitat de pressió a l'empresa a través de protestes dins el lloc de treball: el model sindical actual només defensa els interessos dels treballadors fixes, de mitjana edat i normalment d'empreses grans amb forta presència sindical. Per a la resta de temporals i precaris, molt d'ells joves, dones i immigrants la lluita sindical dins l'empresa és una quimera que només pot portar a perdre la feina i engrossir les cues de l'atur."

Assemblea contra l'atur i la precarietat de Gràcia, 1998.

Més encara: hem d'entendre que la noció de subjecte productiu s'amplia. Si la mercantilització va més enllà del treball assalariat, si entenem que la producció és social i ja no coincideix amb els llocs, contractes, temps i relacions del treball formal, si cada vegada més són el saber, la comunicació, l'afecte vital i la cooperació el "material vivent" de l'acumulació capitalista (De Nicola, 2003), més seran els marges on la conflictivitat escapa espaiament d'una capacitat d'intervenció sindical restringida en el treball salaritzat.

El segon foc crema per baix. L'estructura sindical ja no és únicament impertinent a nivell organitzatiu per a enquadrar a) les noves formes d'ocupació i b) els nous temps i espais de la producció social, sinó que és impertinent per a potenciar les subjectivitats que s'hi generen. Ni sembla poder resoldre la necessitat d'assegurar ocupació estable a aquells que ho desitgin, ni promet garantir l'accés al consum dels qui s'hi vulguin realitzar en ell per ja no ser el treball assalariat font d'identitat. Ni, encara menys, és útil per a aquelles subjectivitats crítiques que pensin la precarietat com a possibilitat de viure moments d'alliberament i creació sostrets del treball assalariat. Que és, al nostre parer, l'inici de la subversió de la precarietat:

"el precari podrà dislocar definitivament la seva adhesió al sistema que el sotmet només si comença a preveure i instrumentalitzar la precarietat no per a accedir de manera més eficaç al consum (i prolongar definitivament la seva esclavitud) sinó per a alliberar definitivament el seu temps i espai dels hàbits del treball i de la reproducció cultural del consum"

Rodriguez, 1991.

O bé, tal i com es diria el primer de maig del 2004: *"Volem fugir de la precarietat, però hem de reconèixer que també ens ha ensenyat algunes coses. A no suportar el treball estable, rutinari, alienant. A no acceptar la disjuntiva: ¿tenir un temps de merda sense diners o tenir uns diners de merda sense temps?"*. (MayDay Barcelona 2004)

Per què ens sembla més creïble la hipòtesi d'una subjectivitat crítica encaminada vers els espais de cooperació no salaritzada i no pas -com en anteriors processos de lluites fabrils-, vers la creació de conflicte en els espais del treball assalariat? Si reformulem l'interrogant ens acostarem a alguna de les respostes. Són les tradicionals formes de lluita obrera eficaces per a potenciar la conflictivitat precària, tant la que es desenvolupa en el marc del treball assalariat com fora d'ell? Més preguntes a l'aire, aquestes suscitées per la vaga

general del 20 de juny del 2002:

«¿Cómo inventar nuevas formas de huelga cuando la producción se fragmenta y se deslocaliza, cuando está organizada de tal modo que dejar de trabajar por unas horas (aunque sean 24) no afecta necesariamente al proceso de producción, y cuando nuestra posición contractual es tan frágil que una huelga supone poner en riesgo la posibilidad de seguir trabajando mañana?» ... Entendíamos que muchos de estos trabajos en los márgenes: trabajos invisibles, desregulados, desanclados, no se veían interrumpidos o alterados mediante una huelga de este tipo, y que la precarización del mercado laboral se había ampliado de tal modo que la mayor parte de las personas trabajadoras ya ni tan siquiera se veían afectadas por las nuevas reformas contra las que se celebraba la mencionada huelga.

Precarias a la deriva, (2004).

Les formes de lluita de tipus sindical semblen avui superades per la fragmentació de la força de treball (rotació, temporalitat, incertesa en la relació contractual, etc) i per la multiplicació difusa de la producció social (acumulació capitalista en el territori, en la comunicació, etc). Però també reben impactes dels processos de subjectivació que fomenta la precarietat, algun de les quals és l'expressat pel debilitament de l'ètica del treball assalariat. Si el dissens no es materialitza en els àmbits de treball precari no és només a causa d'unes condicions materials adverses. És, sobretot, per la pròpia subjectivitat generada per la precarització, pel rebuig a intervenir en el territori del treball assalariat, per naturalitzar-lo com una relació de subordinació i precarització inevitable, per utilitzar-lo instrumentalment com a mitjà per aconseguir diners, per abandonar-lo com l'autodefensa més realista.

"No es desde nuestra condición de trabajadores asalariados, sino desde nuestra situación de precariedad social, que hacemos esta huelga. No aceptamos reducir el significado de nuestra lucha a la mejora de las condiciones concretas de este trabajo, que en el fondo da asco y al que somos desafectos. Por lo que luchamos no es por perpetuarnos en este curro y no aceptamos la centralidad del trabajo en nuestra vida ni en nuestra lucha: al contrario, anhelamos poder gestionar nuestra propia flexibilidad y movilidad, poniendo freno y revirtiendo el proceso de precarización social, la pauperización de nuestra vida. Orgullo y dignidad precarios contra la precarización. Si ejercemos la lucha desde este puesto de trabajo, es porque, por azar, estamos aquí ahora. Pero desde donde habla nuestro antagonismo, es de nuestra condición de sujetos sociales precarios. En suma: nuestro antagonismo se articula no desde la reivindicación del trabajo, sino desde la desafección al mismo; e intervenimos en este trabajo porque es un instrumento para aproximarnos al horizonte de una redistribución de una riqueza social diferente, que no pase necesariamente por la centralidad del salario. . Es precisamente la negación a reconocer la empresa o el trabajo como ámbitos estrictamente demarcados para la lucha sindical lo que permite no solamente alianzas políticas más amplias y eficaces, sino un tipo nuevo de imaginario antagonista que se desborda hacia lo social como un nuevo espacio de conflictualidad complejo. Precarización del empleo, vale, pero... ¿cómo se cuantifica y se sindicaliza el derecho a respirar aire puro, a habitar una vivienda digna, a socializarse en espacios públicos auténticos, a generar autonomía social y formas de vida que merezcan ser vividas? Cómo se sindicaliza el malestar colectivo difuso contra la precariedad social?"

Yomango, 2003.

És el segon foc qui ensenya els límits del sindicalisme vers la precarietat. És el segon foc que fa la representació impossible.

Intuïcions i límits d'algunes experiències contra la precarietat

"Dels nous sectors socials, aturats i precaris, han de sortir respostes noves a les noves formes d'opressió"

Resistència anticapitalista, 1 de maig de 1998

La incapacitat del sindicalisme majoritari -estratègica, orgànica, ideològica- d'entendre tots i cadascun dels contorns de la precarització laboral i vital, així com les noves subjectivitats emergents que relativitzen la centralitat simbòlica del treball assalariat, obren les portes a l'experimentació. A l'assaig i l'error, al descobriment i la refutació, a la recerca de noves formes d'intervenció que s'ajustessin, amb més precisió, als canvi materials i subjectius de la precarietat. Destaquem algunes experiències que se succeïren en la segona meitat dels 90, no perquè fossin les úniques, sinó perquè d'elles en vam extreure al seu moment algunes de les possibilitats i límits de la lluita contra la precarietat.

"L'escenari postvaga generà un descontent entre diversos grups de gent que es varen implicar en nous espais horitzontals que sorgiren després de la vaga. Aquestes expressions crítiques juvenils començaren a coordinar-se i treballar plegades en diverses campanyes que giraren entorn de l'atur i la precarietat laboral (les marxés, treball als instituts i plataformes de barri). Paral·lelament, apareix la mesa Cívica pels drets Socials, un marc de treball comú nascut també del desencís per l'estratègia sindical postvaga i que, des de la societat civil i no pas de l'àmbit sindical, pretén incidir en la recuperació de la lluita pels drets socials"

Participant de les marxés contra l'atur i la precarietat 1996

Les *Plataformes pel Treball Digne*, nascudes poc abans de la vaga general de 1994, suposen un trànsit a destacar. No foren l'únic trajecte que certificà a la pràctica la defunció de les formes velles de fer política i l'emergència de noves, doncs les contradiccions s'anaven aguditzant per arreu: Mili-kk, feministes, ruptura i/o dissolució de l'extrema esquerra com Revolta o Rauxa. Però si les destaquem és perquè en les Plataformes el trànsit es produí entorn del treball assalariat i les formes de representar-lo.

Sobretot impulsades inicialment pels Col·lectius de Joves Comunistes, les aleshores actives joventuts del PCC, les plataformes es constituïren per a fer front a les "limitacions de l'acció sindical en l'àmbit juvenil" i -per a alguns dels seus impulsors- suposaren l'intent de pressionar des de fora als sindicats perquè s'adeqüessin a les transformacions del mercat de treball (Cañadas i Caprile, 1994). L'objectiu immediat, per tant, fou estendre la convocatòria de vaga en espais sovint refractaris al sindicalisme com barris i instituts; jugar, en definitiva, un paper complementari a les organitzacions sindicals que, com CCOO, no eren del tot alienes a l'experiència. El desenvolupament de la vaga, tanmateix, alterà substancialment més d'un guió:

"Acabada la huelga, con una muy destacada participación de la gente joven, tal y como pudo verse en la manifestación de Barcelona y en los piquetes que actuaron desde aquella madrugada, diferentes factores hicieron inviable el mantenimiento de

una Plataforma Nacional sin un objetivo y un proyecto claro asumido colectivamente. Aún así, jóvenes de algunas plataformas, en gran medida sin afiliación política, reclamaron el mantenimiento de sus plataformas (otras se disolvieron inmediatamente), así como la necesidad de establecer formas de coordinación entre ellas. El desencuentro con el sindicato, que no tuvo capacidad de ayudar a organizar a todos aquellos jóvenes a los que previamente se había ilusionado y, no podemos olvidarlo, necesitado para el éxito de la huelga, no tardó en producirse. La propia estructura sindical dificultaba su incorporación o una vinculación más o menos estrecha. Pero también ciertas dosis de estrechez de miras y miedo a que se desarrollasen estructuras antisindicales, cuando ese no era precisamente el problema que expresaban aquellos jóvenes"

Cañadas i Caprile, 1994

O potser sí. Les Plataformes prosseguiren després de la vaga, doncs aquesta *"no havia aturat la reforma laboral"* ; i prosseguiren malgrat *"el asombro de muchos y la incomodidad de algunos"* (ibid, 1994). Tapiant oficines de l'INEM, manifestant-se en centres comercials o al centre de la ciutat, boicotejant establiments on hi havia hagut acomiadaments. Prosseguiren, fins que foren finalment desactivades, no sense resistència per part dels sectors *"en gran mesura sense afiliació política"*.

Entre la inauguració i cloenda, tanmateix, havien succeït algunes coses. En primer lloc, la gent que hi participà entengué que les formes flexibles de gestió de la força de treball suposaven una rotació laboral altíssima pels treballadors precaris. I que, per tant, s'havia d'abordar la precarietat no des d'una intervenció en el volàtil lloc de treball, sinó des d'on el precari encara podia tenir una mínima capacitat d'agregació: el territori. Tant en l'organització com en les formes d'acció que s'adoptaren, existí efectivament la voluntat de superar la debilitat dels i les precàries en el lloc de treball i establir una metodologia que generés potència des dels barris. Amb la finalitat que, o bé revertís en els llocs de treball focalitzats a la zona, o bé perquè l'organització barrial fos el punt d'ajuda mútua pels qui la formaven.

"... en potenciar l'organització de la lluita social també en el lloc de reproducció, al barri, s'evita així el risc de repressió en el propi lloc de treball i es possibilita la unió de la lluita laboral d'ocupats, aturats de llarga durada, persones amb treballs temporals o esporàdics, estudiants fent feinetes, treballadors inactius, persones que realitzen els treballs domèstics,..."

Document de les Plataformes, 1995

L'agregació territorial en barris com la Zona Franca, Sant Martí-Verneda, Gràcia, Les Corts, Sants, o en nuclis metropolitans com Terrassa, Sabadell, Cerdanyola, Cornellà, Badia, Montornès, Manresa, Girona, suposà una innovació central de les formes d'intervenció habituals respecte el treball assalariat.

En segon lloc, s'intuí quins eren els sectors productius on més s'intensificava la precarització, allà on anaven a parar *"els cossos humiliats per la precarietat"*. Serveis, feines no qualificades del comerç o la restauració, teleoperadores, el terciari de la gran distribució, segments que van de la logística a la informàtica, dels serveis a les empreses als serveis a les persones, dels centres comercials a les franquícies, ...(Foti, 1993). Cossos humiliats i exclosos de l'organització sindical; per tant, extremadament desprotegits davant l'arbitrarietat empresarial.

"... (amb) la tendència a l'increment de subcontractació de certes tasques a petites empreses, a la descentralització productiva, a la terciarització, al treball temporal, aquella virtut de la concentració industrial és cada cop més difícil d'aprofitar per a endegar una lluita de la classe treballadora. De fet, molts sindicats es troben força perduts i estan mancats del poder de mobilització que havien tingut en el passat. (...) Fora d'aquestes organitzacions sindicals, sense espai en elles, queden moltes d'aquelles persones que treballen en condicions més precàries, amb sous més baixos, sense seguretat social, sense contracte,... o si es té contracte amb d'un eventual, a temps parcial, de pràctiques, d'aprenentatge... Aquests treballadors són cada cop més nombrosos i la tendència sembla indicar que augmentaran la seva proporció"

Document de les Plataformes, 1995

Amb pràctiques d'acció directa externa en inems, centres comercials i fast-foods, es fomentava l'agregació dels i les precàries (*"nuestras acciones empezaron por un grupo pequeño de personas, pero gracias a la acción ahora la asamblea ha aumentado"*, afirmava la plataforma de Badia) i alhora s'assenyalava quina era la geografia real de "l'increment del volum d'ocupació": en quines condicions es produïa la nova contractació. Accions que no buscaven només la complicitat dels i les assalariades, sinó que intentaven involucrar als clients dels establiments en el desprestigi comercial de l'empresa. Tant pel subjecte al qual s'adreçaven, així com per les tàctiques d'intervenció simbòlica en els espais de la precarització laboral, les plataformes iniciaren un recorregut que hauria d'haver donat més fruits per la seva plena pertinència.

Durant el temps que mantingueren l'activitat, demostraren que amb la coordinació horitzontal i la intervenció local dels grups (*"en les Plataformes, que funcionen assembleàriament, sempre s'hi participa com a individu, sense representar cap organització"*), es podien produir noves formes d'acció col·lectiva respecte una precarietat igualment socialitzada. Es produïren anàlisis sobre el treball assalariat i el límit de les seves "dignitats". Es vinculà la vivència en primera persona de la precarietat -i per tant la imaginació de formes de lluita situacionals, sobretot locals- amb els processos de globalització capitalista i per tant la internacionalització de les lluites (participació en la campanya "Contra l'Europa del capital" de 1995, contribució a les marxes contra l'atur i la precarietat d'abril 1996: L'Hospitalet, Cornellà, Sant Boi, Sant Vicenç, Martorell, Manresa, Terrassa, Sabadell, Badia, Cerdanyola, Ripollet, Montcada, Santa Coloma, Badalona, Sant Adrià, Barcelona...).

I, sobretot, s'aprengué, a partir del sentiment d'haver estat utilitzats en la vaga del 94 i posteriorment minoritzats (Cañadas i Caprile, 1994), a partir de l'experiència del desmantellament teledirigit de les Plataformes, a iniciar la cabdal lluita per l'autonomia respecte partits i sindicats. Autonomia que, a partir d'aleshores, caracteritzaria totes les experiències de lluita contra la precarització. Una confirmació dels temors dits en veu baixa pels sectors propers al sindicalisme.

"Es posible que las Plataformas, en una muestra más de la debilidad actual del movimiento juvenil progresista, puedan ir desapareciendo en el transcurso del año si no encuentran una dinámica adecuada que les permita seguir desarrollándose, ni apoyos ni colaboración suficientes. Pero lo que parece cierto es que, si no se hace nada, en las próximas movilizaciones de una cierta dimensión los jóvenes de izquierda, organizados o no, se encontraran necesitados de nuevos espacios desde donde actuar. En el mejor de los casos, si el pesimismo y el desánimo no pesan demasiado, se volverán a crear estructuras parecidas. Que las relaciones con el

sindicato se mantengan tan cordiales, y hasta cierto punto asumiendo sin problemas su dirección y protagonismo, como en la última huelga general, no parece tan claro".

Cañadas i Caprile, 1994

Una vegada desactivades les Plataformes, sobretot pel desgast que suposà l'operació del PCC com a contrapartida per la presa de l'USCOB de CCOO, s'impulsaren noves experiències contra la precarietat. Des de la *Mesa Cívica Jove*, formada sobretot per organitzacions juvenils d'esquerra radical, fins a les *Assemblees contra l'atur i la precarietat*, -*"plantegem la necessitat d'anar cap a un moviment que lluiti realment contra l'atur i la precarietat i volem donar una continuïtat a aquestes petites mobilitzacions que s'han despertat amb caràcter autònom i assembleari..."*-, on la representativitat era territorial, es continuaren el camins irregulars encetats per les Plataformes. L'aposta per l'acció directa i ja no només l'autonomia, sinó la crítica integral dels sindicats majoritaris, foren els signes dels nous assaigs.

Les Campanyes contra les Empreses de Treball Temporal (1996-1998) foren, possiblement, l'experiència més reeixida d'aquesta etapa. Comprenent diferents formats organitzatius, tendiren a la coordinació descentralitzada, sostinguda per grups dels barris i pobles provinents del nou independentisme radical, del moviment estudiantil assembleari i del moviment de les okupacions de l'àrea metropolitana.

"Un punt d'inflexió és el 25 d'abril de 1997 on es convoca una jornada de lluita que coordina gent d'universitats, col·lectius de barri i instituts. La jornada acaba amb 12 ETT ocupades i 8 persones detingudes a Sants. La lluita pren un caràcter general, s'estén i de la centralització en la plataforma passem a la territorialització i descentralització del conflicte, ampliant-se també el nombre d'accions, cartells, pintades, ocupacions, sabotatges, etc. S'ha passat d'una lluita genèrica contra l'atur i la precarietat a la focalització de tots els esforços en un objectiu concret i aquest fet va acabar donant els seus fruits. Sense cap coordinació central, la mateixa protesta s'estenia a diferents barris, municipis i pobles"

Participants de la campanya

Malgrat la composició dels grups, els objectius eren socials i no ideològics, i es materialitzaren en un ampli repertori de confrontació. Intens treball de focalització d'un objectiu (la ETT), accions directes que obligaren a tancar algunes d'elles, ús del sabotatge i l'ocupació d'ETT com a repertori modular, mocions als Ajuntaments, vagues a instituts per a recolzar les jornades de lluita, etc. Salts qualitius respecte l'activitat de les Plataformes, ja fos en l'impacte mediàtic, la repressió policíaca, les rutines de força col·lectiva i ràbia organitzada, com per la comprensió del mercat de treball capitalista i el paper regulador dels sindicats, que hagueren d'intervenir per a gestionar un conflicte que s'havia iniciat al marge -i molt sovint en contra- de les estructures sindicals. Les campanyes contra les ETT, en definitiva, foren un dels impulsos que modularen el nou cicle que s'obria:

"Les campanyes contra les ETT es van començar quan encara l'àmbit de l'esquerra autònoma, radical o alternativa es trobava més atomitzada i debilitada que en l'actualitat, la militància s'entenia de forma estricte i nominal com a part d'un col·lectiu o organització i es vivia una sensació i una necessitat de recuperació d'espais de lluita. En aquest escenari, les ETT van ser un factor aglutinador de diverses sensibilitats, persones i col·lectius en un moment en que el desallotjament del cinema

princesa va encendre els ànims de la lluita social"

Participants de les campanyes contra les ETT

Les lluites autoorganitzades contra la precarització de la segona meitat dels 90, expressaren les polititzades "fugues" precàries respecte l'organització sindical. No aconseguiren crear un "moviment generalitzat de precaris", que era l'objectiu de fons de moltes d'aquelles experiències, però tanmateix van contribuir en la recerca de noves formes d'expressió de conflicte. Després de la vaga general, cristal·litzà una nova subjectivitat -des de i contra la precarietat- que s'hagué d'enfrontar amb els blindatges de l'estat-democràcia i el seu sistema de representació (partits i sindicats) en crisi. I, denunciant-ne les contradiccions estructurals, possibilitaren l'emergència de noves formes d'acció col·lectiva.

"Denunciem el pacte social entre empresaris, governs i sindicats, com un pacte que no representa a creixents sectors de la població, i que està legitimant la consolidació en la impunitat de l'imperi de les multinacionals. Immigrants, precàries, aturats, assalariades en perill d'extinció, presos,... Qui signa la pau social en el nostre nom? Qui es doblega al capital amb una legitimitat que no té?"

Resistència anticapitalista, 1 de maig del 2000

Les experiències contra la precarietat dels anys noranta assajaren processos d'autoorganització basats en la solidaritat i el contrapoder territorial. Començaren a intuir una vida posada a treballar i per tant la generalització de la precarietat, van entendre que no existeixen estructures que formin automàticament un subjecte, sinó que els processos de subjectivació han d'abraçar treball i no treball, "fàbrica" i territori, vida quotidiana.

Els assaigs posteriors no foren aliens a aquests aprenentatges. El conflicte a partir de la vida quotidiana i els apunts de contrapoder territorial serien irrenunciables a partir d'aleshores. No només per a expressar exigències o reivindicacions, sinó per a produir formes de fer. Això és, "produir nosaltres mateixos i de manera col·lectiva els serveis pel propi col·lectiu, de reproduir els elements de la pròpia vida quotidiana, autònomament del mercat i l'estat. Avui en dia aquest és el gran repte: passar de la lògica d'exigències del contracte a la lògica de l'acció per l'autovaloració, per apropiar-se altra vegada d'alts nivells d'autonomia social, que s'ha d'expressar en produir un mateix part dels serveis necessaris per la vida i sostreure'ns al caràcter de mercaderia". (Revelli, 2001)

Una conflictivitat i un contrapoder que, en un context de precarietat socialitzada, hagué de subvertir a fons les mediacions institucionals que emmordassaven el social, hagué de subvertir a fons el control de l'espai públic, hagué de practicar, en definitiva, les formes creatives i rabioses de la desobediència social.

La fecunditat de la desobediència

"Després del cicle revolucionari obrer i antiautoritari dels segles XIX-XX, la subversió s'ha quedat sense dates ni calendari. Sense moviment ni subjecte on encarnar-se. Sense projecte a realitzar. Però el teu cos i el meu existeixen. I no són un ventall de possibles. Tampoc són una promesa de futur. Són, necessàriament, el punt de partida d'un programa de subversió"

Marina Garcés

Un ofec recorregué diverses generacions al llarg dels anys vuitanta i principis dels noranta. Una sensació d'energies estancades, de perplexitat i llunyania d'una realitat cada vegada més difícil de modificar: "tot el que s'havia volgut suprimir tornava amb més força" (Etcètera, 1992). La vivència d'una política bloquejada, verbalitzada en la fi de les ideologies, de la història, del "comunisme"; la immersió en una economia reestructurada amb velocitat de creuer respecte els canvis en l'organització del treball i la producció; l'experiència d'un comú en declivi, amb el periclitat de l'agregació obrera i el triomf de l'individualisme,... no podien sinó desarmar les armes de la crítica.

Tanmateix, aquells bloqueigs que neutralitzaven la potència social han estat els nutrients del posterior desencadenament de l'acció col·lectiva. Doncs per a de trencar l'encanteri, haurà estat necessari elaborar un model d'acció que precisament es nodris del que determinava el seu bloqueig (Virno, 2003). Quins són els paral·lelismes entre les formes de la paràlisi, i les formes d'unes resistències imaginades per a trencar l'embruix?

La galvanització de la democràcia de mercat, i la rigidesa dels seus instruments institucionals, ha estat un dels factors determinants que ha induït progressivament a la necessitat d'autoorganització al llarg dels 90. La seva impermeabilitat ha exacerbat les tendències a anar més enllà de la reivindicació, això és, ha contextualitzat la institució d'unes pràctiques polítiques en termes de contrapoder: no per apriorismes ideològics, sinó pel "xoc amb la realitat". La dificultat d'intervenir en allò constituït portà a pensar en la conveniència de destituir, constituint realitats altres.

"Totes les experiències autoorganitzatives d'aquests anys, no sorgeixen per una base ideològica prèvia o perquè ja tingués previst avançar en la creació de contrapoder. Sinó que surten a partir d'un xoc amb la realitat"

A. Grup discussió Democràcia

La solidificació de l'estat-democràcia, la reestructuració capitalista, la destrucció tècnica i política de la composició de la classe obrera, foren alguns dels xocs que bloquejaren les energies socials fins el punt que, cap a finals dels vuitanta, la protesta col·lectiva basculava entre la persistència de formes d'agregació declinants -els anomenats "nous moviments socials"- i les formes subterrànies del resistencialisme. La paràlisi del social organitzat contrastava amb el dinamisme de la reestructuració, que desfent-se en retòriques keynesianes projectava colonitzar totes les àrees del planeta i de la vida sota la seva lògica.

L'ofensiva econòmica del capitalisme es traduïa a nivell internacional en significats

polítics: la caiguda del mur de 1989, el col·lapse del bloc soviètic, la fi dels referents llatinoamericans, l'assumpció de les esquerres institucionals europees dels postulats neoliberals,... Tanmateix, la preconitzada fi de la història no es feu efectiva i a mitjans dels 90 es produïa una revifada internacional de les lluites socials. Què havia esquinçat l'antic conjur?

La insurrecció zapatista de l'1 de gener de 1994 fou una de les fissures d'un món que es pretenia unidimensional. Els discursos i pràctiques zapatistes, lluny de la clàssica concepció de la presa de poder, i els seus usos intel·ligents de les noves formes de comunicació, esdevingueren un dels referents per a una nova acció global. Tota una ruptura i renovació dels paradigmes de l'acció col·lectiva que tingué la virtut de donar valor a unes pràctiques que ja es donaven en el nostre entorn.

El nostre zapatisme fou el moviment per la insubmissió. Feix de desobediències que s'inicià en forma de rebuig al servei militar i a la prestació social substitutòria, es socialitzà com una eina per a descodificar la realitat dominant, per a obrir fissures en el monopoli de l'estat-democràcia. La insubmissió generà noves potències, desencadenà obertes possibilitats per a un social que ja no volia esperar militant per un futur incert, sinó produir ruptures i alteritats. Doncs si la desobediència és negació d'allò que oprimeix, alhora és creació d'una altra política, una altra vida, un altre possible, obre la porta a l'emergència de noves matrius en les relacions socials. Quins han estat els fruits de la fecunditat d'aquest *no*?

L'obertura de nous espais polítics, físics, comunicatius, on socialitzar la desobediència -en els dos sentits: *fer-la social* i *estendre-la*-, on materialitzar les noves subjectivitats antagonistes, afirmant-les en la conflictivitat i no defugint-la: "*no hay opciones reales fuera del espacio que determina la relación social del capital; una relación social, no obstante, que nos constituye en la conflictividad*" (Etcétera, 1991), ha estat l'element que, al nostre parer, ha donat cos al renascut cicle de lluites autoorganitzades.

Una desobediència teixida a partir de formes antitètiques a les representatives, que no formula un "programa diferent", sinó que obre espais polítics on esbossar relacions socials autònomes al mercat i l'Estat, i horitzontals entre elles. Que beu dels bagatges històrics de l'acció directa llibertària o de la crítica feminista de la vida quotidiana, de les relacions, de la jerarquia. Una desobediència que suposà, en el seu moment, superar l'impasse d'una forma-partit polvoritzada, els darrers batecs de la qual foren les experiències d'una extrema esquerra exhausta.

La desobediència ha tingut sovint traducció física, i ja no només ha suposat ruptura dels dispositius polítics de control, sinó que amb els nous espais s'ha cavalcat críticament aquella recomposició capitalista de la metròpoli que s'intensificà amb la cita olímpica de 1992. Alliberant espais amb l'okupació de cases i carrers, subvertint les dimensions espaials de la lògica del control, les noves trames connectives de la desobediència han desertat a una planificació que, amb les olimpíades, buscava segellar definitivament el consens social entorn de la modernització capitalista de la ciutat.

Formes de resistència a la tolerància zero, fugues constituents de nous pols d'agregació, vides contraposades a la metròpoli-empresa. A partir de la ruptura de l'okupació, experiències anàlogues en altres camps han anat dibuixant la nova constel·lació de la reapropiació de la política. Amb la contrainformació, s'ha cercat no només invertir la

mercantilització/privatització dels espais urbans sinó reapropriar-se de la mateixa comunicació social. Desobeint la jerarquia i unidimensionalitat dels mass media, s'ha facilitat la recomposició de la subjectivitat antagonista.

Aquestes formes de la desobediència socialitzada, no exhaustives ni exclusives, contemporànies entre elles, han anat realimentant-se i desbordant, impactant en els imaginaris, creant complicitats. Enllaçant-se amb les noves realitats socials vinculades a la precarització de la vida.

L'okupació i desallotjament de l'antic Cinema Princesa catalitzà un malestar social que no es podia expressar amb els llenguatges fins aleshores existents. Un procés que escampà formes horitzontals, poroses, reticulars, desbordant i sobtant a l'adormida societat civil. La reapropiació de l'espai urbà, l'emergència de noves conflictivitats, la refutació de les velles formes organitzatives i de militància, les complicitats mediàtiques i institucionals en la criminalització de les noves formes de vida i lluites metropolitanes, són qüestions que des d'aleshores prenen una renovada vigència. Quines trames s'encetaren o es reactivaren amb aquell impacte enorme per a un imaginari social que ja no esperava sorpreses? Quines letargies s'espolsaren?

La desobediència ha mostrat la seva fecunditat instituint experiència política en el terreny d'allò viscut, i ha reobert espais polítics on el dissens ha aflorat, de manera creixent, fins a constituir desafiaments prou seriosos a la governabilitat de l'estat-democràcia. Ara bé, no se'ns escapa que també ha fet paleses les seves limitacions quan ha intervingut més enllà de les proximitats que l'aixopluguen i l'alimenten.

El magma de la desobediència ha tingut un dels reptes de més envergadura en la seva figuració com a "moviment global". Si bé les contracimeres dels primers anys del 2000 suposaren nous afluents d'autoorganització, demostraren alhora les dificultats d'assumir grans mobilitzacions i campanyes, d'establir segons nivells de coordinació sense la interferència de partits i sindicats. Aquest *impasse*, que s'accentuà amb les mobilitzacions contra la guerra del 2004, deixà pas a la reaparició de les velles mediacions. Les pors callades, despertades ja no només per una acció col·lectiva rupturista, sinó per la constitució de trames autònomes de sociabilitat i cooperació social, s'han traduït en el desplegament dels rovellats arsenals institucionals per a mediar el creixent impacte social de l'autoorganització. Buscant, altra vegada, encotillar les múltiples pràctiques de la transformació en els estrets marges institucionals.

Avui el vitalisme en el camp social està acompanyat pel creixent i renovat intent de mediar-lo institucionalment: l'actual pugna per la definició de l'espai públic n'és uns dels indicadors més punyents. La desobediència dels noranta revitalitzà la potència social adormida per l'estat-democràcia i per l'economia de mercat, i obrí la porta per a pensar altra vegada en la possibilitat d'una esfera pública no estatal. Avui, les aigües estan revoltades, però res assegura que de la disrupció sorgeixi alguna cosa més que interrogants.

El No al 92 com a punt de partida

Principis de la dècada. La nominació de Barcelona com a seu olímpica suposà el gran salt endavant en la modernització de la capital catalana. La cobertura esportiva per a intensificar les transformacions econòmiques en marxa, per a reestructurar l'estructura

productiva de la ciutat. L'esperit olímpic s'aplicà amb insistència, modelà de forma brutal el paisatge de la ciutat, remugué barris sencers, en creà de nous, cimentà les vies ràpides que abraçarien ja tota la ciutat. Barcelona es configurava en tant què metròpoli, mimètica a models aliens però buscant diferenciar el producte, fer-lo "autòcton" per vendre's millor en la xarxa global. Però en la botiga més gran del món, també s'hi feien rebaixes.

"Els JJOO del 92 representen per Barcelona la posada en escena d'un model de ciutat "moderna" fruit d'una determinada idea de progrés. No obstant, més enllà de tota l'enlluernadora publicitat i del luxe, en la realitat quotidiana aflora la misèria: els marginats, els aturats, els pensionistes empitjoren cada vegada més la seva situació i augmenten sense aturador. L'especulació immobiliària desperta de la seva letargia i viu una efervescència semblant a la del porcíolisme dels any 60. (...) Així, Barcelona, gràcies als JJOO es convertirà en una ciutat elitista i cara, recuperada pels privilegiats.

Barcelona '92-Que representa la Barcelona 92?

Malgrat que els Jocs podien haver estat *"una oportunitat única per a experimentar imaginativament noves formes d'oposició i denuncia"*, per a *"unir-nos, per a riure'ns, per a dir que no estem morts"*, per a *"cridar ben alt que hi ha altres Barcelones"* (Ibid) el cert és que l'àrea antagonista tingué greus dificultats en expressar-se. No existí una articulació col·lectiva més enllà de petits grups que dissentien de l'esdeveniment i del propi model socioeconòmic que simbolitzava. La desconexió, la desconfiança i la manca d'expectatives que s'arrossegava des de feia anys -tant de forma col·lectiva com individual- deixà una correlació de forces molt desigual que facilità l'aplicació d'estratègies de repressió i integració per part del poder.

Una repressió que s'aplicà, de forma significativa, contra sectors de l'independentisme organitzat. Més de quaranta persones foren detingudes i moltes d'elles torturades durant l'anomenada Operació Garzón, però aquesta no fou sinó la cara més visible d'una apropiació policíaca de la ciutat que esdevindria permanent. Més enllà de l'explícita repressió, l'estructura politico-administrativa hagué de maniobrar per a fer front als costos socials del procés de "modernització": aquells que podien crispar la bonica postal olímpica. Emmarcada en la recerca de noves formes de construcció de consens, el voluntariat representà la creació d'un nou canal entre societat i poder, el paradigma de la integració ciutadana en la gran empresa barcelonina.

"Es vol establir, com a la resta d'Europa, dues categories de ciutadans: el "bon ciutadà" que col·labora en el funcionament de la ciutat i el marginat social, el comportament del qual posa en entredit les regles del joc democràtic.

Barcelona '92-Que representa la Barcelona 92?

Els JJOO buscaren obstinadament neutralitzar la conflictivitat urbana a partir de situar tota la participació social dins les lògiques predeterminades del poder. Quines foren les fuites d'aquella institucionalització del social? Prescindir de l'administració i les formes clàssiques de participació política, començar gairebé de zero.

Juny 1989, tres anys abans de la gran cita. Mentre es construïa un barri artificial a ritmes vertiginosos, d'esquenes a les obres es celebraven les primeres Jornades No'92. Gent dels barris més afectats exposen els processos urbanístics que pateixen, operacions motivades per tal d'augmentar la velocitat de circulació, revaloritzar l'espai urbà, fer

atractiva la ciutat per a les classes emergents i eradicar la pobresa i la marginació expulsant als pobres i als marginats. Però en aquelles jornades no només analitzaren el poder, sinó sobretot com rearmar-ne l'antagonisme. I, significativament, encunyaren algunes de les línies polítiques que travessarien el posterior cicle de l'autoorganització. La caducitat de les utopies dels grans projectes de transformació històrica; la crisi de legitimitat de les democràcies del capitalisme-centre amb unes formes de govern cada cop més autoritàries; i la inutilitat de les categories esquerra/dreta pel que fa al sistema de partits, havien d'obligar a l'antagonisme existent a buscar nous eixos de confrontació (I Jornades NO'92 Resum de les ponències, Març 1990)

Tanmateix, malgrat els incipients punts de trobada, la sensació general entre els col·lectius dissidents era de desconcert. Caldria recercar noves formes que trenquessin el consens al voltant del 92. I aleshores emergí el No.

Com que no hem desaparegut encara malgrat el silenci que ens aboquen al damunt, més d'una vegada ens han preguntat: Però qui sou vosaltres exactament? I aquesta pregunta per la identitat ens la posen grossos i petits polítics, tota mena de buròcrates. Després afegeixen seriosos: Però que voleu doncs? I de seguida ens acusen de ser una minoria irresponsable que va contra el que vol la majoria. (...) Nosaltres no volem donar alternatives ni guanyar vots. Ni creiem en futurs meravellosos. Ens dirigim només als qui com nosaltres tenen mala llet. Perquè estem farts de la mediocritat que aquí s'estén disfressada de postmodernitat i de disseny. Estem farts de que continuadament diguin el "nostre" alcalde, els "nostres" jocs olímpics, ... No, no son "nostres". (...) Estem cansats de que tot esdeveniment sigui "un triomf de tots", o bé "tots ho hem fet possible". No. No participem d'aquests èxits d'estar per casa, d'aquesta manera delegada de viure. No i no. Volem viure nosaltres per nosaltres mateixos. Es a dir, en contra.

No al 92 (1989)

El No va ser la forma que prengué aquella recerca insistent per trencar el silenci entorn al nou model de creixement. Una fórmula inacabada, tot just començada a esbossar. Un programa de mínims, el futur ferment de les experiències que es viurien durant tota la dècada. Davant del buit a l'hora de construir alternatives al model existent, front la fractura establerta amb les pràctiques rupturistes que la transició minoritzà, el No començà a constituir un punt i a part amb les derrotes passades. S'inicià la cerca per a expressar de nou la conflictivitat social al carrer.

El No, l'expressió més senzilla però més clara de la negació a l'estatu quo existent, la forma més antiga i ferma de desobeir i no acatar la imposició. La potència destituent amb la que s'endegà la dècada, la mateixa matèria política d'aquelles pràctiques desobedients que, poc a poc, van aspirar a fer extensiva la negació a l'ordre social. La insubmissió, o l'eina que començà a llaurar les terres comunals abandonades durant massa temps.

Els aprenentatges de la insubmissió

"Des de sectors socials i polítics diversos s'està coincidint, des de fa un temps, en la importància dels moviments socials alternatius com a impulsors i emergents motors que qüestionen, s'oposen i s'enfronten a les diverses formes i aspectes d'opressió i repressió del sistema, poders establerts i l'ordre instituït. (...). Ha arribat un moment que des de la pròpia especificitat del moviment s'ho vist que calia anar obrint-se a

d'altres moviments: omplir-se dels continguts d'aquests per tal de no caure, sovint en flagrants contradiccions els uns amb els altres (...) Sigui com sigui, la realitat actual es aquesta: hi ha la voluntat d'una major relació entre els diversos moviments socials alternatius, radicals,...

Jordi Muñoz, del MOC, 1988.

Els continguts del No al 92 i les discussions sobre la coordinació entre els diferents moviments socials, indiquen de forma subtil, però decidida, que es començaven a traçar estratègies per superar la travessa en el desert dels vuitanta. Quines pràctiques cristal·litzaren, com es reconstruí el vincle social des del moviment?

"Tota l'àrea antagonista, durant aquests anys, està molt de cara endins. Recordo reflexions contínues buscant marcs teòrics en un principi molt abstractes, doncs molts referents polítics de l'esquerra estan esgotats. I al mateix temps amb funcionaments poc dogmàtics, doncs el poc culte a la lectura ha fet que ningú mai saltés en una assemblea dient "segons tal autor hem de funcionar així!". Buscàvem sobretot formes organitzatives pragmàtiques, que estiguessin en coherència amb la nostra visió més que en funció d'una ideologia ferma o dogmàtica. I en aquells moments els referents més canyeros són en la insubmissió, sobretot alguns sectors com el CAMPI".

C. Grup discussió Autoorganització

L'insubmissió al servei militar i civil fou una de les pràctiques que amb més rotunditat materialitzà el No. No plantejava una demanda a ser gestionada per les instàncies polítiques, sinó que mitjançant l'acció desobedient ampliava l'imaginari de les destitucions possibles. Accions destituents i alhora instituidores de noves relacions, reactivant al llarg del territori una potent xarxa de grups i nuclis, múltiples sensibilitats polítiques coordinades en un objectiu comú. L'experiència insubmissa suposà de nou la possibilitat de ruptura, la viabilitat de noves pràctiques socials que excedissin la pròpia llei.

"El aprendizaje del trabajo político cooperativo, a contrapelo de las exigencias sociales de competitividad y de la rentabilización de la experiencia y saberes comunes por parte de unos pocos; la constitución de grupos de apoyo y redes de solidaridad frente a la represión y la criminalización, erigidos sobre los pilares de una cotidiana política de afectos; la implementación de una compleja dialéctica de negociación/confrontación con muy diversas instituciones sociales, de los medios de comunicación oligárquicos a los tribunales, de la prisión a las asociaciones civiles; la construcción de imágenes de autorrepresentación pedagógicas y fuertemente significantes, que interpelan al cuerpo social al tiempo que sirven de instrumentos de autorreconocimiento de un movimiento político complejo...; la producción, en suma, de un contrapoder: todo ello contribuyó a la constitución de espacios de socialización alternativos que una generación políticamente huérfana hubo de reconstruir sobre la tierra arenosa de la transición y la subsiguiente esterilización de la memoria militante.

Marcelo Expósito, 2004

Amb la transversalitat de la insubmissió, s'assentaren les bases per a l'eclosió de successives pràctiques d'autoorganització social: el desgel, per tant, de la interiorització de la derrota que s'arrossegava des de la transició, intensificada amb el fracàs de l'OTAN. La insubmissió dels antimilitaristes no només fou un desafiament simbòlic vers la segellada pau social, també reobrí a la pràctica el bloqueig històric a noves formes

d'intervenció política qüestionant l'imperi de la democràtica llei com a únic canal per a l'acció col·lectiva. No és significatiu que, amb aquella nova "il·legalitat de masses" -i ho afirmem sense ruboritzar-nos-, es superés l'afonia social, es revitalitzessin aquelles energies derrotades pel cant de cigne que suposà, pels moviments provinents dels setanta, la campanya contra la OTAN?

L'acció desobedient que emanà de la insubmissió esberlà la tenalla del sistema de partits, el pacte social per l'immobilisme i "la representativitat" com a condició d'agència social. Acabà amb la nostàlgia vers les formes d'acció col·lectiva del cicle anterior, i de l'esquerda dels bloqueigs obrí l'horitzó que permeté la projecció d'un nou cicle de lluites. Formes de política radical que, curiosament, emergien desafiant una legalitat propulsada -que no gestionada- per onades de lluites anteriors. Que en tot cas entroncaven amb el que de debò tenien a les mans els moviments dels setanta: la desafecció al règim i la capacitat d'alteritat.

La insubmissió, de manera cristal·lina, rotunda, suposà passar de la *protesta* -únic llenguatge amb que sembla que es pugui expressar el social en les societats democràtiques- a la *defecció*. De nou, el social practicava un tipus de desobediència que posava en qüestió la pròpia facultat de manar de l'Estat: i ara, atenció, de l'estat-democràcia. Com no hauria d'obrir portes a altres expressions de la dissidència? Com no buscar dilatar la desobediència, ja no només cap a l'àmbit del servei militar obligatori, sinó vers altres dispositius de poder? Com no entendre, per tant, la desobediència com a una forma fonamental de l'acció política?

En tant que pràctica central del moviment antimilitarista, la insubmissió ha estat cabdal per a fecundar una possibilitat, la de l'emergència d'altres formes de fer: directes, rupturistes, autònomes. No tan sols ofereix un modular repertori de confrontació -eficaç, imitable-, sinó què sobretot transformà contundentment els marcs culturals de l'acció col·lectiva en l'estat-democràcia: *"la idea bàsica és aquesta: una norma, llei o imposició (sigui anar a la mili, o fer una cua diferent per ser negre, canviar de llengua o pagar el lloguer) que ningú obeeix, deixa d'existir"* (Comelles i Muñoz, 1999). La desobediència permeté sedimentar de nou aquell aprenentatge oblidat de la mobilització, no com a demanda, sinó com a creació: *"la lluita ens dóna el que la llei ens pren"*. Tota una ensenyança pràctica per a les lluites a venir.

Quan la desobediència es fa social

"Si històricament va ser necessari subvertir la relació treball-capital des de l'interior de la producció o organitzar la desafecció al treball, avui dia es imperatiu buscar la forma de descolonitzar, creativament la totalitat del món de vida. Desobediència significa així, a través del conflicte imaginar noves formes de ser feliços."

Marcelo Expósito

La desobediència és la forma en moviment del *no* que travessa els noranta. Alternativa a les necessitats identitàries i homogeneïtzadores que requerien les organitzacions clàssiques, la desobediència en situació s'adequa a la realitat caleidoscòpica de les noves subjectivitats emergents. Més enllà de no acatar una llei considerada injusta, implica

l'extensió d'una pràctica amb voluntat de subversió de la vida quotidiana, soscava la legitimitat de l'estat-democràcia, busca impugnar la totalitat de les seves produccions polítiques damunt la vida. Permet, en la seva persistència, instituir noves esferes de caràcter cooperatiu que, constituïdes en els marges, acaben entrant en conflicte amb el mercat i les institucions. Quin ha estat el context que ha induït a la seva socialització conflictiva?

En un capitalisme que pugna per a mercantilitzar la vida, la confrontació es produeix en les esferes de la mateixa vida. És com a resposta a la precarització socialitzada, quan la desobediència esdevé social.

Un dels àmbits en què la conflictivitat ha anat seguint el rastre de l'acumulació capitalista, ha estat el relacionat amb els espais de vida. Convertit l'habitatge d'un recurs de primera necessitat a un bé de mercat, el conflicte ha tingut una de les expressions centrals en la lluita per l'espai. Els centres socials, les ocupacions del carrer o solars, les ocupacions d'habitatges han estat una resposta a l'alçada de la construcció de la ciutat global (Raparelli, 2003). En un context d'apropiació capitalista de l'espai de la reproducció social, davant d'una voluntat deliberada de controlar tots els espais públics i de redissenyar-los a efectes de la seva funcionalitat amb l'acumulació i governabilitat, l'antagonisme de les ocupacions ha estat una resposta en situació; una eina per a decantar l'ambivalència de la vida quotidiana: la que reproduceix la dominació o la curtcircuita. Ha possibilitat una vida com a acte de sabotatge (López-Petit, 2004), ha situat l'experiència vital en el centre de l'acció política. Amb la seva aposta per a fer saltar totes les mediacions i invertir les despotències de la precarietat, el moviment de les ocupacions, possiblement, ha estat la posada en comú -el sabotatge col·lectiu- d'unes vides que han aspirat a subvertir l'ordre social.

"Dos acontecimientos marcaron ese invierno: la creación de un segundo intento de crear un marco colectivo capaz de impulsar la acción conjunta, capaz de articular la protesta autónoma representada por el fenómeno okupa. El 7 de enero de aquel año comenzaría a darse forma l'Asamblea d'Okupes de Barcelona.. Dos meses después, el 10 de marzo, se okupaba el antiguo Cine Princesa; plasmación sobre el terreno de un espíritu lleno de vitalidad, del despegue de una efervescencia que había estado edificándose en los últimos años y que se plasmó por la unión de esfuerzos y fuerzas hacia un proyecto que daba una nueva dimensión a la práctica de la lucha contra el modelo tradicional de organización social"

Max, 2001.

L'explosió viscuda a la ciutat de Barcelona el 28 d'octubre de 1996, com a resposta al desallotjament de l'antic Cinema Princesa, inaugura una nova subversió als usos capitalistes del territori. Si l'ocupació tensa el pols larvat entre les noves pràctiques al carrer i les institucions, el seu desallotjament fou el punt d'inflexió on es passà del conflicte quotidià a la confrontació oberta. Durant mesos, l'alliberament d'un espai en l'epicentre de la ciutat fou una irreverència suggerent. Situat en una de les zones de la ciutat amb una renovació urbanística i demogràfica més intensa, la creació d'un centre social representava una fuga prou inquietant com per ser obviada pels gestors del nou model de ciutat. D'aquí la voluntat d'un desallotjament exemplar. D'aquí el detonant de noves explosions.

El Cine, com les experiències que el precediren i les posteriors, esdevingué un espai

obert, sense mediacions institucionals, on hi conflueixen diferents pràctiques del nou antagonisme social. Prosseguint el camí encetat per la insubmissió, les desobediències urbanes que s'intensificaren a partir del Princesa reobriren les sendes obstruïdes per la política institucionalitzada:

"Con todas las dificultades y contradicciones que se quiera, este espacio se ocupo para abrirlo e inventar otros modos de vivir que no reprodujeran la lógica miserable de la sociedad. Solo por esta razón había que defender este espacio y evitar que fuese desalojado. Solo por esta razón había que hacer que el coste político del desalojo aumentase todavía más el aislamiento del Estado de los Partidos, el mismo que ha aprobado el nuevo código penal. (...) Hay que decirlo claro, los okupas no son una tribu urbana aunque a veces ellos contribuyan a dar esta imagen. Todos podemos ser okupas. (...) Como okupas fuimos los que salimos a la calle para expresar nuestra rabia, transformando la impotencia vivida ante el desalojo en un enfrentamiento festivo que hacia años que no se producía en Barcelona. Durante horas Barcelona dejó de ser el gran supermercado con fachadas rehabilitadas. Seamos todos okupas. Démonos prisa. Hay infinitas cosas que ocupar. Hay infinitos mundos que abrir".

Todos somos okupas, 1996

La lluita per l'alliberament d'espais i la creació de territoris no mediatos al marge de les institucions es situen des d'aleshores en el centre de les noves pràctiques antagonistes. La desobediència a la metròpoli capitalista ha madurat respecte les iniciatives de 1992; amb ella també ha proliferat l'experimentació de noves cooperacions que escapen a la lògica mercantil. El ressò del Cinema Princesa legitimà socialment l'okupació, convertí una pràctica radical de reapropiació urbana en referent per a les dissidències que s'escampaven arreu de la geografia metropolitana.

"la connexió de l'okupació conflueixin àmbits de gent diferents: per una banda els que venen de la cultura més punk d'alguns barris, i per altra gent que ve de les universitats, i de col·lectius, creant una simbiosi curiosa político-personal, que va enriquir-ho bastant, i que va acabar desembocant en el Princesa i la Hamsa"

J. Grup discussió Autoorganització

Transfigurant aquella vella cal·ligrafia de la delegació, el procés del Cine rebentà l'artificiositat de la pau social urbana. Malgrat les inicials banalitzacions de les "tribus urbanes" o les criminalitzacions posteriors del "terrorisme de baixa intensitat", no es pogué maquillar l'evidència: la presa de l'espai públic per les noves expressions d'un protagonisme social no reconegut i insistentment negat per part del l'estat-democràcia. La resposta institucional, oscil·lant entre la voluntat integradora -presentant mediadors- i la via repressiva, evidencià la dificultat de canalitzar la desobediència amb les matrius de la política formal. Unes resistències que potser no tractaven només de defensar un espai en si, de forma aferrissada, sinó de legitimar i estendre les pràctiques que s'hi duïen a terme. La possibilitat d'exercir una desobediència quotidiana i insolent a escassos metres de l'Ajuntament i la Generalitat -així com front els escleròtics edificis sindicals- era una metàfora que no havia de passar desapercebuda.

La presència al carrer de l'okupació i del seguit de lluites associades dinamitzà l'escena política d'una ciutat que fins aleshores havia estat narcotitzada per la crisi de les tradicionals formes de fer política. El repertori de confrontació dels grups vinculats a

l'okupació, oscil·lant entre la disrupció, la violència i les formes convencionals (Max, 2001) creà incertesa en les institucions i obrí escletxes perquè les dissidències emergissin de nou.

"En un principi, la dinàmica de sortir al carrer per part dels centres socials okupats no es veia complementada per altres moviments socials de Barcelona. Durant "Trenquem el silenci" participà altra gent que no pertanyia als CSO, però que es vehiculava molt a través de les okupacions i dels espais d'afinitat propers, encara que fossin en espais llogats. També tots els intents de resistència anticapitalista, de crear un altre primer de maig, passen pels csoa. Així com en els 12 d'octubre de la plataforma antifeixista..., és gent que participa en els csoa la que dinamitza aquestes protestes de carrer"

C. Grup discussió okupació

Podem entendre l'okupació com una de les espurnes del substrat inflamable de la precarietat? Com ha impactat la seva intervenció contra el model de construcció capitalista de la metròpoli, en el desenvolupament del conflicte social dels noranta? Les possibilitats apreses en la creació d'espais autogestionaris i no mercantils, encara que permanentment truncades per la inestabilitat i temporalitat dels centres socials, han destil·lat una metodologia d'acció directa i autonomia que, com a mínim, ha desaccelerat aquella expropiació de la política practicada per l'estat-democràcia.

"Así que al final para que vamos a pelearnos por conseguir un cuartucho de mala muerte, además con condiciones de por medio, cuando en toda la ciudad hay tantos espacios grandes y guapos para ocupar. Partimos de la idea de que no tenemos que pagar un duro por recuperar algo que nos están quitando día a día. Las ocupaciones, por grupos de jóvenes principalmente, para montar centros sociales autogestionados viene dándose desde hace años solo que últimamente han ido cogiendo mas fuerza en un proceso de lucha constante por crecer.(...) Todos coincidimos en una forma de funcionamiento mas o menos asamblearia porque entendemos que la autogestión va mas allá de la autonomía frente a la administración. Autogestionar el centro social significa que la toma de decisiones y el trabajo que conlleva es asumida colectivamente, des de lo que se pretende hacer, como se va a hacer, conseguir la pasta si es necesaria...en definitiva, rechazamos cualquier tipo de delegación en el funcionamiento de nuestros espacios, ya que sino queremos ser espectadores tenemos que empezar por cargarnos el decorado. Se acabo lo de unos deciden y hacen mientras otros miran y aplauden (aunque se aburran mortalmente)".

Centros Sociales Okupados Per l'autogestió i contra els desallotjaments. AOB.1996

Les pràctiques d'horitzontalitat i autogestió vinculades a l'okupació han instituït experiència política prescindint de les institucions i de les organitzacions polítiques clàssiques. Si bé la vessant antiespeculativa ha estat la més ressaltada sovint tant pels propis protagonistes com per qui ha analitzat el fenomen, no se'ns escapa que, en tot, cas, *"les okupacions han obert una altra política de viure, no només contra l'especulació, sinó de crear unes altres relacions"* (Violeta, Miles de Viviendas).

Efectivament, sembla que el cicle de les okupacions perforà en alguns punts la realitat sobredeterminada pel mercat, escampà la boirina quasi opiàcia que mantenia en el sopor els antics intents de transgressió. I maldant per a experimentar una col·lectivitat insubordinada, no només socialitzà la desobediència en alguns col·lectius de les noves generacions precaritzades, sinó que incentivà retrobaments amb les guerres socials

anterior.

Des de la consciència que *"l'okupació ha estat inspiradora, ha obert un camí, fins i tot a nivell mític, de creació de simbologia"* (Arnau Can Masdéu), començà una recerca difusa i intuïtiva per a conèixer les experiències i pràctiques que es donaren durant el període de transició i que foren deliberadament soterrades sota tones de consens i pau social. En aquell constant intent de recomposar una història pròpia al marge de la historiografia oficial, nombroses foren les referències que apuntaren cap als setanta. Cartells, textos, jornades, xerrades foren els vehicles que evidenciaren que les pràctiques autònomes no naixien del no-res, que l'autoorganització des del social era en tot cas un "mar de foc subterrani". ("Poder i moviments socials en la Transició", *Passió i revolta*, jornades al CSO Can Vies el 1999 i el 2000, respectivament; *De l'autonomia obrera a l'antagonisme difús*, jornades al CSO Lokeria al 2000, sobre els Grups Autònoms al CSO Pati Blau el 2001...)

A partir de l'okupació i de la seva intervenció en les contradiccions contemporànies, es deconstruïren antigues contradiccions solapades per la desmemòria interessada. S'esberlaren mites fundacionals, es recomposaren ponts amb les generacions anteriors: un intent de recuperar la memòria històrica escapçada. Filles dels setanta, nascudes sota els pactes de la transició, les qui okuparen als noranta ni estaven sotmeses a les hipoteques constituents del règim, ni eren còmplices de pactes de silenci ni de les renúncies de la Moncloa, ni es devien a contrapartides per a mantenir econòmicament virtualitats organitzatives. A penes afectades per la derrota del referèndum de l'OTAN, ni pels desmembraments dels vells *nous* moviments socials, la tabula rasa inicial -la que suscità l'emergència rabiosa del cicle- amb el temps es convertí en revisió crítica de tots aquells processos. Desobeint als noranta, s'impugnà la construcció dels significats que s'havien assentat, pesadament, en les darreres dècades. Es prengué consciència que les pràctiques antagonistes de l'actualitat ens remetien a antigues experimentacions. Front la densitat amb que el poder bloquejà els imaginaris, es rescrigué el fil conductor que s'allarga en l'ombra de l'història oficial i dels qui l'escriuen. No hem compartit, com si fossin nostres, els conflictes de Roca, Numax, les experiències d'autoorganització dels treballadors? No hem rescrit la crítica comuna a un sindicalisme que ahir minoritzà i avui precaritzà? No ens hem comunicat l'ofec a dos temps de la representativitat? Perquè hem begut com aigua el descobriment dels centres feministes de planificació, de les escoles en lluita, perquè tanta passió en compartir les antigues i presents creacions d'espais comunitaris al marge de les institucions? Quants paral·lelismes, quantes sorpreses entre uns que pensaven inventar-ho tot i altres que pensaven que ja no quedava res per inventar.

"Quan estàs sota la dictadura, i vols ensenyament pels teus fills, en el teu barri, etc, vas i montes una cooperativa i una escola. Si consideres que falten centres de planificació familiar, doncs montes una cooperativa i un centre. I si falten espais, doncs et montes un garito. I jo crec que ara s'ha de tornar a aquesta cultura de resistència. El sistema jurídic democràtic, tal com se'ns proposa, ens ha de dur a formular una cultura de resistència exactament igual que sota la dictadura. El que passa és que ara tens alguns estris que, a més a més, els pots fer servir quan estratègicament et convingui."

J. Grup discussió democràcia

A partir d'aquells retrobaments i dels espais polítics reoberts, s'han anat configurant petites realitats d'autoorganització que han hagut de trencar, tanmateix, amb les tradicions

més recents de la "cultura política de la resistència". Moltes d'aquestes realitats, per exemple, són contemporànies a la deflagració d'aquella extrema esquerra que durant els vuitanta mantingué encesa la confrontació.

"En la crisi dels partits d'extrema esquerra hi influeix la caiguda del mur, i que apareguem tot un nou sector de gent que no venim d'aquest tipus de militància, que no ens sentim identificats funcionant dins d'aquestes jerarquies. Però sobretot els afecta la caiguda del mur per suposar "la Fi de la Història", el neoliberalisme com a única opció possible. I no només cau el mur. És el final de totes les lluites antiimperialistes com a referències, de poders populars que arriben a l'Estat i coses per l'estil"

C. grup discussió autoorganització

Nous processos d'autoorganització s'intensificaren quan l'extrema esquerra estava sent arrossegada per les pròpies contradiccions. Havent peregrinat des d'inicis dels setanta, vint anys després arribava exhausta a les noves realitats del conflicte social. Debilitada pel referèndum de l'OTAN i per la derrota, no tant de l'antic bloc soviètic, sinó de les experiències centreamericanes d'alliberament nacional, el seu esgotament no només obeí al descrèdit de l'imaginari revolucionari. Més enllà, la pròpia forma-partit, emmirallada en les derives avantguardistes del maig francès, quedà fora de joc quan els blindatges de l'estat-democràcia s'activaren definitivament, quan els canvis en la composició de les classes els treieren el terra de sota els peus, quan la fragmentació social dificultà un tipus d'organització homogeneïtzant i global; quan, sobretot, les noves subjectivitats qüestionaren la jerarquia (Recio, 1991). Aleshores els més lúcids dels propis partits decidiren finalment dissoldre's en el mar d'experiències que ja es trobaven en marxa sovint sota el seu impuls: Mili kk, l'Eix Violeta o grups de solidaritat internacional; essent, els sectors més joves, qui nodriren les noves potències. La contradicció entre la pesantor i lentitud d'unes estructures sobrecarregades, i el dinamisme necessari per a afrontar les noves contradiccions del capitalisme, s'havia fet insuportable. Alternativa a la crisi de l'extrema esquerra foren les innovadores experiències de la desobediència radical: l'insubmissió i l'okupació.

"La sensació que vaig tenir al llarg dels 80... és una activitat sindical amb molta presència a principis dels 80, i paral·lelament una mobilització dels nuclis de l'extrema esquerra, extraparlamentària, com els partits MCC, trotskistes varis, que aleshores tenien molta vitalitat. I eren els que representaven aleshores la radicalitat, l'enfrontament amb el sistema. Tota aquesta gent recordo que es va mobilitzar sobretot per dos grans temes. Un, contra la Otan: encara recordo els milers de grans pintades comunistes de "ni otan ni pacto de Varsòvia" que veia quan anava a l'Institut. Hi havia molta mobilització, i a mi em feia pensar: qui és aquesta gent, què és això? I amb el referèndum del 86, i la derrota del no a l'OTAN, vaig veure com tot aquell cicle s'acabava. En segona, els grups d'extrema esquerra també platejaven la lluita contra l'energia nuclear. Però tot això també va baixar. Cap al 86-87 vaig viure les grans mobilitzacions estudiantils de les universitats, que va ser el punt més àlgid de les lluites estudiantils de tot els 80, però també va baixar i va tenir un temps llarg de silenci. I just en la frontera del 86-87 és quan em començo a relacionar amb gent que està descobrint l'espai de l'okupació. El punt on comencen les okupacions, si traiem les fallides com la de Torrent de l'Olla al 84, va ser Cros 10, que inaugura un cicle de protesta més autònoma, cicle derivat molt d'aquella penya que anàvem amb cresta a mitjans dels 80. Dos anys després, amb Kasa de la Muntanya, és on vaig començar a viure aquest període de l'okupació mentre el cicle anterior ja estava baixant. La mobilització antimilitarista, en macro (OTAN), tipus mobilització de masses descendeix, però en canvi comença una més micro com és la insubmissió, molt paral·lela a l'altra expressió que ascendeix, que és la lluita contra l'especulació i per la

vivenda que es concreta amb l'okupació".

T. Grup discussió Autoorganització

Fou segurament la desaparició de partits com la LCR o l'MCC, i de les seves refundacions més o menys movimentistes, el que tancà la porta a qualsevol derivació de caire partidista que pogués sortir dels moviments de la nova autoorganització i potenciar així la necessitat de buscar formes noves d'articulació política. Una aposta per la transformació quotidiana que obligà a buscar fórmules versàtils i readaptables constantment a la inestabilitat dels projectes, tant personals com col·lectius:

"Quan aquí obrim el Pocabroma, hi ha la sensació de començar des de zero, de ruptura generacional, de falta de referents ideològics. I una necessitat de reinventar discursos, de crear uns referent autònoms a tota l'esquerra gastada, de gairebé inventar-nos les reivindicacions,... i d'inventar-te el marc polític, perquè en aquella època l'únic marc polític de l'independentisme és l'antirepressiu. (...) Recordo tot el 92,93, 94 com molta voluntat i poca elaboració teòrica. Era potser més el fet d'obrir un espai alternatiu i radical. Hi havia des de gent llibertària, comunistes, indepes,... gent que bàsicament necessitava respirar. I tot això és fruit de la ruptura generacional, de no trobar la gent que havia perdut l'intent de canvi amb la transició, de no trobar la gent que havia tornat a perdre amb l'OTAN, que suposo que hagués estat recuperar les energies de la transició. I d'un panorama social en que hi ha hagut la vaga del 14-D, on s'ha ficat els sindicats en cintura, que ja estaven en cintura però es fa visual".

D. Grup discussió Autoorganització

En els naixents espais de l'autoorganització, es refutaren activament les nocions de presa de poder o d'una militància separada de la vida. Un procés que molts associen a la recomposició de les lluites en l'esfera mundial, com l'expressada per a rebel·lió zapatista de 1994. Referent d'una singular forma d'entendre el conflicte, situant la creació de comunitat i l'enfortiment del vincle social en la centralitat de la nova pràctica, el zapatisme mostrà una renovada alternativa a la delirant concepció de la presa del poder com a camí per l'alliberament. Inspirà pràctiques antagonistes d'arreu, enfortí de nou la crítica a la jerarquia, la recerca de l'horitzontalitat i la necessitat d'afrontar la dominació en la seva proximitat. Transformà profundament la concepció de la solidaritat, doncs no demanava l'adhesió subordinada a la seva causa, sinó que proposava que cadascú produís formes de conflicte propi i busqués les contradiccions per a fer aflorar una confrontació en situació. El contacte entre la rebel·lió zapatista i les lluites socials catalanes no es va fer esperar. L'any 1997, el CSO el Palomar a Sant Andreu i el CSO Hamsa a Hostafrancs foren alguns dels espais que acolliren el segon "Encuentro por la Humanidad y Contra el Neoliberalismo", essent la manifestació de la trobada un crit contra el desallotjament de la històrica Vakeria de L'Hospitalet. Els plantejaments zapatistes s'ajustaren com un guant a la necessitat de confluència i reconeixement dels moviments socials de l'àrea metropolitana; no és estrany, per tant, que les pràctiques desobedients fossin les que acollissin la celebració d'una trobada que buscava confrontar singularitats -no pas dotar-se d'una identitat estanca d'un únic subjecte històric. Singularitats en situació, formes de producció de discursos i pràctiques que, referint-se a elles mateixes i qüestionant per tant el que la norma dominant diu d'elles, aconsegueixen parlar a la resta (Colectivo Situaciones, 2001).

Tampoc foren alienes, en la ruptura d'aquella militància separada de la vida, les crítiques i experiències feministes contra les jerarquies i l'aposta incondicional per l'autonomia i l'organització horitzontal.

"Quan parlem d'autonomia no ens referim únicament a organitzar-nos en espais i grups de dones, sinó a intentar practicar una forma d'organització i gestió que depengui de nosaltres mateixes i no passi per demanar ajuts institucionals que sovint representen control i absorció de discurs. Provem d'autogestionar-nos des dels centres socials okupats de la forma més creativa possible (...). També aspirem a funcionar sense jerarquies ni especialització, provant de prendre les decisions de forma consensuada, encara que això ens faci caure en una organització difusa en que totes volem fer-ho tot i a l'hora."

Les Tenses, 2001

Amb més o menys fortuna, amb l'autoorganització s'ha cercat viure una quotidianitat en confrontació de les estructures de poder i establir mecanismes de regulació de les pròpies contradiccions en el si del col·lectiu. Unes pretensions d'horitzontalitat, doncs, que ja no només no miren cap al Poder, sinó que qüestionen les trames de poders circulars presents de manera formal en les organitzacions clàssiques de l'esquerra, i informalment però igualment disciplinadores en les pròpies realitats de l'autorganització. Una voluntat expressa de renunciar a la figura de l'avantguarda, a l'escissió entre dirigents i dirigits, de trencar amb els models de militància que subordinaven la transformació personal a la promesa d'un món millor.

"...punts bàsics que ens uneixen són l'autoorganització i l'assemblea com a òrgan decisor, l'antiautoritarisme, el rebuig a tota jerarquia o avantguarda i el plantejament d'alternatives de lluita i d'organització que ens uneixen dins d'una línia anticapitalista i antipatriarcal. La lluita política no ha de ser només el mitjà d'aconseguir un món millor per al futur: ha d'afrontar les necessitats més immediates de les persones i alhora ser un mitjà de transformació interna de les mateixes i de les seves relacions..."

Assemblea de la Casa de la Muntanya

Les noves trames de subjectivitat antagonista s'anaren reformulant i materialitzant al llarg de la dècada, dibuixant apunts d'organització comunitària, d'esfera pública no estatal, i a la vegada obrint aquella confrontació al carrer que possiblement ha estat la que ha fet pensar el procés en termes de cicle. Doncs la pràctica de la desobediència radical requereix d'una voluntat quotidiana de confrontar i defensar els espais instituïts amb els que genera l'estat-democràcia. Manifestacions, okupacions, sabotatges, actes polítics, accions simbòliques o de guerrilla de la comunicació, festes,... Reobertures del carrer, de l'espai públic, esquitxades sovint per tancaments regressius i espirals d'acció-repressió. Multiplicitat expressiva del nou antagonisme a la metròpoli catalana, sovint el desig d'exterioritzar, defensar i estendre les noves articulacions d'un voler viure més enllà del mercat i l'Estat. De produir ruptures en una societat institucionalitzada, enfangada en la tristesa del consum i la passivitat televisada, incomprendiblement menor d'edat davant de la neutralització mediocre del sistema de partits...

La demostració de ràbia en el desallotjament del Princesa, els centenars de cossos posat a resistir davant les successives ordres de desallotjament de l'Hamsa, els inaudits enfrontaments amb les forces policials durant les convocatòries del 12 d'octubre, foren les eloqüents manifestacions -sovint costoses- de recuperació d'un carrer que des d'aleshores ja no callaria. Vagues a les universitats coordinades i impulsades per les assemblees de facultat, lluites contra les empreses de treball temporal, diferents mobilitzacions per a fer front esdeveniments del poder com el casament de la infanta, la visita d'Aznar a la UAB, la desfílada militar,... moments que evidenciaren que la

multiplicitat de xarxes i espais detentava una sovint imprevisible capacitat de resposta.

Una de les experiències on s'assajà a fons la nova multiplicitat de la desobediència varen ser les jornades de lluita social *Trenquem el silenci* de maig de 1999. Fins al moment, moltes de mobilitzacions o accions coordinades des de l'autoorganització havien estat motivades per esdeveniments de caràcter repressiu o que seguien una agenda marcada pel poder. En aquella vegada, i incentivats per les lluites dels i les aturades franceses i per les jornades recents de Madrid, es decidí fer un punt i a part i prendre la iniciativa. Durant mesos es reuniren i es reconegueren realitats diverses i massa sovint desconegudes entre elles, es proposar objectius, es discutiren continguts. S'anà configurant un pensament polièdric, que pretenia obrir fissures en el control social i la manipulació dels mitjans de comunicació, que buscava subvertir la precarietat i la repressió a les persones immigrades, que pretenia ridiculitzar el sindicalisme oficial i les seves proclames impossibles i indesitjades de plena ocupació, que buscava formes de reapropiació directes de la renda, l'obertura d'espais on estar junts... "Trenquem el silenci" suposà aprenentatge i força, per la radicalitat i alegria amb que s'entomaren unes hores viscudes amb un altre temps, per la redefinició de llocs comuns a partir de nous usos alliberadors de l'espai: ocupacions a la Verneda contra el centre d'internament d'immigrants, ocupacions dels partits signants de la llei d'estrangeria, reapropiacions d'aliments i compreses en supermercats, cercaviles i acampades a la Plaça Catalunya, anticàsaments queer a la catedral, llançament de pintura en les parets grises dels mitjans de comunicació, destrucció d'un cotxe en la fira de l'automòbil, homenatges d'agraïment a CCOO per la victòria de la classe obrera, ...

A banda de la innovació que suposà en continguts i formes de confrontació, la setmana de trenquem el silenci fou una forma de fer balanç de les energies que donaven cos a la resistència metropolitanes i que anaven coincidint en una similar experimentació, en un inclassificable i proper gust per la subversió : *"hi ha pràctiques organitzatives similars, pràctiques d'acció directa similars, que no tornen a les velles vies de la legalitat, de demanar permisos per a manifestar-se, o que escapen d'un tipus de mani ritualitzada. I moltes vegades som els mateixos. Els que estem en les mobilitzacions per l'okupació, o en defensa d'un centre social en concret, després participem, potser no organitzant-ho directament però sí participant-hi, en les lluites contra les Etts. Anaves a les assemblees i et trobaves a la mateixa gent que et trobaries en les assemblees del 12 d'Octubre..."* (Grup discussió autoorganització).

La recomposició que es visqué a les jornades marcà un canvi de ritme. A partir d'aleshores els gestors del poder començaren a reestructurar l'estratègia duta a terme fins al moment. Els mitjans de comunicació oficials silenciaren el que passava al carrer, a no ser que fos matèria per a la criminalització. S'intensificà un discurs en ares de la cohesió social i de rebuig als "violents": *"no jarraicemos la vida catalana"* (El Periódico, 29/6/99) El salt repressiu no trigà en arribar, primer amb l'empresonament de 14 persones arran dels incidents del 12 d'octubre del 1999 i posteriorment de la mà de la llei antiterrorista. El degoteig de detencions i judicis per desallotjaments, okupacions o disturbis augmentaren aritmèticament a la presència activa al carrer.

En poc temps es passà de l'eufòria hiperactivista al desconcert, a replantejaments i replegaments d'alguns col·lectius als seus barris, o a l'abandó de les accions de caire espectacular per prioritzar un treball arrelat a la vida. Començà la cerca per trobar estructures estables, tant de caràcter coordinatiu com d'espais físics referencials.

Recuperar energies, moment per a l'anàlisi i el debat intern que suposarà deixar en segona instància la visibilització. El cicle havia agafat prou força i noves desobediències prenen el carrer: més endavant n'abordarem alguns aspectes.

"El desgast fruit de la repressió, les diferències polítiques, l'aparició de nous militants formats en mobilitzacions antiglobalització, en solidaritat amb els immigrants, anti-Lou; el retorn al carrer de part de la generació de la transició, i en definitiva, l'eixamplament de les lluites socials, son elements que han transformat l'espai antagonista a l'estat i el capital en el nostre entorn més immediat. Tanmateix, el que tindria de positiu aquesta transformació (extensió de l'autoorganització) s'ha vist eclipsat per la seva contrapart negativa: atomització, pèrdua de referents unitaris de l'anticapitalisme combatiu, i sobredimensió de les iniciatives de caràcter espectacular i més predisposades a l'interlocució amb l'administració i els seus satèl·lits polítics."

Ha arribat el moment de pensar en l'autodefensa. 2001

La represa, rupturista i directa, d'un carrer desemmordassat per l'emergència de l'autoorganització, amplià al llarg dels 90 l'esfera de la participació social. Promogué cooperació autònoma en esferes colonitzades pel mercat, rearmà potències bloquejades pel sistema de partits. La desobediència, exercida paral·lelament als esbossos d'esfera pública no estatal, fou expressió de la recerca col·lectiva i descentralitzada de noves formes d'intervenció política. La manca d'estructures burocràtiques facilità una presència constant al carrer, propicià retrobaments entre noves i velles dissidències, dotà d'una capacitat imprevisible que atenuava els intents d'assimilació i/o repressió per part de l'Estat. Al llarg dels noranta és visqué un renéixer de l'acció col·lectiva, plantejada no només com a mobilització pública, sinó com a creació de moments quotidians i de plenitud col·lectiva, de recerca i experimentació: *"una altra vida és practicable"* (Assemblea d'Okupes de Barcelona, 2004). Amb la necessitat de fissurar els blindatges -institucionals, polítics, sindicals, urbanístics, mediàtics- que obturaven el desig de transformació vivencial i radical de la quotidianitat, es trencà aquell silenci que tan pesava. Quines pràctiques donaren veu i amplificaren la irrupció d'un nou protagonisme social?

Si la pràctica de l'okupació, la creació de centres socials, la presa del carrer per l'autoorganització, materialitzaren la desobediència dibuixant uns usos no capitalistes del territori i establiren, per tant, espais-temps propis per a una nova sociabilitat, experiències germanes pretengueren raspar les cortines d'un imaginari despotenciat pels massmedia. Amb el que més tard es sintetitzaria amb lemes com "okupem les ones" o "sigues tu el teu media", es buscà contrarestar la mediació mercantil i institucional de la comunicació social. Els projectes que, a partir dels noranta, sembraren de nous llenguatges les pràctiques de l'antagonisme, pretengueren desobeir aquella expropiació de les subjectivitats que acompanyà la consolidació de la democràcia de mercat.

"Cal crear tots els canals necessàries per difondre alternatives d'organització i de vida a la resta de la societat, perquè sinó les nostres lluites s'automarginen i perden la capacitat d'influir més enllà del nostre propi àmbit. Volem alimentar la comunicació des de l'horitzontalitat, i provocar l'intercanvi entre emissors i receptors. Des del nostre butlletí, intentem ser un mitjà que serveixi com a "altaveu" a tota una sèrie de col·lectius. Més que donar veu als sense veu, es tractaria d'amplificar la nostra protesta col·lectiva i intentar que la gent utilitzi o construeixi els seus propis canals de difusió."

Contrainfos, 1999

Amb l'eclosió de la "contrainformació" s'expressa la necessitat de reconstruir comunitat i vincle social mitjançant la comunicació horitzontal. Reapropiar-se, així, de la creativitat col·lectiva expropiada pel mercat i situada en el centre de les noves formes de producció. La comunicació, que recrea la vida, la representa simbòlicament i ens la fa comprensible, ha esdevingut un dels puntals de la valorització del capital en el postfordisme. Per contra, la comunicació directa, no mediada, s'erigeix com la nova rebel·lió per ser un ús no mercantil de la transmissió de l'experiència.

"Contrainformar es recuperar aquells espais de realitat que no apareixen als diaris ni a les televisions. Contrainformar es intercanviar les nostres experiències de vida i lluita, assentant les bases per a la comunicació horitzontal i no mediatitzada. Contrainformar es oposar-se frontalment als atacs i descrèdits amb què els mitjans de comunicació oficials arremeten contra els moviments socials que qüestionen el Poder. Contrainformar, des de l'autogestió, es construir els canals d'expressió que permetran avançar en l'autonomia de les nostres vides i lluites, i que, per tant, ens permetran avançar cap a l'autonomia social."

La Burxa, 1998

En un temps en que el capital aprofita com un paràsit l'activitat comunicativa humana, rentabilitzant un procés simbòlic, social i autònom (Galán, 2002), no se'ns escapa la importància de construir els mitjans que garantitzin una reconstrucció autònoma de la subjectivitat que entri en conflicte amb la comunicació mercantilitzada. Doncs, sinó, "impotents per a parlar amb el televisor", els actes de la comunicació es redueixen a "intercanvis estandaritzats, reproduïbles i assimilables a un mitjà de control codificat i neutre: el diner" (Ibid, 2002).

Bevent de la història de les revistes de les comissions de veïns dels setanta, més que no pas de la "premsa d'organització", i superant l'afonia per la paulatina desaparició -amb excepcions com Contrabanda o Bronka- de les ràdios lliures o comunitàries, la comunicació autogestionada pels propis moviments renaixé en la pugna per a la definició de la realitat. Nous projectes que s'ajustaren a les característiques del cicle: des de butlletins de barri -Burxa, Massala, Borinot, Barrio, Xibarra,...- fins a projectes d'àmbit més metropolità -Contrainfos, Infousurpa, Lletra A, Eima,... i que obriren no només una nova trama per a la creació de signes i imaginaris propis dels moviments, sinó la possibilitat de cooperació entre diferents pràctiques polítiques. Una proposta, per tant, d'articulació de les comunitats locals, de rearmament dels àmbits comunitaris desballestats per la fragmentació social i, en definitiva, l'impuls d'una subjectivitat capaç d'autorepresentar-se i deconstruir les representacions socials heterodeterminades pels massmedia.

"Els barris, com a territoris urbans comuns, són espais on conflueixen molts entorns socials, incloent l'entorn on es genera antagonisme, aquell que davant la falta d'iniciatives populars impulsa un canvi o moviment transformador també en el seu espai més proper, quotidià. Articulant diversos mecanismes des de l'antagonisme, prenen forma canals de comunicació alternatius. En molts casos, aquests canals instal·len la seva difusió o cobertura en un lloc on conflueixen moltes realitats a part de la seva, això implica equilibrar les dimensions i condicions del mitjà de comunicació al barri, en el sentit que és el barri qui en moltes ocasions condiciona les possibilitats del mitjà; si serà ben acollit, si tindrà participació veïnal, si servirà com a eina de comunicació horitzontal, si el seu ús socialitzador podria transformar o ajudar en alguns aspectes al barri,... Si aleshores, en el mitjà alternatiu conflueixen com en el barri altres entorns socials no reflectits abans en el mitjà però igual de vàlids i amb el temps fan també seu el mitjà de comunicació horitzontal, es reflectirà la identitat del barri d'una forma més real, canalitzada a tots els sectors i no dirigida a un sector

determinat de gent".

X., de Masala, periòdic de Ciutat Vella

No obstant, la socialització de la desobediència a partir dels mitjans propis no sempre aconseguí activar processos de recomposició del social.

"Sense voluntat col·lectiva que existeixin i es desenvolupin els mitjans de contrainformació, aquests no tenen sentit. El mercat inventa una oferta per fer sorgir una demanda, en aquest cas, el valor d'El Borinot està únicament en el seu ús, no podem inventar la seva necessitat. Els mitjans existeixen o no en la mesura que se'ls fa servir, se'ls omple, serveixen per a discutir, per intentar noves maneres de comunicar-nos, perquè es denunciï a través d'ells, es tregui a la llum l'ocult, per mostrar el que fa la gent que ningú no testimonia... El que està clar és que no podem seguir duent a terme una història que no arriba com nosaltres voldríem, no sorgeix cap resposta que a nosaltres ens faci tirar endavant, i tanta feina per no estar en lloc ni per ningú no ens proporciona ja al·licients per fer bronzir una mica més al borinot."

El Borinot, 2000

Possiblement, és amb la força i la projecció de la telemàtica antagonista com les apostes per a una comunicació horitzontal i no mercantilitzada han superat algunes de les limitacions de la contrainformació escrita. Ampli camp per recórrer alhora de forjar comunicació horitzontal, els servidors com Nodo50, sindominio o llibertat.com s'han presentat com a plataformes prou potents per a contrarestar els imaginaris dominants. La creació d'un IMC a Barcelona, arran de les mobilitzacions contra el Banc Mundial del 2001, donà lloc a barcelona.indymedia.org, un dels principals referents pel que fa a agenda d'activitats, notícies o convocatòries diverses. I encara que les possibilitats d'agregació col·lectiva, en situació, a partir de la comunicació virtual es relativitzen, s'obren altres espais-temps i noves formes connectives pe a la crítica. En tot cas, noves iniciatives sorgiran com una reinvençió del ciberespai o de les ones hertzianes, en l'intent de desobeir aquella subjectivitat que s'identifica amb el sistema -aquella dimensió interna del control- i s'erigiran en la seva desobediència com un pol multiplicador de les desobediències a venir. Es tracta, potser, d'imaginar un altre llenguatge, i que aquest *"comenci a parlar per si mateix i que aprofundeixi sense descans en la seva provisionalitat"* (López-Petit, 2002).

La desobediència activada en els darrers anys, contra els usos capitalistes de l'espai, del temps, de la comunicació social, així com els seus reversos de recomposició subjectiva en l'autoorganització, s'ha amollat com una heura -essent conseqüència i causa i conseqüència altra vegada- a la crisi de legitimitat de l'estat-democràcia. Ha amenaçat d'omplir "perversament" les distàncies entre representants i representats amb una nova trama d'agregació política feta de xarxes, arxipèlags, constel·lacions -una nova esfera pública no estatal- insubordinades a la mercantilització de la vida. Els dispositius institucionals, en les seves formes ara també polièdriques per força, no han trigat en reactivar-se.

"Actualment, la pluralitat de les nostres societats no està essent recollida pels espais institucionalitzats de participació política: ni els partits ni els sindicats agents del pacte social estan sent els protagonistes dels dissenys i necessitats de justícia social, no són precisament els dinamitzadors de les mobilitzacions populars. La població s'allunya de les estructures esclerotitzades del poder. S'accepten en tot cas passivament, quan no

es rebutgen. La classe política resulta ser un bloc compacte allunyat dels problemes de la gent senzilla. Els partits, a més, pretenen l'homogeneïtat dels seus militants, tendeixen a ser jeràrquics, piramidals, autoritaris. La participació en aquest submón ni es atractiva ni eficaç ni democràtica, i principalment s'hi integren les persones que precisament s'hi volen guanyar la vida. Els progrés instal·lats en els Ajuntaments van bojos per incentivar la participació en les institucions. Al final votar serà retribuït amb una suma interessant d'euros. L'opció institucional de penalitzar les formes polítiques que no passen pels canals predeterminats empobreix la riquesa social; es curta de mires, doncs pretendre aturar la vitalitat social es no comprendre que aquestes formes -assemblees, xarxa, democràcia directa- son les formes del futur. La ruptura ja esta feta: castigar les pràctiques i lluites socials mes autònomes no farà que la gent torni a creure amb el Partit, les Eleccions i la llarga Marxa a traves de les institucions"

"Reprimint el present matareu el demà, octaveta, Juliol 2001

La desobediència ha obert una escletxa on cimentar pràctiques de democràcia directa, destituint la paràlisi que tenia narcotitzada la potència del social i endegant de nou la possibilitat de reapropiació de la política. Enfrontant les dinàmiques de dominació mitjançant o bé la resistència o bé la deserció, ha possibilitat la multiplicació de l'autoorganització: la institució d'espais-temps propis on constituir cooperació social alternativa a l'existent (Lussuargiu 2002). La fecunditat de la desobediència, traduïda en noves eines de coneixement, de subversió, d'agregació, de comunicació específiques de les noves condicions històriques (Expósito, 2002) ha realimentat la possibilitat de viure subvertint les mateixes relacions socials capitalistes. Tota una obertura política per una vida quotidiana a transformar radicalment.

Però la particularitat del món capitalista és que escapa a la dimensió de les nostres vides, les exaspera. I els límits de la desobediència, són els nostres límits.

Extensió de la protesta, impasse de la desobediència radical

La reobertura del conflicte social a Barcelona passà per recuperar el carrer com a espai de l'acció col·lectiva. Les mobilitzacions entorn a l'okupació, les lluites contra la precarietat, les jornades com Trenquem el silenci, o les trobades i manifestacions antifeixistes vinculades als 12 d'octubre, aconseguiren progressivament crear de nou un espai públic a partir de la pràctica política radical. D'unes accions embrionàries, es passà amb poc temps a l'ús extensiu del carrer com a escenari privilegiat de la protesta social. Què suposà aquell trànsit?

"Veig diferències al llarg del període dels darrers deu anys, del 94 al 2004. Quan hi ha el boom de l'okupació, que es comencen a okupar molts espais, hi ha empatia entre la gent que okupa. És una època de molta acció, de viure la política molt de cara enfora, doncs veiem que la cosa a nivell social estava morta. I que possiblement no estava morta, però anava per altres camins que nosaltres no trepitjàvem. Teníem la sensació d'estar sols, som els que som, estem els que estem, i tot ho havíem de fer nosaltres. Molta acció: ve un polític a un barri, doncs a per ell. Aquest temps de subidón ve seguit del bajón: desapareixen centres socials importants, com el Palomar de Sant Andreu, hi ha molta repressió a Terrassa, que era un referent molt important per a la gent de Barcelona. Comencen a caure cops repressius, hi ha gent que mira de fer les coses d'una altra manera,... Una sèrie de factors fan que comencem un moment de relegament, de mirar-nos cap a endintre, i és quan apareixen i observem tot de

senyals, que s'estaven teixint i que nosaltres no havíem tingut en compte, del que serà el moviment antiglobalització, més tard la guerra... Apareixen de sobte molts col·lectius, es fan cada cop més coses, gent que potser prové de les universitats amb qui tenim el contacte trencat. I durant aquest temps nosaltres hem tingut un procés de reflexió molt fort, acompanyat d'una criminalització dura que ha fet que valoréssim molt les aliances: veure qui estava amb nosaltres fent-nos costat i qui no. Hi ha la por de sortir del ghetto, d'anar a assemblees massives que si bé diferents, tu ja les has viscut i tens reticències. Veig un punt d'inflexió davant de tot això, quan veiem que és necessari tornar a tenir en compte el que passa fora dels centres socials. Això hi ha gent que ho ha fet des del principi, com can Masdéu, perquè ja forma part del projecte que volen, o Can Vies, que tira uns enllaços a nivell local fortíssims cosa que no hem fet a la Hamsa, que ha estat criteri d'assemblea relacionar-nos amb gent afí des d'un principi i no buscar gent menys afí però que a localment pot fer de pont... Però si que hi ha la necessitat de retrobar-se, això es plasma en debats de la xarxa d'Àfinitats, o darrerament en el MayDay, si bé hi han participat alguns centres socials concrets que participem d'aquest tipus de convocatòries, o bé gent concreta de centres socials que sempre ha portat una dinàmica de tenir cables cap enfora, i en canvi hi ha centres socials que hi han participat molt poc. O que si hi ha afegit després a l'hora del treball pràctic, i a la mani, però que no ha participat en els debats previs sobre precarització. Jo veig que ara hi ha un moment més expansiu per part nostra, i no com al 2000, 2001, 2002, que ens vam trobar sols. No només en els centres socials, sinó respecte instruments creats per la gent dels centres socials. La Plataforma Antifeixista deixa de funcionar, es decideix així, Resistència Anticapitalista desapareix... Però hi ha noves coses: els veïns s'estaven reunint ja feia temps en la Plataforma contra l'especulació, i a nosaltres ens ha costat afegir-nos, i mira que ells han anat tirant cables cap a nosaltres. Ja no només hi ha el que nosaltres generem, que és el que passava del 96 al 99: hi ha coses noves i s'han de buscar noves aliances. No podem tornar cap enrera.

Grup discussió Okupació

La desfilada. En les respostes a la celebració de la desfilada militar (maig del 2000) ja s'advertiren signes de la diferenciació de la protesta. No existí un únic marc des d'on impulsar el rebuig a la presència de l'exèrcit, sinó tres, i els seus tractaments tant mediàtics com repressius no foren precisament homogenis.

Les mobilitzacions vinculades a les recents experiències de l'autoorganització - okupacions, nou independentisme radical, feminisme autònom...- foren minoritzades mediàticament i gestionades en exclusivitat per la càrrega policíaca. Tant la mateixa manifestació coordinada per aquests espais -"Ni exèrcit ni rei"-, com la "Caravana de Dones" que va recórrer els carrers de la ciutat amb bicicletes, acabaren amb detencions i persones hospitalitzades a causa de les diferents intervencions de la policia. Durant els actes previs que promovien aquestes convocatòries (encartellades,...) hi hagué més de 40 identificacions. Per la seva banda, l'acampada de plaça Espanya, protagonitzada per sectors juvenils de l'emergent cultura de la pau, fou tractada amb una inicial ambivalència tant mediàtica com repressiva; "és cert que ens estan tractant millor que en d'altres mobilitzacions i protestes. De fet, simplement que no se'ns hagi silenciats, ja és una gran victòria", (Infoacampada n.2) i, tanmateix, finalment fou desallotjada. Les mobilitzacions de la "societat civil" que despertava de la letargia -partits d'esquerres, associacionisme,...- foren legitimades, en canvi, com la protesta cívica per excel·lència i exalçades com expressió del caràcter democràtic i pacifista dels i les catalanes.

"L'anunci de la celebració a Barcelona del Dia de les Fuerzas Armadas, amb desfilada

inclosa el proper dia 27 de maig ha fet sortir a bona part de la societat catalana d'un son profund".

Martí Martin, insubmís i membre de l'Assemblea Antimilitarista de Catalunya

Les grans mobilitzacions contra la desfilada foren activades per diferents col·lectius antimilitaristes i grups vinculats a la pau, la solidaritat i el desarmament, orígens diversos que confluïren en la creació de la *Plataforma Unitària per la Pau: diguem no a la desfilada militar*. Recolzada per més de 200 entitats, ONG de pau, drets humans i cooperació; grups antimilitaristes, associacions culturals, veïnals, sindicats de treballadors, estudiants, organitzacions polítiques juvenils, etc, remogué les aigües estancades de la política catalana. Si el PSC i el PP recolzaren la desfilada per activa i CiU per passiva, l'actitud contrària d'ERC, EuiA, Verds i Iniciativa provocà divergències en l'equip de govern de l'Ajuntament i, sobretot, provocà debats en el sí dels espais mobilitzadors. Dins de la pròpia Plataforma, hi hagué qui feu èmfasi en el rebuig a qualsevol estructura militaritzada i altres que únicament denunciaren el caràcter ostentós i/o espanyol de la desfilada militar, hi hagué qui fou bel·ligerant i refractari a treballar amb els partits institucionals i altres que acceptaren anar junts amb les organitzacions polítiques (Ibid). Unes divergències que, segons els promotors de les mobilitzacions, foren tractades des del "*respecte la diversitat social, ideològica i la pluralitat de cadascun*" (Per la pau, no a la desfilada militar, 2001).

Quin fou l'impacte d'unes mobilitzacions que despertaren a la "societat civil" de la seva son profunda? Quines conseqüències tingué la nova composició política de la protesta? Què suposà l'hegemonia del discurs de la pau per als grups que durant uns anys havien reobert el carrer a partir de la confrontació? Quina va ser la lectura dels partits polítics, sindicats i institucions?

Les protestes contra la desfilada militar del 2000 tingueren la virtut d'ampliar l'espai del carrer com feia anys que no es vivia. També, tanmateix, foren la visualització d'un trànsit que estava en marxa a diferents nivells, i que prefigurava algunes característiques de les protestes a venir.

Moviment global. L'efecte que causaren les mobilitzacions a Seattle i l'entrada a l'escena internacional del nou moviment global, no tingueren una àmplia repercussió a Barcelona fins que es celebrà la cimera del Fons Monetari Internacional a Praga, a finals del 2000. Al calor de les mobilitzacions globals, es forjaren noves experiències i se'n reformularen d'altres, que acompanyaren tot el cicle de les mobilitzacions al voltant de les contracimeres. El Moviment de Resistència Global, que coordinà iniciatives assembleàries i amb pràctiques de desobediència radical, fou qui significativament protagonitzà l'inici d'aquell cicle. Tanmateix, les mobilitzacions massives i les grans campanyes resultaren letals per a unes pràctiques que estaven donant els seus primers passos, amb una limitada capacitat de generar dinàmiques propositives més enllà dels seus entorns immediats i amb dificultats de consolidació d'espais polítics propis. L'allau de nous col·lectius que semblaven vells, de vells grupúscles esquerrans que volien semblar nous, de sindicats sense classe a enquadrar i de líders de partits sense ningú per dirigir, acabaren per desconcertar les experiències autoorganitzades, tant les que havien protagonitzat la recuperació del carrer d'anys anteriors, com les que es havien nascut o bé reformulat com a moviment global.

Si les lluites que derivaven de Praga revitalitzaren als col·lectius autònoms d'arreu d'Europa, també contribuïren a la hibridació dels diferents espais polítics de la

desobediència radical a Barcelona, a partir de la manifestació unitària convocada per l'MRG (Bonet i Ubasart, 2004). No obstant, aquest procés es trencà amb les mobilitzacions contra el seminari del Banc Mundial a la capital catalana de juny del 2001, que sumí en la perplexitat aquests espais de la nostra ciutat. Les diferents plataformes que activaren les protestes contra el BM aprofundiren les separacions iniciades durant la desfilada militar, i la manifestació del 24 de juny no fou sinó la representació exasperada d'un trencament que anà molt més enllà de les llunes dels bancs de Passeig de Gràcia. A partir d'aquell procés, no només s'aprofundí l'abisme entre les emergents formes de la desobediència radical i les pretensions mediadores de partits i sindicats (que intentaren -menys tímidament que ahir en la desfilada, però més que demà en la Unió Europea- apamar la protesta social), sinó que sumiren en la incomunicació les àrees pròximes als centres socials okupats i les àrees que s'imbricaven en el moviment global. Si bé la gestió d'aquella manifestació per part de Govern Civil aconseguí diluir recels per tal de fer front a la repressió indiscriminada, les ferides romangueren i els recels quedaren oberts.

La Cimera de caps d'estat de l'UE (Barcelona, març de 2002) suposà un pas més en la progressiva amplificació d'un cicle de mobilitzacions que sembla tenir, en cada protesta puntual i episòdica, un moment àlgid que combina zenit i cant de cigne a la vegada. Aquelles mobilitzacions també foren activades per centenars de realitats autoorganitzades, de les quals la majoria es coordinaren en la "Campanya contra l'Europa del capital" o bé directament en espais de treball pràctic com l'antirepressiu i el comunicatiu (Altaveu). Però sobretot, i sense desmerèixer la il·lusió i els resultats d'aquell gran esforç autoorganitzat, aquells dies tingueren la particularitat de clarificar la intensitat amb que el sistema de partits pretenia controlar el cicle global.

Els partits polítics ja no es plantejaven, com en les experiències recents, la seva participació en els esdeveniments sinó que ja hi eren per defecte, amb la seva pròpia forma de participació, controlada i *ad hoc*, i amb plena disposició per mobilitzar els discursos més adients als seus interessos, silenciar els perjudicials, cooptar esforços aliens, i absorbir les energies polítiques dels moviments autorganitzats. En altres paraules, constituïren -audaços i confiats per l'impasse de la desobediència radical- un espai paral·lel al dels moviments socials, amb una legitimitat política equiparable -per virtut de la confusió- en termes "d'opinió pública", però amb el control dels dispositius del poder espectacular.

Al març del 2002, doncs, el sistema de partits intentà transformar les polítiques d'aquells moviments accelerats des dels fets de Praga. I ho feu a partir de construir un discurs adaptable a la situació i unes estructures amb condicions d'absorbir gairebé qualsevol innovació en l'agenda o el discurs "antiglobalitzador", tamisant-lo i fent una versió apte pel consum de masses: no violència, institucionalisme, validesa de la representació i les seves matrius, necessitat de conjugar capitalisme i democràcia, sentiment ciutadà, etc. Aquests foren els maons discursius que cimentaren el Fòrum Social de Barcelona, barroer intent del PSC, ERC, IV, EuiA, CCOO, UGT, ATTAC, el Consell Nacional de la Joventut, les tres federacions de ONG's de Catalunya, de minoritzar un cicle que els posava entre les cordes, i que comptà amb l'ajuda inestimable dels mass media: *"El PSC ha dado libertad a sus manifestantes para que acudan a la manifestación del próximo 16 de marzo, organizada por el Foro Social de Barcelona (sic), que arrancará una vez haya concluido la cumbre de la Unión Europea"* (La Vanguardia, 27/2/2002).

Els intents institucionals d'aïllar la component autoorganitzada i anticapitalista de les mobilitzacions foren constants. Sobre la manifestació convocada pels sindicats es digué:

"Esa manifestación era una fiesta, con la gente muy alegre, porque se había preparado mucho y salió muy bien. ¿Qué quiere decir con que estaba muy preparada? Los sindicatos tienen una larguísima experiencia en organizar manifestaciones... Son gente muy disciplinada, muy organizada, que estaba en contacto permanente con la policía y por eso se entendieron perfectamente las decisiones que iban adoptando. Los violentos no encontraron amparo en esa manifestación que se desarrolló con un talante festivo, sin crispación" (Julia García-Valdecasas, Delegada del Govern, a El País, 20.3.02).

Els intents de criminalització prèvia de les mobilitzacions no aconseguiren posar la por al cos dels milers de persones que acudiren a la manifestació del 16 de març. També fracassà l'aposta del FSB per capitalitzar les mobilitzacions, però en canvi aconseguí una victòria impensable alguns anys abans: la legitimació social, visualitzada al carrer, de la compatibilitat entre sistema de partits i unes respostes socials que bàsicament s'activaven per a fer front a la crisi de representació: *"Creiem que la millor manera de domar i articular respostes als reptes de la globalització és fer-ho enfortint i ampliant el mecanismes democràtics existents i creant-ne de nous (articulats amb els anteriors i no al marge) des d'una perspectiva global/local, apostant a més a més per la sinèrgia entre nous i vells moviments socials. No veiem contraposició a aquesta perspectiva, ben al contrari, pretendre fer-ho al marge o fins i tot en contra, resta, en lloc de sumar, i obstaculitza la creació i articulació d'un gran bloc social i polític enfront la globalització."* (Manifest del FSB).

Possiblement, en les protestes contra la Unió Europea ja hi hagué massa pressió, sobreabundància de tensions en joc. Els excessius interessos despertats per la presència de milers de manifestants activaren complexos dispositius institucionals (vots? militants? bases socials?...) que escapaven de les mans de les realitats autoorganitzades. A hores d'ara, superades certes eufòries, contraposades a unes vivències quotidianes menys acolorides, les valoracions encara són malgrat tot desiguals i dubtem que es puguin extreure una conclusió unívoca d'aquelles jornades. Doncs possiblement, d'aquelles dates n'aprenueren més les institucions que un nosaltres un tant despotenciat després del cicle:

"Després d'aquests esdeveniment històric totes les institucions han volgut penjar-se medalles i despolititzar les valoracions. La delegació del Govern, afirmant que ha estat gràcies a seva capacitat negociadora i la labor policíaca. Reconèixerà que només ve a parlar per fer respectar el nostre dret a manifestació que estava en qüestió? Reconèixerà que en aquests dies la gran majoria d'enfrontaments, situacions de terror i càrregues han estat causades indiscriminadament per la policia? Més li val perquè quan la protesta és tan ampla, el boca a boca de tots els testimonis, pot donar la volta al món i tornar...L'Ajuntament i la Generalitat, ens feliciten per tan cívics quan ens manifestem. Qualificaran de cívics també tots els entrebanys que ens han causat en el procés organitzatiu de les manifestacions?, opinaran algun dia d'allò que ens fa sortir als carrers, és a dir, dels arguments que hi ha darrera les mobilitzacions? Valoraran el fet de que la convocatòria principal de la manifestació tenia un clar to anticapitalista i de rebuig a la classe política? Després de les manifestacions, les úniques respostes que hem sentit a part d'elogiar la policia i el nostre civisme, han estat, les detencions indiscriminades, la vulneració dels drets humans a comissaria, les tortures i proves falses. Més de 40 persones afronten acusacions penals després de la cimera de Barcelona."

Campanya contra l'Europa del Capital, 2 d'abril de 2002.

"Sin ese diálogo previo con los organizadores no habiéríamos conseguido nada y para que todo saliera bien en esta cumbre hemos pactado hasta con el cielo y el sol. ¿Por qué hace ocho meses no hubo pacto y ahora sí? Desde el 24 de junio ha cambiado mucho el panorama internacional, porque ocurrió lo de Génova, con la muerte de un manifestante y el atentado del 11 de septiembre. El movimiento antiglobalización ya acepta que existen manifestantes violentos y con ellos hay que tener una actitud activa de rechazo"

Júlia Garcia Valdecasas, d'infausta memòria.

L'amplitud i complexitat, a la nostra ciutat, de les mobilitzacions contra la globalització capitalista, desbordaren i tornaren inoperants els instruments informals dels quals s'havien dotat els petits col·lectius de l'autoorganització per generar, fins aleshores, estructures de mobilització més àmplies. Es feren evidents les dificultats de potenciar dinàmiques cooperatives efectives en el si de les assemblees, més aviat trobades multitudinàries tensionades per correlacions de forces que poc tenien a veure amb la vida quotidiana. L'atordiment s'agreuà per als grups que havien reobert l'espai del carrer: la forta onada repressiva (condemnes a presó, aplicacions de la llei antiterrorista, constants onades de desallotjaments) completà la doble tenalla, i provocà, en les experiències entorn els centres socials -no només okupats-, el replegament en dinàmiques de caire més local o bé en el si del moviment més afí. La distància, la incomunicació, els recels, dificultaren la relació quotidiana entre les experiències primeres entorn a l'okupació i la segona onada de pràctiques autoorganitzades entorn al moviment global. Una implosió que, si s'havia representat en la manifestació contra el Banc Mundial, a nivell vivencial es traduí per exemple en l'escissió entre àmbits de treball (local / global) en tant que parcel·les estanques, dicotomia un tant enverinada pels prejudicis poc contrastats sobre la qüestió violència/no violència. Malgrat que les fredors serien travessades, només més tard, per algunes de les experiències més agosarades, l'impasse fou sobrecodificat per les noves mediacions de l'esquerra clàssica.

"La incapacitat del moviment global per afirmar el seu propi espai polític l'ha portat a ser objecte d'ús per part de les operacions de reciclatge del discurs parasitari de les organitzacions clàssiques de l'esquerra. Aquest fet reforça la desconfiança generades en el si del moviment per les okupacions que adverteix el perill de que les lluites contra la globalització desactivin el potencial antagonista i el recuperin en clau ciutadana. Paral·lelament el moviment global ha tendit en la seva última fase cap a una fragmentació de les pràctiques i una atomització dels espais de treball, fet que ha impedit trobar nexes de coordinació duradores que permetessin una acumulació de les lluites. En canvi el moviment de les okupacions s'ha vist obligat a afrontar el desafiament repressiu de l'Estat que en aquest interval de temps ha arribat a les seves cotes més altes amb una aplicació indiscriminada de la legislació antiterrorista com a dispositiu per a combatre el dissens. Aquest fet ha obligat a descarregar múltiples energies en el treball antirepressiu i ha generat dinàmiques de tancament en el localisme -prioritzant l'espai de proximitat com a marc de treball polític desconnectat de les dinàmiques metropolitanes i globals.

Bonet i Ubasart, 2004.

En tot cas, el moviment que s'expressava al calor de les contraccions morí d'èxit: *"presionado para dotarse de negociadores y dividirse en jefes y ejecutantes para pactar con las autoridades el espectáculo de la participación y la confrontación, está condenado a integrarse o desaparecer. Sólo su propia debilidad orgánica le ha salvado de la*

disyuntiva" (Amorós, 2002)

Les perplexitats de la desobediència radical davant del cicle de les "grans mobilitzacions globals" assenyala, de manera pertinent, que la vivència d'un protagonisme social propens a l'autonomia respecte l'estat, el mercat, els partits, propens a l'acció directa i a la socialització autogestionada i horitzontal, si bé emergeix per unes favorables condicions socials existents, no és sostinguda per un determinisme sociohistòric que la faci inevitable. Per contra, la seva consolidació i aprofundiment dependrà de la capacitat i habilitat d'aquells que la desitgin.

Al nostre entendre, l'impasse es supera reelaborant noves pràctiques polítiques per escapar dels espais ja excessivament sobrecodificats i afrontar la creació de noves situacions. El treball conjunt en el territori i en diferents moments no predeterminats per l'agenda del poder han generat dinàmiques de contaminació entre les experiències. Una potència que passa per tant per la creació d'espais híbrids (Bonet i Ubassart, 2004), heterodoxos, que fugin de la voluntat de crear un subjecte únic i que estiguin atents a les mutacions socials: que tinguin capacitat de crear contínuament formes d'experimentació i intervenció política.

Si el moviment global mostrà una alta capacitat d'innovació a l'hora de generar estructures de mobilització, també demostrà una punyent inestabilitat pel que fa a marcs de treball col·lectius que esfumà sovint aquesta potència. Els ofecs de l'autoorganització "global", entre les tensions partidistes i la pressió mediàtica, dificultà el manteniment d'un espai polític propi: l'experiència del Moviment de Resistència Global, que es multiplicà arreu del territori amb la mateixa velocitat que després desaparegué, expressà aquell desbordament. Avui, del "moviment global" en queden les seves representacions un tant esclerotitzades, i els col·lectius que inicialment el dinamitzaren reorienten les seves pràctiques o bé cap al territori o bé cap a experiències polítiques en situació. Possiblement, fou amb les mobilitzacions contra la cimera de caps d'Estat de la UE a Barcelona, que l'espai de "l'antiglobalització" patí el similar col·lapse de les anteriors experiències autoorganitzades. Una altra similitud pràctica, per sobre les diferències identitàries potser més artificioses, que hauria de suggerir alguna forma de retrobament.

El 2003 i el 2004 ja estaren marcats per les massives mobilitzacions contra la guerra a l'Iraq. Però tant l'autoorganització de les okupacions com la forjada en el sí del moviment global, arribaren a les protestes encara no prou refetes de les seves incomunicacions com per intervenir-hi de forma decisiva. No parlem ni d'autosuficiència, ni d'arrogància, ni de buscar hegemonitzar unes mobilitzacions que desbordaren -sortosament- a qualsevol. Parlem en tot cas de la dificultat de viure quotidianament la socialitat alternativa que gaudirem aquells dies, més enllà d'unes mobilitzacions clausurades quan encara no havien expressat tot el que les prenyava. Doncs els ritmes i la productivitat immediata que alguns buscaren en les mobilitzacions contra la guerra, introdueixen molts interrogants vers les actuals i possibles mobilitzacions de massa.

En l'extensió de la "protesta" ha succeït quelcom graciós: descrit el salt des de les primeres mobilitzacions fins les de març de 2002 en què els partits entren com actors legítims en unes mobilitzacions que no els pertanyien, imposant els seus més desenvolupats mecanismes de dominació postmoderna, ocorre que aquelles últimes protestes constitueixen un fita en la història de les mobilitzacions d'aquesta part del món. A partir d'aquell cicle, les mediacions ja no només són part del procés, sinó que

s'erigeixen en el seu catalitzador i detonant: les convocatòries des de les portades dels rotatius o des de programes de teleporqueria són prou explicatives del canvi d'escenari. Han tornat a prendre la iniciativa i són elles les que creen l'escenari polític, exposant-se, com no podia ser d'altra forma, a eventuais dissidències i espontaneïsmes. Contràriament a algunes opinions, les mobilitzacions contra la guerra no *tanquen un cicle* en el sentit de ser el seu zenit, sinó són l'oportunitat de repensar les formes d'acció política que van més enllà de les limitacions d'una *protesta representada*.

"Per això, la crisi dels mecanismes de representació organitzats no significa la crisi del moviment: la hipòtesi del final d'un cicle indueix a simplificar la realitat en la que ens movem. La qüestió és molt més profunda: el que està en crisi és l'anàlisi dels moviments basada en la forma clàssica del cicle, l'esquema segons la qual -en un arc temporal definit- els moviments neixen, creixen, aconsegueixen el seu vèrtex, declinen i reflueixen"

Derive aprodi, 2003

En tot cas, el perllongament d'una socialitat alternativa, l'extensió del conflicte, i la possibilitat efectiva del contrapoder, passen per reflexionar sobre aquestes experiències. Palesen les limitacions amb que es troben les dinàmiques autoorganitzades de la desobediència social a l'hora de dur la coordinació, a un segon nivell, per sobre dels col·lectius i les experiències locals o situacionals. Passa per animar les recomposicions de la xarxa en el territori, en situació, amb ritmes propis, allà on es pot dialogar sense pressions, allà on la unitat de les diferències no ha de demostrar res més que el gaudi d'estar junts desobeint la separació, trencant tabús identitaris per afrontar de nou els reptes.

"En aquests àmbits massius de participació, sigui Desfilada Militar o Banc Mundial, hi ha hagut una contaminació d'aquells discursos i pràctiques que poden estar molt associades a l'okupació. I això ha fet que a la llarga aquestes grans assemblees s'hagin anat trencant, diversificant, dibuixant sectors. I trencant amb els sectors institucionalistes, hi ha hagut gent que ha apostat per unes pràctiques d'autoorganització similars a les d'anys anteriors, que potser parlen d'altres coses però amb un mateix llenguatge. I si bé no orgànicament, si que a la pràctica, al dia a dia, la generació de discursos i la generació de dinàmiques organitzatives si que han agafat tinguat mimetismes, o millor interaccions, encara que fos per les relacions personals entre la gent que participava en aquests espais.

J. Grup discussió Autoorganització.

La desobediència radical ha estat fecunda per a possibilitar l'emergència, de nou, del protagonisme social. Però possiblement ha de desobeir també les temptacions d'aplicar aquesta potència per a competir cara a cara, amb l'estat-democràcia, i aplicar l'energia en la menys vistosa vida quotidiana, allà on cap partit està interessat en buscar vots, en aquella invisibilitat tan poc representable, allà on ningú l'espera i on tant necessària es fa, allà on tots els subjectes de la precarització busquem com l'aigua una sociabilitat compartida, unes eines col·lectives per a subvertir les nostres debilitats. Sense desestimar l'expressió col·lectiva quan sigui necessària, és en tot cas en l'espai de la vida on la desobediència ens farà forts, i on defensarem amb alegria i plenitud una autoorganització que mai deixarà d'estar assetjada.

Autoorganització assetjada, antagonisme institucional

"Ha sido la excedencia subjetiva expresada en sus numerosas luchas la que sacudió el escenario democrático español. Es la voluntad de vida la que desborda todos los canales de gestión, de regulación del conflicto migratorio"

La Fuga. Deserción y éxodo entre fronteras.

Per als crítics de la crítica, per als ambivalents de les zones grises, per als escèptics vers la potència de les noves formes del protagonisme social. Per als qui creuen incondicionalment en els discursos de participacions incentivades, per als enamorats del consens. Per als qui pensen que els assetjaments referits són, més que pràctiques viscudes, fantasmes ideològics, no està de més resseguir una de les recents experiències autoorganitzades que, per la seva capacitat de desbordament públic i col·lectiu de les matrius de l'estat-democràcia, per la seva potència d'autoinstitució, ha estat sotmesa més intensament al setge institucional, a les mediacions partidistes i civils, a les distorsions mediàtiques, a les polítiques repressives. Sotmesa, en definitiva, als blindatges sistèmics activats, massa sovint cínicament i amb rostre amable, per al seu ofegament i desaparició...

Immigrants en lluita: l'anomalia o la llei

"Papeles o muerte". La consigna va recórrer des dels primers dies de febrer de 2001 tota la geografia estatal i europea. Arribava als suburbis i fàbriques il·legals, als edificis on malviuen famílies senceres en el cor de les grans ciutats d'Occident. Removia les consciències i els cossos dels milers que protagonitzen l'èxode de la postmodernitat. Despertava els afectes narcotitzats pel fatalisme, els desigs oblidats a la petita bossa de viatge. Centenars d'immigrants sense papers havien decidit declarar-se en vaga de fam indefinida; havien decidit tancar-se en les Esglésies de Barcelona i d'arreu de l'Estat: reclamaven la seva existència com a persones. Marroquins, pakistanesos, indis, bangladeshis, sud-americans,...tots compartien un mateix objectiu: tornar a ser persones, tenir papers, existir davant de l'Administració de l'Estat per accedir als beneficis que concedeix el mutilat estatut ciutadà del immigrant resident.

Entorn d'una reivindicació justa s'articulà la solidaritat d'organitzacions socials i polítiques de tot tipus. Uns van sumar-se sense condicions, solidaritzant-se amb la seva lluita, fent seves les consignes del moviment autoorganitzat dels immigrants, integrant-se en l'espiral del col·lectiu que s'estava autoinstituint. D'altres van sumar-se creant una nova organització, empenyent per imposar uns nous criteris. Per aquests la vaga de fam havia de ser abandonada, la negociació havia de ser rogada, la consigna havia de ser canviada: la lluita fins ara havia estat inviable, utòpica, poc realista. Els immigrants havien d'aprendre a ser súbdits abans que ciutadans.

Al mes de maig de 2004, tres anys més tard, més d'un miler d'immigrants sense papers tornaven a irrompre als carrers de la ciutat al crit de *"Per la regularització sense condicions"*. Era el mateix subjecte, definit pel mateix problema, que tornava a ressorgir de les misèries de les lleis migratòries. La situació era tràgica per uns i altres. Les

diverses reformes legislatives i procedimentals implementades pel govern sortint no només havien condemnat a l'oblit a milers de sense papers, sinó que a més propiciaven la fallida de la mateixa condició administrativa, espúria i maltractada, sempre sota sospita, dels immigrants residents, convertint la renovació del seu títol d'integració en un humiliant laberint.

Afirmant que *"la ciutadania es conquesta exercint-la"* van entrar en la Catedral i en l'Església del Pi, només per unes hores, amb el recolzament de les organitzacions i associacions que sempre els havien recolzat. No obstant, aquesta vegada quelcom havia canviat respecte a la situació del 2001. Les forces aparents dels immigrants havien minvat: les mones enjoiades de la política de passadissos ja no estaven disposades a estendre mediàticament el discurs constitutiu de la lluita dels immigrants. Ja no hi eren els partits polítics i sindicats que en les lluites del 2001 s'havien sumat progressivament al moviment amb l'objectiu de desgastar al partit del govern i beure de les sinèrgies de l'autorganització. Els mateixos que havien escapat el moviment del 2001 per canalitzar-lo cap a vies institucionals, els mateixos que havien fet prevaler la negociació a la dignitat i el reconeixement, ara no admetien la negociació, ni la dignitat, ni el reconeixement.

Alguns antecedents

Hem de rebutjar la política de l'administració que vol dotar de papers i treball legal a un mínim de persones immigrades i a la resta de la població mantenir-la sense papers, reforçant l'exercit de reserva que realitza el treball esclau, mal pagat i sense drets i que porta a pensar a la població autòctona en precari, que les persones immigrades són les responsables de la pèrdua del suposat "estat del benestar".

Assemblea de suport a les persones immigrades 3/10/00

El mes de desembre de 2000 s'aprovava la nova Llei d'Estrangeria, elaborada per tots els partits polítics però finalment executada pel Partit Popular, el partit governant en aquell moment. La llei va entrar en vigor rodejada d'una artificiosa polèmica que tenia molt de ritual, i molt de conjuntural. Pel seu contingut, era netament limitadora dels drets dels immigrants sense papers, que no només quedaven definitivament exclosos per a futures regularitzacions, sinó que a més eren privats de tota opció d'acció política. Negant qualsevol via de regularització als treballadors clandestins que ja es trobaven vivint a l'Estat, la regulació migratòria espanyola acceptava tàcitament la condició sobreexplotada dels immigrants irregulars, que d'aquesta forma no tindrien més opció que marxar –si podien– o assumir la més absoluta explotació laboral. Però a més, la nova llei migratòria actuava per omissió, això és, no només emparava, negant-la, la situació dels immigrants sense papers, sinó que a més impedia tota opció d'agregació política des del seu sí. Cal no oblidar aquests fets, perquè allò que la llei estava concebant formalment l'any 2000, les classes prebendàries de l'Estat espanyol ho volgueren fer matèria al 2003.

La llei era polèmica en la mesura en què no es reconeixia als immigrants sense papers el dret de manifestació ni el dret de vaga, el dret de sindicació, ni el d'associació ni el de reunió. Mentrestant, també es tancava *de facto* el règim general de regularització administrativa –ofertes de treball específiques vàlides en qualsevol sector d'activitat–, adduint que havia de prevaler el règim extraordinari anomenat de contingents –ofertes de treball genèriques viables només pels llistats d'ocupacions elaborats des de Madrid–.

A les expectatives frustrades de milers de treballadors sense papers, es sumava la sensació d'excepcionalitat i arbitrarietat que induïen les radicals diferències de criteri entre les diferents administracions provincials a l'hora de resoldre expedients d'estrangeria. Però la senyal definitiva de què havia quelcom que la flamant llei d'estrangeria pretenia obviar, sense poder fer-ho, estava a punt d'arribar. El dia 3 de gener de 2001 dotze treballadors equatorians perdien la vida quan era envestida per un tren la furgoneta que els conduïa als seus llocs de treball en el camp de Múrcia. El drama familiar, social i psicològic que revelava aquesta tragèdia va fer sortir a la llum la realitat que la nova regulació pretenia negar per sempre més. El problema esclatà a les mans del govern del PP, però no era un problema privatiu d'un govern conservador, sinó que pertanyia a l'àmbit del procés de consolidació de l'estat-democràcia a l'Estat espanyol, en el qual estaven implicats tots els seus gestors polítics i institucionals. Per això emergí com un problema de l'estat-democràcia: no va ser codificat a partir de la seva inqüestionable dimensió humana, sinó se'l relacionà amb les característiques del model de desenvolupament espanyol. Què va passar?

Després de l'accident i els seus efectes mediàtics, van ploure les amenaces de sancions contra els empresaris agrícoles que tinguessin a treballadors clandestins, i es van difondre les més sentides condolences de polítics, reis i prínceps, i es van proposar grans convenis que resoldrien la qüestió... El 4 de gener el diari El País xifrava en 10.000 els temporers que estaven treballant a Múrcia sense papers i que s'havien vist obligats a abandonar la seva feina al camp (El País, 4/1/01). El mateix dia els empresaris agrícoles advertien als mitjans de comunicació que 20.000 hectàrees quedarien sense conrear si no es buscava una solució a la necessitat de força de treball (barata) per la collita. Estava en joc el model de desenvolupament espanyol: precarietat, economia submergida, treball clandestí, flexibilitat imposada per acomodar-se als cicles del model del "pelotazo". El PP sabia que pel moment només s'havia vist la punta de l'iceberg. El Govern començà a moure's. Anunciant la signatura d'un conveni amb Equador, van cridar als immigrants equatorians sense papers a tornar al seu país per accedir als canals de regularització que s'oferirien *in situ* a través de les legacions espanyoles al petit país sudamericà. Centenars foren els immigrants que en els mesos següents van tornar al país creient-se les paraules dels seus governs. Només un escàs centenar dels que van marxar van poder tornar. Tres anys més tard la majoria de treballadors equatorians encara recorda l'engany i les mentides provinents de tot l'àmbit institucional durant aquell primer trimestre de 2001.

Un altre contingent de treballadors va decidir optar per oferir resistència i exigir el que considerava exigible: ser persones aquí i ara. El diumenge 14 de gener de 2001 vuitanta immigrants marroquins i equatorians, reunits en la "Plataforma 3 de gener" es tancaven en l'Església de Sant Mateu de Lorca (Múrcia) amb la intenció de forçar la seva regularització i la derogació de la nova llei d'estrangeria (que entraria en vigor el 23 de gener). A partir del 7 de gener les protestes i tancaments es generalitzen arreu de la província. El dia 18, el Cònsol Honorari d'Equador a Múrcia es dirigia als tancats: que recapacitessin, els hi va dir, que la seva situació d'irregularitat era purament conjuntural, que no calia radicalitzar-se. El mateix dia el president de la Conferència Episcopal d'Equador afirmava que els tancats estaven abusant de l'hospitalitat brindada pels espanyols. Però ningú va atendre a les paraules de representants terrenals i espirituals. El 21 de gener, després d'una manifestació que congregà a 2000 persones, 350 immigrants decideixen tancar-se a l'Església del Pi en vaga de fam. L'espurna s'encenia per tot l'Estat.

El mediadors van haver d'esmol·lar les seves eines: hi havia un col·lectiu que posava en qüestió la seva pròpia credibilitat com a representants i portaveus del tot. Hi havia un

col·lectiu reluctant als procediments, desdenyós de les propostes dels seus Estats, sords a les crides de mitjans de comunicació i representants polítics i religiosos. Hi havia un col·lectiu que no s'havia empassat l'oferta de tornar, la comoditat d'assumir, la humiliació de callar.

La lluita a Barcelona: creació o procediment, utopia o claudicació *avant la lettre*

De diverses nacionalitats, i vinculats quasi tots a l'Assemblea Papers per a Tothom, els immigrants que iniciaren les tancades al mes de gener de 2001 ja tenien una experiència considerable de lluita, autoorganització, configuració de xarxes de recolzament,...però també de negociació amb l'Administració. Durant l'últim trimestre de 2000 havien tingut contra les cordes del seu propi discurs a les diverses Administracions implicades en la gestió dels espais públics de Barcelona (Ajuntament), de les polítiques d'integració (Generalitat) i de les polítiques d'immigració (Govern d'Espanya). Feia mesos que a diverses places de la ciutat dormien a la intempèrie centenars d'immigrants subsaharians i búlgars, sense que cap Administració es sentís en l'obligació de moure ni un dit. La situació s'havia codificat com un problema d'ordre públic: eren individus, sense cap lligam entre ells, que havien de ser tractats com a marginats i focus potencial de conflictivitat social.

En els últims mesos a Barcelona han aparegut grups de persones immigrades que viuen a la intempèrie i en condicions indignes, a la Plaça Catalunya i al parc de l'Espanya Industrial, entre d'altres. No són turistes ni passejants, són persones immigrades que no tenen papers, ni tenen vivenda per no tenir papers i l'administració no les tracta com persones per no tenir papers...Ells només demanen la seva regularització.

Assemblea de suport a les persones immigrades 3/10/00

Amb la col·laboració d'un grapat de persones polititzades i amb tradició organitzativa, els immigrants van començar a transformar el conflicte social en conflicte polític, i el conflicte polític en gènesi pura d'autoinstitució que s'ha estès fins els nostres dies i que és el veritable home del sac de les nostres Administracions.

El 3 d'octubre es feia públic el primer comunicat de l'Assemblea, convocant a una manifestació que seria el principi d'una llarga sèrie de jornades de lluita. Tancaments a les Universitats, acampades, manifestacions i tot tipus de mitjans de pressió van posar en evidència a unes Administracions entossudides en no tractar la qüestió com un problema polític. Era un problema d'ordre públic que ja es resoldria amb les oportunes ordres de desallotjament, i si era el cas, amb intervenció de la policia; també era admissible que fos un problema de política pública, social més concretament, si s'estirava el fil i es connotava la necessitat de fer intervenir l'erari d'alguna o varies de les Administracions implicades. Però el que mai no podria ser admès és que els immigrants, desposseïts i inexistents per l'estat-democràcia, s'erigissin en subjecte polític, en col·lectiu intervinent, això és, constituent, sense haver passat abans pel sedàs de les lleis de ciutadania. Aquest rebuig institucional, quasi bé estructural, a acceptar la subjectivitat dels immigrants en lluita ha estat des de llavors un problema recurrent en els diversos processos d'agregació que aquests han protagonitzat. De què tenen tanta por les Administracions?

Finalment, i després de llargues plantades als immigrants per part de les Administracions, s'arribà a un principi de negociació amb subsaharians i búlgars només quan ja s'havia

votat la nova llei d'estrangeria el 23 de novembre de 2000. La solució es buscà a través de la canalització del problema per la via de polítiques d'integració per a col·lectius en situació de risc d'exclusió. No obstant la sinèrgia havia estat endegada, i el subjecte que l'animava era incontenible, inabastable. Si el diumenge 14 de gener de 2001 comencen els tancaments a Múrcia per protestar per la situació dels immigrants sense papers i exigir la seva regularització, el 21 s'inicien a Barcelona.

Barcelona: gener de 2001, comença la batalla per la política.

Des d'un primer moment, l'única organització sindical implicada plenament en el recolzament als tancaments va ser la CGT de Catalunya. Confluïren a més, l'Associació de Joves Immigrants de Catalunya, Immigrants Senegalesos i el Centre Cultural de Bangla Desh, així com una trentena de petites associacions d'immigrants. El procés de constitució de la Plataforma que donava suport havia estat en certa mesura accidentat: els partits i sindicats que havien participat havien decidit no implicar-se per considerar que el lema "papers per a tothom" no era adequat ni oportú. Així mateix, existien altres motius implícits, com eren la mateixa dinàmica assembleària de la Plataforma i l'escassa capacitat de control i diferenciació discursiva que partits i sindicats podrien haver endegat en el seu si. Després de les mobilitzacions, una persona vinculada al tancament a la Parròquia de Sant Medir afirmava:

En cuanto a la clase dirigente, tanto política, como sindical y también eclesial, ha sido unánime el rechazo. Tenían muy claro que era una lucha que no controlaban y no les importaba demasiado la ofensa a la dignidad humana, ni la situación explosiva que se estaba gestando, desde el principio se dedicaron a confundir a la gente y desacreditar a los dirigentes, al fin y al cabo las encuestas decían que en Barcelona la gente con tendencias xenófobas era del 70%, ¡lo principal es conseguir votos!

Elias Martin, 2001.

La Tinent d'Alcalde i regidora de Benestar social de l'Ajuntament de Barcelona, Núria Carrera, va ser la perfecta figuració del paper i la veu de la institucionalitat socialdemòcrata durant aquest mesos. Posicionant-se normalment no a favor dels immigrants però sí en contra del govern, considerava que els tancaments eren "*un toc d'alerta davant de l'arribada de la nova llei, que deixa a moltes persones indefenses*", denunciant la mala gestió, per discriminatòria, de la regularització d'immigrants a Barcelona. La codificació institucional del conflicte es basava, per tant, en dos eixos: a) Els treballadors clandestins sobreexplotats, desarrelats, sense famílies, que desesperats decideixen iniciar una vaga de fam, només són per les institucions "*un toc d'alerta*". El moviment havia estat relegat a *grup de pressió*, les seves reivindicacions i repertoris de confrontació codificats fins a la seva metamorfosi en mer "imput" a utilitzar pels partits opositors davant dels mitjans de comunicació. I b) el veritable eix de confrontació no era la pròpia existència d'una llei d'estrangeria, tot i els reiterats pronunciaments dels immigrants en aquest sentit, sinó les deficiències en la gestió de l'actual llei, o si mes no, l'amenaça d'una nova llei, donant per bo, per tant, l'anterior marc legislatiu.

No existeix conflicte polític si als vaguistes se'ls nega la mateixa substantivitat política. Potser existia un repte per portar endavant una nova política pública o una crida a millorar les existents, però mai una qüestió d'antagonisme entre dos subjectes. Per això tant Govern com partits de l'oposició es van afanyar en trobar un "interlocutor vàlid", que no podien ser els mateixos immigrants, sinó una representació composta per

organitzacions institucionalitzades, partits polítics i sindicats:

"50 entidades entre las que figuran CCOO, UGT y CNT, partidos como IC-V y EUiA y organizaciones como SOS Racismo e Intermón y la Federación de Asociaciones de Vecinos de Barcelona se constituyeron ayer por la noche en plataforma de apoyo y seguimiento de los inmigrantes en huelga de hambre"

El Pais, 25.1.01

El 24 de gener es creà la plataforma de partits i sindicats. El mateix dia, el Secretari per la Immigració de la Generalitat s'oferia per mediar en les negociacions entre immigrants i Govern. Les Administracions començaven a admetre mediàticament que hi havia algú amb qui negociar, tot i que calia algun mediador entre l'anomalia social i la normalitat institucional. Però els mediadors arribaren exigint: els tancats havien d'abandonar la vaga de fam, deixar l'anomalia, assumir el procediment. També el dia 24 de gener els sindicats, Càrites, Mans Unides, Justícia i Pau, fan públic un manifest conjunt. Declaren que *"con el recorte de derechos, el incremento de causas de expulsión y la práctica inexistencia de cauces para su regularización administrativa, se condena a los inmigrantes a su práctica marginalidad y la clandestinidad"* (El Pais, 24.1.01) La codificació ja és una altra: la perspectiva no és la de les institucions que pretenen que la realitat es fa real només per donar "tocs d'alerta" o suggerir una millor gestió d'allò existent. Hi ha uns problemes reals que generen expressions del conflicte igualment reals. Però fins aquí les nostres associacions i sindicats més representants (no representatives), només encerten en la descripció d'un conflicte social. El conflicte polític continua amagat a les Esglésies.

En només un dia li havien sortit als immigrants diversos candidats per fer de mediadors entre ells i l'Administració de l'Estat. El mateix dia, no obstant, els immigrants rebutjaven la mediació de la Generalitat, si be l'alternativa de la Plataforma de partits i sindicats comença a prendre cos esperonada pel recolzament sense fissures dels mitjans de comunicació. El 27 de gener el PSC encara insistia en el tarannà de la seva codificació. El problema era de gestió, de millora en l'execució d'una llei que encara no es qüestionava. En un espasme d'audàcia i atreviment polític, després de sis dies del començament de la vaga, afirmaven: *"este partido podría pedir en los próximos días el cese de la delegada del Gobierno como responsable de las deficiencias manifiestas que se han producido en Cataluña en el proceso de regularización de inmigrantes"* (La Vanguardia: 30.1.01).

Durant el últims dies de gener les mobilitzacions per recolzar als immigrants en lluita s'estenen per tot l'Estat. El problema començava a capitalitzar els titulars de tots els mitjans de comunicació. El subjecte en lluita començava a exigir per la força el seu reconeixement.

Barcelona, les mediacions es multipliquen

El 31 de gener ja es podia definir la constitució de dues plataformes, llurs objectius i diferències. Per un costat la "Plataforma de Suport als Immigrants en Lluita", formada per l'Assemblea Papers Per a Tothom, CGT, USOC, CNT, grups d'estudiants assemblearis, col·lectius vinculats a les okupacions, diverses ONG's i partits extraparlamentaris. Aquesta agrupació de col·lectius havia nascut al caliu de les mobilitzacions d'immigrants senegalesos i romanesos durant l'últim trimestre del 2000. Són ells els que mitjançant les tancades i les assemblees públiques emprenen la via de visibilitzar el conflicte, fer-lo

matèria pública. S'instituïa l'espai on inserir el temps del nou subjecte, i en aquest sentit proposaren un espai-temps per una política radical: Esglésies i places foren, des d'aleshores, l'espai-temps de la seva autoinstitució com a subjecte.

Per un altre costat estava la "Plataforma per la Ciutadania i la Convivència". Formaven part els sindicats CCOO i UGT, les ONG's SOS Racisme, Amnistia Internacional, Medicos sin Fronteras, Càritas, i el partits IC-V, ERC i PSC. Nascuda per contraposició als plantejaments de l'Assemblea Papers per a Tothom, ofertà un tarannà més adequat als *possibles* plantejats per l'Estat, i posà sobre la taula les seves influències dins de la xarxa institucional, en la conformació de les polítiques públiques. Sobrealimentats d'activitat en l'àmbit institucional, fan de la oposició parlamentària a la nova llei d'estrangeria la seva bandera. Comunament, foren entitats amb algun tipus d'implicació institucional prèvia en polítiques públiques d'immigració: ja sigui des de la política parlamentària, cas dels partits polítics, com de les prebendes que mouen les polítiques d'integració social i laboral dels immigrants.

A un marge, participant en ambdues plataformes, volent estar a la vegada a cel i l'infern, la FAVB, EUiA i la Federació d'Immigrants de Catalunya. Conscients que la representació política només té un àmbit -l'institucional-, però encara alguns mínimament refractaris a la representació, jugaren a estar a dos taulells a la vegada, llanguint però per una ambigüitat insostenible.

El primer dia de febrer Núria Carrera feia pública la seva adhesió a la Plataforma per a la Ciutadania i la Convivència. S'han d'obrir vies per a la regularització de l'estança de les persones que ja es troben aquí, deia. Els immigrants que es troben en vaga de fam haurien de reconsiderar la seva acció, prosseguia. Paral·lelament, començaren a tenir molt predicament en els mitjans de comunicació persones denunciant que els immigrants estan manipulats, que hi ha persones entre els tancats amb obscures intencions envers les mobilitzacions. Calia desgastar la creixent legitimitat de la Plataforma de Suport, faltar l'opció institucionalitzant.

El moviment es generalitzava i començava a suscitar tot tipus de recolzaments. Que els tancaments es multipliquessin arreu de l'Estat començava a ser una possibilitat cada cop més real:

Los días de huelga de hambre escenificaron una auténtica insurrección localizada en las parroquias. La población se agolpaba para dar su apoyo económico, firmar, dar ropa, mantas,...Las ambulancias recogían sin cesar los cuerpos de los encerrados debilitados por la huelga que tras pasar por el hospital volvían a las iglesias a reiniciar el ayuno sin que nadie, salvo su propia honra y su voluntad de lucha se lo reclamase.

Elias Martin, 2001

A partir d'aquest moment comencen a donar-se les primeres mostres d'actitud negociadora per part de les Administracions, mentre el PSC i la resta de partits procuraven aprofitar l'empenta política i la urgència mediàtica que aporten els tancaments per reforçar la seva (o)posició en les institucions.

El 5 de febrer se celebra una manifestació pels carrers de Barcelona en què 50.000 persones reclamaven "Papers per a Tothom", celebrant a continuació un multitudinari festival musical a la Rambla del Raval. S'endegaren campanyes de desobediència civil, es prenia el carrer amb múltiples accions, nous col·lectius d'immigrants s'afegien a la vaga

de fam,... El 6 de febrer, el manifest de la Assemblea de l'Església del Pi afirmava en un comunicat: *"Por ello, hacemos un llamamiento a una reunión de coordinación a escala estatal de todos los colectivos que están en los encierros y en la lucha, para impulsar y extender el movimiento a todo el Estado"*.

L'antagonisme institucional havia d'actuar ràpid. Els primers dies de febrer s'anuncia la primera oferta de l'Estat envers els vaguistes: la possibilitat d'una revisió ampla i generosa dels expedients dels vaguistes a la llum de l'article 34 de la nova Llei d'Estrangeria, l'article de les "circumstàncies excepcionals". Primera condició: que s'acabi la vaga de fam. Segona condició: que seguidament finalitzin els tancaments.

El PSOE imprimeix "la doctrina Zapatero": si l'eix del problema són alguns articles de la nova llei, el millor camí no es portar la llei al Tribunal Constitucional sinó aconseguir un pacte d'Estat amb el PP. La posició del PSOE era clara: reforçar la institució de l'estat-democràcia davant el desafiament de les sinèrgies d'autoinstitució. El nus gordià del conflicte era galvanitzar el monopoli de l'estat-democràcia, determinar el qui, el com i el quan en la batalla per la política, i el PSOE ho havia captat clarament:

"La parròquia de Sant Medir es troba implicada, juntament amb altres parròquies de BCN, en l'acolliment dels immigrants que demanen viure legalment en el nostre país. Aquesta acció ha estat motivada per fidelitat als valors evangèlics que regeixen sempre en la nostra Comunitat i als quals volem ser fidels. Cal posar de manifest i amb agraïment la solidaritat i el recolzament que hem trobat tant per part dels feligresos com dels veïns del barri. Solidaritat que també s'ha manifestat des d'alguna emissora de ràdio. Lamentem, en canvi, no haver trobat aquesta solidaritat i recolzament ni en les institucions civils, ni altres instàncies eclesiàstiques ni en els partits polítics, un fet inexplicable tractant-se d'un afer socio-polític que afecta, de forma greu, el nostre país".

Acord del Consell Parroquial de Sant Medir el dia 11-02-2001

Finalment, el 8 de març tenia lloc la signatura de l'acord que posava fi al tancament de 48 dies de més de centenars d'immigrants en 10 esglésies de Barcelona i el seu entorn. Finalment es trobava un solució política a un problema polític, finalment també es va haver de negociar amb els immigrants, en tant que subjecte polític: l'única representant dels immigrants admesa en les negociacions, Norma Falconi, de l'Assemblea Papers per a Tothom, ho descrivia així:

"...és una experiència inèdita perquè per primera vegada hem estat negociant nosaltres, els immigrants, directament amb els poders de l'Estat totes aquelles propostes que han anat sortint a la assemblees. I això ha sigut un fet que les diverses comunitats han valorat molt positivament. Així doncs, ningú pot parlar d'obscures negociacions. Per primera vegada no ha negociat ningú per nosaltres. Per primer cop no hi ha hagut intermediaris. Persones que no han viscut en pròpia carn el que a nosaltres ens ha tocat viure i que, per tant, no saben tant bé com nosaltres quines necessitats reals tenim."

Núria Falconi Illacrua, 90 Juny 2001

Barcelona maig de 2004: "allò que a la història passa com a tragèdia, s'acaba repetint com a farsa"

Associacions d'immigrants, Càritas, UGT i CCOO van acusar ahir els portaveus de

l'Assemblea per la Regularització sense Condicions (ARSC) de generar un clima de conflicte entre els estrangers i d'afavorir enfrontaments. Per Ghassan Saliba, de CCOO, «hi ha gent que busca el protagonisme quan ja s'han aconseguit avenços», referint-se a la negociació entre el col·lectiu d'immigrants, Càritas i els sindicats amb l'administració. El portaveu d'ARSC, Enrique Mosquera, va respondre a les crítiques de les entitats contràries a la tancada dient que estan «de part del govern». L'assemblea manté la reunió d'aquesta tarda i anuncia més protestes. Tot i que la Delegació del Govern està «oberta al diàleg», tramita 17 expedients d'expulsió.

El Punt Diari BCN, 9 juny 2004

«Ens han dit que els seus interlocutors són les associacions d'immigrants legals i els sindicats que van donar el vist-i-plau al desallotjament, però aquestes associacions no ens representen als sense papers perquè tenen altres interessos diferents», va afegir Cecilia, una immigrant peruana que va participar en la reunió i que va declinar donar el seu cognom per por de represàlies».

El Punt Diari BCN, 16 juny 2004

Han passat tres anys. Estem novament a Barcelona. Segueixen milers de treballadors clandestins treballant en condicions manchesterianes. Continuen negant-se per via legal els seus drets d'agregació política. Però a aquesta situació s'ha d'afegir un nou fenomen. Uns 60.000 expedients de renovació de residències, el fràgil títol de metec que concedeix l'Estat espanyol, es troben paralizats per desídia, ineptitud i actituds deliberades de l'Administració de l'Estat a Catalunya. Contractes de treball precaris que no poden ser renovats per no tenir renovada la targeta de residència, altes de contractes a treballadors immigrants no són admesos per la Seguretat Social mentre no es renovin els permisos de treball, ajuts socials i pensions que no poden ser renovats, persones amb problemes familiars al seu país que no poden sortir de l'Estat mentre no tinguin renovada la targeta de residència, immobiliàries que no contracten lloguers amb immigrants sense la targeta vigent, sense contractes de treball al dia, bancs que no donen crèdits, immigrants que perden la feina per no poder renovar les residències comencen a sentir l'amenaça de les execucions hipotecàries,....

La situació és, potser, més tràgica que mai. Però ningú sembla adonar-se. 60.000 expedients dormen literalment als despatxos de Marquès d'Argentera número 4 sense que ningú consideri el dramatisme d'una situació que es mantenia des dels últims dies de desembre de 2003, quan era aprovada la darrera reforma de la llei d'estrangeria.

Gener de 2004. Quietud. La lletania dels laments de milers de persones no arriba a les institucions. Febrer. Els metecs no voten. Març. La remor de les seves veus mor en un mar de mediacions que esperen pacients l'arribada de les prebendes de la nova Administració socialista. Abril. Com deia aquell sindicalista sud-americà: "el que se mueva no sale en la foto", i ningú es va moure. Maig. La frustració i desesperació dels treballadors migrants s'ofega arraconada entre els murs de les seves cases i l'alienació de les seves feines. Juny: esclata el subjecte.

No es mobilitzen els residents. De vegades la condició subalterna és miserable, però també és valuosa pel que ha viscut la pitjor misèria, la de no ser ningú. Per això van aixecar la seva veu els ninguns. Els ninguns que no es beneficien de les polítiques socials. Que venen impregnats de desig però no tenen la fortuna de trobar una bona acollida. No són antics doctorands d'Universitats del Sud ni tenen un bagatge institucional.

Entenen la política com a *ultima ratio*, però una vegada a dins, la política és acció, és un màxim, el tot i ara. Sense possibilismes preestablerts. Sense un criteri de procediment o agenda en la creació del quals no han participat. Són el marge, l'interstici de tot, l'inabastable. Són la força que curulla els solcs de la política i el procediment donats per descomptat. El 8 de juny irrompen en el món. Són una més de les esquerdes dels mites de l'estat-democràcia.

Però la història repeteix les coses com a farsa. I en la farsa surten a la llum les claus de volta de l'espectacle: la catarsi de l'estat-democràcia gira entorn de la lluita per la representació, o el que és el mateix, la lluita per la determinació del subjecte de l'acció política legítima.

Quan el 8 de juny de 2004 un centenar d'immigrants sense papers decidia manifestar-se pels carrers de Barcelona i finalment irrompre en la Catedral declarant-se en vaga de fam, la situació social i política ja no era la mateixa de tres anys enrera. Es van trobar amb les veritables arestes del conflicte postmodern: associacions, sindicats i partits que el 2001 oferiren el seu suport, tot i què condicionat, ara es posaven directament en la batalla per la política:

"El delegat del govern va qüestionar fins i tot la representativitat dels portaveus de l'Assemblea. «Van venir a la Delegació persones que no són immigrants i que diuen que parlen per ells, però nosaltres hem intentat parlar directament amb els immigrants, i ens hem trobat un pacte de silenci, no sabem què els han promès a part de papers per a tothom», va dir. Totes aquestes manifestacions van indignar els representants dels immigrants. «Com poden dir que no han pogut parlar amb els immigrants si a la reunió n'hi han anat quatre que són representants dels col·lectius equatorià, peruà, paquistanès i marroquí», va assenyalar un membre de l'Assemblea. «Diuen que no som uns interlocutors vàlids, que no representem a ningú, però hem aconseguit treure al carrer 10.000 persones. Si això no és ningú...», va manifestar Falconi.

El Punt 16/6/2004

"L'Assemblea per la Regularització sense Condicions (ARSC) va denunciar ahir que el govern espanyol i els sindicats són els que mantenen un veritable «pacte de silenci» perquè, segons va dir, negocien a esquena dels immigrants.(...) La portaveu de l'ARSC, Norma Falconi, va explicar ahir que algunes entitats que ara són crítiques amb l'ARSC havien participat anteriorment en reunions d'aquest col·lectiu, i «mai no havien plantejat les propostes que ara negocien amb el govern». 17/6/2004

Un dia després del violent desallotjament dels tancats a la Catedral, associacions com Càrites, la "Coordinadora d'Immigrants", o els sindicats UGT i CC.OO. coincidien en acusar als vaguistes d'estar manipulats per persones amb obscurs interessos que, per altra banda, no encertaven a anomenar. Acusar de manipuladors als que mobilitzen als ninguns és una eina recurrent des de fa dècades i fins i tot segles, però sempre ha quedat pendent de determinar què guanyen els que es mobilitzen amb als que no tenen res. Més semblaven guanyar el mateixos que acusaven, quan paral·lelament mantenien reunions amb l'Administració sense haver acreditat mai la seva representativitat envers els immigrants sense papers. Estaven en joc recursos públics, subvencions, concessions, contactes personals, prebendes i jocs clientelars que componen la tan lloada xarxa de polítiques públiques de l'estat-democràcia.

L'Administració per la seva banda aconseguia que el problema, la "reivindicació" consolidada, es canalitzés a través dels contactes amb unes organitzacions abastament institucionalitzades, professionals de la gestió de les reivindicacions alienes. Quedava negada la substantivitat del subjecte polític en què s'havien constituït els immigrants per mitjà d'assemblees obertes als espais públics. Lluny dels fruits que donava l'autoinstitució dels immigrants sense papers, s'havia interposat un element que no qüestionava la representativitat dels partits polítics, que injuria la legitimitat del fenomen social autoorganitzat i que utilitza el mateix codi de l'estat-democràcia:

"...les entitats que van participar -sense èxit- en la mediació entre l'administració i els immigrants dissabte a la nit tornen a rebutjar la protesta liderada «per persones amb interessos determinats i concrets» perquè «creen expectatives injustificades». La Coordinadora d'Associacions d'Immigrants, Càritas i els sindicats van alertar ahir de «l'efecte crida» que es pot viure en altres països europeus per donar la imatge de Catalunya com el país on «es poden donar papers als sis milions d'immigrants en situació irregular d'Europa», segons Abdelkader Aslimani, d'UGT. De fet, els sindicats ja han detectat l'arribada d'estrangers indocumentats des de França. Els contraris a la protesta creuen en el diàleg i en un reglament de la llei d'estrangeria menys restrictiu".

El Punt Diari BCN, 9 juny 2004

L'estat-democràcia no està farcit de "persones amb interessos determinats i concrets"? L'espectacle quadriennal de les urnes, no crea "expectatives injustificades" en els votants? Què tenim? Sindicats i associacions d'immigrants vetllant per l'equilibri entre oferta i demanda al mercat de treball, crítics implacables de tota iniciativa social que indueixi l'anomenat "efecte crida", organitzacions socials actuant com a fiscalitzadors duaners de les entrades i sortides de persones a l'Estat, oposant protesta a diàleg, proposant no solucions, sinó una millor gestió de l'*statu quo*. Sent així, què li queda per fer a l'estat-democràcia que no hagin fet ja les organitzacions que de cara a l'Administració representen els interessos de treballadors i immigrants sense papers?

És potser aquesta la sortida, en procés d'assaig, de la crisi de representació de l'estat-democràcia: contra la crisi, més estatalització de la democràcia; per l'estatalització de la democràcia, cooptació de les closques buides de la representació social, absorció dels discursos i les pràctiques del social, i posterior regurgitat de les restes en grans espectacles mediàtics: ja siguin *ad hoc* -Fòrum 2004- o sistemàtics -mass media-. En aquest sentit el Fòrum no era més que això, una fira dels horrors, on s'exposaren els esquelets d'antigues pràctiques socials buides per la intervenció burocràtica; potents, però ja vells processos autoorganitzatius representats per organitzacions escleròtiques que van optar per la comoditat de la matriu que ofereix l'estat-democràcia; discursos que tenien vida, una vida salvatge i indòmita, transformats en asserenades lletanies que celebren la cara amable de l'Estat.

Es tractava d'escindir reivindicació i autoinstitució, reconèixer com a problema, per una banda, les reivindicacions consolidades i oferir la seva gestió als professionals. Per l'altra,

es tractava de negar l'autoinstitució, perquè és embrió d'antagonisme radical, perquè no admet procediments heterònoms, perquè no te por a la invenció de noves vies, nous repertoris que a cada pas desafiïn l'acartonada capacitat de resposta de l'estat-democràcia. Es tractava d'especialitzar-se en la gestió de reivindicacions, perquè la reivindicació que avui entra en l'agenda, és susceptible de ser oblidada demà per virtut del cicle de la política pública. No hi ha diacronia en la reivindicació, perquè és un tot sincrònic que funciona com a legitimació de la utilitat i eficàcia de l'estat-democràcia. L'autoinstitució en canvi aspira a la permanència, i busca en el seu passat per legitimar aquesta permanència, i mira cap al futur per assegurar la permanència, i identifica enemics, i se sent viva, veu que camina, que la seva acció batega, té cor i cervell; que crea un subjecte. L'autoinstitució és l'origen de tota reivindicació, però també l'origen de tot subjecte col·lectiu; i els subjectes col·lectius són l'antítesi pura del monopoli de la política exercit per l'estat-democràcia.

Succeeix que és completament antitètic als conceptes d'Estat i sobirania que hi hagi un altri en situació d'autodeterminar el com i el quan de la participació: procediment i oportunitat han estat el veritable escenari del conflicte entre Administració i immigrants. Donar papers o no a uns pocs o uns molts immigrants és una qüestió fàcilment solventable, i per tant plenament accessòria, així s'ha vist durant les regularitzacions del 1991, del 2000, del 2001 i les que arribaran. És assumible donar papers cada cop que convé, per tal de metabolitzar una reivindicació que està actuant com a indesitjable catalitzador d'un espai-temps autònom. A més, l'estat-democràcia ha de saber moure's amb comoditat en les terres de l'excepcionalitat, fer ostentació de la seva omnipotència saltant-se les pròpies regles; les regularitzacions són una bona mostra. El clamor institucional a favor de polítiques migratòries que no indueixin el famós "efecte crida", o que no difonguin la plausibilitat de la utopia de papers per a tothom, són part accessòria del discurs, tàctica dissuasòria: la veritable por és que és que algú pretengui parlar de tu a l'Estat.

La veu dels immigrants incideix en la mateixa línia de flotació del sistema polític i social imperant, posa en qüestió tota l'artificialitat del discurs de la Institucionalitat envers els drets humans, la tolerància, la integració racial. La veu immigrada despulla les més íntimes contradiccions de categories centrals per l'estat-democràcia: poble, nació, sobirania, o l'estat-democràcia, llangor del mite de l'Estat de benestar. La veu immigrada rescata el inveterat discurs de l'ésser humà com a element primigeni i fundacional dels Estats moderns: abans de qualsevol contracte social, abans que qualsevol pactes entre élites, abans que els reis existissin, hi havia persones, persones que es van construir la seva pròpia alienació,.....i avui volen destruir-la.

A mode de conclusió sempre provisional, o la prova de foc de les nostres eines

Les circumstàncies que motivaren el nostre relat comencen a tenir una temporalitat concreta que obliga a mirar cap a endavant, tornar a prendre-li el pols a l'actualitat de la lluita social. Ja no hem de caracteritzar l'emergència de canvis estructurals, polítics, econòmics o culturals; ara els canvis ja estan encetats, produeixen conseqüències, s'instal·len ideològicament en les consciències i a la vegada prefiguren nous vectors de canvi. El nostre temps porta el signe ineludible del canvi: les transformacions, la inestabilitat, la mutabilitat i ductilitat de totes les categories socialment instituïdes són el sinònim d'un nou escenari: l'escenari de la precarietat.

L'exuberància d'aquest moviment continu que marca el temps present, és potser l'únic tret distintiu que permet fer abstracció d'un suposat canvi de paradigmes, anunci que de tant recurrent ens obliga a sospitar dels origen de tals abstraccions. Estan canviant les formes de produir, de comunicar-se, les formes de vida; estan canviant els mitjans amb que es produeix i les formes de distribuir allò produït; estan canviant les formes de reproducció ideològica i d'agregació política,....però no hi ha res més enllà, no hi ha caracterització possible més enllà dels gerundis de l'acció. No tenim accions finalitzades, transformacions susceptibles de ser sumàriament caracteritzades com a definitives, perquè el que avui sembla definitiu porta en procés de canvi des d'abans d'ahir.

Així les coses, com pensar des d'aquest oceà de sociabilitat interrompuda? com organitzar referents simbòlics, estratègics, organitzatius,... en un escenari refractari a tota referència que vagi més enllà de la pura conjunturalitat?, és possible acomodar la pràctica emancipatòria a un paisatge humà curtcircuitat per la sinèrgia desenfrenada de la mercaderia? Finalment, i de ser possible, quin pot ser l'*elan vital*, l'impuls d'aquest nou procés d'organització dissident capaç de navegar per sobre d'un horitzó de incertesa, conjunturalitat i progressiva erosió de tota identitat transcendent? I per sota de l'impuls, que o qui es troba en condicions de ser l'element material o l'agent d'aquest procés de restabliment del vincle social des d'una perspectiva no mercantil?

Hem parlat de l'experiència de lluita dels immigrants organitzats entorn de l'Assemblea per la Regularització sense Condicions, una experiència d'autoorganització concreta que emergí i continua viva desafiant el conjunt d'aliances teixides rera l'estat-democràcia. Però aquesta experiència és només una de les retícules, un dels compartiments del rusc de pràctiques que conformen els emergents protagonismes socials en la metròpoli. Què passa quan aquesta xarxa d'experiències en situació vol actuar o parlar més enllà d'ella mateixa, o simplement cridar amb energia per multiplicar la força del seu *no*? Què passa quan pràctiques dissidents que només s'han comunicat a través dels espais estriats del control postmodern decideixen veure's, actuar, cridar? En quin idioma parlen, amb quants peus caminen o de quin color vesteixen la seva multiplicitat? De què es compona el seu silenci o la seva activitat...?

També caldrà plantejar qüestions entorn de la irrupció d'un nou moment de l'estat-democràcia. Un moment en què la afeblida legitimitat de les seves estructures político-administratives aconsella catalitzar el consens a través de la xarxa d'organitzacions socials que li són tributàries. Però aquest moment no només es caracteritza per la instrumentalització per part de l'estat-democràcia d'aquesta Societat civil

heterodeterminada: aquesta societat civil no és una titella, sinó que actua en funció d'uns interessos propis, estableix objectius i reconeix antagonismes. En la mesura en què les nostres lluites vagin cristal·litant i coordinant-se, consolidant la irreductibilitat dels nostres espai-temps, en aquesta mateixa mesura la societat civil que sura al caliu de les prebendes i favors estatals es convertirà en antagonista net de les nostres posicions. En altres paraules, en la mesura en què tinguem èxit, començarà a emergir un nou tipus d'enfrontament: no només es disposaran els nous i vells mecanismes estatals de control de la dissidència, sinó que també afloraran discursos (civisme: discurs elaborat i preconitzat des de les Administracions pel seu ús en la batalla per la societat civil. És la recuperació del vell discurs ètic, per fer front a la nova ètica fargada en la lluita), coordinadores i experiències vertebrades des de la mateixa societat civil amb la finalitat de dirimir en favor propi el resultat de la batalla per la representació. Llitem contra totes les formes d'alienació, de fetixisme, i l'Estat és només una d'elles: superada la capacitat de resposta legítima per part de l'Estat, tocarà la batalla més decisiva, la batalla per la transformació de la societat.

La singularitat de l'experiència autoorganitzada: espai-temps, autoinstitució

"Okupar contra la precarietat és crear espais i temps propis, alliberats del control i de la mercaderia, és alliberar i difondre i crear coneixement, pràctiques, relacions socials, comunitat, autogestió".

Assemblea d'Okupes de Barcelona, 2004.

En referir les mobilitzacions dels immigrants, volíem donar compte de algunes qüestions claus de l'experiència autoorganitzada, destacar l'element promisor, les potències, de les pràctiques realment situades, a efectes de coadjuvar a l'assimilació pel mateix col·lectiu autoorganitzat de les possibles claus de la seva activitat. Volíem fer palesa la inexistència de sentits previs –culturals, identitaris, ideològics, subjectius- que eventualment donessin pas a un procés d'autoorganització, sinó d'un procés d'autoorganització que s'erigeix en sobirà d'un espai-temps i en el seu esdevenir va creant i recreant sentits.

Donar compte de què el subjecte es crea en la pràctica, i sense pràctica no hi ha subjecte: l'autoorganització és la seva llera. Sense pràctica no hi ha memòria, sense memòria només queda un rusc d'esdeveniments, de singularitats en el temps que únicament l'autoorganització podrà dotar de coherència en el si de les seves "fàbriques socials de creació de veritat". Podríem àdhuc, parafrasejar el idealisme més obstinat i dir que "fora del subjecte no hi ha res", perquè no hi ha realitat si el subjecte no la viu com a tal, i no hi ha subjecte estàtic, sinó solament subjecte en moviment, figuració de la seva pràctica: mentre més autoorganització, més força, mentre més força més poder, més dret, i més Dret, veritat, sentit,...Deleuze diria que el resultat final és *més capacitat per modelar el flux dels esdeveniments*.

Recordar-nos que les experiències polítiques autoorganitzades de les que formem part parteixen d'acceptar a tothom, i aquesta indeterminació sobre el *qui* de la pràctica política va obligar en el seu moment a recórrer a l'únic mecanisme organitzatiu i de presa de decisions que no presuposa l'homogeneïtat dels seus participants: l'assemblearisme.

I aquesta travessia en el desert l'hem fet sobre una base ideològica feble. Després

hem trobat complicitats, sintonies, etc. També a l'Universitat, a l'Autònoma, quan conformem l'Alternativa Estel, també és una reinvençió gairebé des del zero, sense bagatge, únicament amb el consens que l'organització ha de ser assembleària...

D. grup discussió Autoorganització

Remarcar que la indeterminació sobre el *qui*, tenia, no obstant, un contrapunt: la nostra certesa sobre la qüestió de l'espai i el temps. A partir de mitjans dels noranta comencen a florir per arreu petites experiències autoorganitzades, en la majoria dels casos vinculades a un *territori* o, en tot cas, fenòmens de coordinació d'experiències col·lectives o individuals que tenien com a vincle immediat un espai-temps habitable gràcies a la pròpia lluita.

La diferència amb altres experiències organitzades, és que no s'aspirava a la configuració d'una organització única en la qual les *situacions* fossin només una part del tot. El tot eren les nostres petites organitzacions situacionals, considerant que era en aquest espai on es condensaven totes les contradiccions que estàvem en condicions d'afrontar. L'eix, per tant, era l'organització real, vinculada a un espai igualment real: ja no es pretenia l'organització total d'un subjecte, la presa de la totalitat del poder.

També se sabia que calia un *temps propi*, un moment per a l'autoorganització, un moment que s'havia de detreure al temps de l'oci programat per la mercaderia, al temps flexible de la venda de força de treball. Però hi havia un altre aspecte, també s'havia de detreure temps al temps irreductible de la pròpia vida, un temps d'afectes, amor i amistat que fins aleshores creiem que era antitètic amb la pràctica política entesa com a militància.

I finalment, proposar una síntesi: la qüestió de l'espai-temps anava més enllà de les certeses sobre el nostre marc d'acció i sobre un temps per l'organització. El veritable salt qualitatiu ha estat la consideració de l'espai-temps com a una veritable dimensió; en aquest sentit, en una publicació sorgida per al primer de maig del 2004 llegiem "*perquè en la jungla del capitalisme cal obrir espais-temps d'alliberament comunitari*" (DeriveApprodi/MayDay, 2004). Buscar la quarta dimensió en un món de mercaderies que s'esgoten en una existència de tres dimensions significa construir quelcom al marge del capitalisme de la subsunció real. Però la fuga no basta, cal que sigui una fuga constitutiva, que eludint la coerció del mercat es situï en posició de crear, de resistir positivament el present. I aquesta sí és la veritable quarta dimensió: l'*autoinstitució*, un col·lectiu que s'institueix a sí mateix com a legítim i absolut responsable de la seva vida col·lectiva; un col·lectiu que institueix un espai-temps per reflexionar i decidir, i executar allò decidit, en tot el que l'afecta col·lectivament. L'abast d'aquest procés depèn del grau d'organització del col·lectiu, dels sabers aprehesos, de l'experiència, de la seva capacitat d'acció autònoma, depèn, en definitiva, de la capacitat acumulada per modelar el flux dels esdeveniments.

És des d'aquesta perspectiva que podem parlar de l'emergència, de la progressiva conjucció d'una trama de nous *protagonismes socials* que van expandint les claus de les seves arrels a altres situacions i col·lectius. No s'expandeixen ells mateixos, perquè no aspiren a l'hegemonia sobre cap totalitat, sinó que s'expandeix la clau de volta de la seva ontologia: l'*autoinstitució*. Cooperatives de treball i consum, xarxes d'intercanvi no mercantil, punts de recolzament mutu, espais de sociabilitat alternativa, experiències de lluites en el territori, experiències de comunicació popular, d'informació lliure, de reapropiació i socialització del coneixement, espais d'autodefensa antirepressiva,... lluites puntuals que culminen en col·lectius permanentment constituïts, ... en totes aquestes

experiències sona el mateix *leit motiv*: sobirania sobre la pròpia situació.

Situació on un col·lectiu s'ha autoinstituit com a sobirà en l'espai-temps de la seva quotidianitat: aquesta és la matèria dels nous protagonismes socials. Perquè inserits en la matriu de l'*expressió directa del que està passant* estan operant més enllà dels llindars de la crisi de representació; treballen sense categories subjectives transcendents, consideren que *l'únic subjecte és l'organitzat aquí i ara*; han copsat la potència de la multiplicitat i reflexionen sobre les *potències de la precarietat*; no aspiren a reproduir el paradigma de la política escindida, sinó a organitzar totalment la seva situació – no és només una pràctica per reorganitzar la política, sinó una *pràctica per reorganitzar l'existència*; així, en el procés d'(auto)organització total de la seva situació, innoven també en les relacions entre militància, vida i treball, proposant una *concepció unitària de la política, la vida i el treball* que comencen a percebre's com a dimensions d'un mateix fenomen; perquè superant la representació mitjançant l'expressió es situen en la batalla per l'obertura de *nous territoris de confrontació*: des de fa uns anys, en la "fàbrica social", hi ha conflicte en el territori, en les ones, en els paradigmes organitzatius, en la producció, distribució i consum de la riquesa, etc. També es troben a la recerca de *formes apropiades d'expressar el conflicte*: accions directes descentralitzades, subversió de l'espectacle amb la guerrilla de la comunicació, okupació d'espais i de significats, resistències físiques, desercions i no només proclames,... així assoleixen la condició de protagonistes de la seva situació, *desenterrant vessants del conflicte negades fins aleshores sota tones de folklore polític, litúrgies decimonòniques i cànids rituals de confrontació* que s'havien fet inofensius.

Per la metròpoli batega, per tant, una nova trama d'antagonismes potencials. El nous protagonismes socials basats en l'autoinstitució, en l'aspiració d'autonomia situacional, són potencials focus d'antagonisme present i futur. No cal que l'origen del col·lectiu autoinstituit sigui, necessàriament i directa, polític: *el seu propi funcionament autoinstituit haurà de portar-lo a l'enfrontament amb l'estat-democràcia i amb la societat civil prebendària*. Esferes, genuïnament i definitivament, refractàries a les dinàmiques de contrapoder, no admeten més d'un vèrtex de producció de sentits: si durant la modernitat aquesta funció corresponia a l'Estat, ara comença a assumir-la directament el mercat, sota la disfressa de societat civil. Els nous protagonismes socials oposen a la univocitat d'aquesta farga de sentits l'esclat febril d'una multiplicitat de sentits que conjumina un nou horitzó de valors.

Però la multiplicitat es deletèria per a la lògica de l'estat-democràcia, basada en la representació i per tant en la univocitat i homogeneïtat d'allò representat. Això vol dir que no serà possible la figuració mediàtica d'allò múltiple si no és a través de categories simplificades i grollerament "representatives": els *okupes*, els *radicals* o els *antisistema* són algunes de les aproximacions mediàtiques a un fenomen indòcil amb la lleugeresa de l'aproximació. Els mitjans de comunicació no poden donar compte d'un fenomen irrepresentable, han de codificar-lo fins a extrems grotescs per tal de representar-ho com a una categoria unívoca susceptible de ser futur objecte del discurs de l'estat-democràcia.

Tampoc s'adequa la visibilitació mediàtica dels nous protagonismes socials a la incidència efectiva del seu antagonisme. Aquests operen en el sí de la vida quotidiana amb pràctiques que busquen perforar les relacions capitalistes i patriarcals des de les mateixes persones que les pateixen i sustenten. Pràctiques irrepresentables en l'espectacle, tota vegada que apunten a la recomposició de la matriu bàsica de la vida quotidiana: el vincle social. Així, dipositen la seva llavor constituent en les terres comunals de la nova conflictivitat: vindicant el vincle social contra la precarització de la vida, obrint nous espais

de relació davant l'atac als espais públics de relació autònoma, reapropiant el pensament, els sentiments i l'acció de subjectes alienats en la vida i el treball.

Així és l'arxipèlag emergent dels nous protagonismes socials: múltiple, invisible en la seva quotidianitat, constituent de nous vincles de sociabilitat enfrontats a la dissolució operada pel mercat i l'artificiositat de les identitats utilitzades per l'Estat:

"Com a tals, quan apliquen la seva experiència al projecte de solidaritat, aquests fràgils productes de les metamorfosis del treball postfordista presenten la tendència natural a concebre la recomposició mitjançant la forma de joc lliure entre identitats autònomes, capaces cada una d'elles de mantenir els seus trets característics; és a dir, tendeixen a practicar una espècie de socialitat d'arxipèlag, que uneix sense arribar a fondre, sense tallar arrels, sense uniformitzar llenguatges, sense de nou abinis el ciment de la subjectivitat, i, encara menys, sense pretendre unificar per via jeràrquica"

Marco Revelli. Más allá del Siglo XX.

La coordinació de l'experiència autoorganitzada

"La trobada és per trobar-nos els molts que som, per fer lliure l'espai i el temps, per matar la mort, per mirar-nos en uns altres ulls que no són còmplices, per posar-nos a ballar damunt el cor de la bèstia, per inventar un altre present, per somiar però desperts, per viure, per al que vosaltres us vingui de gust, per a allò que a vosaltres us passi pel cap".

Improbable invitació convocatòria per a la impossible trobada de lluites i resistències contra el neoliberalisme a Catalunya

...se trata de encontrarte con todos los desunidos, de hacerlo en una asamblea, con una alianza de amigos que crece desde el centro mismo del espacio que abre. Rotas las fronteras del aislamiento, la ciudad es remapeada.

Derivas de contra-tiempo. Miles de viviendas en fuga de la precariedad

"Per merèixer una invitació s'ha de tenir o haver sentit almenys una vegada el fàstic de viure com es viu ara, no importa en quin dels móns es visqui i et moguis." Així convidaven fa un temps els i les companyes de les xarxes de la lluita zapatista a un seguit d'actes de reflexió i organització. John Holloway, en un sentit semblant, afirma que el nus de l'organització de l'antagonisme en el nou context passa per retornar als principis, i en el principi hi havia un crit trencat que clamava *no!*. És el *no*, la sensació de fàstic: element primigeni, nucléic, de la pràctica d'organització de l'antagonisme i embrió de totes les lluites que s'han donat al nostre voltant.

Però a nosaltres se'ns planteja una qüestió més greu: quan el fàstic brota per tot arreu, com fer emergir el seu caràcter unitari, la univocitat de la seva dimensió destituent? Més encara, com fer quan aquest fàstic ja ha cristal·litzat en organització, quan ha cridat *no* i ha arrelat en un col·lectiu i experiències concretes? Com trobar la mirada que unifiqui aquest caleidoscopi de pràctiques, com desafiar el sol sense quedar enlluernats per la seva inaccessibilitat? En la resposta a aquestes qüestions es troba la clau d'aspectes tan transcendents com les noves formes d'organització en xarxa, la construcció

d'experiències no identitàries, els espais de sociabilitat autònoma, l'esfera pública no estatal.

El debat està servit, i el procés de reflexió emergent està sent fecund, tot i que no sempre doni els fruits esperats. Estem inventant, i la invenció ha de ser susceptible de esdevenir una eina útil per a la transformació, però de vegades també pot presentar nocivitats:

Se pueden hacer muchas cosas para sumar sin bajarse los pantalones, pero la que aquí nos ocupa es la de crear espacios para coordinarse y visibilizarse. O sea, hablar juntos para hablar más alto y más claro, sin por ello dejar de hablar cada uno por su cuenta. Esto significa poner en marcha potenciales de "obertura": al poner en contacto más estrecho colectivos que se enriquecen recíprocamente, al sumar gente nueva atraída por la 'marca', y también en el hecho de abrirse (o no) a participar en espacios de convergencia más amplios. Pero también contiene elemento de posible "estancamiento", o sea, el reforzamiento de una identidad exclusiva y estática bajo el paraguas protector de la nueva identidad común.

Apuntes sobre esto de crear espacios de coordinación

Per això hem de veure'ns-les amb la condició rudimentària del mètode d'assaig i error: aprendre a base de cops i ensurts. I així han estat els darrers anys. Les experiències de coordinació entorn de mobilitzacions àmplies com ara les campanyes contra la desfilada militar del 2000, o contra la cimera del Banc Mundial el 2001, però sobre tot la campanya "Contra l'Europa del Capital i la Guerra" de l'any 2002, han estat la perfecta figuració dels intents més ambiciosos de coordinació amb una ampli espectre d'organitzacions, entitats i àdhuc institucions, per tal de complir amb uns objectius que el temps ha demostrat eren discutibles. Deixant de banda la qüestió sobre la idoneïtat o no d'haver assajat l'encontre amb partits polítics i sindicals, el que aquí ens interessa, fent pot ser vot d'humilitat, és elucidar una altra qüestió: la de les condicions de possibilitat de la coordinació de les experiències del protagonisme social que aspiren a l'autonomia.

Possibles vessants per a la coordinació

En els següents paràgrafs abordem algunes de les dimensions deduïbles de les posades en comú dels processos d'autoorganització, sense ànim d'exhaustivitat perquè l'abordatge ho serà en funció de reflexions pretèrites, perquè encara no hi ha, i potser no hi haurà mai, una resposta *definitiva* sobre la qüestió del model de coordinació adequat. Només tenim experiències, i a partir d'aquestes experiències un criteri per valorar les virtuts i defectes de cada procés d'agregació.

La coordinació en tant que reflexió conjunta, l'anàlisi i la comprensió: és recurrent en el nostre entorn que quan es parla i reflexiona entorn de la finalitat de la coordinació implícitament es traci el recorregut d'una tensió, invisible, però abastament present en la nostra pràctica política: la tensió entre unitat i multiplicitat.

"Per tant, no és només qüestió d'ajuntar-se per sumar i agregar, i així ser més quantitativament. Més aviat és qüestió d'avançar plegats i plegades, discutint i analitzant amb solvència i profunditat els mecanismes que mantenen i reproduïxen aquesta societat, i alhora encetar l'experimentació conjunta a través de fòrums i altres espais de trobada. Per tant, una coordinació que emfatitzi, provisionalment més que l'acció, l'anàlisi i reflexió conjunta."

En la reflexió del company trobem un implícit: la globalitat només es pot copsar a partir de la globalitat, allò local i/o situacional és limitat i no condensa les contradiccions de la globalitat, en conseqüència s'ha d'abordar la problemàtica de la coordinació des d'una perspectiva de reflexió i anàlisi, i no de praxi. La proposta presenta diversos problemes.

Implica, per una banda, que no es pot copsar la complexitat social des de la sobirania d'un grup autoinstituit; que hem de deixar l'anàlisi per a una altra esfera aliena a la mateixa assemblea realment existent, coartant d'aquesta forma la seva condició d'òrgan pensant. Seran uns altres els que analitzaran la situació i pensaran, uns altres els que suggeriran la prelatió de circumstàncies i conjuntures, fent abstracció de la generalitat per ser aplicada a la singularitat:

Las situaciones existen com a totalitats concretes. Elles no tenen res a buscar fora d'elles. No hi ha un medi ambient global del qual extreure informació. I menys encara es tracta que una lògica global les governi. Aquests universals concrets són múltiples consistents que reproduïxen el món en el seu interior.

Colectivo Situaciones Multiplicidad y contrapoder

Per una altra banda, suposa la constitució d'un òrgan de reflexió i anàlisi en un context de coneguda sobremilitància: aquest nou òrgan permanent, duplicaria exigències de militància en els membres més disposats a la reflexió o simplement els separaria de la seva assemblea d'origen? La tan comuna duplicitat de militàncies és una matriu positiva de les nostres pràctiques, o és més bé un desgast subjectiu, vital, de la persona, que sobrecarregada de compromisos queda exposada a què una eventual cascada de fracassos el cremi per sempre? La separació de l'assemblea d'origen no necessita ni discussió: l'escissió no només orgànica, sinó també personal dels òrgans pensants és prefiguració de professionals del pensament que ràpidament acaben separats del real, de fer-ho així, estaríem creant acadèmies de la *hetero*-institució.

Creiem que per expiar aquests implícits, per proposar un model de coordinació en xarxa que respecti la sobirania situacional de cada experiència, calen estructures mínimes de coordinació sobre la base d'objectius concrets. No cal que siguin accions concretes, sinó objectius concrets desplegant-se en diverses accions que neixen d'una planificació prèvia. L'objectiu es atendre, adequar-se i reproduir els processos d'autoinstitució i la inalienable sobirania dels seus col·lectius, fonaments últims de la creació de contrapoder. Per això, la clau es troba en el procés d'extensió de la xarxa per mitjà de la *contaminació*. Cada node de la xarxa pensa sobiranament des de la seva situació i intercanvia el resultat d'aquest procés de reflexió en el context de la implementació coordinada d'objectius concrets. La relacions personals entre el moment de coordinació i l'espai-temps de l'assemblea d'origen s'han de dirimir sobre la base d'un vincle de mandat o en tot cas de delegació envers l'assemblea, mai sobre la base de la separació o de l'ascetisme ultra-militant.

Conjuntura i situació, qui marca l'espai-temps de la intervenció? Qüestió íntimament relacionada amb l'anterior, l'elucidació de l'espai-temps idoni per situar els nostres objectius d'acció coordinada no pot venir condicionada per l'agenda dels nostres antagonistes:

"El poder financiero y el poder político son el lugar y el momento de la cita, como en un duelo. Y nos sentimos obligados a asistir a ella, como si fuera una cuestión de honor y resistirse a ello fuera una cobardía. Es por lo tanto una respuesta refleja a los gestos del Poder. No una decisión autónoma y soberana. Ni una iniciativa libre.(...) Deciden el juego, el lugar y el momento de la partida. Si aceptamos el turno, aceptamos su juego (...) El Poder sólo propone juegos que puede ganar y que tiene ganados de antemano. Por eso sólo pierde en aquellos juegos que se juegan donde el Poder no se espera. Si sabemos esto, ¿Porque seguimos jugando sus juegos?"

Taller d'Estudis Llibertaris. Sobre BCN 2001.

La intervenció en el conflicte ha de buscar o bé els mateixos espai-temps estriats on havia nascut el conflicte o bé adquirir la condició d'element disruptor, esdevenir subjecte actiu en el procés de curtcircuitar els espai-temps allisats pel poder. Es tracta d'assenyalar la necessitat de conjuminar *geografies del conflicte possible*, o en altres paraules, modelar el flux dels esdeveniments al nostre favor: la capacitat d'organització, de mobilització de legitimitats i de intervenció disruptiva han de poder bastir un procés d'allisament dels nostres espais, i aquesta labor sempre serà més fàcil allà on ens vàrem autoinstituir com a col·lectiu pensant i actuant. Es tracta de defugir els escenaris on se'ns espera, escenaris on ja estan disposades les eines per fer-nos front: repressió i una bateria de discursos adequats a les seves conseqüències.

Forma i distribució. Organització i poder: xarxa i autonomia assembleària. Quin model organitzatiu és l'adequat, quina distribució de poder hauria de donar-se en el seu sí, i concretament, quina hauria de ser la distribució de poder entre els col·lectius autoinstituits i els òrgans de coordinació de les activitats de la xarxa? Una primera qüestió a considerar és no anar massa lluny: mai ha estat bona consellera la vel·leïtat de l'haver d'ésser (hem de, hem de...), intentem en canvi partir de l'ésser, d'allò realment existent, a fi i efecte de proposar dinàmiques plausibles, objectius assumibles pel conjunt del moviment:

Vam fer un vestit a mida, fàcil de portar, lleuger en les formes i atrevit en la barreja dels diferents materials que teníem. Com aprenents de sastre que som vam voler aprofitar allò que teníem al calaix. La nostra, doncs, era una proposta de mínims. Ni podíem pretendre reunir més col·lectius que aquells als quals ens era possible arribar, ni volíem tractar altres temes que aquells amb els quals conviu el nostre treball polític i social.

Papers de l'Encontre, Ribes, maig 2002: "El perquè de tot plegat"

Per això, un punt de partida real són els mateixos col·lectius autoinstituits que durant aquest anys s'han anat dotant d'unes pautes organitzatives de caràcter reticular, en xarxa, que amb major o menor èxit respecte els objectius, ha assolit fites organitzatives prou destacables. Partim per tant de la constatació d'una xarxa difusa de col·lectius autoorganitzats que han protagonitzat alguns experiències de coordinació explícita:

Definimos movimiento sin estructura aquél cuya cohesión no viene sobredeterminada por ninguna estructura burocratizante que convierta las distintas singularidades en grupos –sometidos, sino por un espacio de flujos comunicativos donde interactúan grupos-sujeto caracterizados por su apertura a la interconexión. Se trata de un movimiento donde, si bien, pueden coexistir distintas estructuras de coordinación, éstas no se atribuyen el monopolio de la acción política alternativa, no actúan como líneas de segmentación que la parcelan en ámbitos diferenciados. Al contrario, pensamos que debe concebirse como espacio de intercambio de flujos comunicativos

proliferante y abierto a ramificarse hacia afuera en continua recreación y reinvención, capaz de generar esferas de expresión autoproducidas donde la comunicación fluya transversalmente —en todas las direcciones y todos los sentidos— y donde los grupos-sujeto se conciben a sí mismos como agrupaciones dinámicas dispuestas a aceptar su propia autodisolución y su propio sinsentido, hibridándose mutuamente. Consideramos que esta facultad de hibridación no debe abarcar tan solo un nivel metropolitano, sino que debe realizarse a su vez, respecto al nuevo ciclo de luchas global, frente al cual imaginarios que priorizan la idea de “derrota” o la de “localismo desconexo” le son ajenos.

Jordi Bonet i Gemma Ubasart

Bonet i Ubasart parteixen del real per fer una proposta de dinamisme en el mateix sí del moviment. Cohesió sense estructures, sinó per mitjà de fluxos comunicatius. Xarxa com a organisme viu, que creix, es modifica, pateix processos d'osmosi —contaminació— i de simbiosi —sinèrgia en virtut de la xarxa—. Estructures de coordinació dinàmiques que no condicionen la sobirania dels membres ni d'altres xarxes per actuar autònomament... Fins aquí la proposta. Però quines reflexions suscita a la llum dels fets i dinàmiques reals del moviment?

Des d'un primer punt de vista, caldria considerar la distinció entre xarxes difuses i xarxes explícites. Les xarxes realment existents responen a dos tipus de matriu: una de tipus difús, és la xarxa que es va teixint de manera espontània a través de la afinitat en els processos de lluita i agregació política, i una altra de tipus explícit, és la xarxa constituïda sobre la base d'objectius explícits, ja siguin concrets, totalitzants, identitaris, etc.. Cap de les dues té res de rabiosament actual. Potser sí ho és pels gestors de la cosa pública, que comencen a fer-les servir per recomposar el consens entorn de l'estat-democràcia, però no ho és en la lluita antagonista. Des dels inicis del capitalisme, l'antagonisme sempre ha trobat la seva llera en la xarxa difusa que configuraven els processos de subjectivació induïts per la lluita social. L'antagonisme ha fet servir també les xarxes explícites, com ara l'organització històrica del PCI sota la batuta d'una estratègia per l'hegemonia, o el Comintern i l'estratègia frontpopulista pels Estats-nació.

Res hi ha de nou, doncs, en les xarxes, i res d'immediatament alliberador. Sí pren un perfil actual la qüestió de l'eix entorn del qual es teixeix la xarxa. L'experiència històrica de l'organització antagonista sota condicions fabrils i/o fordistes operacionalitzava el concepte de xarxa des d'un punt de vista centralitzant —el vèrtex era sempre el partit o el sindicat revolucionari—. La reestructuració capitalista, les transformacions societàries i la polvorització de les antigues estructures de representació van obligar a pensar l'estratègia antagonista des d'un altre punt de vista: en el nostre context comença a parlar-se de *nodes*, símbols d'una *xarxa descentralitzada*. Però volem anar una mica més enllà. Volem parlar d'una altra forma d'analitzar les potències de les formes d'organització realment existents. Més enllà, o més aquí, de la xarxa descentralitzada existeix una experiència de xarxes difuses que practiquen formes de coordinació sobre la base de la més absoluta sobirania dels seus membres. Entre ells no es comuniquen, ni pensen en termes d'aliances ni de reflexió conjunta, sinó que es deixen traspassar per dinàmiques de *contaminació*, o el que altres anomenen *ressonàncies*.

Des d'un segon punt de vista, en el text de Bonet i Ubasart també hi subjau una proposta entorn l'haver d'ésser, una proposta que ens porta al debat sobre la *identitat del moviment i els seus membres*. Quan es planteja la necessitat de què la xarxa estigui composta per “agrupacions dinàmiques disposades a acceptar la seva pròpia autodissolució i la seva

pròpia falta de sentir", s'està plantejant clarament la necessitat d'un pas endavant, un pas més enllà de les lògiques identitàries predominants. No hi ha dubte que la conjuminació d'identitats facilita la feina en el procés d'agregació: permet enquadraments més ràpids, alleugera el procés de reflexió, engreixa l'ego col·lectiu quan les coses han anat bé o el salvaguarda quan han anat malament, facilita i preconitza el proselitisme, etc. Però l'experiència de moments anteriors, i la mateixa naturalesa del nou context social, polític i econòmic desaconsellen el recurs al fetitxe identitari:

La afinitat okupa, sobretot durant la segona meitat dels anys 90, ha estat capaç de generar una identitat política que integrava implícitament objectius i mitjans del moviment, així com aliances i discursos, però amb el temps ha anat quedant clar que tant els objectius, mitjans, aliances i discursos del moviment okupa no eren tant fruit de consensos produïts per un debat col·lectiu sinó que sovint tots aquests plantejaments s'assumien amb l'adhesió a l'identitat okupa, i quedava en mans de persones o grups concrets determinar a través de la seva acció els continguts del moviment.

Cap a la constitució de noves afinitats polítiques. 2001

La identitat ens fa previsible, i aquest és el pitjor parany de la pràctica política antagonista. La identitat ens esclerotitza, suposa la fatal paràlisi de la nostra capacitat d'anàlisi i la impossibilitat d'avançar en l'assumpció de nous àmbits per a l'autoinstitució, tota vegada que es basa en l'autocomplaença i l'alteritat, en els sentits tancats. Un col·lectiu que s'organitza i amaga rera l'identitat okupa, per exemple, acaba impossibilitant el salt polític a què obliga la resposta de l'estat-democràcia: l'identitat okupa és una caricatura en l'àmbit més global de la lluita contra la precarització de l'espai públic. L'okupació és en tot cas *una pràctica* a socialitzar per la seva potència impressionant de ruptura i alteritat.

Per sobre dels processos de fetitxització dels propis nodes de la xarxa, es solapa també la deriva identitària dels processos de coordinació o constitució de xarxes. No contents amb arrossegar les identitats particulars, hi ha la tendència en el si del moviment a construir identitats articulades que representin al conjunt. Aquesta deriva s'ha manifestat en gairebé tots els processos de coordinació que, endegats sense cap objectiu praxeològic concret, només aspiraven a la coordinació, fent de la necessitat una virtut en sí mateixa:

Entorn la identitat del moviment que estem construint, al llarg dels debats s'han manifestat posicionaments ambivalents. Per una banda, els laments respecte la manca d'identitat del moviment han estat recurrents. Per altra, s'ha manifestat un cert cansament cap a les identitats ideològiques, les identitats autoreferencials, o les etiquetes. Ignorant si simplement són divergències, o si per contra expressen plantejaments polítics més profunds, plantegem el debat.

Informe Jornades Afinitats 11/03

La xarxa com a superació del vell instrumental tacticista. Nodes, retícules, ressonàncies....

Al llarg d'aquestes conclusions i reflexions finals, hem anat deixant alguns punts oberts per ser tractats en el context d'una proposta concreta. Una proposta concreta que no podia sortir de les nostres preclares ments disposades a dissenyar accions ideals en un món de causalitats perfectes. Havia de ser una proposta que sortís del real per proposar un model d'acció ple d'imperficcions, presentat en la seva aparença real, i per tant

susceptible de millora, de reflexions i crítiques. En un món real i imperfecte, les propostes no poden tenir les reminiscències agres de la perfecció o l'idealisme. Fets aquests matisos, pensem en una proposta que consta de dos aspectes: la visibilitat, per una banda, i la intensitat o organització interna per l'altra.

En una de les accepcions enciclopèdiques del *centpeus*, es pot llegir que *ésser un centpeus* remet a un cosa incoherent, desballestada. Fem servir aquesta metàfora. Il·lustra el primer aspecte de la nostra proposta, la relacionada amb la qüestió de la visibilitat. Som un centpeus, perquè per l'acadèmia, per l'estat-democràcia, per les classes dominants, reunim les notes d'incoherència i desballestament: fins ara els seus instruments de comprensió i comprensió no han pogut copsar-nos, ni tangencialment. Som un centpeus que camina sobre els solcs de la *incoherència*, els solcs d'allò estriat amb l'objectiu de *desballestar* les lluites, l'agregació i l'autoinstitució. Pel poder som un centpeus sota aquesta segona accepció. Però, i nosaltres? Volem ser quelcom més que el centpeus, o ja ho som?

"Un conjunt disciplinat d'individus, com una desfilada, no permet al de dins controlar, però sí al de fora. Un conjunt indisciplinat d'individus, com una festa, permet a cada element intern controlar, però no ser controlat des de fora"

H. von Foerster y J. Ibáñez

Quan ens volem fer visibles com a ens unitari, coherent, representat o representable, facilitem la operació de la previsibilitat pel que mira des de fora. Tanquem un sentit en el temps i l'espai oferint als mecanismes de control postmodern la nostra vessant més cànida: seran els nostres antagonistes els que delimitaran unes fronteres, un exterior i un interior, a partir del qual gestionar la nostra presència pública.

Quan ens volem fer visibles com a ens unitari, coherent, representat o representable, caiem en la deriva de la recentralització, tota vegada que es fa inajornable tenir un criteri de pertinença per mantenir la nostra coherència, uns òrgans de fiscalització del compliment d'aquests criteris, etc. La visibilitat revela l'aspiració a tenir un *paper* en l'espectacle; ens converteix en actors d'un fil argumental que no determinem nosaltres, sinó aquells o aquelles que tenen els mitjans per dissenyar l'escenari.

Des d'aquest punt de vista, la segona vessant de la nostra proposta entronca amb la primera. Partint de les derives de tota xarxa que es constitueix explícitament com a tal, i per tant amb l'aspiració de permanència, coherència i unitat, pensem que el pes al interior de la xarxa ha de recaure en la qüestió de la intensitat i no de la visibilitat. *S'ha de fer visible el conflicte, no l'agent*, potser perquè ni nosaltres tenim clar qui hauria de ser aquest agent. Només tenim clar quin ha de ser el procés per desentumir el conflicte.

Quan parlem d'intensitat ens referim a una xarxa que demostra la seva força en la capacitat de cadascun dels seus nodes a l'hora de desenervar l'antagonisme en el seu àmbit de funcionament –*modulació del flux dels esdeveniments*–. Aquesta xarxa demostra la seva feblesa quan subordina el criteri d'intensitat al de visibilitat, sobreposant als nodes noves estructures, estructures que susciten una aparença de força sobre la base de la representació del conjunt.

La visibilitat ens dona sentit en relació amb el poder, la intensitat ens dona sentit a nosaltres mateixos –*autovalorització*–: parteix de col·lectius autoinstituits que es troben en el procés de revolucionar els valors, els sentiments i la acció. Quan aquest procés de transmutació ha assolit un grau de força suficient, contagia espontàniament a la resta de

membres de la seva xarxa difusa amb nous repertoris, nous instruments d'anàlisi, noves experiències. La diferència envers la xarxa explícita és que la xarxa difusa basa la seva força en la base, això és, en la intensitat del procés d'autoinstitució dels col·lectius concrets i en situació. La diferència és que no hi ha estratègies conjuminades en superestructures de coordinació per a ser implementades mecànicament a cada situació, sinó situacions en les quals cada col·lectiu autoinstuït lluita per elucidar les claus de la seva pròpia experiència; així, els resultats de la seva lluita emeten ressonàncies, contagien a la resta, que les aprehendrà com a un element més en l'anàlisi de la seva situació. Posem un exemple per il·lustrar la discussió:

*Mayday 2004. Tota la potència i incoherència del centpeus va esclatar el primer de maig de 2004 a partir d'un treball col·lectiu que es remuntava mesos abans. Successius intents d'organització del dia del i la treballadora van portar a reconstruir des de la primera pedra aquesta festivitat ritualitzada i sumida en la més ignominiosa letargia. Una experiència italiana, batejada com a Mayday, que des d'uns anys ençà estava fent sortir al carrer a treballadors i treballadores que fins aleshores no es sentien apel·lats per la crida del primer de maig, va convidar a traspassar l'experiència a la ciutat de Barcelona. Un espectre de trames que vinculen des d'alguna gent de les okupacions, immigrants sense papers, activistes de la comunicació, precàries de la indústria museística, sindicats minoritaris, treballador*s afectats per les deslocalitzacions, treballador*s del sexe,... dinamitzen el disseny de l'esdeveniment amb uns objectius concrets però ambiciosos. No es tractava només d'organitzar un primer de maig alternatiu, sinó de vertebrar un procés que permetés que el fil argumental de la nova festivitat tingués una continuïtat més enllà del propi primer de maig en tant que símbol de la ritualització d'un procés de lluita.*

Aquest fil argumental buscava la reflexió i organització entorn del nou fenomen de la precarietat. Amb totes les seves mancances aquest procés va escenificar una sèrie de novetats radicals que res tenien a veure amb el seu referent italià, sempre més orgànic i predisposat a la redundància. Vam veure com una xarxa difusa de col·lectius que es coneixien pel treball en comú en accions puntuals, o per pura sintonia deduïda de l'equiparació de situacions, es posava en la feina d'organitzar en comú una graella d'activitats i encontres relacionats, més que amb el primer de maig, amb la discussió sobre el fenomen de la precarietat. Amb un resultat gens menyspreable'si el que es volia era somoure la reflexió i el debat, s'arribà al primer de maig amb el desconeixement sobre la incidència que podria tenir la proposta organitzativa: però la sorpresa va venir quan unes 8.000 persones van redefinir durant hores els carrers més cèntrics de Barcelona en un ambient festiu però no exempt de contundència, en mig d'un allau d'accions que durant la manifestació van deixar completament fora de joc a les "forces de l'ordre" i els mitjans de comunicació que o ho silenciaren o balbucejaren algun intent d'explicació del que havia passat aquell vespre. Però mentre l'èxit del centpeus havia estat rotund en la vessant d'ésser incoherent, va suscitar reaccions enfrontades en el si del moviment: inicialment van ser moltes les respostes viscereals envers la proposta.

No ens havíem fet visibles prèviament ni posteriorment, qui érem, que preteníem amb l'èmfasi en la vessant comunicativa- espectacularitzant, perquè "mayday"?, perquè la transposició d'una experiència forània?....Tots estem avesats a visibilitzar identitàriament les nostres lluites, per això va ser complex copsar la dinàmica i la potència de la intensitat del moment. Invisibles i incoherents segons les matrius anteriors, no s'entenia el perquè de tot plegat. Més enllà de les inicials incomprensions, havia passat que el Mayday suposà un intent de canviar de terç: la coherència ha de ser un atribut de la situació, la coordinació expressa la intensitat de les situacions, i en el Mayday es van fer sentir amb tota la seva intensitat les situacions metropolitanes amb processos d'autoinstitució més potents: les okupacions, la immigració i el nou feix de col·lectius de precaris que comencen a autoinstuir-se en els seus territoris entorn les claus de la seva quotidianitat,....

Potser som això: un centpeus, però no com ens veuen des de fora, sinó com nosaltres ens vivim des de dins. Múltiples i ja no dispersos; invertebrats, però coherents quan actuem tots a una; no ens comuniquem ni reflexionem conjuntament, sinó que les nostres lluites autoinstituides es contagien mútuament repertoris de confrontació i organització, eixos de debat, instruments d'anàlisi,... Enrera han quedat les diatribes tacticistes sobre aliances o hegemonia, no hi ha aliances entre subjectes precaris, ni hi pot donar-se una lògica d'hegemonia sobre el substrat de la precarietat. Hegemonia i aliances busquen vertebrar un subjecte major amb l'objectiu d'assolir l'envergadura del poder estatal, però nosaltres no ens mirem en el mirall de l'Estat. Nosaltres no busquem la competència edípica amb l'Estat, perquè no volem substituir un artifici de la representació per un altre. Aspirem a la consolidació de contrapoders autònoms, escoles del nou vincle social, fàbriques de la veritat en situació. Ens guia l'heurística de l'antipoder, la recuperació humana de les regnes de la seva condició total.

Bibliografía

1) Les hipoteques de la transició

-ARIEL DEL VAL, et alt. *El proyecto radical. Auge y declive de la izquierda revolucionaria en España (1964-1992)*, Madrid, Ed Los Libros de la Catarata, 1994.

-ALBARRACIN, J. "La política de los sindicatos y la dinámica del movimiento obrero", a Extazarreta, M.(coord.); *La reestructuración del capitalismo en España, 1970-1990*, Barcelona, Ed Icaria, 1991

-BAYLOS, A., "La intervención normativa del Estado en materia de relaciones colectivas", a Miguélez, F. y Prieto, C (coord) *Las relaciones laborales en España*. Madrid, Siglo XXI editores, 1991

-BILBAO, A., "Trabajadores, gestión económica y crisis sindical", a Miguélez, F. y Prieto, C (coord) *Las relaciones laborales en España*. Madrid, Siglo XXI editores, 1991

-COLECTIVO ETCÉTERA, *La Transición a la modernidad y Transacción democrática*, Autoeditat, 1998.

-COLOMER, J.M., *El arte de la manipulación política: votaciones y teoría de juegos en la política española*, Barcelona, Anagrama, 1990.

-CLAUDIN, "El nuevo movimiento obrero español", a VV.AA., *Movimiento obrero y acción política*, Barcelona Ed. Ara, 1975

-DEBORD, G., *Comentarios sobre la sociedad del espectáculo*, Barcelona, Anagrama, 1999

-DEL CAMPO, TEZANOS i SANTIN; "La élite política española y la transición a la democracia", a *Sistema*, nº48, 1982, pp.21-61

-DEL AGUILA, "La dinámica de la legitimidad en el discurso político de la transición", a VV.AA, *Transición política y consolidación democrática. España (1975-1986)*, Madrid, Ed. CIS, 1992

-DEL AGUILA; "Partidos, democracia y apatía:un interpretación", a *Revista de Estudios Políticos*, nº30, 1982

-ELIZALDE PEREZ, J., "Anarcosindicalismo y partitocracia en España" a *Revista de estudios políticos*, nº23, 1981, pp.169-184

-FERNANDEZ DE CASTRO, I., "Las luchas obreras en el cambio" a *Transición*, nº7, 1979

-FONT, J., *La vaga de Harry Walker de Barcelona*. Edicions Catalanes de Paris, 1972.

-GARCIA RUIZ, J.L., "La banca espanyola en el segle XX" a *L'Avenç*, nº209, 1996, pp.34-53

-GÓMEZ, F., "Grandezas y miserias del movimiento libertario español hoy" a VVAA *La CNT ser o no ser. La crisis de 1976-1979*, Barcelona Editorial Ruedo Ibérico. 1979

-HAMANN, K., "Afiliación, movilización y aliados políticos: las incógnitas del poder sindical español", a *Cuadernos de relaciones Laborales*, nº3; 1993,pp.107-125

- HARDT, M i NEGRI, *Imperio*, Barcelona, Paidós, 2002.
- HERREROS, J.L., "Las relaciones de trabajo", a Extezarreta, M.(coord.); *La reestructuración del capitalismo en España, 1970-1990*, Barcelona, Ed Icaria, 1991
- HUNTINGTON, S., *La tercera ola: La democratización a finales del siglo XX*, Barcelona, Paidós, 1994.
- LASHERAS, A., *Gasteiz, 3 de marzo de 1976. Un recuerdo 25 años después*, Gasteiz, Ed. Arabera, 2001
- LINZ-GÓMEZ .REINO-ORIZO-VILA, *Informe sociológico sobre el cambio político en España*, Madrid, FOESSA, Euroamérica, 1981
- LOPEZ AGUDIN "Una doble tentación de la izquierda", *Zona Abierta*, nº 16, 1978, pp.13-29
- LUDEVID, M., "El estatuto contra los trabajadores" a *Transición*, nº 12, 1979.
- MIRAS, J., *Repensar la izquierda, refundar la política*, Barcelona, El Viejo Topo, 2003
- MORALES, R "La Transició des de baix: la vaga de la construcció de Còrdova l'any 1976", a *L'Avenç*, nº207,1996 pp.8-13
- MORÁN, A., "Auge y crisis de los grandes acuerdos sociales de los 80. De la coase obrera al mercado de trabajo", a *Cuadernos de relaciones laborales*, nº9, 1996, pp.13-55
- MORÁN, A., *El precio de la transición*, Barcelona, Planeta.1991
- MOULIAN, T., *Chile actual. Anatomía de un mito*, Santiago de Chile, LOM-ARCIS, 1997.
- O'DONNELL i SCHMITTER, *Transitions from authoritarian rule. Tentative conclusions about uncertain democracies*, Baltimore-Londres, The John Hopkins University Press, 1986
- PARAMIO, L y REVERTE, J.M., "Sin imaginación y sin principios. La izquierda durante el periodo constituyente" a *Zona Abierta*, nº 8, 1979, pp.35-45
- PORTUONDO, E. "Transició política i crisi de militància a l'esquerra revolucionària (1974-1982)", a *L'AVENÇ*, nº207, 1996, pp.24-31
- NEGRI, A.; *El poder constituyente. Ensayo sobre las alternativas de la modernidad*, Madrid, Libertarias, 1994
- NAVARRO ESTEBAN, J; *25 años sin Constitución*, FOCA, Madrid, 2003
- ORRANTIA, M. *Por una alternativa libertaria y global*, Bilbao, Zero-Zyx, 1978.
- NOVOA, J.M., *Bancos, banqueros, bandidos*, Lizarra, Ed. Miatzen, 2002
- ORTI, A., "Transición postfranquista a la Monarquía parlamentaria y relaciones de clase: del desencanto programado a la socialtecnocracia transnacional", a *Política y sociedad* nº2, 1989, pp.7-19
- ROCA, J, "La concertación social", a Miguélez, F. y Prieto, C (coord) *Las relaciones laborales en España*. Madrid, Siglo XXI editores, 1991

- RONDA, P. "La independencia informativa, un producto adulterado", a *Transición*, nº10-11, 1979, pp.32-36
- SANTAMARÍA, J., *Transición a la democracia en el sur de Europa y en América Latina*, Madrid, CIS, 1982
- SARTORIUS, N., *El resurgir del movimiento obrero*, Barcelona, Ed. Laia, 1976
- SARTORIUS, N., *El sindicalismo de nuevo tipo*, Barcelona, Ed Laia, 1977
- SEMPRUN, C., "Los engaños de CCOO" a *Cambio 16*, nº 247, 1976.
- TEJERO, A., "El panorama sindical tras el cambio político"; a *Zona Abierta*, nº 16, 1978
- VIRNO, P., *Virtuosismo y revolución*, Madrid, Traficantes de Sueños, 2003.
- VEGA GARCÍA, R., "Los contextos de la acción sindical: franquismo, transición y democracia"; a *Sociología del Trabajo*, nº36, 1999, pp.133-154
- VV.AA.:1978, "Numax y Fisam: contra expedientes de crisis, control obrero" a *Teoría y Práctica*, nº15, 1978
- VV.AA.:1977(i) ; "Un año de luchas, un problema de fondo: las nacionalidades" a *Teoría y Práctica*, nº7, 1977
- VV.AA.:1977 (ii); "La asamblea de los trabajadores de la Construcción" a *Teoría y Práctica*, nº8, 1977
- VV.AA.:1977 (iii); "La SEAT, un proceso de unidad" a *Teoría y Práctica*, nº14, 1977
- VV.AA.:1977 (iv); "El movimiento asambleario del calzado" a *Teoría y Práctica*, nº14, 1977
- VV.AA.:1977 (v); "Roca: experiencias de una lucha" a *Teoría y Práctica*, nº6, 1977
- VV.AA.:1977 (vi); "La huelga de Roca" a *Teoría y Práctica*, nº3, 1977
- WHITEHEAD, L., "International aspects of Democratization", en O'DONELL-SCHMITTER-WHITEHEAD, *Transitions from Authoritarian rules. Comparative Perspectives*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1986
- ZAMBRANA, J., *La alternativa libertaria. Catalunya*, Badalona, Edicions Fet a mà, 2000.
- ZUFIAUR "El sindicalismo español en la transición y la crisis", a *Papeles de Economía Española*, nº22, 1985

2) L'expropiació de la política

- AGENCIA DE NOTICIAS ALTERNATIVAS. Besós, crónica de una lucha anunciada, Barcelona, Autoeditat 1992.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. Normes reguladores de la participació ciutadana. Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2002.

- ALAIN C., El impase ciudadanista. Contribució a la crítica del ciudadanismo. Barcelona, Etcétera 2001.
- Asens, J. "Penalitats del malestar, control i criminalització de les pobreses i les dissidències" a UTE. *Barcelona marca registrada. Un model per desarmar*. Barcelona, Virus, 2004.
- A/parte nº 1, hivern 1991.
- AAVV de Pubilla Casas, "La última batalla de una asociación de vecinos" a *Indolencia* nº 1., 1981.
- BENSAYAQ, M. i SZTULWARK, D. *Política y situación. De la potencia al contrapoder*. Buenos Aires, De mano a mano, 2000.
- BONET, J. "Models de governabilitat i gestió del conflicte " a *Dossier de les Jornades Repensar l'autoorganització*. Barcelona, Autoeditat, 2003.
- BOTELLA, J. "La cultura política en la España democrática" a COTARELO (Ed.) *Transición política y consolidación democrática. España (1975-1986)*, CIS, Madrid, 1992
- CANFORA, L., *Crítica de la retórica democrática*. Crítica. Barcelona, 2002.
- CASTORIADIS, C., *Los dominios del hombre*. Gedisa. Barcelona, 1998.
- C.B.C. "Formas organizativas y de lucha en los barrios" a Equipos de Estudio. *La lucha de barrios en Barcelona*. Elías Querejeta Ediciones. Madrid, 1976
- COLECTIVO SITUACIONES. 19 y 20. *Apuntes para el nuevo protagonismo social*. Buenos Aires, De mano a mano, 2002.
- COLECTIVO SITUACIONES. "Argentina, nuevas formas del protagonismo social" a *Contrapoder*, núm. 7, 2003.
- COL·LECTIU CIUTAT-EMPRESA. Resposta a qüestionari d'elaboració pròpia. Esplugues de Llobregat, 2003.
- COL·LECTIU *Que ens deixin en pau. Moviments socials, repressió i muntatges policials*. Països Catalans, 2001.
- COMELLES, P. I MUÑOZ, J. "La insubmissió" a Assemblea d'Okupes Terrassa (comp) *Okupació, repressió i moviments socials*. Barcelona, Diatriba-Kasa de la Muntanya, 1999.
- COTARELO, R. (comp.); *Transición política y consolidación democrática. España (1977-1986)*, Madrid, ed. CIS, 1992.
- COORDINADORA D'ATENEUS LLIBERTARIS DE BARCELONA. *Manifiesto*. 1980.
- DISSIDÈNCIA. *Butlletí contraolímpic*. Núm. 0. Barcelona, 1988.
- DOMÈNECH, X. "Materials per a l'esquerra radical" a *Ordint la Trama* núm. 16, 2002.
- EQUIP D'ANÀLISI POLÍTICA DE LA UAB I Universitat del País Basc, *Xarxes crítiques a Catalunya i Euskadi: Antimilitarisme i okupació*. Barcelona F. Jaume Bofill 2002
- EQUIPOS DE ESTUDIO. *La lucha de barrios en Barcelona*. Madrid. Elías Querejeta Ediciones. 1976.

- ESCOLES EN LLUITA. "La autogestión crea la Escuela Pegaso" a *Bicicleta* núm. 2, 1977.
- ETCÉTERA. "Diez años" a *Etcétera, correspondencia de la guerra social*, núm. 21. Barcelona, 1993.
- FABREGAT, C. "Un triunfo previsto" a *In/dolencia* núm. 3, Barcelona, 1983.
- FERNÁNDEZ DURÁN, R. *La explosión del desorden. La metrópoli como espacio de la crisis global*. Madrid, Fundamentos, 1996.
- FERNANDEZ, D. "No ens podeu matar, ja estem morts" a *kale Gorria* num 21, 2003.
- FERRAJOLI, L; ZOLO, D. *Democracia autoritaria y capitalismo maduro*. Barcelona. El Viejo Topo, 1980.
- FERRAROTTI, F. *Una sociología alternativa*. Barcelona, Redondo Editor, 1973.
- GARCIA, I. (Ateneu Llibertari de Sants) *La lucha en los barrios*. Barcelona.
- GARCIA, J. "Feminisme i moviment autònom". Barcelona, 2002.
- GAVALDÀ, M, ORDIGUER, A., ROSENBERGER, H., GERMINAL, R., ORDIGUER, A., *Agua, ¿mercancía o bien común?* Barcelona, Alikornio, 2003.
- HUERTAS, J.M. I ANDREU, M. *Barcelona en lluita. El moviment urbà 1965-1996*. Barcelona, FAVB, 1996.
- ILLACRUA, revista d'actualitat i alternatives, nº109, 2003.
- INSTITUT D'ESTUDIS METROPOLITANS. *Análisis de un conflicto urbano: el caso de Sant Adrià del Besòs*. Barcelona, IEM, 1991
- JOAN. "Los ateneos, una alternativa a la alienación urbana" a *Bicicleta*, núm. 3. 1978
- LÓPEZ SÁNCHEZ, P. "Todos, mayoría y minorías en la Barcelona olímpica. Apuntes sobre el gobierno de lo social en la ciudad-empresa" a *Economía y Sociedad*, núm. 9, 1993.
- LÓPEZ PETIT, S. "Autonomía de clase o autonomía de lo político", a *El Viejo Topo*, nº28, 1979.
- LÓPEZ PETIT, S. "Ni cambio, ni recambio", a *In/dolencia*, núm. 3, Barcelona, 1983.
- LÓPEZ PETIT, S. *El Estado-guerra*. Hondarribia, Hiru, 2003.
- MACPHERSON, C.B.; *La democracia liberal y su época*, Madrid, Alianza Editorial, 1994.
- MASALA, periòdic de ciutat vella, Barcelona 2003
- MOUFFE, CH. *La paradoja democrática*. Barcelona, Gedisa, 2003.
- NAVARRO, J. *25 años sin Constitución*. Madrid, Foca, 2003.
- NAYA, A. "Las asociaciones de vecin@s" a *El Borinot*, nº9, 2001.
- NEGRI, A. "Ocho tesis preliminares para una teoría del poder constituyente" a www.espaimarx.org.

-NEGRI, A. *El poder constituyente. Ensayo sobre las alternativas de la modernidad*. Madrid, Libertarias, 1994.

-NEGRI, A.; HARDT, M. *El trabajo de Dionisos*. Madrid. Akal 2003.

-PALOMAR, P. "Dictadura franquista i transició: els moviments anticapitalistes" a Setze de Març, núm. 3, 2003.

-PONS, J. Respostes a entrevista d'elaboració pròpia. Sants, 2003.

-PELÀEZ, LL; I BLAS, A. "La insumisión y otros antimilitrismos", a VV.AA *Creadores de democracia radical*. Barcelona. Icaria, 2002.

-SETZE DE MARÇ. Revista Trimestral anticapitalista. N°4, 2003.

-SERRA, G. "Intervenció sobre el moviment anti-OTAN i la repressió" a Asamblea d'Okupes de Terrassa (comp.) *Okupació, repressió i moviments socials*. Barcelona, Diatriba-Kasa de la Muntanya, 1999.

-TENSES, LES. *Perquè parlem de sexisme en els espais alliberats*. Barcelona, 1997.

-TRABAJADORES DE HARRY-WALKER. *Harry-Walker, 62 días de huelga*. Barcelona, Autoeditat, 1971.

-URIBARRI, J.A. *Municipio, elecciones y vecinos*. Madrid, Editorial Latorre, 1978.

-VANEIGEM, R. *Por una internacional del género humano*. Barcelona, Octaedro, 2000.

-VELA, C. "Autocelebración de la impotencia. Observaciones a pie de calle sobre la guerra y la paz". Barcelona, 2003.

-VEGA, C. "Tránsitos feministas" a <http://www.sindominio.net/karakola/transitos.htm>

-VILLASANTE, T. *Los vecinos en la calle. Por una alternativa democrática a la ciudad de los monopolios*. Madrid, Ediciones de la Torre. 1976.

-VIRNO, P. "Do you remember counterrevolution?" a *Contrapoder*, núm. 4/5, 2001.

-VIRNO, P. *Virtuosismo y revolución. La acción política en la era del desencanto*. Madrid, Traficantes de Sueños, 2003.

-VIRNO, P. *Gramática de la multitud. Para un análisis de las formas de vida contemporáneas*. Madrid, Traficantes de Sueños, 2003.

-ZAMBRANA, J. *La alternativa libertaria. Catalunya 1976-1979*. Badalona, Edicions fer a mà. 2000.

3) Precarietat, desobediència, autoorganització

-ALTAVEU. Publicació arran de la reunió de caps d'estat de la UE. Num. 1, 2, 3 i 4. Barcelona 2002

-AMOROS, M. *Barcelona entre vallas y flores. Reflexiones tras la jornada del 16 de marzo*. Barcelona Autoeditat 2002.

-ANÒNIM *Carcelona '92-Que representa la Barcelona 92?* Barcelona 1991

- ANÒNIM *Ha arribat el moment de pensar en l'autodefensa* Barcelona 2000
- ANÒNIM *Cap a la constitució de noves afinitats polítiques.* 2001
- ANÒNIM *Reprimint el present matareu el demà* Barcelona 2001
- ANÒNIM *Documents debat al CSO Tajo: Contrainformació* Barcelona 2001
- Arnau. Apuntes sobre esto de crear espacios de coordinación.
- ASAMBLEA DE TRABAJADORES/AS DE BADIA. "Este es el comienzo" Badia, 1995.
- ASSEMBLEA DE DETINGUTS DEL 12 D'OCTUBRE *Manifestat que es ben lícit.* Barcelona Dossier Autoeditat 2002
- ASSEMBLEA D'OKUPES DE BARCELONA *Dossier Okupació* Barcelona. Autoeditat 1996
- BILBAO, A. "El trabajador socializado" a *Sociologia del Trabajo* nº 4. Madrid, 1988.
- BLISSET, L. I BRUNZELS, S. *Manual Guerrilla Comunicación* Barcelona. Ed Virus, 2000
- BONET, J I UBASART, G "Ambivalencia de la potencia" a *ContraPoder* nº8 Madrid 2004
- CAÑADAS, E. I CAPRILE, M. "Experiencias en torno al debate sobre la política sindical hacia la juventud" a *Realitat, revista teòrica del PCC*, nº 41. Barcelona 1994.
- BUTLLETÍ DE LES ASSEMBLEES CONTRA L'ATUR I LA PRECARIETAT. nº 3 1998.
- COLECTIVO SITUACIONES *Argentina Apuntes para un Nuevo Protagonismo Social.* Barcelona Ed Virus 2000
- CONTRAINFOS *Anuaris 1999 i 2000* Barcelona. Ed Virus i Contrainfos 1999 i 2000
- CSO Hamsa Dossier Autoeditat. Barcelona 2004
- DE NICOLA, A. "La rappresentazione impossibile" a *Posse.* Roma. 2003
- DEL RÍO, S. I PÉREZ, A. "La economía des del feminismo: trabajos y cuidados" a *Rescaldos* nº 7 2002.
- DERIVE APPRODI "Lugares comunes. Nuevos espacios de politización" a *ContraPoder* nº8 2004
- DOMÈNECH, X. *Quan el carrer va deixar de ser seu.* Barcelona. Abadía de Montserrat, 2002.
- EL BORINOT, Periòdic mensual de Vallcarca, el Coll, la Salut i Gràcia. Num 10 Barcelona 2000
- EN CONSTRUCCIÓ Plataforma de treballadores i treballadors de Telefònica. Revista nº1
- ENCONTRE *Papers de l'encontre de Ribes Ribes* Autoeditat 2002
- ESTA TOT FATAL, Publicació arran de la reunió del Banc Mundial Num. 0, 1 i 2 Barcelona 2001
- EXPÓSITO, M. "De la desobediència civil a la desobediència social" a *Transversal. Revista de Cultura Contemporània* nº19 Lleida 2002

- FERNÁNDEZ DURAN, R. (1996) *La explosión del desorden. La metrópolis como espacio de la crisis global*. Madrid. Fundamentos. 1996.
- FOTI, A. "MayDay, MayDay". Global magazine nº 3. Roma, 2003.
- HOLLOWAY, J. *Cambiar el mundo sin tomar el Poder*. Madrid El Viejo Topo 2002
- ILLACRUA, Actualitat i Alternatives. Diversos números Barcelona
- LA BURXA, Periòdic de comunicació popular. Barcelona n.0 1998
- LA LLETRA A "¿A qué jugamos? Editorial" a La Llettra A nº 40 1994
- LARA, A.L., "Una aproximación al ecosistema de la nueva fuerza de trabajo", a *Rebeldía* nº 9. Mèxic.2003
- LES TENSES *La història d'una la historia de moltes*. Barcelona. Autoeditat 2001
- LÓPEZ, P. *Un verano con mil julios y otras estaciones*. Madrid. Siglo XXI, 1993
- LUSSURGIU, A. "Sulla pratica della disobbedienza" a AAVV. *Controimpero. Per un lessico dei movimenti globali*. Roma Ed Manifestolibri 2002
- MARTÍN, E., *Reflexions posteriors a la tancada de immigrant a la Parròquia, febrer-març 2001, Parròquia de Sant Medir (Sants)* Barcelona, Autoeditat 2001
- MARTINEZ LÓPEZ, M. *Okupaciones de viviendas y Centros Sociales* Barcelona. Ed Virus 2002
- MATTINI, L. "Sujeto y trabajo" a VVAA, *Contrapoder*. Buenos Aires, De mano a mano, 2001.
- MAX. "La Crisis Ciclica de la Protesta: Hacia nuevas formas de articulación" Barcelona 2001
- MIRÓ, I "Les okupacions de la desobediència al contrapoder" a *Transversal. Revista de Cultura Contemporània* Lleida nº19 2002
- MIRÓ, I. I ORTIZ, D. *Treball, valors i canvi. Les ruptures de la precarietat*. Barcelona. Secretaria General de Joventut, 2001.
- MOC *En legítima Desobediencia* Madrid. Ed Traficantes de sueños 2002
- MOLOTOV Periódico de Contrainformacion. Diversos numeros. Madrid
- NEGRI, A. "Multitud y metrópoli" a Espaimarx.org 2001
- ORTIZ, D. "Les ETT: la institucionalització de la precarietat". Revista Catalana de Sociologia nº7 1998.
- PLATAFORMES PER UN TREBALL Digne. "Cap a un augment de la dualització de la lluita laboral als anys 90". *Document de debat per a la Conferència mediterrània Alternativa*. Barcelona, 1995.
- PLATAFORMA UNITARIA PER LA PAU *Per la pau, no a la desfilada militar*. Barcelona Exlibris, sccl, 2001

- PRECÀRIAS A LA DERIVA. *A la deriva por los circuitos de la precariedad femenina*. Madrid. Traficantes de Sueños. 2004.
- RAPARELLI, F. "Insorgenze atipiche". a *Global* nº3. Roma 2003
- RECIO, A. "Adeu a la Revolució?" a *Demà*, Periòdic per la Revolta. Barcelona 1991
- REVELLI, M. "La fàbrica postfordista se transforma en institució total" a *Contrapoder* nº 4/5. Madrid, 2001
- RODRIGUEZ, E "La transfiguración de la producción. La organización del trabajo y de la vida en las sociedades de la precariedad". a *Contrapoder* nº 4/5 Madrid. 2001
- TIDDI, A. *Precari. Percorsi di vita tra lavoro e non lavoro*. Roma. DeriveApprodi, 2002.
- UNIO TEMPORAL D'ESCRIBES *Barcelona marca registrada*. Barcelona. Ed Virus, 2004
- UNIVERSIDAD NÓMADA "El movimiento global en la metrópolis madrileña" a *ContraPoder* nº7 Madrid 2003
- VVAA *Dossier de textos de Trenquem el silenci, Jornades de lluita social*. Barcelona. Autoeditat, 1999
- VVAA. *Ponències jornades No 92*. Barcelona, Autoeditat 1990
- VVAA *Que ens deixin en Pau*. Periòdic Antirepressiu N°Únic Barcelona 2001
- VVAA *Trenquem files. Publicació arran de la desfilada Militar*. N°Únic Barcelona 2000
- VIRNO, P. "Diez tesis sobre la multitud y el capitalismo posfordista" a Gramática de la multitud. Madrid. Ed Traficantes de sueños, 2003
- YOMANGO "De las acciones Yomango a la Guerrilla Mangueting" a www.yomango.net. 2003